# Riksdagens protokoll 1994/95:113

Torsdagen den 1 juni

Kl. 12.00 – 17.59
19.00 – 22.58



## 1 § Avsägelser

Förste vice talmannen meddelade att utrikesminister Lena Hjelm-Wallén (s) avsagt sig uppdraget att vara ledamot i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Förste vice talmannen meddelade att f.d. riksdagsledamoten Christer Lindblom avsagt sig uppdraget att vara suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

Kammaren biföll denna avsägelse.

Förste vice talmannen meddelade att professor Per Björntorp avsagt sig uppdraget att vara suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

Kammaren biföll denna avsägelse.

## 2 § Val till styrelsen för stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Företogs val av sex ledamöter och fem personliga suppleanter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

Enligt ett till kammaren från valberedningen inkommet protokollsutdrag hade valberedningen berett de på föredragningslistan upptagna valen av sex ledamöter i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond och personliga suppleanter för fem av dem. Valberedningen hade därvid enhälligt beslutat om en gemensam lista av innehåll som framgick av en i kammaren utdelad promemoria.

Den gemensamma listan upplästes av talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listan, valts, från tiden för valet till dess nytt val skulle förrättas under sjätte året därefter, till

| *ledamöter* | *personliga suppleanter* |
|---|---|
| Jan Björkman (s)<br>riksdagsledamot | Sonia Karlsson (s)<br>riksdagsledamot |
| Mona Berglund Nilsson (s)<br>riksdagsledamot | Lena Sandlin (s)<br>riksdagsledamot |
| Per Unckel (m)<br>riksdagsledamot | Gun Hellsvik (m)<br>riksdagsledamot |
| Boel Berner<br>professor | Henning Johansson<br>professor |
| Gunnel Gustafsson<br>professor | Per Henrik Lindblom<br>professor |
| Jan Belfrage<br>finansdirektör | |

**3 § Utökning av antalet suppleanter i näringsutskottet**

Valberedningen hade enligt ett till kammaren inkommet protokollsutdrag tillstyrkt att antalet suppleanter i näringsutskottet skulle utökas från 23 till 24.

Kammaren medgav denna utökning.

**4 § Val av suppleant i näringsutskottet**

Företogs val av en suppleant i näringsutskottet.

Kammaren valde i enlighet med valberedningens förslag till

*suppleant i näringsutskottet*
Carina Hägg (s)

## 5 § Meddelande om kompletteringsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond

Förste vice talmannen meddelade att på grund av uppkomna vakanser hade Socialdemokratiska riksdagsgruppen anmält Björn Kaaling som ledamot och Folkpartiet liberalernas riksdagsgrupp anmält Anne Wibble som suppleant i styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond.

Förste vice talmannen meddelade vidare att som suppleanter i nämnda styrelse föreslogs, efter föreskrivet samråd, professor Bengt Ankarloo och professor Gunnar Törnqvist.

Förste vice talmannen förklarade valda, under tiden från valet till dess nytt val skulle förrättas under år 1998, till

*ledamot i styrelsen för stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond*
Björn Kaaling (s)

*suppleanter i styrelsen för stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond*
Anne Wibble (fp)
Bengt Ankarloo, professor
Gunnar Törnqvist, professor

## 6 § Meddelande om särskild EU-debatt

Förste vice talmannen meddelade att en särskild debatt om Sverige och den europeiska unionen skulle anordnas *torsdagen den 8 juni kl. 15.15.*

## 7 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1994/95:229 till lagutskottet

Förslag
1994/95:RR12 till socialförsäkringsutskottet

## 8 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Utrikesutskottets betänkanden 1994/94:UU23 och UU24
Jordbruksutskottets betänkanden 1994/95:JoU20 och JoU22
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1994/95:AU15
Bostadsutskottets betänkande 1994/95:BoU21

**9 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 31 maj**

**SkU25 Beskattning av vissa förmåner**
*Mom. 1* (hälso- och sjukvård)
1. utskottet
2. res. 1 (m)
Votering:
237 för utskottet
76 för res. 1
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 148 s, 21 c, 22 fp, 18 v, 17 mp, 11 kds
För res. 1: 76 m
Frånvarande: 13 s, 4 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 4* (bilförmåner)
1. utskottet
2. res. 4 (c, fp, v, mp, kds)
Votering:
151 för utskottet
89 för res. 4
36 frånvarande
73 avstod
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 148 s, 3 m
För res. 4: 21 c, 22 fp, 18 v, 17 mp, 11 kds
Avstod: 73 m
Frånvarande: 13 s, 4 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kds

*Övriga moment*
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**SkU26 Avisering av folkbokföringsuppgifter**
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**SkU39 Ändrade övergångsbestämmelser till tullagen**
1. utskottet
2. utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till res. (m)
Votering:
236 för utskottet
76 för res.
37 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 21 c, 22 fp, 18 v, 17 mp, 11 kds

För res.: 76 m
Frånvarande: 14 s, 4 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kds

**SkU40 Vissa ändringar i skattelagstiftningen med anledning av lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt**
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**SkU41 Höjning av förseningsavgiften enligt tullagen (1994:1550)**
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**TU25 Post- och telekommunikation**
*Mom. 3* (anslag till Ersättning till Posten AB för rikstäckande betalnings- och kassaservice)
1. utskottet
2. res. 2 (c)
Votering:
214 för utskottet
21 för res. 2
77 avstod
37 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 148 s, 20 fp, 18 v, 17 mp, 11 kds
För res. 2: 21 c
Avstod: 76 m, 1 fp
Frånvarande: 13 s, 4 m, 6 c, 5 fp, 4 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 6* (privatisering av Telia AB och Posten AB)
1. utskottet
2. res. 3 (m)
Votering:
216 för utskottet
76 för res. 3
21 avstod
36 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 148 s, 21 c, 1 fp, 18 v, 17 mp, 11 kds
För res. 3: 76 m
Avstod: 21 fp
Frånvarande: 13 s, 4 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 10* (telesystemets utbyggnad)
1. utskottet
2. res. 5 (fp)
Votering:
291 för utskottet
22 för res. 5
36 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 148 s, 76 m, 21 c, 18 v, 17 mp, 11 kds
För res. 5: 22 fp
Frånvarande: 13 s, 4 m, 6 c, 4 fp, 4 v, 1 mp, 4 kds

*Övriga moment*
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**Meddelande om samlad votering**

Förste vice talmannen meddelade att justitieutskottets betänkanden JuU23, JuU21 och JuU22 samt lagutskottets betänkande LU30 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

*Gravfrid över m/s Estonia*

## 10 § Gravfrid över m/s Estonia

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU23
Gravfrid över m/s Estonia (prop. 1994/95:190)

Anf. 1 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Den 28 september 1994 förliste passagerarfartyget Estonia under färd mellan Tallinn och Stockholm. Estoniakatastrofen är den största civila olyckan i vår del av världen på mycket lång tid, och den är en av historiens allvarligaste fartygsolyckor. Det snabba händelseförloppet, hårt väder, mörker och kyla gjorde att flertalet ombord aldrig kunde lämna fartyget och att antalet överlevande blev lågt.

Den 15 december 1994 beslutade regeringen att Estonia inte skall bärgas och att åtgärder för att ta upp de omkomna inte skall vidtas. Detta beslut var önskat av en del av de anhöriga till Estonias offer men orsakade samtidigt ytterligare sorg hos andra. Regeringens beslut fattades efter noggranna men svåra överväganden och var i förväg förankrat hos samtliga riksdagspartier.

Jag är övertygad om att riksdagens ledamöter med mig önskar att vi skulle kunna lindra den plåga som härrör ur de överlevandes minnen och den sorg de efterlevande drabbats av. Vad vi kan göra är emellertid endast att fatta de beslut som krävs för att säkerställa att gravfriden över den plats där Estonia förliste skyddas.

Efter diskussioner mellan regeringarna i Sverige, Estland och Finland har överenskommelse träffats bl.a. om att vraket efter Estonia och ett visst anslutande område i Östersjön skall betraktas som ett sista vilorum för dem som omkom vid katastrofen och som sådant tillägnas tillbörlig respekt. Verksamhet som stör offrens sista vilorum skall kriminaliseras.

I motion Ju19 föreslås att överenskommelsen bör utsträckas till att gälla samtliga stater runt Östersjön. Justitieutskottet har uttalat att detta

skulle vara önskvärt, och från regeringens sida har utlovats att man skall verka för att berörda stater ansluter sig till överenskommelsen.

Utöver förslaget att godkänna den ingångna överenskommelsen föreslår justitieutskottet att riksdagen antar förslag till lag om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia. Detta lagförslag innebär bl.a. att dykning och annan undervattensverksamhet förbjuds i vraket och inom ett anslutande område i Östersjön. Den som bryter mot förbudet skall kunna dömas till böter eller fängelse i högst två år.

I den motion som jag tidigare nämnde föreslås åtgärder som skall försvåra dykning samt efterfrågas informationsinsatser. Justitieutskottet har på grund av hittillsvarande erfarenheter ansett sig kunna utgå från att regeringen också i fortsättningen kommer att anlita den bästa tillgängliga tekniska expertisen för att lösa uppkommande problem och att den särskilde utredare som regeringen tillkallat för att vara till hjälp med information och allmän vägledning till överlevande och anhöriga till offren, på ett grannlaga sätt fullföljer sitt uppdrag.

Herr talman! Som talesman för ett enigt justitieutskott vill jag avsluta med att yrka bifall till justitieutskottets hemställan i betänkande 23.

Anf. 2 THOMAS JULIN (mp)

Herr talman! Man har låtit mig förstå att man egentligen inte alls vill ha någon debatt om betänkandet "Gravfrid över m/s Estonia". Det är hänsynstagandet till de anhöriga som är orsak till detta. Jag har full respekt för den åsikten även om jag inte delar den. Jag kan mycket väl tänka mig att de anhöriga vill ha klara besked från oss politiker om våra ståndpunkter i denna fråga, även om den är känslig.

Oavsett vilken ståndpunkt vi har när det gäller denna fråga är jag övertygad om att vi alla känner stort medlidande och medkänsla med de anhöriga. Anledningen till att jag trots allt tar till orda är den motion jag väckt med anledning av propositionen, som kallas Skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia. För mig ger den rubriken större förpliktelse och inrymmer mer än enbart det rättsliga skyddet.

I en så stor och svår fråga borde regeringen i propositionen haft med informationsinsatser och det tekniska skyddet av m/s Estonia. Nu omnämns det enbart, vilket jag anser vara en brist.

Att döma av telefonsamtal om oron för att det skall komma att ske omfattande dykningar på platsen av amatördykare anser jag att de informationsinsatser som jag beskriver i motionen är motiverade.

För att skyndsamt få till stånd ett tekniskt skydd av Estonia borde riksdagen bifalla mitt förslag att ge Marinen i uppdrag att säkra vraket mot dykare. Om det sedan sker som jag föreslår, med ett kraftigt ubåtsnät och elektronisk övervakning, eller om Marinen föreslår något annat säkert sätt är oviktigt för mig. Det viktiga är att de som har kunnande och tekniska resurser för att göra en snabb insats får uppdraget. Jag anser att man skall ge detta uppdrag till Marinen, som har de resurserna. Gravfriden kräver en snabb insats.

Överenskommelsen mellan Sverige, Estland och Finland är bra. Efter att ha tagit del av betänkandet anser jag att yrkande 3 i min mo-

*Gravfrid över m/s Estonia*

tion är tillgodosett, eftersom kommunikationsministern anför att hon i sina kontakter med övriga Östersjöstater skall verka för att man även där skall betrakta dykning vid vraket som gravskändning och bestraffa det därefter.

Jag vidhåller däremot mitt yrkande 1 om informationsinsatser och yrkande 2 om tekniskt skydd. Men jag avser inte att begära votering i denna fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

## 11 § Påföljdsregistrering, m.m.

*Påföljdsregistrering, m.m.*

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU21
Påföljdsregistrering, m.m. (prop. 1994/95:144)

Anf. 3 JEPPE JOHNSSON (m)

Herr talman! I justitieutskottets betänkande nr 21 behandlas regeringens proposition nr 144, "Riktlinjer för registreringen av påföljder m.m.".

Propositionen innebär i korthet att nuvarande person- och belastningsregister, förkortat PBR, skall ersättas med ett belastningsregister som även skall inkludera körkortsregistrets nuvarande belastningsdel. Vidare skall det inrättas ett misstankeregister med uppgifter om den som är skäligen misstänkt för brott enligt den s.k. personbladsrutinen.

Herr talman! Vi moderater instämmer i stort sett med de flesta förslag till riktlinjer som regeringen presenterat. I två avseenden har vi dock en avvikande uppfattning.

Många av dagens viktiga frågor är internationella och kräver samarbete för att kunna lösas på ett effektivt sätt. Vårt medlemskap i EU ger oss ökade möjligheter att gemensamt ta tag i och lösa dessa frågor. En av dessa gemensamma frågor är brottsligheten.

En stor del av brottsligheten i de europeiska länderna har internationell bakgrund eller internationella förgreningar. Tydligast gäller detta kanske narkotikabrotten.

I propositionen saknar vi moderater förslag om hur de nya brottsregistren förhåller sig till de dataregister och informationssystem som håller på att byggas upp inom Europol och Schengen. Vårt EU-medlemskap aktualiserar frågan om hur våra nationella register kan komma att förhålla sig till övriga medlemsländers register.

Vi anser det angeläget att regeringen redovisar sin syn på registerfrågan även utifrån ett EU-perspektiv. Vi anser därför att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen och redovisa sin syn på det aktuella registerfrågorna mot bakgrund av att Sverige nu är medlem i EU.

Herr talman! Vår andra invändning gäller misstankeregistret. I detta register införs uppgifter om bl.a. den som har fyllt 15 år och är skäligen

misstänkt för brott. Vi anser att även de som är under 15 år bör registreras i de fall det är utrett och fastställt att den unge begått ett brott.

För oss moderater är kampen mot brottsligheten ett prioriterat område. Extra viktigt är det att förhindra att unga människor kommer in i ett brottsligt beteende. Det första brottet begås ofta redan i 10–12-årsåldern. För att hindra unga från att komma in på en brottslig bana måste det brottsförebyggande arbetet med kraft inrikta sig på åtgärder mot barnen redan före eller i de tidiga tonåren.

Familjens och skolans ansvar är grundläggande. Men även polisens insatser, särskilt närpolisen, har avgörande betydelse. Därför är de aviserade neddragningarna på polisen särskilt oroväckande och allvarliga.

Herr talman! Med dagens system går det inte att uttala sig om hur stor del av brottsligheten som begås av minderåriga. Gjorda uppskattningar tyder på att 3 % av de brott som klaras upp begås av barn under 15 år. För att kunna sätt in effektiva åtgärder mot brottsligheten bland unga krävs kunskaper om ungdomsbrottslighetens omfattning och karaktär. Kunskapen om ett problem är startpunkten för lösningen av problemet. Vi hjälper inte de unga genom att sticka huvudet i sanden och inte se verkligheten som den är.

Genom att inte registrera barn under 15 år som begår brott börjar man så att säga på noll den dag barnet fyller 15. I andra sammanhang, t.ex. vid stadieövergångar i skolan, anses det vara av stort värde att känna till bakgrunden för att kunna ge bästa och effektivaste stöd och hjälp till var och en. Samma sak gäller naturligtvis inom detta område. För att kunna vidta rätt åtgärder är det viktigt att känna till vad som har hänt innan 15-årsdagen.

Herr talman! Jag ställer mig naturligtvis bakom båda våra reservationer – nr 2 och 3 – men för att spara tid här i kammaren yrkar jag bifall endast till reservation nr 3. I övriga moment ställer vi oss bakom utskottsmajoritetens hemställan.

Anf. 4 INGRID SKEPPSTEDT (c)

Herr talman! Centern har återkommande begärt mera forskning om våld mot kvinnor och barn. Under den senaste tioårsperioden har det i Sverige bedrivits en omfattande forskning om våldsbrottslighet utanför familjen.

När det gäller våld och hot om våld mot kvinnor i nära relationer är forskningen inte lika omfattande. Det är därför angeläget att en ökad kunskapsunderbyggnad sker vad gäller omfattningen och orsakerna till kvinnovåldet.

Bl.a. behöver orsakerna till det höga mörkertalet, samband mellan olika sociala faktorer, skador och kostnader, varningssignaler, överlevnadsstrategier och hur våldet påverkar de berörda barnen utredas. Det gäller även frågan om en eventuell koppling mellan pornografi och vålds- och sexualbrott mot kvinnor. En ökad forskning krävs därför på området.

I det sammanhanget är det viktigt att det i rättsstatistikens redovisningssystem framgår vilken relation som råder mellan gärningsman och

offer. För misshandelsbrott går det visserligen att utläsa om offer och gärningsman är bekanta, men inte om de har en närmare relation. I statistiken saknas det också uppgifter om kön när det gäller t.ex. sexualbrott och olaga hot.

För att få ett bättre underlag för framtida och jämförande studier bör en preciserad redovisning av relationerna mellan offer och gärningsman ske i rättsstatistiken vad gäller våld och hot om våld mot kvinnor i nära relationer. Likaså bör statistiken alltid redovisa kön.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservation nr 4.

Jag delar uppfattningen i det särskilda yttrandet av Görel Thurdin angående registrering av minderåriga lagöverträdare. Det är nödvändigt att få kännedom om vilken typ av brott som begås av de unga. Det finns anledning att uttrycka oro över dagens ungdomsbrottslighet. Det framhöll också Ungdomskommittén som hade att göra en översyn av det allmännas insatser vid brott som begås av unga.

Mellan åren 1990 och 1993 arbetade utredningen med samhällets reaktioner mot straffmyndiga ungdomar. Förklaringar till varför ungdomar under 15 år begår brott och vilka insatser som krävs från samhällets sida för dessa ingick inte i uppdraget. Det ledde till att utredningen enhälligt framhöll att det vore önskvärt med en ny utredning för denna kategori ungdomar.

Vi vet att det finns en betydande barnbrottslighet. Den genomsnittligt mest brottsaktiva åldern ligger runt 15 år. Det första brottet begås ofta redan i 10-årsåldern, som också sades av föregående talare. Att bryta mot lagen någon gång i ungdomen är inte ovanligt. De allra flesta ungdomar fortsätter emellertid inte med brottslig verksamhet.

Men för de ungdomar som riskerar att fortsätta begå brott är det mycket viktigt att samhället försöker bryta en begynnande brottskurva. För att samhället skall kunna sätta in rätt insatser krävs att vi har tillräckliga kunskaper om orsakerna till ungdomsbrott. Därför krävs det att vi vet effekterna av olika insatser och reaktioner från samhällets sida. Så är inte fallet i dag. Därför behövs en utredning som bör koncentrera sig på de bakomliggande orsakerna till brott som begås av unga.

Utskottet har tidigare vid flera tillfällen understrukit att det skulle vara av stort värde att ha tillgång till sådana statistiska uppgifter.

Jag förutsätter att den utredning som nu pågår inom BRÅ, Brottsförebyggande rådet, också analyserar just de här frågorna och kommer med förslag inom kort.

Anf. 5 ALICE ÅSTRÖM (v)

Herr talman! Den här propositionen handlar om riktlinjer för uppbyggandet av en ny registerstruktur. Det är många frågor som berörs i den här propositionen, t.ex. vilka uppgifter som skall registreras i misstankeregistret och i vilken omfattning dessa uppgifter skall användas, hur myndigheter eller enskilda skall kunna gå in i dessa register och ta del av upplysningarna. Det är saker som berörs på ett mycket ytligt sätt i propositionen, och det är mycket oklart.

Den här propositionen innehåller ju inga lagförändringar eller lagförslag utan det handlar om riktlinjer. Samtidigt finns det en utredare

som skall se över hela det här området och som också kommer att lägga fram lagförslag. Vi i Vänsterpartiet anser att dessa förslag till riktlinjer är alldeles för otydliga. De tar inte med alla juridiska aspekter. Vi anser att man inte skall anta dessa riktlinjer utan vänta tills utredaren kommer med ett samlat förslag.

Detta är oerhört viktiga frågor som gäller medborgarnas rättssäkerhet. Vilken typ av registrering av våra medborgare skall vi ha? Därför att det oerhört viktigt att man har ett ordentligt underlag där man har vägt in alla aspekter. Det skall också påpekas att Advokatsamfundet pekade på just dessa brister i sitt remissyttrande. Detta är en stor brist ur rättssäkerhetssynpunkt och att man behöver behandla detta i ett sammanhang.

Därför har vi i Vänsterpartiet reserverat oss och skrivit en motion där vi anser att man bör avslå dessa riktlinjer. Vi anser att man skall återkomma när utredaren har lagt fram ett samlat förslag som ger en heltäckande bild. Vi är inte emot att man gör en ny och bättre uppbyggnad av registreringsstrukturen, men vi tycker att detta inte är tillräckligt.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1 under mom. 1.

Anf. 6 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Dessa riktlinjer är mycket viktiga för det kommande lagförslaget. Miljöpartiet har synpunkter på riktlinjerna.

Vi har inga synpunkter på att man inrättar ett rent belastningsregister. Det kan väl vara bra att renodla detta eftersom detta register baseras på domslut. Innan uppgifterna kommer dit har de behandlats av vårt rättssamhälle. Vi tycker också att det är bra att körkortsregistrets belastningsdel ingår i registret.

Men det är helt annorlunda beslut som skall antecknas i det här misstankeregistret. Enligt 6 § i polisregisterkungörelsen får man lägga in uppgifter om dem som är misstänkta för brott om det har särskild betydelse för brottsspaning. Man har personblad och olika register med misstankar. Men polisregisterförfattningen är inte skriven med utgångspunkt att detta skall ADB-föras. Det är skillnaden. Nu läggs allting in på data.

Uppgifterna som finns i belastningsregistret kan ju användas av andra myndigheter, t.ex. när det gäller olika tillståndsärenden, i domstolar och av åklagare i brottmål.

Och nu är det tänkt att samma förfarande skall kunna ske med misstankeregistret. Miljöpartiet tycker inte att dessa uppgifter inte är tillräckligt utredda för att kunna ges ut i samma omfattning.

Det här registret kräver en helt annan försiktighet och behandling. Riktigheten och tillförlitligheten är inte lika stor. Uppgifterna grundar sig kanske inte alltid på fakta. Det är lätt att det hamnar uppgifter där som grundar sig på omdömen, personliga värderingar eller obekräftade uppgifter eftersom åtal inte har väckts.

Det finns alltså två punkter som är mycket diskutabla. Vi vill att utredaren skall titta på dem. Det gäller utlämnande av uppgifter från misstankeregistret och vem som skall ansvara för bedömningen av om

skälig misstanke föreligger. Räcker det med att en person gör detta, eller är det flera som skall göra det?

Miljöpartiet tycker också att det finns en risk med sådana här register. Målet är ju också att fullfölja konventionerna i EU om ett europeiskt informationssystem, EIS, och en europeisk polisbyrå, Europol. Dessa förutsätter att det byggs upp ett informationssystem.

I och med att detta förs in på data kan det lätt läggas till uppgifter. Man kanske vill ha uppgifter för framtida bruk osv. En utökning kan befaras. Ett av argumenten för att delta i EU-gemenskapen var ju den fria rörligheten för människor. Men det sades inte att det kanske innebär att vi får register på människor som polisen skall har riktig koll på.

Den andra sidan är att polisen behöver ett arbetsregister. Det förstår vi också. Men det skall behandlas på ett mycket varligare sätt och med begränsad uppgiftsutlämning.

Rikspolisstyrelsen driver dessa tankar hårt. Ur dess synpunkt är det bra med ett register och övervakningskameror, osv. Men det är inte säkert att vi vill ha ett sådant samhälle och har en sådan vision.

Nu finns det redan underrättelseregister. År 1993 gavs finanspolisen tillstånd att registrera människor som är misstänkta för penningtvätt, osv. Det är kanske så vi skall ha det, inte att det är fråga om brott av allmän karaktär, utan att vissa brott av större dignitet skall kunna registreras.

Vi i Miljöpartiet tycker att det är vaga formuleringar och vill ha en skärpning. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Sedan gäller det rättsstatistik för kvinnor. Miljöpartiet yrkar också bifall till reservation 4. Det är väldigt viktigt att vi kan utläsa kön på offer och gärningsman och relationer när det gäller sexualbrott och annat våld som begåtts mot kvinnor. Statistiken över misshandeln visar höga tal, men vi vill veta litet mer för att man skall kunna agera och försöka förhindra denna form av brott och kränkningar mot kvinnor.

Anf. 7 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s)

Herr talman! I Samband med polisväsendets förstatligande år 1965 överfördes ansvaret för de centrala polisregistren till den då nyinrättade Rikspolisstyrelsen. I detta sammanhang tillkom också lagen om polisregister, som fortfarande reglerar polisens registerföring. Vid sidan om polisregistret utvecklades också en central straffregistrering. Med brottsbalkens tillkomst fick straffregistreringen en ny reglering genom lagen om allmänt kriminalregister.

År 1971 fördes det allmänna kriminalvårdsregistret över från Kriminalvårdsstyrelsen till Rikspolisstyrelsen. Skälet var att minska den dubbelregistrering som då förekom och de kostnader som hängde samman därmed. I samband med överföringen sammanfördes kriminalregistret med det centrala personregister som fördes hos Rikspolisstyrelsen, det s.k. person- och belastningsregistret.

Uppgifter om den person som är misstänkt för brott får endast tas in i polisregistret om det är av särskild betydelse för brottspaning. De enda uppgifter om misstankar som får föras in i person- och belastningsregistret är uppgifter enligt den s.k. personbladsrutinen, som bl.a.

omfattar den som är skäligen misstänkt för brott. Övriga uppgifter om misstankar registreras i andra typer av polisregister.

Inom polisen används uppgifterna i person- och belastningsregistret såväl vid spaning och brottsutredning som vid ordnings- och trafikpolisverksamhet. Uppgifterna används också som underlag i bl.a. körkortsärenden. Uppgifter ur person- och belastningsregistret får under vissa förutsättningar användas också av andra myndigheter, företag och enskilda, t.ex. för personalkontroll och i olika tillståndsärenden. Hos domstolar och åklagare används uppgifterna för handläggningen av brottmål.

Körkortsregistret innehåller tre slag av uppgifter, nämligen identitetsuppgifter, körkortsuppgifter och belastninguppgifter. Detta register förs till sin huvuddel av Vägverket. Registrets belastningsdel förs dock av Rikspolisstyrelsen.

Herr talman! I detta betänkande föreslås att riksdagen skall godkänna föreslagna riktlinjer för uppbyggnaden av en ny registerstruktur. Detta innebär att person- och belastningsregister skall ersättas av ett belastningsregister och att det skall inrättas ett misstankeregister med uppgifter om bl.a. den som är skäligen misstänkt för brott enligt den s.k. personbladsrutinen. Körkortsregistrets belastningsdel föreslås samordnad med belastningsregistret.

I reservation 1 anser Vänsterpartiet och Miljöpartiet att de uppgifter som skall tas in i misstankeregistret, och i vilken omfattning den berörde, myndigheter och enskilda skall få ta del av uppgifterna i registret, inte är tillräckligt utredda. De frågor som Vänsterpartiet och Miljöpartiet reserverar sig för kommer att belysas i det utredningsarbete som nyligen inletts om den närmare utformningen av den rättsliga regleringen av registret.

I reservation 2 angående mom. 2 om EU-anpassning menar Moderata samlingspartiet att regeringen i propositionen borde redovisat sin syn på registerfrågorna utifrån att Sveriges medlemskap i EU reser frågor om hur våra nationella register kan komma att förhålla sig till övriga medlemsländers register i olika avseenden. Då det pågår ett arbete med att belysa de frågeställningar som aktualiseras i denna reservation anser utskottet inte att någon åtgärd från riksdagens sida är nödvändig.

Herr talman! Vidare menar Moderata samlingspartiet i sin reservation angående mom. 3 om registrering av minderåriga lagöverträdare m.m. att det är nödvändigt att den som är under 15 år och skäligen misstänkt för brott blir föremål för registrering.

Brottsförebyggande rådet har inom ramen för ett regeringsuppdrag i mars 1994 att ta fram underlag för ett nationellt brottsförebyggande program. Utskottet anser att resultatet av detta utredningsarbete bör avvaktas samtidigt som utskottet vill understryka att det skulle vara av stort värde att ha tillgång till tillförlitlig statistisk information om brott begångna av barn under 15 år. Utskottet avvaktar därmed det förslag som regeringen kommer fram till efter att detta betänkande behandlats.

Herr talman! Slutligen anser Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet i reservation 4 att det behövs tillgång till bättre statistiskt

underlag för studier av brottsutveckling m.m. i kampen mot våld och hot mot kvinnor i nära relationer till gärningsmännen än vad som för närvarande är tillgängligt.

Kvinnovåldskommissionen skall enligt sina direktiv undersöka om den nuvarande brottsstatistiken kan och bör könsuppdelas i större utsträckning än för närvarande. Vidare pågår inom Brottsförebyggande rådet i samarbete med Statistiska centralbyrån ett arbete för att finna metoder för att statistiskt bättre kunna följa de rättstillämpande myndigheternas hantering av ett ärende från anmälan till lagföring.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 8 KIA ANDREASSON (mp) replik

Herr talman! Jag vill fråga Ann-Marie Fagerström vad som avses med ytterligare utredning. Jag tyckte att Ann-Marie Fagerström sade att de farhågor som jag har belyst i mitt anförande skall utredas ytterligare. Som jag uppfattar det är det en utredare som sitter och gör arbetet och för fram sina åsikter. Det verkar inte som att de farhågor som jag har belyst har tagits upp, utan det är det som behövs göras.

Jag förstår inte vad Ann-Marie Fagerström menar med ytterligare utredning. Det här betänkandet skall utmynna i ett lagförslag. Har jag missuppfattat gången?

Anf. 9 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s) replik

Herr talman! Jag vill hänvisa till mitt anförande. Jag uppfattar det som att Kia Andreasson frågar om reservationen från Vänsterpartiet och Miljöpartiet. De frågorna kommer att belysas tydligt.

Det är också värt att komma i håg att detta beslut innebär riktlinjer, precis som jag sade, för kommande förslag till ny registerstruktur.

Anf. 10 KIA ANDREASSON (mp) replik

Herr talman! Hur kommer dessa tankar att belysas? Jag förstår inte hur det skall gå till. De finns ju bara i Miljöpartiets och Vänsterpartiets reservation. Utskottet har inte belyst dessa farhågor.

Anf. 11 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s) replik

Herr talman! Det finns inte något lagförslag nu, utan det är efter det att utredningsarbetet är klart som det kommer att finnas ett lagförslag som vi kan ta ställning till.

Anf. 12 ALICE ÅSTRÖM (v)

Herr talman! Det är just den här utredningen som jag är ute efter i reservationen. Ann-Marie Fagerström sade att det här bara är riktlinjer och att utredaren kommer att titta på de här frågorna. Det är det vi i Vänsterpartiet har vänt oss mot.

Det görs i de här riktlinjerna en ganska klar uppdelning i fråga om hur registret skall byggas upp, och det sägs att det skall skapas ett nytt misstankeregister. Det finns inte några farhågor i fråga om hur uppgif-

terna kommer att föras in och vilka som kommer att ha tillgång till dem.

Därför ansåg vi att det var viktigt att inte anta de här riktlinjerna nu, utan att vi skall vänta på utredaren, som kommer med ett samlat förslag. Det är den gången vi brukar ha i vanliga fall. Om man precis har tillsatt en utredning borde man vänta tills den kommer med ett förslag, i stället för att ge så tydliga riktlinjer.

Anf. 13 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s)

Herr talman! Jag vill vidhålla att vi antar riktlinjerna nu. Utskottet har den inställningen, och därför avvaktar vi det lagförslag som kommer.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

## 12 § Några delgivningsfrågor

*Några delgivningsfrågor*

Föredrogs
Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU22
Några delgivningsfrågor (prop. 1994/95:188)

Anf. 14 ANDERS G HÖGMARK (m)

Herr talman! Till det betänkande om delgivningsfrågor som vi nu skall debattera finns fogade två moderata reservationer, som rör dels effektiviseringar på delgivningsområdet, dels privata stämningsmän.

Vår utgångspunkt när vi moderater har tagit ställning till propositionens förslag på det här området är att snabbhet och effektivitet på delgivningsområdet gagnar rättssäkerheten. Omvänt gäller, att om vi förhindrar förbättringar i delgivningssystemet kommer detta att missgynna rättssäkerheten. Eftersom rättssäkerheten är central för oss – jag utgår ifrån att den är det för hela kammaren – är det angeläget att vi har en öppenhet för att pröva nya vägar och nya metoder för att just öka snabbheten och effektiviseringen i delgivningsverksamheten.

Det finns också skäl att se över effektiviteten från en annan utgångspunkt. Vi vet att delgivningsverksamheten – framför allt om den inte omprövas och effektiviseras – tar onödiga resurser i anspråk, bl.a. från polisen. Då är det viktigt att man kan frigöra resurser från polisen, i syfte att polisen skall kunna ägna sig åt specifika polisiära uppgifter, där de är bättre skickade att klara saker som inte andra kan göra.

Det är de två utgångspunkterna som har väglett oss när vi har tagit ställning till propositionens förslag.

Det är också viktigt att notera att det finns en betydande enighet i utskottet om att merparten av förslagen i propositionen är någonting som vi alla sluter upp kring. Det finns också anledning att markera att enighet råder om betydelsen av att effektivisera delgivningsförfarandet.

Jag tror också att det finns en betydande enighet om att man kan förenkla. Men man kan komma till en punkt då man inte kan gå längre i

förenklingar av formaliakraven, därför att där går gränsen för vad som kan vara rimligt för att kombinera det med en god rättssäkerhet. Det kan i och för sig vara en bedömningsfråga från område till område att ta ställning till, men det finns definitivt – det är viktigt att understryka det – en nivå under vilken man inte kan gå när det gäller formaliakraven. I vissa situationer är det utomordentligt viktigt att formaliakraven iakttas.

Vi vill alltså från moderat sida på ett par områden gå längre än vad som föreslås i propositionen. För det första gäller det kärandens möjligheter och skyldigheter att i dispositiva mål ombesörja delgivningen. Vi föreslår alltså att man skall ha större möjlighet och större skyldighet från kärandens sida i dispositiva mål, och en sådan regel måste följas av ett mycket ordentligt kontrollsystem, som innebär att man har en garanti för att personer som kan ha en svagare position garanteras en rätt att få sin sak framförd. Det är viktigt att markera detta.

Det har framförts av utskottsmajoriteten att vårt förslag skulle innebära problem och farhågor i det avseendet. Men vi tror att det är möjligt att kombinera en större rätt och skyldighet för de kärande i dispositiva mål med den positionen som kärande behöver ha, dvs. en stark position.

Vi tror också att det är viktigt att regeringen funderar vidare på de här sakerna, kommer tillbaka till riksdagen och redovisar förslag under hösten, så att ett sådant förslag skulle kunna gälla från den 1 januari 1996. Jag tror att det i utskottshandlingarna står den 1 januari 1966, men det skall självfallet vara den 1 januari 1996.

För det andra tror vi att det finns fördelar att vinna med en utvidgning av stämningsmannabehörigheten på delgivningsområdet. Enligt vår uppfattning bör även privat arbetande stämningsmän, som står under offentlig kontroll, kunna godtas och ges samma behörighet att överlämna handlingar och intyga att så har skett. Förslagsvis bör polis och länsstyrelse kunna utöva den här tillsynen och kontrollen. Det är alltså väldigt angeläget att understryka, att när vi vill föreslå detta och vill se en sådan möjlighet förverkligad, är det i kombination med ett mycket ordentligt kontroll- och tillsynsförfarande från den offentliga maktens sida.

Även här menar vi att regeringen bör återkomma till riksdagen under hösten, så att vi kan få beslut och ikraftträdande av en sådan möjlighet och ett sådant system från den 1 januari 1996.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Anf. 15 MARGARETA SANDGREN (s)

Herr talman! I detta betänkande behandlas regeringens förslag om effektiviseringar på delgivningsområdet, bl.a. utvidgade möjligheter att använda förenklad delgivning och att lägga delgivningsansvar på käranden i dispositiva tvistemål. Därtill föreslås utvidgade möjligheter att tillgripa husrannsakan för att kunna genomföra delgivning i brottmål samt föreslås att utredning i ett delgivningsärende om att den sökte håller sig undan skall få användas vid bedömning av om han håller sig undan även i ett senare delgivningsärende.

Delgivningssystemet har under senare år varit föremål för flera översyner, och lagändringar har företagits vid flera tillfällen.

Den 1 februari 1991 genomfördes vissa ändringar i delgivningslagstiftningen, och reformen har, såsom det aviserades i propositionen, nu utvärderats. Domstolsverket har avlämnat en rapport, där det sammanfattningsvis sägs att man har funnit att de nya reglerna på det hela taget fungerar tillfredsställande.

Trots de åtgärder som mer eller mindre fortlöpande under de senaste decennierna har vidtagits för att effektivisera delgivningsverksamheten är läget bekymmersamt. Särskilt ansträngd är polisens stämningsmannaorganisation.

Bristande delgivning gör ofta att ett förfarande hejdas och leder på detta sätt till effektivitetsförluster. Bristande delgivning är t.ex. den viktigaste orsaken till att rättegångsförhandlingar får ställas in.

När försök till effektiviseringar av delgivningsverksamheten övervägs måste alltid rättssäkerhetsaspekter beaktas. För att kunna tillvarata sin rätt måste alla på ett tillräckligt säkert sätt underrättas om vad som krävs av dem. Å andra sidan är det också en rättssäkerhetsfråga att den som har ett krav mot en annan inte hindras från att komma till sin rätt genom att motparten kan hålla sig undan delgivning. Ändringar av delgivningsregler innebär därför i allmänhet en balansgång.

De nu föreslagna förändringarna syftar till att i än högre grad förenkla och förbättra delgivningssystemet med ett bibehållande av en hög rättssäkerhetsnivå.

Regeringen gör också den bedömningen att de föreslagna lagändringarna skall leda till att polisens stämningsmannaorganisation kommer att avlastas betydligt samt att även andra myndigheter, särskilt domstolarna, avlastas en del arbete med delgivning. De nya reglerna kommer att bidra till effektivare och snabbare handläggning av många mål och ärenden, och viktiga besparingar kan hämtas hem.

Propositionen innehåller bl.a. förslag om att i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning hos kronofogdemyndigheten skall information om förenklad delgivning kunna delges svaranden för att sådan delgivning sedan skall kunna användas genast i tingsrätten, om målet efter bestridande överlämnas dit för fortsatt handläggning.

I propositionen föreslås också att husrannsakan skall kunna tillgripas för delgivning av stämning i brottmål och för kallelse av den tilltalade till förhandling i brottmål, allt oavsett brottets svårighetsgrad. En förutsättning är dock att delgivningsförsök tidigare har misslyckats eller bedöms som utsiktslösa.

Från polis- och åklagarhåll anförs bl.a. att husrannsakan för delgivning hittills inte kommit till användning ofta men att delgivning kan underlättas om den sökte får klart för sig att husrannsakan kan komma att företas. Vidare anför man att en möjlighet till husrannsakan kan vara av stort processekonomiskt värde.

Det sägs också beträffande möjlighet till husrannsakan att proportionalitetsprincipen skall iakttas. I varje enskilt fall gäller således att det intrång som husrannsakan för delgivning innebär skall uppvägas av de skäl som talar för att åtgärden vidtas.

Enligt regeringens mening bör det i lagtexten uttryckligen markeras att andra metoder för delgivning skall ha prövats först och misslyckats eller bedömts som utsiktslösa.

Proportionalitetsprincipen innebär vidare att husrannsakan knappast kommer i fråga i helt bagatellartade fall.

I propositionen föreslås också förändringar vad avser notoriskt svårdelgivna personer. Förslaget innebär, som jag sade inledningsvis, att om någon vid tidigare delgivningsförsök har varit svår att delge får dessa erfarenheter användas vid bedömning av om samma person i ett senare delgivningsärende kan antas ha avvikit eller på annat sätt hållit sig undan.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag här ta upp förslaget om kärandens ansvar för delgivning och också kommentera den reservation som här lämnats av moderaterna, som föreslår att käranden skall ombesörja delgivning av stämning i alla dispositiva tvistemål.

Förslaget i propositionen i denna del innebär att rätten kan erbjuda käranden att ta över delgivning av stämning i ett dispositivt tvistemål vid påföljd att stämningsansökan eljest skulle avvisas. En förutsättning är att rätten först gjort aktningsvärda delgivningsförsök men har misslyckats.

Det inträffar att kronofogdemyndigheten trots upprepade försök inte lyckas delge svaranden föreläggande i målet. Det kan vara så att kraven för s.k. spikning inte är uppfyllda eller att förutsättningar för delgivning genom kungörelse inte finns. I den situationen skall kronofogdemyndigheten pröva om försöken till delgivning skall fortsätta eller om sökanden skall erbjudas att själv ombesörja delgivningen. Om sökanden inte antar erbjudandet skall ansökan avvisas.

Från en del remissinstanser påpekas risken att de drabbas som inte har resurser och kunskaper att själva kunna ombesörja delgivningen. I propositionen framhålls dock att huvudregeln måste vara att tingsrätterna sköter delgivningen och att inför en eventuell tillämpning av regeln är det lämpligt att beakta parternas processuella styrkeförhållanden.

I propositionen understryks också att en tillämpning av den föreslagna regeln kan leda till att kärandens talan förfaller eller avvisas om denne inte antar erbjudandet om att ombesörja delgivning eller om denne antagit erbjudandet men ej inom viss tid inkommer med bevis om att delgivning skett. Men även om talan förfaller och avvisas så kan den aldrig ogillas. Käranden har alltid möjlighet att återkomma med en ny stämningsansökan.

I motion Ju16 av moderaterna föreslås att käranden skall ombesörja delgivning av stämning i alla dispositiva tvistemål. Som skäl härför anförs bl.a. att man tycker att det är rimligt att den part som har intresse av att få till stånd en rättslig process också måste vara beredd att i större utsträckning än hittills själv medverka till att domstolsförfarandet inleds genom att ombesörja delgivningen. Man pekar också på vissa besparingar som kan uppnås genom detta.

Utskottet ifrågasätter om det finns några besparingar att göra när det gäller de okomplicerade delgivningarna. Däremot, som utskottet

skriver, skulle ett genomförande av motionsförslaget medföra besparingar för staten och motsvarande ökning av rättegångskostnaderna för käranden i de fall delgivning går att genomföra först efter ett mer omfattande delgivningsförfarande.

Precis som det finns farhågor att det för vissa enskilda kan bli en övermäktig uppgift att själv ta ansvar för delgivningsförfarande i det av regeringen framlagda förslaget, är risken än större att dessa drabbas om ansvaret läggs över på den enskilde att i alla dispositiva tvistemål svara för delgivning av stämning.

Till sist vill jag kommentera det andra förslaget i moderaternas motion om utvidgning av stämningsmannabehörigheten till enskilda näringsidkare som bedriver delgivningsverksamhet.

Frågan om en utvidgning av stämningsmannabehörigheten tas upp i den promemoria som ligger till grund för propositionen, i vilken skissas vad som skulle krävas för en sådan utvidgning. En del av dessa krav är nu föremål för ytterligare överväganden vad gäller tillsyn, avgifter m.m. och frågan bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

I den av moderaterna lämnade reservationen godtas förvisso att vissa ytterligare överväganden behöver göras, men man vill samtidigt att riksdagen redan nu tar ställning för principen om privata stämningsmän.

Enligt utskottets mening bör det pågående beredningsarbetet avvaktas innan riksdagen tar ställning och yrkandet avstyrks.

Med det anförda yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 16 ANDERS G HÖGMARK (m)

Herr talman! Margareta Sandgren inledde med att peka på hur allvarligt läget är när det gäller bristerna i delgivningen och hur de bristerna negativt påverkar hela den rättsliga processen. Polisen är ansträngd och processer fördröjs. Låt oss vara överens om att det är det faktiska läget.

Regeringen har kommit med förslag som har bejakats. Om detta råder enighet. Vi vill gå längre. Vi tycker inte att vi har råd att låta bli att pröva ett antal nya grepp. Vi är ganska övertygade om att det går att kombinera ett ansvar för käranden i dispositiva mål. Man skall klara det i svårare mål, så varför inte pröva det i lättare mål.

Det kan finnas problem med avvägningar som gäller den kärandes styrkeposition. Låt oss vara öppna för det. Låt regeringen titta på detta.

När det gäller privata stämningsmän vill jag säga att det inom andra områden i samhället finns uppgifter som vi för 15–20 år sedan tyckte var typiska för hantering av den offentliga sektorn och som nu har överförts till den privata sektorn. Under strikt offentlig tillsyn och kontroll skulle man kanske kunna avlasta polisen inom delgivningsområdet.

Det är viktigt att kontrollen finns. Vi tycker att det kan finnas skäl att redan nu godta principen, men att det bör ankomma på regeringen att närmare överväga hur kontrollen skall ske. Riksdagen skulle kunna

fatta beslutet under hösten så att det kan träda i kraft den 1 januari 1996.

Motivet är att läget är så allvarligt att rättssäkerheten för många hotas genom den fördröjning som nu sker på grund av påtagliga brister i delgivningsprocessen.

Anf. 17 MARGARETA SANDGREN (s)

Herr talman! Vi är medvetna om att polisens stämningsmannaorganisation är hårt belastad. Men regeringen gör också den bedömningen att de förslag som finns i propositionen kommer att avlasta polisens stämningsmannaorganisation och att de kommer att leda till besparingar.

Man kanske måste gå vidare, men då får man göra det i den takt som man finner riktig. Man bör kanske först utvärdera vilken verkan olika förslag har. När det gäller moderaternas önskemål om att delgivningsansvaret skulle läggas ut menar utskottet att regeringens förslag är väl avvägt.

Stämningsmannaorganisationen är ju föremål för en beredning inom Justitiedepartementet. Låt oss avvakta de förslag som riksdagen får att ta ställning till.

Anf. 18 ANDERS G HÖGMARK (m)

Herr talman! Man kan naturligtvis välja olika tempo i denna process. Jag tyckte mig märka en ganska stor öppenhet hos Margareta Sandgren och att man är beredd att gå vidare efter löpande utvärdering.

Vi gör den bedömningen att det går att gå fram något snabbare. Margareta Sandgren och majoriteten går något långsammare. Vi tycker att läget är så allvarligt att man bör forcera arbetet. Samtidigt skall man skaffa sig erfarenheter och vara beredd att göra justeringar om något är på väg att gå snett. Det är samtidigt mycket viktigt för rättssäkerheten att vi inte fortsätter att leva med de problem som Margareta Sandgren inledningsvis pekade på. Fördröjningar i processen är icke till gagn för rättssäkerheten.

Det är glädjande att notera att färdriktningen är någorlunda densamma.

Anf. 19 MARGARETA SANDGREN (s)

Herr talman! Jag vill påpeka att vi går ytterligare ett steg när vi utvidgar delgivningsansvaret. Man bör utvärdera det innan man går vidare, precis som man gjorde med de förändringar som gjordes 1991. Vi får senare ta ställning till om man skall gå vidare.

Just nu gör utskottet den bedömningen att förslaget är väl avvägt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 13 §.)

## 13 § Löneskydd vid upprepade konkurser

Föredrogs
Lagutskottets betänkande 1994/95:LU30
Löneskydd vid upprepade konkurser (prop. 1994/95:180)

Anf. 20 ROLF DAHLBERG (m)

Herr talman! Lagstiftningen om statlig lönegaranti vid konkurser är en viktig trygghetsfaktor för de anställda. Det är därför viktigt att lagstiftningen fungerar på avsett sätt. Utformningen av reglerna för lönegarantin har dock visat sig ha stora brister, som framför allt kom i dagen då antalet konkurser blev rekordartat stort efter 1980-talets hämningslösa ekonomiska yra.

I omgångar har lönegarantisystemet ändrats för att man skulle komma till rätta med de uppenbara missbruk som förekommer. Fusket med lönegarantin är i huvudsak av två slag. Det ena innebär att anställningar görs och anställningsavtal träffas med avsikt att lönegarantisystemet inom en snar framtid skall ta över det ekonomiska ansvaret för det som avtalats. Genom det missbruket blir kostnaderna för systemet mycket större än vad de egentligen skulle behöva vara.

Den andra typen av missbruk är när man använder lönegarantin för att tillskansa sig otillbörliga konkurrensfördelar gentemot andra företag i samma bransch. Det är oerhört viktigt att vi kan komma till rätta med detta. Det får ofta till följd att företag får lägga ned eller gå i konkurs därför att andra företag med hjälp av lönegarantipengar kan dumpa priserna.

Regeringen föreslår nu en ändring i lönegarantilagen. Vi moderater tycker att det är dags att ta ett samlat grepp om hela konkurslagstiftningen och i det sammanhanget göra en total översyn av lagstiftningen om lönegarantin.

Man bör då pröva om lönegarantisystemet skulle kunna utformas på samma sätt som den allmänna sjukförsäkringen. Man bör pröva möjligheten att låta försäkringskassan ta över det administrativa arbetet med lönegarantin.

Vi tror att ett sådant system skulle bli både billigare, enklare och säkrare än dagens system.

Vi beklagar att utskottets majoritet inte ställt sig bakom vårt krav på en samlad översyn, men jag hoppas att den utredning som regeringen tydligen nu skall tillsätta ändå prövar den modell till ett nytt lönegarantisystem som i huvuddrag redovisas i motion L43.

Herr talman! Med detta yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till reservation 1.

Anf. 21 PER ROSENGREN (v)

Herr talman! Lönegarantin har försämrats, och detta har drabbat arbetstagare som fortsatt sitt arbete hos den förre arbetsgivaren vid en rekonstruktion efter konkurs. I gällande fordringskarensregler används omvänd bevisföring. Enligt propositionen skall gälla att om särskilda skäl föreligger, skall karens inte förekomma.

Enligt EG:s direktiv skall karens få förekomma endast vid uppenbara missbruk och där det kan bevisas att den anställde varit i maskopi med sin arbetsgivare. Den föreslagna lagstiftningen strider helt uppenbart mot detta direktiv. Man attackerar arbetstagarna när man vill komma åt konkurssvindlerierna och det sätt som många företagare använder sina företag på för att sko sig på och lura samhället.

Någon enstaka gång kan det hända att anställda är indragna i verksamhet som är hart när brottslig, och det skall naturligtvis beivras, men man skall göra det på ett sådant sätt att man kommer åt missbruket. Man får inte gå till väga på ett sådant sätt att det generellt drabbar arbetstagaren.

Det är mycket viktigt att komma ihåg att lönegarantin är en social skyddslag. Vi är intresserade av att skydda arbetstagarna, men vi är också intresserade av att beivra missbruk. Det framlagda lagförslaget är för dåligt i båda avseendena. Genom karensregeln blir arbetstagare rättslösa under en tvåårsperiod.

Visserligen tas nu regeln om krav på förmedling genom arbetsförmedling bort, och man skall ta hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet, men, som jag tidigare sagt, detta räcker inte, om vi skall uppfylla EG:s direktiv. Omedelbart efter det att talmannen slagit klubban i bordet och förslagen i betänkandet antagits av kammaren kommer en anmälan att skickas till kommissionen.

I ett tidigare avgörande i EG-kommissionen sammanfattar kommissionen sitt ställningstagande på följande sätt:

"Kommissionen är av den åsikten att artikel 10 (a) i direktivet förutsätter att en arbetstagare endast kan straffas med uteslutning från det i direktivet nedlagda garantisystemet då arbetstagaren bevisligen gjort sig skyldig till fel i den meningen att arbetsgivaren varit i bedrägligt samförstånd med arbetstagaren för att missbruka systemet. Under alla andra förhållanden är arbetstagarna behöriga att erhålla garantiersättning."

I samband med ett ärende med anledning av en tvist angående karensreglerna i Varbergs tingsrätt föreslog kommissionen att den aktuella frågan skulle besvaras enligt följande:

"Artikel 10 a) i direktiv 80/987/EEG måste tolkas så att en nationell bestämmelse vilken, på andra grunder än arbetstagarens missbruk, utesluter en arbetstagare från det skydd som direktivet föreskriver, går utöver de åtgärder som medlemsstaterna enligt artikeln är behöriga att vidta för att undvika missbruk."

Klarare kan det inte uttryckas.

Slutligen, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 2. Eftersom lagförslaget trots allt innebär vissa förbättringar, som jag berörde tidigare, godtar vi i avvaktan på resultatet av den utredning som nu skall handlägga ärendet propositionens förslag. Också vi vill, precis som moderaterna, ta ett samlat grepp på detta, men eftersom det i propositionen och betänkandet trots allt föreslås vissa förbättringar, godtar vi tills vidare propositionens förslag.

Anf. 22 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)

Herr talman! I lagutskottets betänkande 1994/95:30 behandlas löneskydd vid upprepade konkurser. Det grundar sig på regeringens proposition 1994/95:180. I propositionen föreslås en ändring i 9 a § lönegarantilagen. Enligt regelns nuvarande lydelse har en arbetstagare som inom två år före konkursbeslutet har beviljats lönegarantiersättning för lönefordringar vilka har uppstått i huvudsakligen samma verksamhet rätt till garantiersättning vid den senare konkursen endast om han av en offentlig arbetsförmedling anvisats den anställning i vilken den fordran som prövningen avser har uppstått. Den föreslagna ändringen innebär att det vid regelns tillämpning blir möjligt att ta större hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Den praktiska tillämpningen av detta är, såsom departementet har bedömt det, att ersättning skall kunna utgå i det fall det inte föreligger ett uppsåt där arbetstagare har varit i maskopi med arbetsgivare om att en ny anställning kommer att leda till en förnyad konkurs.

Att propositionen över huvud taget lagts fram vid det här tillfället är av två skäl. Det ena är att den dåvarande borgerliga regeringen den 1 juli 1994 försämrade lönegarantilagen ganska väsentligt bl.a. med avseende just på missbruksregeln, såsom här också har framförts. Det andra skälet är den föreslagna ändringen i lönegarantilagen.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet i lagutskottets betänkande och avslag på de reservationer som avgivits från Moderaterna och Vänsterpartiet.

Anf. 23 PER ROSENGREN (v)

Herr talman! Det har i debatten anförts att ändringarna skulle vara föranledda av det statsfinansiella läget och att lönegarantin kostar staten för mycket pengar. Men om man i alla situationer i första hand vill hävda det statsfinansiella läget, skulle man lika gärna kunna göra gällande att det borde införas en längre karensperiod i sjukförsäkringen i fall där den sjuke inte kan visa att sjukdomen inte har förorsakats av honom själv. Det är en parallell till det förslag till förändring av lönegarantin vilket nu föreligger.

Jag hävdade i mitt anförande att lönegarantin är en social skyddslag. Det vore intressant att höra om socialdemokraterna delar min uppfattning i detta avseende. Är lönegarantin en social skyddslag? I så fall skall samma principiella regel gälla i dessa sammanhang.

Jag undrar också hur Sven-Erik Österberg kommenterar kommissionens utlåtande angående tvisten i Varbergs tingsrätt.

Anf. 24 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)

Herr talman! Såsom departementet har bedömt frågan är det första skälet till att frågan över huvud kommer upp att det har ingått en anmälan till EFTA-domstolen av att handläggningen inte tillgodoser kraven i EES-avtalet. En prövning är alltså på gång. Ett sätt för Sverige att undvika att bli fällt i EFTA-domstolen är att man gör en anpassning av den nuvarande lagstiftningen i den riktning som föreslås i propositionen.

Det andra skälet, där jag har mycket stor förståelse för det som Per Rosengren säger, är att lagen har en social karaktär och utgör ett skydd för arbetstagaren vid konkurs och upprepad konkurs, så att denne då inte skall göra en ekonomisk förlust utan i möjligaste mån skall få ersättning.

Jag kan också tycka att den ändring som nu föreslås inte riktigt lever upp till denna målsättning. Det har inte heller varit meningen, utan det gäller en anpassning med anledning av den gjorda anmälningen till EFTA-domstolen.

En anledning till att det är viktigt att avvakta och nu inte gå längre för att uppnå ett gott syfte för den anställde är att det har tillsatts en utredning som skall påbörja sitt arbete under senare delen av 1995 och som skall se över hela lönegarantilagen i syfte att ge ett skydd för den anställde och att tillse att lagen inte överutnyttjas, som var fallet innan den föregående lagändringen kom till stånd.

Anf. 25 PER ROSENGREN (v)

Herr talman! Sven-Erik Österberg hävdar i sitt huvudanförande att ersättning skall kunna utgå utan karens. Men det är ju faktiskt på det sättet att EG:s direktiv säger att ersättning skall utgå om man inte kan bevisa ett missbruk och maskopi med arbetsgivaren.

Antingen råder det en viss förvirring på departementet eller en stor okunnighet i frågan. Det är de enda tolkningarna jag kan göra. Jag vill återigen läsa upp vad EG-kommissionen sade, nämligen att direktivet "måste tolkas så att en nationell bestämmelse vilken, på andra grunder än arbetstagarens missbruk, utesluter en arbetstagare från det skydd som direktivet föreskriver, går utöver de åtgärder som medlemsstaterna enligt artikeln är behöriga att vidta för att undvika missbruk".

Klarare kan det hela inte uttryckas, och jag förstår inte hur departementet och den socialdemokratiska gruppen här i riksdagen kan tolka detta på något annat sätt.

Anf. 26 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s)

Herr talman! I mitt huvudanförande framförde jag precis det Per Rosengren åsyftar. Enligt de kontakter man från utskottsmajoritetens sida har haft med departementet skall den praktiska tillämpningen vara följande: detta med särskilda skäl skall tolkas så att det skall utgå ersättning i de fall då det inte kan påvisas att det har varit ett uppsåt mellan arbetstagare och arbetsgivare att utnyttja lagen på ett felaktigt sätt.

Därmed bör det som föreskrivs i EG-direktiven och som Per Rosengren hänvisar till vara tillgodosett.

Överläggningen var härmed avslutad.

**JuU23 Gravfrid över m/s Estonia**
1. utskottet
2. utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till mot. Ju19 yrk. 1 och 2 (mp)
Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

**JuU21 Påföljdsregistrering, m.m.**
*Mom. 1* (riktlinjer för uppbyggnaden av en ny registerstruktur)
1. utskottet
2. res. 1 (v, mp)
Votering:
274 för utskottet
35 för res. 1
40 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 146 s, 74 m, 21 c, 22 fp, 11 kds
För res. 1: 1 m, 17 v, 17 mp
Frånvarande: 15 s, 5 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 3* (registrering av minderåriga lagöverträdare m.m.)
1. utskottet
2. res. 3 (m)
Votering:
234 för utskottet
75 för res. 3
1 avstod
39 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 21 c, 22 fp, 17 v, 17 mp, 10 kds
För res. 3: 75 m
Avstod: 1 kds
Frånvarande: 14 s, 5 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 4* (rättsstatistiken beträffande våld m.m. mot kvinnor)
1. utskottet
2. res. 4 (c, v, mp)
Votering:
254 för utskottet
56 för res. 4
39 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 75 m, 21 fp, 11 kds
För res. 4: 21 c, 1 fp, 17 v, 17 mp
Frånvarande: 14 s, 5 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 5*
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**JuU22 Några delgivningsfrågor**
*Mom. 1* (effektiviseringar på delgivningsområdet)
1. utskottet
2. res. 1 (m)
Votering:
235 för utskottet
75 för res. 1
39 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 21 c, 22 fp, 17 v, 17 mp, 11 kds
För res. 1: 75 m
Frånvarande: 14 s, 5 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 1 mp, 4 kds

*Mom. 2*
Kammaren biföll utskottets hemställan.

**LU30 Löneskydd vid upprepade konkurser**
1. utskottet
2. res. 1 (m)
3. res. 2 (v)
Förberedande votering:
78 för res. 1
32 för res. 2
200 avstod
39 frånvarande
Kammaren biträdde res. 1.
Huvudvotering:
218 för utskottet
75 för res. 1
16 avstod
40 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 147 s, 21 c, 22 fp, 16 v, 1 mp, 11 kds
För res. 1: 75 m
Avstod: 15 mp
Frånvarande: 14 s, 5 m, 6 c, 4 fp, 5 v, 2 mp, 4 kds

## 14 § Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.

Föredrogs
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU21
Transplantationer och obduktioner m.m. (prop. 1994/95:148)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU23
Vissa frågor om psykiatrisk tvångsvård (prop. 1994/95:194)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU24
Primärvård, privata vårdgivare m.m. (prop. 1994/95:195 och 1994/95:150 delvis)
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU25
Handikappfrågor
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU27
SBL Vaccin AB (prop. 1994/95:150 delvis)

Förste vice talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden 1994/95:SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27 skulle debatteras gemensamt.

Anf. 27 LEIF CARLSON (m)

Herr talman! Vi behandlar nu fem betänkanden. Jag vill först säga att det noggranna och seriösa arbete som nedlagts av alla partier för att nå en så bra genomlysning som möjligt av transplantationsfrågorna visar på en väldigt stor vilja att nå fram till en samsyn i dessa mycket svåra frågor. Ingrid Andersson kommer senare att närmare redogöra för arbetet.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkande SoU21 om transplantation m.m., liksom till hemställan i betänkande SoU23 om psykiatrisk tvångsvård och betänkande SoU27 om SBL Vaccin AB. Vad gäller betänkandet om handikappfrågor står jag bakom våra reservationer, men jag nöjer mig med att yrka bifall till reservation 1.

Herr talman! Nu till dagens huvudfråga: primär- och privatvården.

Jag menar att vi här står inför ett vägval. Skall vi gå vidare på vägen och stärka monopolet – den socialistiska vägen med mycket begränsad valfrihet för patienterna, *en* vårdgivare och inskränkningar i näringsfriheten? Eller skall vi gå vidare på den inledda valfrihetsrevolutionen och fortsätta med försvaret av mångfald, eget val och en näringsfrihet med rätt att erbjuda sin kunskap i konkurrens med andra?

Regeringen har nu lämnat sitt besked: Monopol! Det gör den under en döljande slöja av honnörsord om valfrihet, alternativ och samarbete. Men det är tomma ord, endast avsedda att dölja en mycket dystrare verklighet.

Primärvårdens roll som bas i hälso- och sjukvården behöver, enligt regeringen, förstärkas. Jag började själv för 23 år sedan som provinsialläkare, som det då hette. Under hela denna tid har man talat om att satsa på primärvården, men landstingen har aldrig mäktat med detta. Nu, utan påtagliga skäl, tror regeringen på deras kompetens, förmåga och goda vilja. Det verkar minst sagt inte betryggande för primärvår-

den, särskilt inte om man drar sig till minnes vad Riksdagens revisorer konstaterat. Skillnaden mellan "verbala satsningar" och landstingens verkliga satsningar noteras särskilt i deras rapport Den svenska hälso- och sjukvården 1990/91.

Nya undersökningar av Landstingsförbundet självt visar också att landstingen lyckats erövra en säker ställning som ej pålitliga eller trovärdiga ur personalens och allmänhetens perspektiv. Det finns alltså enligt min mening ingenting som talar för att landstingen nu skulle vara mera benägna att följa statsmakternas intentioner vad gäller primärvården än de tidigare varit.

Herr talman! Under de senaste två åren har Socialdemokraterna kritiserat husläkarlagen för att vara detaljerad och därför snarast ha inskränkt valfriheten, åtminstone för landstingen. Hur man kan få en lag, som garanterade varje svensk rätten att välja sin egen läkare, som garanterade yrkesfrihet för läkarna och ersatte landstingens monopol med ökad valfrihet och ändå gav landstingen möjlighet att utforma en egen variant i varje landsting, att bli en lag om minskad valfrihet och för omfattande detaljering är och förblir en gåta.

När nu regeringen föreslår att husläkarlagen upphävs och ersätts med ett system med en fast läkarkontakt är det man gör egentligen inget annat än att man både avskaffar och behåller den nu gällande lagen. En fast läkarkontakt är bara andra ord för en bra husläkarrelation. Det är bra, men otillräckligt.

Herr talman! I propositionen talas det bl.a. om lämplig läkartäthet, förbättrad rekrytering och ett ökat antal ST-tjänster. Det är bra, liksom betänkandets markering i den frågan. Men några garantier för en rimlig läkartäthet i primärvården ges inte. Landstingen skall själva bestämma. Inte heller har regeringen några förslag till hur man kan stimulera landstingen att öka specialistutbildningen i allmänmedicin. Jag tror att den förbättring av rekryteringen som har skett under de senaste åren nu kommer att avbrytas. De senaste årens agerande från landstingens sida visar heller inte på någon vilja att förbättra situationen. Det finns inget samband mellan antalet utbildningsplatser på grundnivå och antalet ST-tjänster i allmänmedicin.

År 1994 tillsattes 63 ST-tjänster, men tre gånger så många vore mera relevant.

Historien visar att det är berättigat med misstroende mot landstingens förmåga att leva upp till förväntningarna i propositionen vad gäller primärvården. Primärvårdens problem är, och har alltid varit, att landstingen bestämt allt. Möjligheterna att stärka primärvården med hjälp av propositionen synes små. För att travestera furst Metternich: Propositionen är i denna del "ett högtklingande intet".

Herr talman! Propositionen handlar också om de privata vårdgivarna. Man säger att det är viktigt att villkoren för alternativ är goda. Det ger stimulans. Privata vårdgivares insatser lovordas. Här nöjer man sig inte med ord utan fyller på med lagtext. Men på något obegripligt sätt går denna lagtext tvärtemot alla ord om alternativens betydelse och samarbetets vikt.

De privata vårdgivarna erbjuds insvepta i vackra ord villkor som kommer att leda till deras snara utdöende. Den privata vården skall bli helt utlämnad till landstingspolitikernas godtycke utan lagligt skydd. Det är ett dystert besked. Landstingen förväntas plötsligt ha blivit samarbetsvilliga och villiga att medverka till vård på likvärdiga villkor för de privata vårdgivarna.

Jag blev uppringd av en privatpraktiker som vid ett möte med företrädare för Stockholms läns landsting på en förfrågan om fortsatt verksamhet för sin del fått svaret: Var glad att du har din praktik i bolag! Nu förlorar du bara den, och inte bil och villa.

Samarbetsviljan kan ta sig egendomliga uttryck!

Det är också dystert för patienterna. Det handlar ju om rätten att själv få välja vem som skall handskas med något så privat som den egna hälsan och kroppen. Det handlar också om rätten att som yrkesman eller -kvinna få erbjuda sina tjänster och sitt kunnande till den som efterfrågar dessa. Det handlar om att få ägna sig åt sitt yrke, inte om att vara anställd hos en monopolarbetsgivare. Det handlar om näringsfrihet.

Enligt vår mening står propositionens mångordiga tal och därmed också majoritetens betänkandetext om vikten av alternativ i vården i bjärt kontrast till regeringens förslag. Den privata vården kommer, om detta genomförs, att helt avskaffas. En sådan utveckling kan Moderata samlingspartiet aldrig acceptera.

Herr talman! Förvisso är det svåra frågor som uppkommer runt kostnaden för sjukvård, effektivt resursutnyttjande och människors rätt att välja. Regeringen anser sig, med rätta, inte ha erforderliga kunskaper om privatvårdens utveckling. Det respekterar jag. Vad jag inte respekterar är att man, trots att man inte har någon kunskap, föreslår mycket långtgående förändringar och inskränkningar för privatvården. Det är ytterst beklagligt.

Regeringen konstaterar också att en nationell delegation behöver inrättas för att närmare granska effekterna av de privata etableringar som kom till stånd under 1994. Jag respekterar och delar regeringens uppfattning att konsekvenserna av de nya vårdformerna, patientens valfrihet och samverkan mellan offentlig och privat vård behöver studeras. Kunskap är en bra grund om man skall fatta beslut. Men det är häpnadsväckande att man först avskaffar privatvården och etableringsfriheten för att sedan tillsätta en delegation som skall se över konsekvenserna av det man just satt stopp för. Det är närmast hyckleri, tycker jag. Vi anser att delegationen skall tillsättas. Men i avvaktan på en rapport skall ytterligare åtgärder inte vidtas. Är väl en verksamhet avskaffad, inrättas den sannerligen inte så lätt igen.

Herr talman! Näringsfriheten är av grundläggande värde för vår rättsordning och den skyddas av grundlagarna. I linje med det bör privat verksamhet inom det som nu närmast enbart är offentlig verksamhet underlättas, inte motarbetas. Enskild verksamhet ger människor möjlighet att välja mellan olika alternativ och sporrar till effektivitet i både offentlig och privat vård – skattebetalarna till fromma och patienterna till gagn. Rätten att välja är förbunden med rätten att erbjuda och att få

starta en verksamhet. Försvinner konkurrerande enskild verksamhet, då försvinner valfrihetens kärnpunkt: att göra vården beroende av patienterna och inte tvärtom, som det tyvärr blir med regeringens förslag.

Det intressantaste, tyvärr både i Landstingsförbundets rapport och i regeringens proposition om de ökade kostnaderna för privatvården och den fria etableringen, är att man över huvud taget inte ens berör möjligheten att ökade inslag i enskild vård i en förlängning kommer att innebära ett minskat tryck på landstingsverksamheten. I stället anklagar man privatvården för att fördyra sjukvården. I valdebatten hävdade man att alla brister inom sjukvården berodde på att de privata läkarna och sjukgymnasterna kostade så mycket. I ett land med färre privata vårdgivare än i nästan alla andra länder skulle sjukvårdens problem bero på att nämnda vårdgivare är så dyra och så många.

Det är rätt självklart att det tar litet tid för ett privat konkurrerande utbud att växa fram. Självklart blir kostnaderna för nyetableringar högre om inte förändringar görs i befintlig egen verksamhet. Men sådana förändringar tycks ligga utanför landstingens föreställningsvärld.

Problemet är inte utbyggnaden av den privata vården, utan problemet är att landstingen saknar förmågan och viljan att omstrukturera sin egen verksamhet! Den fria etableringen måste finnas kvar.

Herr talman! Jag konstaterar också att regeringens förslag saknar förutsättningar för en bred lösning, om man i en sådan inkluderar de vårdgivare som skall fullgöra vården. Man bygger in motsättningar mellan privat och offentlig vård. En samverkan måste bygga på parter med någorlunda lika styrkeförhållanden. Dessutom måste de ha viljan att samverka. En part kan inte tillåtas ha diktatorisk makt. Det är en avgörande invändning mot vårdavtal i den presenterade formen.

Landstingen har en sådan styrka att de kan diktera villkoren i avtalen. Avtalen blir alltså inte avtal utan föreskrifter från landstingen. Detta tycks också, trots pratet om samarbete, vara regeringens avsikt. Man har ju inga tvingande instruktioner att ge.

Man kan också undra om inte den här typen av avtal strider mot de arbetsrättsliga principerna. Ett sådant avtal mellan landsting och en privat vårdgivare får tydliga drag av anställningsavtal – utan att landstingen tar åt sig de arbetsgivarrättsliga skyldigheterna. Man kommer närmast att tänka på livegenskap.

Herr talman! De vårdgivare som har särskilt arvode för tidskrävande patienter utlämnas till landstingens godtycke och blir enligt regeringens förslag tvingade att teckna vårdavtal genom att det särskilda arvodet skall inrymmas i det totala ersättningstaket och inte som nu ligga utanför. Det särskilda arvodet har stimulerat och möjliggjort högkvalitativ specialistvård av sjukgymnaster och läkare utanför sjukhus. Dess avskaffande kommer i princip att omöjliggöra för utsatta patientgrupper att få sitt vårdbehov tillgodosett.

Herr talman! Ingenstans i propositionen berörs frågan om ersättningsetablering. Den privata vårdsektorn kräver för sin fortlevnad en tryggad rätt till ersättningsetablering. Rätten att överlämna sin verksamhet garanterar också att verksamheten hålls på en modern, kvalificerad nivå ända till överlåtelsetillfället. Incitament till nyinvesteringar

blir de sista åren obefintliga om inte dessa kan nyttiggöras genom en överlåtelse till annan vårdgivare. Detta drabbar direkt de enskilda patienterna.

Jag har svårt att se hur principen om näringsfrihet kan förenas med att man fråntar privata vårdgivare rätten att överlåta verksamhet. Ingen torde våga etablera en gruppmottagning då man vet att hela mottagningen kan falla om en kollega slutar. De existerande gruppmottagningarna står också inför att en delägares sjukdom eller pensionering kan ödelägga hela verksamheten, då t.ex. en mottagning för fyra inte kan bäras av tre. Detta svär mot regeringens tal om alternativ. Landstingen kommer att få oinskränkt makt att bestämma hur sjukvården skall organiseras och se ut i framtiden.

Herr talman! Regeringen föreslår att riksdagen skall besluta om krav på heltidsverksamhet för privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster. Vi anser att regering och riksdag inte skall besluta om arbetstiden för en särskild yrkesgrupp. Det måste vara upp till den enskilde att själv bestämma om han eller hon skall arbeta hel- eller halvtid.

Förslaget om remisstvång i privatvården är mycket illa genomtänkt. Remisstvång minskar tillgängligheten och valfriheten. En sådan åtgärd skulle inte medföra den hushållning med resurserna som man eftersträvar. Det finns i det här fallet en avgörande skillnad mellan privat och offentlig vård. Skillnaden består i att det är små kostnadsdifferenser i privatvården mellan ett besök hos en allmänläkare och hos en specialist. Men i den offentliga vården är det stor skillnad mellan besök hos en allmänläkare och besök hos en specialist. Därför kan det i den offentliga sektorn vara av intresse att styra patienterna.

Herr talman! Det är ett övergrepp av principiell art att diskriminera på grund av ålder; att man av åldersskäl inte får bestämma över sin verksamhet. Vi moderater kan inte acceptera förslaget om krav på en åldersgräns på 65 år för rätten att uppbära vårdersättning. Möjligheten att fullgöra en mycket god insats inom vården kan inte enbart kopplas till åldern. För många äldre patienter skulle regeringens förslag innebära att för länge sedan etablerade vårdrelationer upphör. Dessutom innebär regeringens förslag att bara de som har råd kan behålla sin doktor. Alternativet är att patienten, för att få förbli hos sin gamle doktor, måste betala hela kostnaden själv. För de flesta pensionärer är det inget alternativ alls; det ligger helt utom ekonomiskt räckhåll. Det är egendomligt att Socialdemokraterna, som ofta talar om att penningpungen inte skall få avgöra vård, alltid är de som genomdriver förslag som i praktiken gör att endast de välsituerade kan åtnjuta valfrihet. Det är socialism i den högre skolan.

Herr talman! Jag noterar också med förvåning att det förslag om att stärka skyddet för den personliga integriteten som regeringen har lagt fram och som är bra förkastas av utskottets majoritet. Här stöder vi propositionen.

Herr talman! Denna proposition tillför inte primärvården något substantiellt, utan bara fagra ord. Den utgör ett hot mot patienternas valfrihet och mot en sund konkurrens i vården. Den är också ett förtäckt angrepp på näringsfriheten. På sikt leder den till en närmast full-

ständig avveckling av den privata vården, alternativet till vårdmonopolet. Brist och köer skapas på nytt. Den gör det under en täckmantel av honnörsord. Här agnas med ord om samarbete och om vikten av alternativa vårdformer som komplement och stimulans för att dölja att bytet, de privata vårdgivarna och egna företagare skall sväljas av landstingens omättliga gap tillsammans med patienternas reella valfrihet. Aldrig har landstingen getts en sådan makt. Vi får en helt socialiserad sjukvård. Det kan Moderata samlingspartiet aldrig acceptera.

Herr talman! Jag står givetvis bakom alla våra yrkanden, men för tids vinnande yrkar jag bifall bara till reservationerna 1, 10 och 22 i betänkandet om primärvård och privatvård.
(Applåder)

I detta anförande instämde: Henrik S Järrel, Mikael Odenberg, Beatrice Ask, Lars Tobisson, Knut Billing, Gunnar Hökmark, Inger Koch, Jan Sandberg, Stig Rindborg, Per Westerberg, Henrik Landerholm, Carl G Nilsson, Per Unckel, Jan-Olof Franzén, Ulf Melin, Göte Jonsson, Wiggo Komstedt, Ingvar Eriksson, Jeppe Johnsson, Karl-Gösta Svenson, Nils Fredrik Aurelius, Bertil Persson, Rune Rydén, Annika Jonsell, Peter Weibull Bernström, Anna Åkerhielm, Jan Backman, Carl Fredrik Graf, Hans Hjortzberg-Nordlund, Gun Hellsvik, Inger René, Lennart Fridén, Lars Hjertén, Sten Svensson, Birgitta Wichne, Stig Bertilsson, Tomas Högström, Birgit Henriksson, Kent Olsson, Ola Karlsson, Gullan Lindblad, Göthe Knutson, Patrik Norinder, Eva Björne, Rolf Dahlberg, Göran Hedberg, Ola Sundell, Rolf Gunnarsson, Christel Anderberg, Ulla Löfgren, Olle Lindström, Lars Björkman, Arne Andersson, Sonja Rembo, Lennart Hedquist, Gustaf von Essen, Per Bill, Jerry Martinger, Carl Erik Hedlund, Birgitta Wistrand och Margareta E Nordenvall (alla m).

Anf. 28 ROLAND LARSSON (c)

Herr talman! Jag hade faktiskt med glädje noterat den goda närvaron i kammaren och hoppades i det längsta att den berodde på intresse för ämnet, men nu ser jag tyvärr att de flesta lämnar kammaren. Det är synd.

Låt mig då i stället passa på att hälsa socialministern välkommen hit. Jag tycker att det ämne vi skall diskutera i dag är utomordentligt viktigt. Det handlar om sådana frågor som nog kräver ett stort engagemang och ett stort intresse. Därför är det viktigt att representanter för alla partier deltar i arbetet. Så har skett på ett väldigt fint sätt i socialutskottet.

Som här har sagts behandlas fem olika betänkanden i fem olika ärenden samtidigt i den här debatten. Den tekniken har socialutskottet tillämpat vid ett tidigare tillfälle under mandatperioden och då visat sig fungera ganska bra. Jag tycker att det manar till efterföljd, men jag vill samtidigt höja ett varnande finger: Den här tekniken får inte drivas så långt att debatten på något sätt hämmas och att ledamöter hindras från att delta i debatten.

Speciellt tänker jag då naturligtvis på oss från mindre partier, som bara har en representant i varje utskott. Det är risk att vi får mindre möjlighet att delta med flera representanter i debatten. Detta tycker jag att man skall vara uppmärksam på, men samtidigt tycker jag att det här är en bra modell, som man bör kunna pröva även i andra sammanhang. Det är också viktigt att man tittar närmare på vilken typ av ärenden som förs samman till en debatt. Det passar inte att föra samman ärenden av olika typ.

För min del avser jag att kommentera först och främst förslaget om primärvård, privata vårdgivare m.m. men också i någon mån det betänkande som handlar om handikappfrågor. Men givetvis vill jag också redovisa Centerns ståndpunkt i den oerhört viktiga och svåra frågan om transplantationer och obduktioner m.m.

Det *är* en oerhört svår fråga, och den går på djupet i den mänskliga själen på ett sätt som gör att den känns mycket angelägen. Det känns också väldigt viktigt att man på ett rejält sätt har funderat igenom den och diskuterat igenom den. Det är ett bra förslag som har kommit från departementet, det är en bra proposition – den har blivit ännu bättre av det arbete som har bedrivits i socialutskottet. Vi har jobbat med den på ett unikt sätt: Vi har träffats i en särskild beredningsgrupp under Ingrid Anderssons eminenta ledning och fått diskutera igenom alla de avsnitt där vi har haft delade meningar. På det viset har vi lyckats uppnå konsensus på en hel del olika, svåra avsnitt. Även om det finns ett par reservationer har det här arbetssättet visat att det i sådana värderingsfrågor finns ganska stor samsyn mellan riksdagens partier. Den enigheten tycker jag att det är viktigt att ta vara på.

Jag skall inte gå in på innehållet i förslaget, eftersom Ingrid Andersson har fått utskottets uppdrag att på hela utskottets vägnar redovisa det. Jag vill bara säga att på den punkt där Centern hade en motion har våra önskemål blivit tillgodosedda, och vi är naturligtvis nöjda med det.

Så, herr talman, över till betänkandet Primärvård, privata vårdgivare m.m. Här föreslås att den husläkarlag som infördes under den förra regeringen skall avvecklas. Innebörden av förslaget är dock att de positivaste inslagen i husläkarreformen kommer att finnas kvar. Det handlar därför som jag ser det mer om att avveckla själva begreppet husläkare än om att avveckla systemet som sådant.

För Centerns del är det ointressant om den vårdgivare som den enskilda patienten väljer kallas husläkare, familjeläkare, primärvårdsläkare eller någonting annat. Det viktiga är att patienten själv får bestämma vem som skall utföra vården och så långt som möjligt också kan påverka vårdens innehåll. Dessa krav tillgodoses i den husläkarlag som vi hittills har haft, men de tillgodoses också genom den lagändring som nu föreslås. I ett patientperspektiv kommer det således inte att märkas någon skillnad.

Skillnaden ligger i att sjukvårdshuvudmannen genom de föreliggande förslagen får större möjligheter att utforma primärvården efter lokala förutsättningar och på ett för befolkningen effektivt sätt. Från Centerns sida tycker vi att denna förändring är rimlig, precis som vi i

andra sammanhang, t.ex. när det gäller socialtjänsten, hävdat att den som har kostnadsansvaret också måste kunna planera och besluta om hur tillgängliga resurser skall fördelas och hur omfattande verksamheten får vara.

Centern, som av tradition har en stark ställning i kommunerna, har alltid värnat om den kommunala och landstingskommunala självbestämmanderätten. Med de krympande resurser som man på kommunal nivå kommer att tvingas leva med under lång tid framöver såvitt man i dag kan överblicka är det viktigt att man själv har kostnadskontroll över all den verksamhet som man har ansvar för.

I Socialtjänstkommittén, där jag ingår, har Centern tillsammans med Moderaterna och kds varit överens om att den här principen om den kommunala självbestämmanderätten skall hävdas, t.ex. när det gäller socialt bistånd. Däremot har Socialdemokraterna och Folkpartiet liberalerna haft en annan mening. I frågan om primärvården hävdar vi samma princip. Här har Socialdemokraterna samma uppfattning som vi, medan de övriga här nämnda partierna intar en annan hållning. Det förefaller därmed, herr talman, bara vara Centern som konsekvent står fast vid principen om att ifall kommunerna och landstingen har kostnadsansvaret skall de också ha det avgörande inflytandet över hur resurserna skall fördelas.

För vårdgivarens del – den enskilde läkaren, privatläkaren – innebär det här förslaget att den som vill bygga upp en privat verksamhet måste ha ett vårdavtal med sjukvårdshuvudmannen. Vi kan inte se det som någon större nackdel, eftersom vi förutsätter att den politiska viljeyttring som kommer till uttryck på riksnivå har sin motsvarighet på kommunal nivå. Med andra ord bör det inte vara någon skillnad mellan de politiska partiernas uppfattning på olika nivåer.

Jag har därför svårt att förstå den misstro som alltför ofta kommer till uttryck i den här församlingen när det gäller kommunernas och landstingens goda vilja att rätta sig efter riksdagens beslut. Det är en misstro som i grunden egentligen också är en misstro mot det demokratiska system vi har i det här landet.

På ett par punkter har vi från Centern tyvärr inte lyckats få gehör för de synpunkter vi har fört fram. Det gäller remissförfarandet och uppföljningen av lagändringen. Här vänder jag mig särskilt till socialministern, eftersom jag hoppas på att så småningom få ett visst gehör för de här tankegångarna.

Inom en del landsting krävs att patienten har remiss från primärvården för att komma till en viss specialist. Förslaget innebär att samma regler som gäller för sjukvårdshuvudmännen även skall gälla för privata vårdgivare. Av resursskäl har ett remissförfarande ibland varit motiverat, även om det i dag tillämpas i långt ifrån alla landsting. Frågan är dessutom om det är särskilt kostnadseffektivt.

Centern anser att specialisterna inom gynekologi och psykiatri generellt skall vara undantagna kravet på ett remissförfarande. Vi anser att det finns flera skäl till detta, men vi vill framför allt hänvisa till integritetsskäl. Vi menar också att de patienter som i dag har en väl fungerande läkarkontakt med en privatläkare måste kunna få fortsätta

att gå till samma läkare även om denna privatläkare är en specialist. Patienten skall i det fallet inte först behöva gå till en husläkare eller en primärvårdsläkare för att få en remiss till en läkare som han eller hon redan går till.

Vi tycker också att de förändringar som den privata vården genomgår måste följas upp med den årlig översyn, där det privata läkarnas situation redovisas för riksdagen. Eftersom det från vissa håll inom riksdagen och från de privata läkarna finns en viss misstro mot landstingets inställning till privata vårdgivare är det viktigt att få belagt om det finns någon täckning för det.

Det är också angeläget att få belyst konsekvenserna av 65-årsgränsen ur framför allt patientperspektivet. Även en patient som väljer att vara kvar hos sin privatläkare även sedan denna har fyllt 65 år måste på samma villkor som andra patienter kunna få del av de resurser som finns i andra delar av vården, t.ex. röntgen och laboratorietjänster.

Herr talman! Centern anser att det är mycket angeläget att ta ett nästa steg i genomförandet av Handikapputredningens förslag och att regeringen skall arbeta fram en plan för detta. Denna mycket viktiga fråga får inte till följd av alla de problem som finns på ekonomins område och på andra områden bli liggande på en hylla i garderoben. Vi föreslår därför att en sådan plan tas fram så snart som möjligt.

Herr talman! Jag står självfallet bakom Centerns samtliga reservationer i utskottet men nöjer mig nu för tids vinnande med att yrka bifall till reservationerna nr 17 i SoU24 och nr 3 i SoU25.

Anf. 29 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Roland Larsson uttalar en mycket stor tilltro till att vårdavtalen blir utformade så att privatläkare blir kvar. Jag kan tyvärr inte dela den tilltron. Landstingen är kostnadsansvariga och de är också producenter. De har den verksamheten att se på. För att man skall få ett vårdavtal kommer de att ställa sådana krav att det blir mycket svårt för en privat läkare att ställa upp på dem om de skall få verksamheten att gå runt.

Vårdavtalet måste alltid vara tidsbegränsat. Vem vill kanske få ett treårigt avtal och etablera en verksamhet, investera och kanske få skulder på ett par miljoner för att sedan efter tre år upptäcka – när landstinget i sin verksamhet har funnit att man skall bygga ut något själv eller skärper kraven – att det är omöjligt för en privatläkare att vara kvar? Ingen kommer att tordas gå in med ett avtal som kanske är tidsbegränsat till tre fyra år och dra på sig skulder som egentligen skall amorteras över en tjugoårsperiod. Ett system med vårdavtal där landstingen har så oerhört stark ställning kommer att innebära att ingen kommer att tordas gå in i någon form av privat verksamhet.

Anf. 30 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Regeringens och därmed också riksdagens intentioner när det gäller synen på privata läkare är helt klara i det här betänkandet. Det framstår mycket tydligt och det andas en mycket positiv inställning till att ha privata alternativ i vården.

Det finns inget här som på något sätt talar för att de här vårdavtalen inte skulle komma till stånd, annat än att landstingen möjligen inte bryr sig om vad riksdag och regering säger.

Om landstingen inte gör det blir detta en demokratisk fråga. Det är en fråga om att kunna hantera det demokratiska systemet på det sättet att det som riksdagen uttalar också får genomslag på den primärkommunala och landstingskommunala nivån. Det tycker jag är ett något annat problem, som inte på något sätt motiverar att man flyttar de här besluten ner till den nivå där de rätteligen hör hemma.

Anf. 31 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Det är just historien som talar emot Roland Larsson. Det vore önskvärt om det vore så som Roland Larsson säger. Men vi vet att – och det påpekades särskilt av Riksdagens revisorer – landstingen aldrig har visat något intresse av att följa riksdagens och regeringens intentioner inom primärvården och när det gäller de förslag på vårdens område som har lagts fram. Man kan gå tillbaka till 70- och 80-talet. Man har sagt samma sak. Landstingen har inte agerat på det sättet utan har byggt ut och handlat på annat sätt.

Detta är ett problem. Men vi måste faktiskt vara realister och se att historien säger oss att vi inte i detta fall kan se någon beredvillighet hos landstingen att ta emot privata vårdgivare. Den som har erfarenhet av sjukvårdspolitik i Sverige, i synnerhet landstingens, vet att det inte finns någon beredvillighet att ta emot privata vårdgivare.

Anf. 32 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Jag delar uppfattningen att man skall dra lärdom av historien, men man skall inte bara utgå från historien. Man måste blicka litet grand framåt också. Den som tittar litet grand bakåt – inte alltför långt bakåt – kan ändå se att inställningen i de här frågorna har förändrats.

Vi har nu en regering som är socialdemokratisk men som ändå uttalar en välvillig och positiv inställning till de privata vårdgivaralternativen. Det är då fråga om att tro på att detta också är allvar. Det tycker jag att det är viktigt att man kan göra.

Historien är viktig men den är inte allt. Därför har vi från Centerns sida också föreslagit att det skall ske en uppföljning. Det är här jag hoppas på socialministerns stöd. Det är viktigt att det här sker i praktiken, så att det inte blir som Leif Carlson säger. Det vore mycket olyckligt.

Anf. 33 KERSTIN HEINEMANN (fp)

Herr talman! Beträffande socialutskottets betänkande SoU21 vill jag endast hänvisa till Ingrid Anderssons anförande senare i dag. Jag vill betona det stora arbete som har lagts ned i utskottet när det gäller dessa svåra frågor och den stora enighet som man ändå nått i detta betänkande och yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt. Jag yrkar också bifall till utskottets hemställan vad beträffar SoU23 och SoU27.

SoU25 berör handikappfrågorna. Enligt liberala värderingar har varje individ – också hon med de allra sämsta förutsättningarna – rätt att leva ett så värdigt liv som möjligt och rätt till samhällets resurser på samma villkor som alla andra. Många i Sverige har inte de möjligheterna. De tillhör det glömda Sverige. För deras skull måste Handikapputredningens alla förslag tas fram.

Den borgerliga regeringen genomförde den första individreglerade delen, LSS. Slutbetänkandet som innehåller förslag som syftar till att göra hela samhället tillgängligt för människor med funktionshinder återstår. Folkpartiet liberalerna anser att regeringen måste utarbeta en plan för genomförandet av dessa förslag och därefter återkomma till riksdagen med en redovisning.

Tillgången på hjälpmedel är en annan viktig förutsättning för ett bra liv för många funktionshindrade. Det finns i dag en rad problem inom hjälpmedelsområdet. Det händer t.ex. att man köper kortsiktigt billigt och långsiktigt dyrt. Avvägning mellan kostnaden för hjälpmedlet och kostnaden för hemtjänst görs inte, och det finns stora skillnader i bedömningen av hjälpmedelsbehovet i landet. Folkpartiet liberalerna anser därför att åtgärder bör vidtas för en mer enhetlig behovsprövning samt underlag för vilka hjälpmedelsinsatser som är mest effektiva från en hälsoekonomisk synpunkt.

Vi står naturligtvis bakom samtliga reservationer i det här betänkandet, men jag yrkar här bara bifall till reservationera 1 och 3.

Herr talman! Jag övergår nu till det betänkande som behandlar primärvården och privata vårdgivare. I propositionen sägs en hel del positivt om fasta läkarkontakter i primärvården och om värdet av privata vårdgivare. Det är roligt och överraskande att läsa när man som jag i många år arbetat med dessa frågor och mött väldigt litet förståelse och mycket kritik, inte minst för husläkarlagen. Det är ju den som har bidragit till en stor del av det positiva som hänt inom primärvården under den senaste tiden.

Det är bra att den socialdemokratiska regeringen erkänner att det finns fördelar med husläkarlagen och kanske t.o.m. erkänner att det har skett en utveckling till det bättre för patienterna. I dag torde det vara åtskilliga som t.o.m. vet namnet på sin husläkare och därmed också vet vem man skall vända sig till om man får problem. Bara detta är en mycket stor förändring för många patienter.

Tyvärr, herr talman, är regeringens positiva inställning bara ord i propositionen, eftersom de konkreta förslagen hotar allt det positiva som husläkarlagen har åstadkommit. Det ur den synpunkten viktigaste förslaget är naturligtvis avskaffandet av husläkarlagen och därmed ett vidhållande av höstens återställarpolitik.

Att återinföra landstingskontrollen över alla ersättningsetableringar och nyetableringar ger de landstingsmajoriteter som så önskar möjlighet att låta den privata vården successivt upphöra. Landstingen och deras politiker skall på nytt vara de som vet bättre än patienterna. I detta konkreta förslag är även Centerpartiet en ivrig påhejare för att förskjuta makten från patienterna till landstingspolitikerna. Frågan om etableringsrätt är naturligtvis en fråga om möjligheter för en vårdgivare

att etablera sig, men det är också i högsta grad en fråga om patientens valfrihet. Finns inga privata vårdgivare finns heller ingen patient som kan välja honom eller henne.

Regeringen vidhåller synen på vikten av det landstingsveto som fanns i det s.k. Dagmarsystemet mot nyetableringar av privata icke-allmänläkare och privata sjukgymnaster. Det är kanske detta som gjort förslaget så attraktivt för Centerpartiet.

I detta ligger också – relativt dolt – ett avskaffande av den rätt som länge funnits till ersättningsetableringar då innehavaren upphör med sin verksamhet på grund av pensionering, dödsfall eller annan orsak.

Herr talman! Vi motsätter oss dessa förslag som vi anser leder till mindre stimulans till förnyelse än de till i november i fjol gällande reglerna. Särskilt utmanande tycker vi avskaffandet av ersättningsetableringarna är. Detta kommer i flera fall att leda till svåra problem för enskilda vårdgivare som gjort betydande investeringar. Det kommer även att minska intresset att börja verksamhet som enskild.

Socialdemokraterna har kritiserat etableringsfriheten med kostnadsargument. Det skulle bli så mycket dyrare. Nu erkänns i propositionen att ersättningsreglerna för husläkare inte har varit kostnadsdrivande. Från många olika håll har lika många uppgifter kommit om kostnaderna för den privata etableringen och vilka övriga konsekvenser som etableringen har medfört. För att denna diskussion skall kunna föras med ett korrekt underlag anser vi att det är angeläget att samtidigt som etableringsrätten återinförs utvärdera hur den påverkar de totala sjukvårdskostnaderna, utbudet av vård och vårdens kvalitet för den enskilde patienten.

Herr talman! I propositionen föreslås också införande av en åldersgräns för privatpraktiserande vårdgivares möjlighet att få offentlig ersättning. Med vissa övergångsregler sätts gränsen till 65 år. Detta torde innebära en risk för ett ytterligare påskyndande av en avveckling av privata vårdgivare. Frågan om åldersgräns kan givetvis diskuteras och har diskuterats. Den föregående regeringen föreslog en åldersgräns på 70 år, något som då avvisades av riksdagen.

Ett skäl för en åldergräns är att ha samma regler för de privata vårdgivarna som gäller för de landstingsanställda. Vi från Folkpartiet liberalerna är beredda att acceptera konsekvensen av ett sådant synsätt.

Regeringen nämner i texten den del av den stora pensionsreformen som rör arbetstagarnas rätt i framtiden att kvarstanna t.o.m. 67 års ålder. Någon slutsats för de privata vårdgivarna av detta drar regeringen dock inte.

Om de allmänna reglerna snart ändras så att de som önskar fr.o.m. 1998 kan kvarstå i tjänst till 67 års ålder borde slutsen rimligtvis bli att inte nu sänka privata vårdgivares åldersgräns mer än till just 67 år. Denna regel borde då kunna träda i kraft fr.o.m. 1998. Med tanke på den långa utbildning som framför allt läkare har och det värdefulla arbete som många läkare utför vore det värdefullt om landstingen inte automatiskt tillämpade 67-årsgränsen för vare sig de egna eller de privata vårdgivarna. Vi ser dock betydande risker för att så blir fallet i de landsting som har socialistisk majoritet.

I propositionens föreslås att de landsting som har eller inför remisskrav till egna sjukgymnaster eller till egna specialister skall införa det också för de privata vårdgivarna. Detta kan synas rimligt utifrån ett perspektiv av likabehandling. Vi ser dock stora problem i en tillämpning av den föreslagna regeln. Det finns enligt vår mening en betydande risk för att remisserna i stor utsträckning kommer att riktas till landstingens egna sjukgymnaster och specialistläkare. Den föreslagna regeln skulle därmed innebära att den minskning av privatvården som vi befarar på grund av landstingens föreslagna vetorätt mot ersättnings- och nyetableringar blir än större. Så länge dessa risker finns är vi inte beredda att tillstyrka den föreslagna ändringen.

Herr talman! Jag står även här givetvis bakom samtliga våra reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bara bifall till reservationerna 3 och 5 när det gäller primärvården.

Anf. 34 ROLAND LARSSON (c)

Herr talman! Det finns inget i det här betänkanet som talar för det som Kerstin Heinemann säger, nämligen att patientens valmöjlighet skulle begränsas. Tvärtom stryks det mycket ordentligt under att patientens valmöjlighet skall finnas kvar och vara oförändrad.

Patienten skall ha möjlighet att välja sin läkare. Läkarna kommer att finnas oavsett om de är i privat verksamhet eller i landstingsverksamhet, så möjligheten att välja den läkare man vill ha kommer inte att förändras oavsett hur det går.

Därför tycker jag att påståendet grundar sig på en misstanke om att landstingen inte kommer att bry sig om vad riksdagen säger. Påståendet bygger på att landstingen inte kommer att ta någon hänsyn till vad riksdagen uttalar, och det tror jag är fel. Det finns inget som säger att inte landstingen kommer att följa det riksdagen säger. Misstron mot landstingen tycker jag är ogrundad. Det finns, som sagt, en viss historisk erfarenhet av att det har varit på det sättet, men nu väljer man en ny väg där regeringen släpper fram privata vårdgivare. Skulle då risken för socialism i systemet vara större om socialdemokratiskt styrda landsting får bestämma än om den socialdemokratiska regeringen får bestämma?

Anf. 35 KERSTIN HEINEMANN (fp)

Herr talman! Förvisso finns rätten att välja läkare med. Men vad vi är oroliga för är att det då gäller att välja en läkare som är anställd av landstinget och inte de privata rådgivarna. Då begränsas valfriheten i högsta grad.

Roland Larsson talar om historia, att det nu har blivit andra tider och att vi nu skall lita på det. Jag är inte så säker på det. Jag har ganska lång landstingserfarenhet och känner mycket väl till förhållandena. Det har varit tillåtet att släppa fram privata vårdgivare, men det har man inte gjort.

Så många beslut har fattats här i riksdagen, bl.a. med anledning av Riksdagsrevisorernas anmärkning beträffande hur primärvården sköts och att den behöver byggas ut, som landstingen inte alltid har brytt sig

*Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.*

om. Därför är jag inte lika optimistisk som Roland Larsson när det gäller framtiden och en öppnare syn på privata vårdgivare.

Anf. 36 ROLAND LARSSON (c)

Herr talman! Jag kan bara hoppas att det inte blir så som Kerstin Heinemann säger, att landstingen i hög grad skulle försöka begränsa möjligheterna för privata vårdgivare. Det skulle vara tragiskt. Jag tror inte heller att det är så stor risk för detta.

Men jag tycker inte att det som Kerstin Heinemann säger stämmer, sett utifrån patientperspektivet, för att om jag som patient väljer att läkare A skall vårda mig och läkare A råkar vara privatläkare eller anställd av landstinget, så ser jag inte att han vårdar mig på ett annorlunda sätt om han är privatanställd än om han är landstingsanställd. Jag tror att jag får samma vård av läkare A, oavsett i vilken form han verkar. Utifrån patientperspektivet är det fel att påstå att valfriheten begränsas. Däremot kan det vara så utifrån läkarnas perspektiv, om landstinget tillämpar systemet på ett felaktigt sätt, vilket jag hoppas att det inte kommer att göra.

Anf. 37 KERSTIN HEINEMANN (fp)

Herr talman! Detta handlar inte i första hand om läkarnas eller andra privata vårdgivares valfrihet. Det handlar faktiskt om patientens valfrihet. Det kan finnas olika skäl till att man vill anlita en privat läkare i stället för en landstingsanställd läkare. Det begränsar, som vi ser det, även patienternas frihet.

Dessutom tycker jag att det är litet märkligt att Centerpartiet vill begränsa möjligheterna för människor inom dessa yrken att bedriva egen verksamhet – en småföretagarverksamhet. Det är synd att Centern har ändrat sin syn sedan de satt med i den förra regeringen och nu går emot detta förslag.

(forts. 18 §)

*Information från regeringen*

*Regeringens politik mot våld*

## 15 § Information från regeringen om regeringens politik mot våld

Anf. 38 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! I regeringsförklaringen angavs att regeringen skulle presentera en samlad politik mot våldet. Flera åtgärder har redan vidtagits och en ny samlad handlingsplan har börjat ta form. Jag vill därför informera riksdagen om detta arbete.

Våldet medför ingripande verkningar för den som drabbas, i form av fysiska och psykiska skador och annat lidande. Men våldet berör oss alla och har konsekvenser även för dem som inte drabbas direkt. Det skapar en rädsla och en känsla av otrygghet som påverkar människors livskvalitet och handlingsfrihet.

Vi kan aldrig acceptera våldet i vårt samhälle, och vi måste alla vara beredda att göra vad som står i vår makt för att minska våldsbrottsligheten.

En för mig grundläggande och självklar utgångspunkt för att motverka våldet är att arbeta för ett samhälle med social rättvisa. Att minska arbetslösheten, motverka segregationen och utslagningen och att ständigt arbeta för att alla skall kunna leva under drägliga och värdiga förhållanden är själva basen i arbetet. Flera av de åtgärder som jag kommer att redogöra för har samband med dessa grundläggande målsättningar.

Regeringen har tillsatt en statsrådsgrupp mot våld. Den har till uppgift att samordna regeringens insatser på detta område. Som ett led i detta arbete har gruppen beslutat att ta fram en skrift, "Motverka våldet". Den innehåller en kartläggning och redovisar en del av de åtgärder som regeringen och dess myndigheter genomför och planerar. Skriften offentliggjordes häromveckan.

Såsom inte minst framgår av skriften kan åtgärder mot våldet aktualiseras inom en lång rad samhällssektorer. För att identifiera dessa områden har det bildats en grupp med företrädare för olika departement inom regeringskansliet. På detta sätt breddas och fördjupas kunskapsbasen vid beredning av frågor som kan och bör påverkas av brottsförebyggande aspekter, t.ex. skolans roll och uppgifter, socialtjänstens arbete samt alkohollagstiftningen.

Genom samarbetet förbättras också förutsättningarna för att integrera kampen mot våldet i samhällsplaneringen i stort.

Den 22 maj ägde ett s.k. rundabordssamtal rum på initiativ av kungen. Närvarande var, förutom kungen och drottningen, bl.a. företrädare för regeringen och riksdagen samt enskilda och representanter från organisationer som aktivt arbetar för att motverka våldets spridning i Sverige.

Vid sammanträffandet fick vi tillfälle att lyssna till företrädare för många intressanta antivåldsprojekt. Regeringen skall bidra till att sprida deras kunskaper, tips och idéer vidare.

Inom regeringskansliet utarbetas därför en skrift som främst kommer att riktas till enskilda, föreningar, organisationer och skolor. Skriften skall bl.a. innehålla korta beskrivningar av vad man som enskild kan göra, vilket arbete som bedrivs i föreningar och liknande information. Tanken är att regeringen på så sätt skall kunna främja enskilda projekt och informera om det omfattande arbete som faktiskt bedrivs runt om i landet.

Alla måste medverka i kampen mot våldet. De insatser som nu har beskrivits har syftat till att samla alla i kampen mot våldet, att sprida kunskap om vad som görs och att uppmuntra till engagemang.

Den bild som vuxit fram under detta arbete visar att insatserna mot våld runt om i landet präglas av handlingskraft. Jag får gott hopp om framtiden när jag tar del av all god vilja som förenas i detta arbete. I mitt fortsatta arbete kommer jag att söka vägar för att samordna insatserna.

För att nå framgång är det avgörande att åtgärderna bygger på kunskap och att arbetet bedrivs med kontinuitet.

Brottsförebyggande rådet, BRÅ, har regeringens uppdrag att utarbeta underlag till ett nationellt brottsförebyggande program. Uppdraget

kommer att redovisas under våren. Trygghetsutredningen har i ett delbetänkande, Trygghet mot brott i lokalsamhället, tagit upp frågor om hur tryggheten kan ökas på olika sätt och redovisat en kartläggning av olika brottsförebyggande verksamheter. Därutöver pågår försöksverksamhet med lokalt brottsförebyggande arbete på några orter i Sverige, de s.k. Pilotprojekten. Arbetet i Pilotprojekten har på regeringens uppdrag stötts av BRÅ och skall även utvärderas av BRÅ.

Med detta som huvudsaklig grund kommer regeringen under hösten att utarbeta ett nationellt brottsförebyggande program. Programmet kommer att innehålla statsmakternas övergripande utgångspunkter för brottsförebyggande arbete och de teoretiska grundvalarna för detta arbete. Programmet bör också kunna medverka till att kunskap och erfarenhet sprids över landet.

När det gäller lokalt arbete kommer naturligtvis de erfarenheter som vunnits vid Pilotprojekten att vara av väsentlig betydelse. Det är vår förhoppning att vi skall kunna redovisa tänkbara modeller för lokalt brottsförebyggande arbete, möjligheter och svårigheter på det lokala planet och tänkbara vägar för att främja samordning. Att finna former för en målinriktad samverkan mellan t.ex. polis, skola och socialtjänst skapar väsentligt förbättrade förutsättningar för ett effektivt arbete mot våldet. Detta kommer inte minst att få betydelse när det gäller att förhindra att barn och ungdomar dras in i kriminalitet. Polisens nya inriktning mot ett problemorienterat arbetssätt och närpolisverksamheten bör ge förbättrade förutsättningar för detta arbete.

Jag övergår nu till att beskriva mer specifika åtgärder som vidtas och planeras inom departementen för att förebygga och bekämpa våld. Jag vill då understryka att min redogörelse inte begränsas till Justitiedepartementets ansvarsområde. Det förtjänar även att anmärkas att vissa av de insatser som görs initierats av den förra regeringen. Detta visar att frågan om insatser mot våld är en fråga som förenar oss över partigränserna.

Brottsdebuten sker ofta i unga år, ibland redan i 10–12-årsåldern. Åtgärder måste därför sättas in på ett tidigt stadium. Att ge barn och ungdomar möjlighet att växa upp till mogna och ansvarskännande medborgare, att ge dem en trygg och bra start i livet är ett säkert sätt att motverka våld. En sådan utveckling kan åstadkommas endast genom långsiktiga åtgärder som berör stora områden i samhällsplaneringen, t.ex. skola, bostäder och arbete. För att förhindra en brottslig utveckling krävs också ett samarbete mellan familj och myndigheter. Detta hindrar inte att samhället skall reagera med snabba åtgärder när brott faktiskt begås.

I utredningen "Levnadsvillkor i storstadsområden" kommer barn och ungdomars levnadsvillkor och skolans roll att belysas. Utredningen skall också föreslå och initiera åtgärder som kan skapa bättre förutsättningar för de boende i storstädernas bostadsområden.

Ungdomars uppväxt- och etableringsvillkor skall analyseras och redovisas av Ungdomsstyrelsen under år 1996.

Kommittén för det inre arbetet i skolan har bl.a. till uppgift att belysa arbetet i det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar. En

fundamental fråga för kommittén är hur skolan bemöter de barn och ungdomar som har de allra största svårigheterna. Arbetet skall redovisas senast den 1 november 1997.

Barnombudsmannen har på regeringens uppdrag ansvaret för en bred kampanj mot mobbning.

Folkhälsoinstitutet och Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att följa och dokumentera hur långvarig arbetslöshet påverkar ungdomars sociala anpassning och hälsotillstånd. En första översikt skall presenteras under 1995.

Jag vill i detta sammanhang också nämna den översyn av socialtjänstlagen som pågår. En grundtanke i Socialtjänstkommitténs betänkande är att stärka barnens ställning.

Nya regler om handläggning av mål och ärenden hos polis, åklagare och i domstol när ungdomar misstänks för brott har trätt i kraft i år. Målen skall hanteras snabbare och skall handläggas av personer som är speciellt kunniga och erfarna när det gäller ungdomar. Vårdnadshavares och andra vuxnas ansvar för dem som är under 18 år betonas också.

Beredningen av frågan om ett nytt påföljdssystem för ungdomar fortsätter. Riksåklagaren kommer under sommaren att redovisa ett uppdrag som avser att beskriva hur medling skall kunna användas i detta system.

De flesta våldsbrott begås av personer som tidigare är kända för brottslighet av olika slag. En stor del av dem är drogmissbrukare. Alkohol och andra droger är kanske inte en direkt orsak till våldet, men drogerna kan vara en faktor som utlöser våld. Tre av fyra våldsbrott begås av berusade gärningsmän. Dessutom medför missbruk ett utanförskap och ofta en utslagning ur samhället som skapar en grogrund för kriminalitet.

Regeringen har avsatt 75 miljoner kronor till åtgärder för att minska alkoholkonsumtionen. Det förebyggande arbetet bland barn och ungdomar skall särskilt prioriteras.

Regeringen har dessutom givit en grupp forskare i uppdrag att sammanställa kunskaper inom olika forskningsområden för att bättre kunna analysera ungdomars drogmissbruk, asocialitet och våldsbenägenhet. Arbetet skall vara slutfört senast den 31 december 1995.

För närvarande pågår också ett arbete med att kartlägga tillgänglig forskning om olika dopningsmedel och dessas verkningar. I arbetet ingår bl.a. att analysera om det finns en koppling mellan missbruk av dopningsmedel och annat missbruk och våldsbrott. Arbetet skall redovisas före utgången av 1995.

Stora klyftor mellan människor tenderar till att leda till våld. Våldsbrottsligheten har inte sällan en koppling till bostadsområden med en hög andel invandrare, hög arbetslöshet och stort bidragsberoende. Ett av målen i regeringens politik är att skapa likvärdiga förutsättningar för invandrare som för den övriga befolkningen. Arbetet mot främlingsfientlighet och rasism är ytterligare ett led i kampen mot våldet.

Regeringen har avsatt 125 miljoner kronor för särskilt invandrartäta bostadsområden. Tanken är att framför allt storstadskommunerna skall arbeta fram handlingsplaner som syftar till att bryta den tilltagande

segregationen. Därutöver har en särskild kommitté tillsatts för att utveckla arbetet med invandrarnas integration.

Inom regeringskansliet utarbetas också förslag till hur arbetet mot främlingsfientlighet och rasism skall utformas. Över 7 miljoner kronor har beviljats ungdomskampanjen "Ungdom mot rasism". I varje kommun stöds lokala samarbetsprojekt med denna inriktning.

Antalet vapen i Sverige ökar stadigt. Det har blivit allt vanligare att ungdomar beväpnar sig med knivar och andra farliga föremål. Tungt kriminellt belastade personer har också i ökad utsträckning tillgång till skjutvapen. Ett antal mycket allvarliga brott har förövats med skjutvapen här i landet under det senaste året.

Regeringen har därför nyligen påbörjat ett arbete med en genomgripande översyn av vapenlagstiftningen med inriktning på att förebygga våldsbrott. Målsättningen är att skapa ett samhälle där endast legal hantering av vapen förekommer. Arbetet omfattar flera olika områden, bl.a. skall vapenlagen och knivförbudslagen ses över. Arbetet skall redovisas före utgången av år 1996.

En särskild arbetsgrupp arbetar också med frågor om åtgärder för att skärpa säkerhetsskyddet när det gäller militära skjutvapen.

Ett särskilt angeläget ämne är att motverka våld mot kvinnor och barn. Kvinnovåldskommissionen kommer snart att redovisa sitt uppdrag. Prostitutionsutredningens förslag är nu ute på remiss. Det är min förhoppning att vi med dessa förslag som grund skall kunna presentera åtgärder som förstärker kvinnors och barns skydd mot att bli utsatta för sexuella övergrepp och annat våld.

Tillämpningen av lagen om besöksförbud har på regeringens uppdrag utvärderats av BRÅ. Uppdraget redovisades nyligen till regeringen.

Dessutom pågår ett flertal projekt som syftar till att förbättra skyddet för kvinnor som utsätts för våld eller hot. Regeringen avser nu att utvärdera flera av de åtgärder som vidtagits till stöd och skydd för utsatta kvinnor. Utvärderingen kommer att ske inom ramen för en samlad utvärdering av åtgärderna inom brottsofferområdet.

Även här är syftet att skapa en samlad bild av de åtgärder som vidtagits och vilka effekter som de har haft.

Vad jag har redovisat är de väsentligaste inslagen i regeringens samlade politik mot våldet.

Vi har påbörjat ett långsiktigt arbete, och jag är övertygad om att vi är på rätt väg.

Jag vill emellertid avslutningsvis betona att åtgärder mot våldet inte bara – och inte ens huvudsakligen – är en uppgift för oss politiker. Regeringen och riksdagen kan undanröja hinder och skapa förutsättningar för arbetet mot våldet. Det krävs dock ett lokalt engagemang och ett brett deltagande för att åstadkomma förändringar. Vi måste alla ta ansvar för det samhälle vi lever i och söka förbättra det.

Anf. 39 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Det är tacknämligt att det finns ett stort engagemang från regeringens sida i kampen mot våldet och förhoppningsvis i kam-

pen mot det som utgör bas för våldet. Våldet har oftast djupare grunder. Med tanke på detta är jag något förundrad över den redovisning som vi har fått. Det finns ändå i dag mycket kunskap.

I justitieutskottet hade vi denna vecka en utfrågning där praktiker, forskare och även en ung man som företrädde Non fighting generation deltog. Alla hade den gemensamma synen att det mest avgörande i brottsförebyggande sammanhang är familjen. Jag lyssnade noga och jag kunde notera att justitieministern nämnde ordet familj endast vid ett tillfälle. Det gällde då en strävan att få till stånd samordning mellan familj och myndigheter.

Om vi inte har klart för oss familjens normöverförande betydelse, kan vi hålla på att vidta i stort sett vilka åtgärder vi vill, men vi kommer att få mycket svårt att nå positiva resultat. Därför vill jag höra om det ändå inte finns planer på reglering som syftar just till att undanröja hinder för familjen att fungera som normöverförare.

Den borgerliga regeringen införde vårdnadsbidraget av detta skäl. Det är nu borta. Vi införde skolpengen. Men allt tyder på att den kommer att tas bort genom ett beslut i kammaren i dag.
Jag har vidare uppfattat att vi har varit överens om ett utökat skadeståndsansvar för föräldrar.

Det finns säkerligen också andra lösningar, och jag vill gärna höra vilka planer som finns att på detta område undanröja hinder för familjer.

Anf. 40 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Jag tror att det inte finns någon i vårt land, Gun Hellsvik, som inte har familjens normgivande betydelse klar för sig. Det är så fundamentalt att det ibland förefaller som om moderaterna hade nyupptäckt någonting som för alla andra är så självklart att de inte oavbrutet behöver framhålla det.

Att familjen, där barnen växer upp och möter vuxna människors normer och värderingar, är det viktigaste fundamentet för ett uppväxande barn är en sådan självklarhet i en socialdemokratisk politik att den genomsyrar hela den politik som vi bedriver. Denna syftar till att skapa ett samhälle som gör det möjligt för alla – män, kvinnor och barn – att växa upp under mycket goda förhållanden.

Hela den samlade politiken har för sina ögon att säkerställa att människor i familjen får en möjlighet att leva ett gott liv. Det är basen för att barn skall växa upp till bra människor.

Vad är det för hinder som Gun Hellsvik syftar på när det gäller familjens möjligheter att fungera som normgivare? Om vårdnadsbidraget utgör lösningen på det hindret, vore detta problem mycket litet. Det problem som vi har att möta när vi hanterar ungdomar som är på väg in i kriminalitet har mycket litet att göra med vårdnadsbidrag. Det har däremot mycket att göra med sociala förhållanden i uppväxtmiljön, med hur skolan fungerar och hur vuxenvärlden fungerar i allmänhet i förhållande till dessa barn. Det har mycket att göra med alkohol och droger i vårt samhälle men mycket litet att göra med vårdnadsbidrag.

Anf. 41 GUN HELLSVIK (m)

Herr talman! Vi tror inte att vi har upptäckt familjens betydelse. Det fanns tidigare i Sverige en enighet över partigränserna om familjens betydelse, men efter hand som det mer och mer kommit att centralt bestämmas vad som skall avses med ett gott liv för en familj har vi insett att alltför många har kommit alltför långt från förståelsen för vad som egentligen ligger i familjens betydelse. Ett gott liv kan se mycket olika ut. Det behöver inte se ut så som vi uppifrån försöker styra det till.

Anf. 42 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! En mycket kort kommentar. Jag tror att det råder inte bara en partipolitisk enighet om familjens betydelse. Jag tror att det råder en total enighet i det svenska samhället om det.

Anf. 43 BERNDT EKHOLM (s)

Herr talman! Jag vill först säga att jag tyckte att det var en mycket bred och gedigen presentation som gjordes av en mängd åtgärder. Det är naturligtvis precis så som man måste gå till väga. Det gäller ett komplext problem som kräver mångfasetterade åtgärder.

Jag skall koncentrera min fråga till alkoholproblematiken. Vi vet ju i dag att alkoholkonsumtionen bland ungdomarna ökar, kanske speciellt ölkonsumtionen. Det har naturligtvis många orsaker, bl.a. den ökade tillgängligheten. En annan fråga i detta sammanhang är åldersgränserna.

Det allra senaste som har kommit på tapeten är folkölet, där vi har fått se en mycket kraftig ökning av konsumtionen. Jag var häromkvällen i en konsumbutik i Gamla stan, där det på en skylt stod att man inte får köpa tobak, om man är under 18 år. Det fanns dock ingen skylt om att man inte fick köpa folköl. Jag frågade expediten varför det inte fanns någon sådan. Då sade hon: Det är så nytt. Hon kände inte till att det sedan lång tid tillbaka finns en sådan gräns.

Jag skulle vilja fråga justitieministern vilka åtgärder regeringen planerar för att skärpa ålderskontrollen vid ölinköpen och även för att minska tillgängligheten, vilket jag tror vore mycket väsentligt.

Anf. 44 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Berndt Ekholm tar upp en mycket central fråga i den här problematiken, nämligen alkoholens tillgänglighet och utbredning i allt lägre åldrar. Jag tror att flera av de initiativ som har påbörjats, framför allt aktiviteter på det lokala planet, kommer att handla just om problematiken kring alkohol. Jag skulle tro att just sådant som att kontrollera att det i butiker inte säljs alkohol till minderåriga kommer att vara centrala inslag i många av de aktiviteter som startar ute i kommunerna.

Jag skulle tro att i den handlingsplan som en kommun ställer upp för sitt brottsförebyggande arbete kommer frågor kring alkohol och bl.a. kontrollen av efterlevnad av de regler som finns att ha en central betydelse i detta sammanhang.

Jag vill understryka att regeringen är medveten om alkoholpolitikens betydelse i sammanhanget. Det är naturligtvis fullt möjligt att föra en diskussion om förändring av det regelverk som vi har – om åldersgränser annat som berör tillgängligheten – men jag tror att det viktigaste på detta stadium ändå är att se till att de regler som vi har följs. De är faktiskt en gång noga övervägda.

Parallellt med detta bör det spridas information kring dessa frågor, inte bara till ungdomarna själva för att öka deras möjligheter att våga säga nej till droger utan också till vuxenvärlden, som ju alltför ofta demonstrerar en total okänslighet inför det här problemets allvar och betydelse.

Anf. 45 SIW PERSSON (fp)

Herr talman! Jag vill göra en kommentar med anledning av p. 4 på s. 44 om föreslagna åtgärder för att förbättra möjligheterna för vittnen. Det är tyvärr mycket vanligt att ungdomar varken vill eller vågar ställa upp som vittnen. Det är också mycket allvarligt att så många har en så negativ inställning till myndigheter och av den anledningen inte vill ställa upp som vittnen. Jag vill gärna få en kommentar från justitieministern till detta.

Låt mig också ställa en fråga till, herr talman. Det förs en allt högljuddare diskussion om rätten att vittna anonymt, som jag tror vore en oerhört farlig väg att komma in på. Jag vill fråga ministern: Räcker de föreslagna åtgärderna för att förstärka skyddet för de vittnen som ett rättssamhälle så väl behöver?

Anf. 46 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Vi fick ganska nyligen ett betänkande som bl.a. behandlar frågan om skydd för vittnen och målsägande. I det betänkandet framförs ett antal förslag till hur vi skall kunna komma vidare både för att öka benägenheten att vittna och för att undanröja vissa faktorer som bidrar till en rädsla hos målsägande och vittnen. Jag tror att många av de förslagen kan innebära en klar förbättring när de genomförs. Inte minst tror jag att det är betydelsefullt hur rättsväsendets olika institutioner agerar i förhållande till vittnen.

Vi har i dag ett system som är så koncentrerat på rättssäkerhet, utredning och bevisföring att man nog glömmer bort att man har att hantera människor som faktiskt inte frivilligt infinner sig men som uppfyller en samhällsskyldighet, som dessutom är oerhört väsentlig.

Men vi måste nog gå vidare med det som finns föreslaget i det betänkandet. Denna fråga har många dimensioner. Det handlar dels om att vanliga människor kan känna obehag i ganska enkla sammanhang, dels om situationer där vittnen faktiskt är utsatta för mycket allvarligt hot och riskerar repressalier av olika slag. Inte minst i samband med organiserad brottslighet och vissa typer av gäng förekommer denna typ av farliga situationer.

Vi arbetar med att utifrån den kunskap och erfarenhet som polis och åklagare kan samla ihop se vilka förändringar i regelverket och andra typer av åtgärder som vi kan vidta. Även på det europeiska planet på-

går ett arbete med att hitta former för att öka skyddet för dem som skall medverka i rättegångar.

Detta är inte ett svenskt problem. Det är ett mindre problem i Sverige än i flertalet andra europeiska länder. Förhoppningsvis kan vi få bra idéer och underlag även från det europeiska forumet.

Anf. 47 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Jag vill ta upp frågan om våldsskildringar. I boken "Motverka våldet" behandlas på s. 17 våldsskildringar. Det är närmast fråga om ett konstaterande av det som vi hela tiden har försökt upplysa om, att sådana påverkar och skadar den yngre generationen.

Enligt mitt sätt att se det behövs inte flera undersökningar. Undersökningar har gjorts. Resultatet av att unga människor ser på våldsskildringar som finns på video är att deras sinnelag förändras. Vi fick i tisdags information om att detta har betydelse och leder till att det grövre våldet tränger ner i åldrarna. Man sparkar på en redan liggande. Det framkom att det var av rädsla för att den som redan var nedslagen skulle kunna hoppa upp och slå tillbaka. Förekomsten av knivar har ökat, och det är också ett led i detta.

I justitieministerns tal framkom inte någonting om konkreta åtgärder mot det jag har tagit upp. Hon nämnde ingenting om några förslag om förhandsgranskning av video eller om åtgärder av det slag man har vidtagit i Norge. När våldsskildringar sänds på TV på tider då barn kan se dem, tejpas de över med svarta lappar. Jag skulle vilja ha flera konkreta förslag.

Anf. 48 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Vi har ett våldsskildringsråd, som har till uppgift att arbeta med frågor som har att göra med våldsskildringar i våra medier. Det tillkom mot bakgrund av den debatt som har pågått under många år i vårt land när det gäller våldsskildringar. Jag delar uppfattningen att en allmän ökning av förekomsten av våldsskildringar i medier, framför allt i samband med underhållning, på sikt har betydelse för vår inställning och attityd till våld. Frågan är hur vi skall gå vidare för att bekämpa förekomsten av våldsskildringar.

Jag tror inte ett ögonblick på att vi kan förbjuda bort våldsskildringar. Vi har förbjudit bort de grova våldsskildringarna i medier som visas för allmänheten.

Återkommande i debatten är förhandsgranskning av video. Jag är alltid litet förvånad över att den frågan kommer upp. Det måste bottna i att man inte riktigt har förstått vad förhandsgranskningens syfte är. Vi har förhandsgranskning av filmer som visas på biograf och även av de videor som kan visas på biografer. Syftet med det är att i förväg ange vad som är tillåtet eller inte tillåtet. Om det vore så att den videofilm som man kan hyra eller köpa i butiker var av ett otillåtet slag, skulle det betyda att det problem vi har att leva med är att man inte efterlever förbudet mot grova våldsskildringar. Men så är icke fallet.

Vårt problem i dag är att vi inte ens vill ha det våld som vi har godkänt. Det är den svåra debatt som vi har att fortsätta föra: Skall vi ha en

censur som förbjuder våldsskildringar som vi i dag accepterar för vuxna, därför att även barn kan tänkas komma att se dem? Det är den svåra frågan att svara på.

För min egen del vill jag inte ha ett samhälle där vi i vuxenvärlden omyndigförklaras bara för att vuxenvärlden inte klarar av att ta ansvar för barnen och se till att de inte möter den typ av filmer vi anser inte är lämpliga för barn. Därutöver tycker jag att vi skall ställa högre krav på våra allmänna medier såsom TV, att de skall vara mycket noggranna i sitt urval av vilka program de visar på olika tider. Det har blivit betydligt bättre efter den debatt vi har fört, men jag tror att det kan bli ännu bättre.

*Information från regeringen*

*Regeringens politik mot våld*

Anf. 49 KIA ANDREASSON (mp)

Herr talman! Justitieministern säger att det grova våldet är borta från videorna. Men problemet är att det förekommer en sådan uppsjö. Vi fick en siffra på att 1 000 videor per vecka kommer in i landet. Det släpps våldsskildringar som är direkt olämpliga. Var gränsen sedan skall sättas kan man diskutera. Men om vi hade en bättre kontroll kunde man hindra denna översköljning från marknaden. På något sätt måste vi försöka få kontroll. Vi kan inte bara låta detta som är skadligt ske.

Jag har inte några direkta förslag till konkreta åtgärder. Men vi måste ta itu med konkreta åtgärder tillsammans. Vi kan inte släppa det och säga att vi skall försöka ta ansvar. Det måste till ytterligare lagförslag.

Anf. 50 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s)

Herr talman! Om man skall lösa ett problem måste man först vara noga med att precisera vad som är problemet. En bättre kontroll av den film som kommer in över våra gränser fyller bara en funktion om problemet är att det i dag kommer in filmer som inte är tillåtna i vårt land. Men det är inte det som är problemet. Det tror jag att vi är överens om. Det är mängden av våldsskildringar över huvud taget som i och för sig är accepterade. Det finns en del som helst skulle se att vi inte hade dem. Men det är en annan debatt. Det handlar inte om bättre kontroll. Då måste vi ta tjuren vid hornen och diskutera om vi skall ha mer censur i vårt land.

Överläggningen var härmed avslutad.

## 16 § Information från regeringen om aktuella EU-frågor

*Aktuella EU-frågor*

Anf. 51 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! I morgon går startskottet för de officiella förberedelserna för den stora regeringskonferensen 1996, den konferens som skall göra en översyn av Maastrichtfördraget. I morgon samlas nämligen för första gången den s.k. reflexionsgruppen. Det är dess arbete som jag

avser att informera riksdagen om. Den skall förbereda regeringskonferensens dagordning.

Att mötet hålls just i morgon, den 2 juni, har en alldeles speciell förklaring. Det är 40-årsdagen av mötet i Messina i Italien, det möte som var startskottet för det arbete som resulterade i Romfördraget, som i sin tur lade grunden till ett samarbete mellan länder som i många avseenden verkligen har fungerat – först EEC, sedan EG och nu EU.

Samarbetet inom den europeiska unionen står inför en stor utmaning under de närmaste åren. Hur skall alla de länder som nu bankar på EU:s dörr och vill vara med i gemenskapen beredas plats? Det handlar om länderna i Central- och Östeuropa liksom de baltiska staterna som alla strävar efter en ekonomisk och politisk integrering i unionen. Det handlar också om Cypern, Malta och Slovenien. För Sverige är det centralt att de baltiska staterna kommer att finnas med bland de länder som upptas som nya medlemmar i unionen.

Här ligger en stor uppgift, både för unionen och för de blivande medlemmarna. För länderna i Central- och Östeuropa kommer det att krävas en omställning till moderna näringslivsstrukturer och en anpassning till den s.k. inre marknadens regelverk. För EU ställer det i sin tur krav på anpassning av arbetssättet för att också i framtiden kunna bevara handlingsförmåga och beslutskraft. Det är regeringens uppfattning att det är en huvudfråga för översynskonferensen nästa år att bana väg för denna framtida utvidgning.

Regeringskonferensen skall alltså förberedas i den s.k. reflexionsgruppen. Den består av personliga representanter för utrikesministrarna samt deltagare från kommissionen och Europaparlamentet. Den svenska representanten är statssekreterare Gunnar Lund från UD:s handelsavdelning. Syftet med gruppens arbete är att ringa in de frågor som medlemsländerna behöver förhandla om när regeringskonferensen väl inleds under 1996. En slutrapport kommer att föreläggas toppmötet i Madrid i december 1995, det europeiska rådets möte.

Mandatet för reflexionsgruppen lades fast vid toppmötet, det europeiska rådets möte, på Korfu i juni 1994. Enligt slutsatserna från det mötet skall arbetsgruppen "reflektera över och vidareutveckla tankar rörande de bestämmelser i unionsfördraget som skall underkastas granskning, samt i demokratisk anda pröva och utarbeta förslag till förbättringar på grundval av rapporternas utvärderingar om genomförande av fördraget". De rapporter som avses är utvärderingar av hur fördraget har fungerat hittills som ministerrådet, kommissionen och Europaparlamentet har gjort.

Ordförande i arbetsgruppen är den spanske statssekreteraren för Europafrågor, Carlos Westendorp. Han har nyligen formulerat uppdraget så här: Gruppens huvuduppgift är att identifiera de verkliga problem som EU står inför, t.ex. utvidgningen, det instabila världsläget, den allmänna opinionens syn på EU och arbetslösheten.

Gruppen avses upprätta en kommenterad dagordning för konferensen och ange alternativa utvecklingsvägar. Gruppen skall inte förhandla. Dess form är icke en mellanstatlig förhandling. Förhandla skall regeringarna sedermera göra, när själva konferensen börjar. Givetvis

kommer gruppens arbete att ha utomordentligt stor betydelse för hur konferensen sedan startar och vilka frågor som kommer upp till behandling. Jag vill i det sammanhanget särskilt framhålla att alla förändringar i fördragen skall beslutas med enhällighet.

Ordföranden Westendorp kommer att föreslå reflexionsgruppen att arbeta utifrån fem huvudområden. Det första området kallar han Utmaningarna. Europa är i grunden förändrat efter Berlinmurens fall. Medlemsskaran i EU kommer att växa. Vad kräver det av EU, som i grunden är den organisation som varit den främsta garanten för freden på vår kontinent? Även om det fortfarande är fred i största delen i Europa kan man konstatera att läget inte har blivit mer stabilt.

För det andra: Institutionella frågor, främst med anledning av den kommande utvidgningen. Det handlar om förbättringar och effektivisering av rådets, parlamentets och kommissionens arbetssätt och arbetsmetoder. Också balansen mellan de olika institutionerna skall beröras. Man kommer också att diskutera hur insynen och öppenheten kan ökas.

För det tredje: Medborgaren och den europeiska unionen. Här skall gruppen diskutera medborgarnas rättigheter. Aktuella frågor är hur fördraget kan göras klarare och mera lättförståeligt. Hur kan den demokratiska kontrollen bli mera effektiv? Hur kan Europa bli en kontinent av frihet och säkerhet? Här kommer frågor om samarbetet som rör inrikesfrågor och rättsliga frågor – den tredje pelaren – också att tas upp.

För det fjärde: Utrikes- och säkerhetspolitiken. Detta område avser man att dela upp i flera delområden. Man skall dels diskutera klassisk utrikespolitik, fredsbevarande aktioner och gemensamma aktioner, dels frågor om säkerhet och försvar och vilka relationer som finns och skall finnas mellan EU och VEU och relationen med NATO.

För det femte: De instrument som EU har till sitt förfogande. Kort sagt kan man säga att detta område handlar om att indentifiera vem som skall göra vad i EU och om att fråga vilket som är det bästa sättet att utnyttja de resurser som finns tillgängliga. Här kommer man också att ta upp policyfrågor som borde lyftas fram, t.ex. kampen mot arbetslösheten. Gruppen kommer att diskutera EU:s instrument i förhållande till nya samarbetsområden och aktionsområden.

Inför varje möte kommer man att skicka ut ett frågeformulär till alla deltagare. Det kommer sedan, tillsammans med rapporterna som jag nämnt, att ligga till grund för diskussionerna.

Jag skulle gärna vilja ta detta tillfälle i akt att läsa upp en fråga från det första frågeformuläret som jag tycker på ett intressant sätt visar på det perspektiv som reflexionsgruppen kan få om ordförandens inriktning blir den som också kommer att vägleda gruppens arbete i praktiken.

I ordförandens brev står det så här: "I kommissionens och Europaparlamentets rapporter pekar de på en av de stora utmaningarna för EU: behovet av att få med folket i byggandet av Europa. Det är faktiskt möjligt att identifiera ekonomiska, politiska och institutionella orsaker till det ökande missnöjet med EU; arbetslöshet och social utslagning, problemet med det stora avståndet mellan väljare och valda, den ökade

komplexiteten och problemet med att förstå och förklara Europakonstruktionen, att tredje pelaren inte fungerar tillfredsställande i allmänhetens ögon om man tänker på vilka enorma uppgifter som skall lösas, t.ex. organiserad brottslighet, narkotikahandel, terrorism och penga-tvättning, kravet på politisk debatt med omedelbara svar. Kan vi komma överens om att vi skall ägna en del av vår tid till att identifiera dessa utmaningar och möjliga vägar att svara på dem?".

De arbetsuppgifter som ligger framför reflexionsgruppen och senare medlemsländerna i regeringskonferensen är alltså mångfasetterade och viktiga. Den uppläggning som här har presenterats gör att många av de frågor som har varit aktuella i den svenska debatten – frågan om ett öppnare och mer effektivt samarbete som förstärker den demokratiska kontrollen, kampen mot arbetslösheten, den framtida utvidgningen osv. – väl ryms inom denna uppläggning.

Det är intressant att den spanska ordförandens ansats stämmer väl överens med den svenska regeringens inställning att man måste närma sig de institutionella frågorna utifrån de sakfrågor man vill lösa.

I denna förberedelseprocess är det självfallet av yttersta vikt att en nära kontakt hålls med riksdagen innan svenska positioner fastställs och att de frågor som kommer att behandlas i konferensen blir föremål för en bred debatt i det svenska samhället.

Dessa frågor måste också belysas och diskuteras före konferensen. Det får inte bli så att frågor som rör EU-samarbetets framtid diskuteras bakom stängda dörrar utan offentlig insyn och debatt.

När det gäller frågan om insynen och utvecklingen av denna process vill jag särskilt understryka den viktiga uppgift som den nyligen tillsatta parlamentariska kommittén i Sverige under Björn von Sydows ledning har.

Jag förutser ett fortsatt och stort behov av regelbundet samråd från regeringens sida med riksdagen, både under reflexionsgruppens arbete och under själva regeringskonferensen. EU-nämnden kommer självfallet att vara den viktigaste kontakten mellan regeringen och riksdagen. I EU-nämnden kommer regeringen före och under regeringskonferensen att stämma av positioner och diskutera de svenska linjerna. Gunnar Lund kommer löpande att informera nämnden om arbetet i reflexionsgruppen. I vissa frågor blir det aktuellt att regeringen samråder också med utrikesnämnden. Efter hand som arbetet fortskrider kommer säkert också sakutskotten vara intresserade av att delta i diskussionerna och kopplas in inför den senare processen, då riksdagen för sin del skall fatta beslut om resultatet av konferensen.

Med anledning av den diskussion om vetofrågor som har varit i pressen och på annat håll de senaste dagarna vill jag passa på att understryka att förhandlingspositioner ännu inte lagts fram vare sig av Sverige eller av något annat land, såvitt jag vet. Vi avser att komma tillbaka till EU-nämnden i riksdagen för samråd om svenska förhandlingspositioner i höst, när det blir aktuellt. Det är en tidtabell som ligger väl i linje med hur andra länder hanterar denna förhandling.

Jag redovisade för EU-nämnden i tisdags att vi före midsommar och inför toppmötet i Cannes kommer att göra en mer allmän redovisning

av vad regeringen har för syn på de frågor som kan komma att tas upp redan på det toppmötet.

Tisdagens EU-nämndsmöte var inte avsett som ett samråd om positioner mellan regeringen och riksdagen. Det gjorde jag också helt klart vid det tillfället. Positionerna kommer att behandlas i höst – såväl frågan om vetorätt som andra frågor.

Med tanke på den debatt som har varit måste jag säga att regeringens ledamöter självfallet måste kunna delta i den allmänna debatt som pågår i olika tal och artiklar. Man kan inte belägga regeringens ledamöter med munkavle i diskussioner av denna art – särskilt inte som vi alla önskar en öppen debatt. Då är det också viktigt att regeringens ledamöter deltar.

Regeringen kommer att lämna information när det gäller de frågor jag har talat om nu också här i kammaren, givetvis. Det gäller utvecklingen av regeringskonferensen såväl under reflexionsgruppens arbetstid under hösten som senare under 1996. I den frågan avser jag att återkomma mera i detalj vid nästa veckas interpellationsdebatt, som skall hållas om just dessa frågor.

Herr talman! Jag har också uppmanats att vid detta tillfälle svara på en fråga som jag har fått från Elisabeth Fleetwood om tillgången på tolkar inom EU.

Elisabeth Fleetwood har frågat mig om vilka åtgärder som jag avser att vidta för att under en övergångstid bereda tjänstgöring inom EU för högt kvalificerade tolkar som har pensionerats under senare år.

Jag vill betona att det svenska språkets ställning i EU är av stor principiell betydelse. Den är även väsentlig för våra fortsatta strävanden efter större öppenhet och demokratisk förankring av EU-samarbetet.

Regeringen fäster alltså stor vikt vid att tolkning från och till det svenska språket skall fungera på ett fullgott sätt inom EU:s institutioner.

Jag har här i kammaren den 15 maj som svar på en interpellation noggrant redogjort för regeringens åtgärder när det gäller att värna det svenska språkets ställning i EU.

Det är naturligt att införandet av ett nytt EU-språk inledningsvis medför vissa praktiska problem. Det gäller inte minst själva rekryteringen av tolkar, budgetära restriktioner och brist på lokalutrymme. Vi bör vara fullt medvetna om att det kommer att ta viss tid innan det svenska språkets ställning blir lika stark som de inom EU sedan länge etablerade språkens ställning. Det finns dock skäl att aktivt verka för att den tidsperioden skall bli så kort som möjligt.

Vår erfarenhet av de första månadernas EU-medlemskap har visat att tolkningen varit långtifrån tillfredsställande. Från svensk sida har dessa brister kraftfullt påtalats i en rad sammanhang.

Vår EU-representation i Bryssel har rapporterat att vissa framsteg har skett när det gäller tolkningen under den senaste tiden i både omfattning och kvalitet. Men det återstår mycket att göra innan vi kan slå oss till ro. Regeringen kommer därför att aktivt följa den fortsatta ut-

vecklingen för att hävda det svenska språkets ställning i EU-samarbetet.

Det är viktigt för ett nytt medlemsland att EU:s institutioner snabbt bygger upp en erforderlig kapacitet av högt kvalificerade tolkar. EU har valt att i inledningsskedet rekrytera svenska tolkar med stöd av tillfälliga arrangemang – anställning på s.k. frilansbas – för att påskynda rekryteringen och leva upp till sina förpliktelser.

Vi kan notera att det inom Europaparlamentet för närvarande finns nio sådana temporärt anställda tolkar för det svenska språket. Fullt utbyggd skall tolkkapaciteten omfatta 20 personer.

Tolktjänsterna förser rådet, kommissionen, den ekonomiska och sociala kommittén, regionkommittén och Europeiska investeringsbanken med tolkar. Det finns för närvarande en fast anställd tolk, elva frilanstolkar som utför tolkning till svenska, och ytterligare fyra tolkar är under utbildning.

Läget är något bättre för tolkningen *från* svenska. Det råder ofta en hård konkurrens om de mest kvalificerade tolkarna mellan EU:s institutioner.

Med hänsyn till det prekära läget för tolkning till svenska språket har EU nyligen bedrivit rekryteringskampanjer i de svenska universitetsstäderna för att locka blivande tolkar till Bryssel. Ett samarbete med Tolk- och översättarinstitutet vid Stockholms universitet har också inletts.

Det bör noteras att även sådana personer som önskar tillfälliga uppdrag som tolk på frilansbasis måste genomgå ett särskilt antagningsprov.

EU:s institutioner har förklarat att det inte föreligger något formellt hinder för den som har uppnått pensionsåldern att söka ett sådant tidsbegränsat uppdrag. Varje sökande kommer att bedömas på grundval av sina meriter. De som bedöms ha de högsta kvalifikationer och de bästa förutsättningarna kommer att erbjudas anställning. Det ger följaktligen pensionerade tolkar som besitter de erforderliga kvalifikationerna möjlighet att erhålla uppdrag under viss tid.

En person som har antagits till en temporär tolktjänst får inte automatiskt en fast tjänst, utan han eller hon måste genomgå ett antagningsprov till ordinarie tolktjänst. Den som har uppnått pensionsåldern är enligt föreskrifterna för EU:s personalpolitik inte behörig att söka fasta tjänster, däremot tillfälliga tjänster.

Herr talman! Avslutningsvis är jag övertygad om att högt kvalificerade svenska tolkar, även om de skulle vara pensionerade, bör ha goda möjligheter att göra sig gällande för tolktjänster på det svenska språket.

Anf. 52 HENRIK S JÄRREL (m)

Herr talman! Frågan om offentlighet, insyn och öppenhet i EU-samarbetet var en av de centrala frågeställningarna inför folkomröstningen den 13 november förra året.

Utrikeshandelsministern har här i dag också understrukit hur viktigt det är att vi i Sverige har offentlighet, öppenhet och insyn i det arbete

mellan EU och medlemslandet Sverige och mellan EU och medlemsländerna över huvud taget som är eller kan komma att bli aktuellt.

Häromdagen lär det i Studio 1 i Sveriges Radio ha framkommit en uppgift enligt vilken regeringen egentligen inte hade avsikten att inför regeringskonferensen 1996 driva frågan om offentlighet och insyn så att den kommer upp på agendan.

Min fråga till Mats Hellström är: Finns det någon sanning i påståendet att regeringen inte driver detta att frågan om offentlighet och insyn skall komma upp på regeringskonferensen 1996?

Anf. 53 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag kan definitivt dementera den uppgift som Henrik S Järrel talade om. Den är fullständigt felaktig och befängd, skulle jag vilja säga.

Det är tvärtom så att vi redan nu före regeringskonferensen har slutit oss till det danska initiativet för öppenhet som har förts fram under våren. Det har ju inte med regeringskonferensen att göra. Vi har lagt ett särskilt svenskt tilläggsförslag där också. Det har handlat om att öppna fler rådsdebatter och att offentliggöra omröstningsresultat. Det svenska bidraget var att det sista rådsutkastet före beslut också skall offentliggöras. I den frågan hade vi delvisa framgångar i måndags. Men varken Sverige eller Danmark är nöjda med den behandling som frågan hittills fått i ministerrådet. Det är vad som har gjorts under det löpande arbetet.

Sedan avser vi självfallet att vidareutveckla detta inför regeringskonferensen. Den uppgift som citerades är ännu konstigare eftersom justitieministern, som just debatterat en annan fråga här, nu förbereder en konferens kring öppenhetsfrågorna till hösten. Den skall vara en förberedelse för att få en ordentlig input inför regeringskonferensen och ställningstagandena där.

Justitieministern har också tidigare under maj kallat till medborgarsamtal om just öppenheten för att förbereda mer systematiska svenska inslag inför regeringskonferensen om öppenhet och tillgänglighet – transparens som det heter på det här konstiga språket.

Jag kan definitivt säga att såväl justitieministern som vi andra i regeringen arbetar mycket systematiskt för att få upp den här frågan på regeringskonferensen.

Anf. 54 KENNETH KVIST (v)

Herr talman! Jag har i dag anmält utrikesminister Lena Hjelm-Walléns uttalande om vetofrågorna inom EU till konstitutionsutskottet.

Utrikeshandelsministern säger här i dag att det var ett diskussionsinlägg. Men nog är ett diskussionsinlägg av Sveriges utrikesminister inför internationella politiker och dessutom, enligt hennes egen utsago, med ord vägda på guldvåg inte vilket diskussionsinlägg som helst.

Jag vill ställa några frågor till utrikeshandelsministern med anledning av detta.

Om de ord som utrikesministern använde var vägda på guldvåg – och utrikeshandelsministern har enligt en tidningsnotis i går sagt att han

inte riktigt känner till de exakta formuleringarna i utrikesministerns uttalande – inställer sig frågan: Vem är det som har vägt? Är det utrikesministern ensam?

Det är i alla fall inte EU-nämnden som träffade utrikesministern och pratade med henne innan hon åkte ner till Bryssel.

Anser utrikeshandelsministern att detta är ett uttalande som innebär en ny svensk position, nämligen att vi skall kunna ge upp en del av vår nationella suveränitet? Detta är av en sådan natur att det faktiskt borde diskuteras i riksdagens EU-nämnd eller t.o.m. i utrikesnämnden.

Jag skulle vilja ha svar på dessa frågor av utrikeshandelsministern.

Anf. 55 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag sade nyss och jag sade i EU-nämnden i tisdags att frågor om svenska positioner över huvud taget inte kommer att diskuteras i den svenska regeringen och med riksdagen förrän i höst. Det är alltså ingen förändring av någon position.

Vi kommer att hantera positioner inför regeringskonferensen 1996 på samma sätt som de andra medlemsländerna, som jag just uttryckte. Vi kommer att förbereda oss noga under reflexionsgruppens arbetstid. När tiden är lämplig och när vi finner det befogat kommer vi att gå fram med positioner efter att ha samrått med riksdagens EU-nämnd.

Det sade jag i tisdags. Det var flera frågor som kom upp då, bl.a. från Birger Schlaug som ville ha regeringens positioner. Jag klargjorde då att det här är en fråga för hösten, och det gjorde jag nu också. Jag tror att det skulle vara litet konstigt om vi skulle gå ut med positioner så här tidigt. Det måste ju vara någon mening med det förberedelsearbete som nu skall göras i reflexionsgruppen.

Jag har just informerat om en förberedelsegrupp som skall börja arbeta i morgon. Att regeringen då skulle föregripa detta genom att ändra i positioner är naturligtvis en orimlighet.

När det gäller utrikesministerns tal är jag fullständigt övertygad om att om hon hade ansett att hon därmed ändrade Sveriges politik eller inriktning hade hon självfallet redovisat det för EU-nämnden när hon besökte den i förra veckan.

Jag har inte sagt det som Kenneth Kvist citerade. Däremot har jag sagt att jag anser att detta är en fjäder som har blivit en anka eller höna, vilket det nu kan vara. Det är utan tvekan så att det redan i dag inom ramen för den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken finns möjligheter till en viss majoritetsröstning – och det vet säkert Kenneth Kvist också. Detta är alltså ingenting nytt. Sådana möjligheter finns i dag.

Den diskussion som Lena Hjelm-Wallén har fört där hon understryker vikten av att vi *icke* skall ge upp vetot när det gäller nationellt viktiga säkerhetsfrågor är sannerligen något annat än den bild som Kenneth Kvist vill ge av den debatten.

Anf. 56 KENNETH KVIST (v)

Herr talman! I går riktades anmärkning mot ett annat statsråd på grund av vissa slarviga internationella uttalanden. Det finns nog anledning att granska detta utifrån samma måttstock.

Jag menar att Mats Hellström inte skall rida på detta att det inte är en formell position. Det är dock en helt ny ståndpunkt som är helt annorlunda än den som Sverige tidigare har intagit till den nationella bestämmanderätten, bl.a. inför folkomröstningen om EU.

Jag vill fråga: Kommer regeringen att komma med nya överraskande och mot tidigare intagna ståndpunkter stridande svenska ställningstaganden under inledningen av reflexionsgruppens arbete?

Anf. 57 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Nej, inte förrän vi har slutat att slå vår farmor.

Det är en fullständigt orimlig uppläggning som Kenneth Kvist har av detta. Det handlar inte om att ändra uppfattningar som vi tidigare skulle ha intagit och låst fast som positioner. Det vet Kenneth Kvist.

Fr.o.m. Maastrichtfördragets tillkomst finns det majoritetsröstning i vissa begränsade frågor inom ramen för den andra pelaren.

Det vore väl ytterligt egendomligt om inte utrikesministern skulle kunna föra en diskussion om den här typen av frågor på det sätt som hon har gjort i sitt tal tidigare i veckan. Det vore tvärtom mycket märkligt om vi å ena sidan är överens om att vi skall ha en öppen debatt inför regeringskonferensen och å andra sidan säger att regeringens företrädare icke får delta i denna debatt. Var blir då öppenheten av?

Anf. 58 BERIT LÖFSTEDT (s)

Herr talman! Det finns ungefär 20 miljoner arbetslösa inom EU-området, och vi bidrar själva med en ganska betydande andel. Det gläder mig att kunna konstatera att på statssekreterare Westendorps dagordning inför reflexionsgruppen finns också denna fråga om arbetslösheten med, eftersom det tidigare har sagts att man inte skulle kunna göra så. Man kunde inte angripa sakfrågor, utan man var tvungen att diskutera i rent institutionella termer.

I anslutning till detta vill jag fråga om statsrådet Hellström i dag ser funktionella hinder i EU för att ge sig på arbetslöshetsfrågor. Jag skulle också samtidigt vilja få en kommentar till det som statsrådet Hellström bitvis har varit inne på, nämligen hur de svenska positionerna läggs fast.

Vad jag ser för mig är att vi också behöver en kammardebatt i lämplig form, t.ex. sent under hösten. Det är inte jag som planerar kammarens arbete, man jag tror att det vore viktigt att vi icke blott för de viktiga debatterna i EU-nämnden utan också för dem här i kammaren i lämplig form.

Anf. 59 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! När det gäller frågor om sysselsättningen tror i varje fall jag att det finns om inte hinder så åtminstone ofullständigheter i

EU-systemet som gör att man borde se över den frågan inför regeringskonferensen i samband med att man diskuterar fördragsförändringar.

Jag tänker särskilt på den ekonomiska och monetära unionen. Där har man som vi alla känner till preciserat finansiella kriterier, konvergensprogram och annat. Man har också preciserat formerna för penningpolitiken. Det monetära institut som nu finns skall enligt planeringen bli en central bank, osv.

I Maastrichtfördraget angavs också hög sysselsättning som ett mål och som en del av den ekonomiska och monetära unionen. Men den delen är icke preciserad. Det är en av svagheterna som vi har påtalat i olika sammanhang. Olika debattinlägg kan där vara intressanta. Jag tänker t.ex. på det förslag som Allan Larsson och den danske miljöministern Svend Auken nyligen har lagt fram, som bl.a. handlar om en sorts sysselsättningsunion som skulle kunna stödja den ekonomiska och monetära unionen och vice versa. Det kan vara den typen av frågor som det vore mycket intressant att lägga fram till debatt inför fördragsförändringar. Det skulle stärka möjligheten att just genom europeiskt samarbete hjälpa till så att arbetslösheten skulle kunna minska.

När det sedan gäller frågan om regeringens samråd med riksdagen för att fastlägga positioner utgår jag från att det blir en process som kommer, som jag tidigare sade, att bli ett stort arbete för oss under hösten när regeringen går till EU-nämnden med positioner. Detta arbete kan mycket väl komma att pågå in i år 1996. Det är fullt tänkbart att man i en rad frågor inte kommer att lägga fram positioner förrän kanske långt fram i denna förhandling.

Därutöver har jag utgått ifrån, som jag sade i min inledning, att det också blir debatter här i riksdagen. Det är som sagt inte regeringen som bestämmer hur det går till. Men jag utgår ifrån och hoppas att det blir debatter också här i kammaren.

Anf. 60 BO KÖNBERG (fp)

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat på statsrådets genomgång av de intressanta frågorna inför nästa års regeringskonferens. Jag har också lyssnat till diskussionen med Kenneth Kvist.

Till skillnad från Kenneth Kvist tycker jag att den sakliga positionen som utrikesministern intog i Bryssel häromdagen är en bra position. Det är en position som går åt det håll som vi i Folkpartiet liberalerna eftersträvar. Där upphör kanske enigheten mellan mig och statsrådet vad gäller just debatten med Kenneth Kvist.

Såvitt jag förstår är den position som statsrådet intar i den här diskussionen följande. För det första har utrikesministern inte sagt något nytt. För det andra måste hon fritt få delta i debatten som vilken annan svensk som helst. Är det verkligen statsrådets seriösa uppfattning?

Anf. 61 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Ja, det är det naturligtvis. Ju närmare vi kommer regeringskonferensen, desto viktigare är det att vi som regeringsledamöter också kommenterar den typ av frågor som är föremål för förhandling. Det är det som Lena Hjelm-Wallén har gjort. Hon har i det sam-

manhanget också slagit fast vissa grundbultar. Jag tycker att det är bra att det sker.

Anf. 62 BO KÖNBERG (fp)

Herr talman! Det svaret oroar mig. Låt mig citera de rader i talet i Bryssel som vi diskuterar. Jag har tagit det direkt från det vi har fått från Utrikesdepartementet. Jag läser upp det på det språk som vi har fått det på. Utrikesministern säger i Bryssel: " – – – on issues which are *not* of a vital national security nature, we have to consider modifications to the consensus principle." Är det inte en ny ståndpunkt?

Anf. 63 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Det finns, som jag tidigare sade, redan i Maastrichtfördraget förutsett majoritetsröstningsmöjligheter inom just den utrikes- och säkerhetspolitik som det tal som Bo Könberg just läste ur handlar om. Att man diskuterar omfattningen av detta är väl ganska rimligt.

Anf. 64 BIRGER SCHLAUG (mp)Herr talman! Jag tycker att detta blir alltmer osannolikt. Nu hörde vi Könberg säga att vi går åt rätt håll. Det innebär att det är en förändring. Det som sker är ju fullständigt sanslöst!

Hur skall omvärlden veta när utrikesministern talar som egen person, i egenskap utrikesminister eller i egenskap av socialdemokrat? Någon jäkla ordning måste det väl vara även på statsråd i det här landet! Dessutom måste man ha mycket klart för sig att det är en flyttning av position när det gäller vetorätten.

Jag skulle vilja fråga Mats Hellström i vilken roll man skall tolka det när utrikesministern och när Mats Hellström i fortsättning talar. Är det som sägs i egen sak, är det för regeringen eller är det för Sverige?

Innan folkomröstningen sade Mats Hellström och andra socialdemokrater som i dag sitter i regeringen att vetorätten var mer eller mindre helig. Man talade om dubbla veton. Vetorätten var den livlina som Sverige skulle hålla sig i. Mats Hellström sade tidigare att detta är en fjäder som i debatten i medierna har blivit en höna. I själva verket är det en livlina som har blivit ett mycket sprött snöre efter inlägget från utrikesministern i går.

Var står regeringen i själva verket? När skall man tolka utrikesministern som utrikesminister för Sverige och inte som egen person?

Anf. 65 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Om Birger Schlaug vill föra en seriös debatt skall han också citera korrekt. Det citat han hade av mig stämde inte ett smack, uppriktigt sagt, dvs. att vetorätten är mer eller mindre helig.

Jag har sagt att vetorätten är mycket viktig för oss när det gäller nationella säkerhetsintressen. Det anser jag definitivt, och det anser också utrikesministern, och det anser den svenska regeringen. Det anser, skulle jag föreställa mig, större delen av riksdagen.

Hur detta skall omsättas i praktiken, när regelverket skall diskuteras i svenska positioner – det har jag sagt till Birger Schlaug ett antal gånger tidigare, och det borde Birger Schlaug vid det här laget känna till – kommer regeringen liksom andra regeringar att gå fram med som positioner i en förhandling. Vi kommer att göra det i Sverige efter samråd med den EU-nämnd som Birger Schlaug sitter i. Detta har jag gjort klart mycket tydligt för Birger Schlaug i tisdags.

Jag tycker att det är litet beklagligt att han så litet vill föra en debatt i själva sakfrågan. Det är en debatt om debatten som han uppenbarligen önskar. Det som vi syftade till när den parlamentariska kommitté som Björn von Sydow leder startade var att ge bättre möjligheter att diskutera själva sakfrågorna. Låt oss göra det i stället för att föra en debatt om debatten.

Det som Lena Hjelm-Wallén har uttryckt är självklart något som regeringen har som uppläggning. Det har det varit hela tiden. De vitala nationella säkerhetsintressena är de områden där Sverige kommer att värna om ett veto.

Herr talman! Det är intressant att höra att vetorätten i dag inte är detsamma för socialdemokraterna och regeringen som det var före folkomröstningen.

Sedan vill jag ha svar på min fråga. Hur skall man veta när utrikesministrar och statsråd talar som egen person, som representanter för den socialdemokratiska regeringen eller som representanter för Sverige? Hur skall omvärlden kunna skilja på det?

Anf. 67 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Det kan omvärlden skilja på utomordentligt väl. När det gäller förhandlingspositioner vet omvärlden vid det här laget lika väl som den svenska riksdagen att inget land lägger fram förhandlingspositioner före regeringskonferensen.

De uttalanden som har gjorts av t.ex. herr Schäuble i Tyskland eller av utrikesminister Kinkel och andra i den tyska debatten tror jag ingen som följer debatten har uppfattat som tyska positioner utan som viktiga debattinlägg. Det är viktigt att regeringsledamöter deltar i den debatten. Det vore konstigt om man skulle lägga munkavle på just oss.

Anf. 68 GÖRAN LENNMARKER (m)

Herr talman! Nu är det en period för reflexion i Europadebatten. Det är ju avsikten med att ha en reflexionsgrupp; tanken är att idéer skall föras fram. I den meningen är det korrekt och riktigt att man med kraft för fram idéer – också idéer som kanske är litet djärva – och även är beredd att lyssna på andras idéer. Den meningen välkomnar jag, dvs. just detta att regeringen i det avseendet har fört fram en tanke.

Vad jag däremot skulle vilja säga är att det vore bra om det här också präglade hela synsättet. Jag undrar om statsministern är informerad om det synsätt som Europaministern har, nämligen att vi skall ha en öppen debatt om för landet och för Europa väsentliga frågor. Det är först 1996 som själva regeringskonferensen börjar, och i den meningen

gäller det en förhandling mellan medlemsländerna om traktatsförändringen. Nu är alltså perioden för detta.

En annan sak som jag vill föra fram är det perspektiv som skall finnas i den här debatten. Jag avser särskilt en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Man kan ha många olika perspektiv. Jag tror att det är viktigt för Sverige att ha ett övergripande perspektiv, att se till att syftet med det här är att förhindra ett andra Sarajevo, inte att man med nödvändighet startar i själva stadgedebatten. Vad är nödvändigt? På vilket sätt skall man forma den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken för att förhindra att nya krig och konflikter uppstår i Europa? Man skall inte genast halka in på väldigt specifika konstitutionella och legala frågor, som man naturligtvis så småningom måste komma in på.

Jag vill fråga utrikeshandelsministern om han delar den uppfattningen att vi nu verkligen skall vidga perspektivet i debatten om en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik.

Anf. 69 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Ja, jag delar den uppfattningen. Jag vill som svar till Göran Lennmarker säga att också statsministern förvisso har deltagit mycket aktivt i denna debatt.

För min del bedömer jag det så i sakfrågan, den otäcka sakfrågan, att för att förhindra ett andra Jugoslavien – eller ett andra Sarajevo, som Göran Lennmarker sade – är det viktigt att EU bygger upp instrument för att kunna påverka utvecklingen. Jag tror inte att beslutsformerna är avgörande. Jag har tidigare sagt att det misslyckande som EU har haft, som NATO har haft och som FN har haft i det forna Jugoslavien inte i första hand har berott på beslutsformerna. Det är min egen uppfattning i den frågan. Däremot behövs det bättre instrument, och jag tror att det är en fråga som kommer att diskuteras ganska utförligt.

Anf. 70 GÖRAN LENNMARKER (m)

Herr talman! Det är förvisso riktigt att det inte enbart är fråga om beslutsformerna, men därför är det också viktigt att regeringen på ett tidigt stadium formulerar idéer och tankar, just för att föra in dem i den europeiska debatten. Om man skall prägla synsättet i den här öppna fasen, som vi nu har lärt oss av Maastricht skall finnas innan man går in i förhandlingarna, måste man också höras och synas i debatten.

Därför vore det mycket önskvärt om regeringen i den meningen höjde sin profil ytterligare, i stället för att ligga lågt i många av de här frågorna, särskilt vad gäller instrumenten och tekniken för att förebygga kriser och konflikter.

Anf. 71 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag tror att det kommer att visa sig av den information som regeringen kommer att lämna om en stund om Bosnien och det mycket otäcka och farliga läget där, att den svenska regeringen förvisso tillhör dem som i praktiken arbetar utomordentligt aktivt i den konfliktlösningssituation som råder, som är en mycket farlig situation. Regeringen arbetar både resursmässigt och politiskt väldigt aktivt för att

förhindra den försämring som vi nu befarar när det gäller utvecklingen i Bosnien, som det alltså kommer att informeras om i nästa debattinslag här i kammaren.

Anf. 72 BIRGITTA HAMBRAEUS (c)

Herr talman! Eftersom Helena Nilsson inte kunde stanna i kammaren bad hon mig delta i debatten om vetorätten, som utrikesministern har åstadkommit. Jag anser att den debatt som hittills har förts av Kenneth Kvist, Bo Könberg, Birger Schlaug och Göran Lennmarker till fullo har belyst att det här finns oklarhet, att EU-nämnden inte har varit inkopplad och att en viss glidning åtminstone kan misstänkas i Sveriges åsikter. När utrikesministern framför en åsikt utomlands kommer den naturligtvis att läggas fast som Sveriges åsikt.

Jag vill ta tillfället i akt att ta upp en annan fråga. Riksdagen beslutade före jul att sakutskotten skulle kopplas in på ett tidigt stadium för att t.ex. genom yttranden till EU-nämnden göra ledamöterna där mera sakkunniga i de olika frågorna, så att de därmed kan vara med och öppna debatten på ett bredare plan. Nu säger statsrådet att fackutskotten efter hand kommer att kunna kopplas in i frågan. Men är det inte en omvänd ordning? Riksdagen har beslutat – åtminstone när det gäller lagstiftning, men det borde kunna spilla över till detta, i fråga om viktiga positioner för Sverige – att fackutskotten skall kopplas in för sin sakkunskap, och inte enbart EU-nämnden.

Anf. 73 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Självfallet bör fackutskotten kopplas in tidigt i processen, Birgitta Hambraeus. Det gäller ju alla de frågor som väcks inom EU. Uppläggningen för nya frågor bör vara den, att om det t.ex. kommer ett nytt reforminitiativ i EU skall fackutskotten och fackstatsrådet tidigt föra en dialog. Sedan kanske det går många år innan detta värker fram till beslut, med debatter i Coreper och ett slutligt ställningstagande i ministerrådet. EU-nämnden är då det organ som ger regeringen en åsikt. Men där skall det också göras en avstämning mellan EU-nämnden och fackutskotten. Fackutskotten kan mycket väl gå in tidigt. Vi är självfallet helt öppna att ställa upp när fackutskotten så önskar; detta sker också på fackutskottens initiativ.

Jag talade om någonting annat, nämligen att jag utgår från att fackutskotten också blir indragna på ett betydligt mer kraftfullt sätt när regeringskonferensen efter hand har startat och inför de ställningstaganden som slutligen skall göras i denna riksdag. Det är ju denna riksdag som kommer att ratificera eller förkasta de förslag som kommer från regeringskonferensen. Det var det jag avsåg. Men givetvis är fackutskotten välkomna också i det tidigare skedet. Det finns det ju en ordning för mellan EU-nämnden och fackutskotten.

Anf. 74 BIRGITTA HAMBRAEUS (c)

Herr talman! Det är uppenbart att det inte finns olika åsikter här. Men det kan vara en praktisk fråga. Fackutskotten kan inte på samma sätt som regeringen hålla sig underrättade om vilka frågor som är

brännbara. Riksdagens beslut i höstas innebar faktiskt att regeringen måste komma till riksdagen med de frågor som fackutskotten på ett tidigt stadium skall kunna ha åsikter om.

Får jag tolka statsrådet så, att regeringen kommer att känna ett ansvar för att informera också fackutskotten i den här frågan?

Anf. 75 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag kan göra det tillägget att det också gäller samrådet mellan EU-nämnden och fackutskotten. Vi har gått igenom det ganska ordentligt, för att inte ha sammanhanget oklart när man står inför ett ställningstagande, att det är till EU-nämnden som regeringen går. Om EU-nämnden då vill koppla in fackutskotten är det en riksdagsfråga hur detta sker. Men det skall självfallet vara en ambition från regeringens sida att tidigt informera fackutskotten i sakfrågor. Det är viktigt att så sker.

Anf. 76 PETER ERIKSSON (mp)

Herr talman! Jag tycker att statsrådet Hellström skall läsa på ordentligt i de senaste årens betänkanden från konstitutionsutskottet, som handlar just om när, hur och var ett statsråd kan uttala sig. Där framgår med all önskvärd tydlighet att ett statsråd som uttalar sig i officiella sammanhang uttalar sig som representant inom sitt ämnesområde, som representant för Sveriges regering och som statsråd, inte som privatperson. Jag tror att vi kan få det bekräftat också från de socialdemokratiska ledamöterna i konstitutionsutskottet.

Jag har en fråga. Före folkomröstningen om EU sade Socialdemokraterna väldigt tydligt: Vi har dubbla veto i utrikespolitiken. Nu säger Mats Hellström: Vi har redan majoritetsbeslut inom EU när det gäller utrikespolitiken, och därför kan vi lika gärna ta ytterligare något steg åt det hållet. Anser Mats Hellström att Socialdemokraterna i folkomröstningen om EU fick mandat från svenska folket för att lämna ifrån sig vetorätten?

Anf. 77 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Nej, det anser jag naturligtvis inte. Det har inte heller skett. Om man hade lyssnat noga borde man ha uppfattat det i det som har sagts i den här debatten. Man kan också uppfatta det genom att läsa Lena Hjelm-Walléns tal.

När det gäller påpekandet, som förvisso inte är nytt, att det inom ramen för utrikes- och säkerhetspolitiken från första början finns vissa möjligheter till majoritetsröstningar om genomförandet av aktioner, är det förvisso ingenting som sägs just efter folkomröstningen.

Det sades från vår sida direkt efter Maastrichtfördragets ikraftträdande. Det är ett konstaterande, ingenting annat.

Om utrikesministern hade gjort en ändring i svensk politik, hade utrikesministern naturligtvis redovisat det i EU-nämnden. Vad utrikesministern talade om var att när det gäller de nationella svenska säkerhetsintressena är vetorätten orubbad. Det är svaret på Peter Eriksson fråga.

Dessutom har jag inte använt ordet privatperson. Det är uppenbarligen typiskt för debattörerna från Miljöpartiet att citera fel. Jag har sagt att en regeringsledamot i egenskap av regeringsledamot måste kunna delta i en allmän debatt. Det är någonting annat.

Anf. 78 PETER ERIKSSON (mp)

Herr talman! Tidigare sade Mats Hellström att Lena Hjelm-Wallén deltog i debatten som privatperson. Nu går han ifrån det. Nu har han faktiskt snärjt in sig på ett sätt som gör det fullständigt hopplöst för honom. Han ställer inte längre upp på att det handlar om en begränsning av vetorätten. Han anser inte längre att det var i egenskap av privatperson och inte heller som statsråd. Det finns inte längre någon som helst konsekvens i hans resonemang. Vad vill statsrådet Hellström egentligen?

Anf. 79 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Frågan är väl snarast vad frågeställaren avser med sin fråga. Jag har sagt att det vore orimligt om inte regeringsledamöter av alla politiska företrädare skulle kunna delta i debatten om utformningen av den framtida regeringskonferensen. Jag har sagt att detta sker utomlands, och det är naturligt att det sker i Sverige också. Jag har sagt att man på den punkten inte bör missförstå i vilken egenskap man uttalar sig, om man uttalar sig som regeringsledamot eller om man för fram svensk förhandlingsposition. Detta missförstås inte utomlands. Andra regeringar gör precis som vi gör i Sverige. Regeringens förhandlingspositioner fastläggs – jag vet inte hur många gånger jag måste säga det – efter samråd med riksdagens EU-nämnd. Detta samråd kommer att inledas i höst. Där gör vi som andra regeringar.

Anf. 80 SVEN BERGSTRÖM (c)

Herr talman! Jag har en kommentar till vetorättsdebatten. Den blir alltmer pinsam ju fler statsråd som uttalar sig. Men federalisterna gläds och har på ett väldigt tydligt sätt tolkat vad Lena Hjelm-Wallén har sagt. Jag tycker att Mats Hellström snärjer in sig i en omöjlig debattsituation. Han säger att vi måste ha en öppen debatt där statsråd måste få delta, samtidigt som han hävdar att det inte är någon ny ståndpunkt det handlar om. Om det hade varit på ett internt socialdemokratiskt möte på Folkets hus i Flen som Wallén hade sagt detta, hade det varit en annan sak. Men nu var det på ett betydligt större möte i Bryssel som det sades. Jag vill ge socialdemokratiska statsråd ett råd: Släpp upp era försöksballonger med litet större omdöme i fortsättningen.

Sedan vill jag ta upp en annan debatt som är mera positiv. Mats Hellström citerade den spanske ordföranden i reflexionsgruppen och sade att denne hade betonat vikten av att få med folket i den debatt som kommer att inledas inför regeringskonferensen. Jag tycker att det är sympatiskt. Jag har noterat att även Mats Hellström sagt att det är viktigt att hela svenska folket blir delaktigt i debatten inför regeringskonferensen, så att det inte blir ytterligare en spricka mellan etablissemanget och människorna ute i landet.

Jag skulle vilja fråga: På vilket sätt avser statsrådet medverka till att ställa resurser till förfogande så att även den EU-kritiska opinionen – den har ju vuxit i kraft betydligt efter folkomröstningen i takt med att människorna inser att inte många av de löften som gavs från ja-sidan har uppfyllts – ges rimliga resurser och möjligheter att komma till tals? Det får inte igen bli en debatt där de stora partierna och EU 96-kommittén, som i och för sig är bra, är helt dominerande. Även de fria opinionsgrupperna och organisationerna, studieförbunden m.m. bör få vara med på ett rimligt sätt.

Anf. 81 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! De viktigaste fora för att föra ut en debatt som både skall vara lättillgänglig och begripligare än delvis den debatt som förts här och ge allmänheten möjlighet att ge reaktion tillbaka är å ena sidan den parlamentariska kommitté som Sven Bergström nämnde, Sydowska kommittén, och å andra sidan EU-valet i september. I bägge dessa fall är det riksdagen som beslutar om fördelningen av resurserna.

Anf. 82 SVEN BERGSTRÖM (c)

Herr talman! Jag tycker inte att det räcker med ord, utan det handlar faktiskt om att ha ekonomiska resurser för att producera trycksaker, debattskrifter osv. Även om Sydowska kommittén är bra så räcker det inte. Det är angeläget att man ställer pengar till förfogande så att också fria grupper och organisationer kan vara med i debatten på ett helt annat sätt än inför EU-omröstningen, där slagsidan i resursfördelningen var uppenbar.

Anf. 83 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Det är självklart viktigt att det ställs resurser till förfogande så att fria debattörer och andra kan delta i debatten. Det utrymmet anser jag finns genom de förslag som har lagts fram och de beslut som fattats av riksdagen när det gäller Sydowska kommitténs resurser och resurser inför EU-valet den 17 september.

Anf. 84 SIV HOLMA (v)

Herr talman! Först och främst vill jag säga att också jag står bakom KU-anmälan om utrikesministern. Den tolkning som utrikeshandelsministern här gett till känna är ny och räcker nog inte i KU, skulle jag tro. Ett statsråd är alltid ett statsråd när man gör officiella uttalanden i utlandet.

Men jag har en annan fråga som jag skulle vilja ta upp, och det gäller tolkinsatserna, som Mats Hellström var inne på. Det har kommit till min kännedom att antingen ministerrådet eller kommissionen har köpt upp en tolkutbildning från Sverige. Jag undrar om regeringen på något sätt har varit delaktig och tagit initiativ till det och om de uppgifter som jag fått stämmer, att detta innebär att de som blir utbildade också kommer att anställas av dem som köpt utbildningen.

*Information från regeringen*

*Aktuella EU-frågor*

Anf. 85 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Vi har varit aktiva för att främja ökningen av tolkverksamheten. Men jag kan inte uttala mig om hur instituten kommer att förfara – detta gäller den senare frågan – för det är inte en fråga för regeringen.

Beträffande den första frågan kan jag säga att varje statsråd naturligtvis uttalar sig i egenskap av statsråd. Men om ett statsråd inte skulle ha rätt att delta i en debatt om och diskutera förutsättningarna för en framtida regeringskonferens vore det fullständigt orimligt.

Anf. 86 SIV HOLMA (v)

Herr talman! Ett statsråd kommer alltid att fungera som en representant för regeringen och göra uttalanden i regeringens namn. Diskussioner och debatter förs i interna sammanhang när man samlas för att göra en gemensam positionsbestämning. I det här fallet ställs det större krav på ett statsråd. Det har inte varit någon information i EU-nämnden, även om Mats Hellström lovade att innan regeringen går ut skall information lämnas i EU-nämnden.

Anf. 87 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Det har jag sagt, och det står jag för. Så kommer vi också att agera. Innan regeringen lägger fast positioner inför regeringskonferensen – det må gälla vetorätten eller andra frågor – skall vi först samråda med EU-nämnden. Precis så kommer det att gå till.

Det är självklart att om utrikesministern hade ändrat i svensk politik, hade utrikesministern tagit upp det med EU-nämnden, men så har inte skett. Jag upprepar att det vore utomordentligt egendomligt om inte statsråd kunde delta i en internationell debatt och på ett konstruktivt sätt försöka föra frågan om EU:s framtid framåt. Det är bra att så sker. Det vore märkligt om just regeringsledamöter av alla politiska företrädare i det här landet icke skulle kunna delta i diskussionen om utformningen av EU:s framtid.

Anf. 88 ELISABETH FLEETWOOD (m)

Herr talman! Jag vill egentligen ha svar på en enkel fråga som har ställt och trodde skulle tas upp tidigare, men jag har full förståelse för att statsrådet inte haft tid. Då är min fråga till förste vice talmannen: Har jag lika många möjligheter till replik här som under en frågestund?

Anf. 89 FÖRSTE VICE TALMANNEN

Svaret är nej.

Anf. 90 ELISABETH FLEETWOOD (m)

Herr talman! Det fruktade jag. Det betyder att det blir en rumphuggen debatt. Jag får väl komma tillbaka i annat sammanhang.

Min utgångspunkt var bl.a. det statsrådet Hellström sade om tolkar, för det var det min fråga gällde. Statsrådet säger den 15 maj bl.a. att det är svårt att få fram en uppbyggnad av nödvändig tolk- och översättningskapacitet och att det tar en viss tid. Särskilt rekryteringen av tol-

kar är ett problem. Problemen måste hanteras genom samverkan mellan nationella och gemensamma åtgärder.

Det håller jag helt med om. Jag tror att alla är eniga om det. Men sedan kom det till min kännedom att några högt kvalificerade pensionärer, som nyss hade nått den höga åldern av 65 år, Mats Hellström, hade erbjudit sig att ställa upp i EU-sammanhang och hjälpa våra svenska tjänstemän och delegater. Men vid hänvändelse till UD fick de svaret: "Vi använder oss inte av pensionärer."

Då reagerade jag. Skall man verkligen bortse från kunskap och kapacitet i en situation där vi verkligen kan använda oss av detta? Vi vet att det tar tid att bygga upp kunskap så att man blir en riktigt skicklig tolk. Det gäller inte bara att man talar respektive lands språk, utan man skall också ha kunskaper på de fackområden inom vilka man skall verka.

Därför vill jag fråga, med tanke på alla dem som kanske skulle vilja ställa upp och hjälpa till under en övergångsperiod: Kan man verkligen inte använda sig av pensionärers kunskaper och erfarenheter?

Anf. 91 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Jag har sagt i mitt svar att det är bra om man kan låta pensionärer göra detta. Jag tror heller inte att de pensionärer som är tolkar och som klarar antagningsproven på något sätt skulle blockeras. Tvärtom har vår representation så sent som för några dagar sedan undersökt med rådet, kommissionen och parlamentet, och alla intygar att det inte finns någon åldersgräns vid en temporär anställning.

Däremot kan vi diskutera EU:s åldersgränser över huvud taget, som jag tidigare har varit kritisk mot. Men det är en annan fråga. De finns när det gäller fast anställning. Det är utomordentligt välkommet om kvalificerade svenska pensionerade tolkar kan komma i fråga för temporär anställning.

Anf. 92 ELISABETH FLEETWOOD (m)

Herr talman! Jag vill egentligen bara säga att det var ett bra svar. Men jag hoppas att statsrådet är snäll och ser till att man på UD inte besvarar frågor från skickliga tolkar som vill ställa upp med att man inte använder pensionärer, utan att man ser efter i vilken utsträckning man kan använda deras kunskaper när det gäller vårt framtida samarbete i EU.

Anf. 93 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s)

Herr talman! Självfallet bör man inte svara så. Man bör tvärtom uppmuntra och vara glad för att pensionärer som, det utgår jag från, är skickliga tolkar kan delta. Det har jag uttryckt i mitt svar. Det önskar vi, det är utmärkt om detta kan ske. Uppenbarligen delas det svenska Utrikesdepartementets inställning i det avseendet av kommissionen, parlamentet och rådet.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Information från regeringen*

*Den senaste utvecklingen i f.d. Jugoslavien*

## 17 § Information från regeringen om den senaste utvecklingen i f.d. Jugoslavien

Anf. 94 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Herr talman! Talmannen kanske förstår att det är ganska frestande för mig att säga någonting om föregående debatt. Jag skall inte göra det. Jag bara hoppas att vi skall kunna vara överens om att ha en öppen debatt om EU-frågor och inte tvinga statsråd att endast få yttra sig i slutna rum ända fram till dess vi lägger fram en formell regeringsposition.

Jag skall informera om läget i Bosnien och den fredsbevarande verksamheten där.

Situationen i Bosnien-Hercegovina har under en dryg månad gradvis förvärrats och är i dagsläget allvarligare än kanske någon gång under det senaste året. Kraftig bosnienserbisk beskjutning har skett framför allt mot Sarajevo och Tuzla, medan den bosniska regeringssidan har inlett offensiver i mindre skala kring Gorazde och i centrala Bosnien. Upptrappningen har framför allt drabbat oskyldiga civila: Ett stort antal dödsoffer har skördats, och stoppade leveranser av förnödenheter har lett till en försämring av det humanitära läget, som, om ingen förändring snarast sker, riskerar att bli akut.

För FN-styrkorna har situationen efter hand blivit alltmer ohållbar. Kulmen nåddes förra helgen då ett stort antal FN-soldater och militärobservatörer, som en reaktion mot flyginsatser mot bosnienserbiska vapenförråd utanför Pale, togs som gisslan av bosnienserbiska styrkor. Drygt 300 man befinner sig för närvarande i gisslanliknande situationer. De två svenska militärobservatörerna finns enligt tillgängliga uppgifter fortfarande på en bosniskserbisk militärbas i Sarajevo respektive vid en radarinstallation utanför staden. Av allt att döma befinner de sig väl.

Gisslantagande av FN-personal måste kraftfullt fördömas. Gisslan måste omedelbart och villkorslöst friges. Det internationella trycket, där inte minst Ryssland och den serbiske presidenten Milosevic kan spela en roll, borde leda till en insikt hos den bosniskserbiska ledningen om att den blir totalt isolerad om inte gisslan släpps. Den svenska regeringen bevakar givetvis noga situationen för de två svenskarna och är fortlöpande i kontakt med FN i frågan, såväl i New York som lokalt.

Den tillspetsade situationen i Bosnien har utlöst betydande aktivitet vid en rad internationella möten. Fördömandet av bosnienserbernas agerande är enhälligt och kraftfullt. Samtidigt har det i alla dessa sammanhang noga understrukits att konflikten i Bosnien endast kan lösas med politiska medel.

I detta syfte intensifierades den s.k. kontaktgruppens ansträngningar att först och främst få till stånd en uppgörelse med Serbien om ett erkännande av Bosnien-Hercegovina som en självständig stat inom internationellt erkända gränser i utbyte mot en suspendering av sanktionerna för allt utom vapen, strategiska varor och frysta tillgångar utomlands. Om en sådan uppgörelse nås och Serbiens blockad mot bosnienserberna skärps är den bosniska regeringen beredd till en ny vapenvila.

Trycket ökar då också på president Milosevic att förmå bosnienserberna att acceptera kontaktgruppens fredsplan, vilken enligt svensk uppfattning måste ligga till grund för de fortsatta internationella ansträngningarna.

Trots alla internationella möten den här veckan är det ännu för tidigt att uttala sig konkret om vilken det internationella samfundets respons blir på bosnienserbernas utmaningar. Den svenska regeringen ser politiska eftergifter som uteslutna. Det gäller också ett tillbakadragande av Unprofor i nuvarande läge. Vi kan konstatera att det internationellt finns en utbredd vilja att stärka Unprofors möjligheter att genomföra sitt mandat. Beredskap finns givetvis också för en urdragning, även om allt måste göras för att detta scenario inte skall bli verklighet.

Under gårdagen presenterade FN:s generalsekreterare en rapport med förslag till alternativa handlingslinjer. Rapporten skall inom kort diskuteras gemensamt av alla truppbidragande länder. I rapporten prövas olika åtgärder. Där diskuteras att tillföra såväl mer trupp som tyngre beväpning i syfte att minska Unprofors sårbarhet och öka dess möjligheter att omedelbart och bestämt besvara attacker och provokationer samt att hålla förbindelsevägarna med enklaverna och med Sarajevo öppna. En annan åtgärd som kan underlätta för Unprofor att uppnå detta syfte är vissa omgrupperingar och en koncentration av styrkorna.

Situationen för Nordbat är något annorlunda än för många andra Unproforbataljoner. Nordbat har redan i dag tung beväpning och bättre möjligheter att försvara sig och att uppträda bestämt. För andra förband gäller snarast att skaffa sig samma möjligheter. Vi välkomnar från svensk sida sådana förstärkningar, som redan börjat göras från brittisk och fransk sida. Men vi understryker samtidigt att alla insatser måste samordnas inom FN:s ram. Unproforinsatsens uppgift är att underlätta och stödja fredsprocessen. Pågående och planerade biståndsinsatser, bl.a. till stöd för federationen, spelar också en viktig roll för denna.

En eventuell omdefiniering av Unprofors uppgifter kan givetvis komma att få direkta konsekvenser för Nordbat och kan också komma att leda till att Sverige ombeds att lämna ytterligare bidrag i form av trupp och materiel. Jag vill dock understryka att någon förändring av Unprofors mandat knappast är nödvändig för att ett mera bestämt uppträdande skall bli möjligt.

Det är lätt att känna desperation över utvecklingen i f.d. Jugoslavien. Samtidigt är det viktigt att hålla fast vid de långsiktiga fredssträvandena och ett internationellt enigt uppträdande. Den regionala konflikten på Balkan har inte skapat någon hård motsättning mellan stormakterna, som i stället förmått samarbeta. Det går inte att överskatta värdet av att EU, Ryssland och USA håller ihop i relation till denna konflikt. Det går heller inte att underskatta de stora riskerna vid en allvarlig splittring i synen på hur man skall hantera situationen.

Anf. 95 GÖRAN LENNMARKER (m)

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för redogörelsen.

Låt mig först instämma i uttrycket för avskyn över de hemska brott som bosnienserberna gör sig skyldiga till när gisslan tas, stridande mot

alla begrepp i folkrätten och över huvud taget mot ett civiliserat beteende. Vi är kanske inte överraskade. Vi har ju tidigare sett barbariska dåd från just den sidan.

Vidare har vi medkänsla med de personer från Sverige och från andra länder som nu sitter som gisslan och som gör en mycket viktig insats för freden och för försörjningen i Bosnien-Hercegovina.

Det är viktigt nu att världssamfundet håller i uppgiften i Bosnien-Hercegovina. Vi vet att en stor del av landets befolkning – 80 % har nämnts – är beroende av dagligleveranser av mat, mediciner, kläder och livsförnödenheter i övrigt.

Det är angeläget att hålla i den här operationen, om inget bättre kan hittas. Trots all den desperation och förtvivlan vi känner så har ju ingen kommit med något bättre förslag än att se till att Unproforoperationen faktiskt kan fortsätta. I det sammanhanget är det viktigt att Sverige har en beredskap för att snabbt kunna göra de insatser som bedöms nödvändiga – självklart i samråd med alla övriga deltagande i Unproforaktionen.

Det är också en lärdom som vi ständigt skall minnas från hela denna tragedi. De brister som förekom och de misstag som begicks vid uppmarschen till det jugoslaviska kriget på det diplomatiska och utrikespolitiska området och kanske också bristen på beredvillighet att ställa upp för Bosnien-Hercegovina är historia. Men lärdomen gör, jag knyter då an till den förra debatten, att detta måste vara det perspektiv som också präglar vårt synsätt när vi diskuterar en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik i Europa. Det får inte bli ett andra Sarajevo!

Anf. 96 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! Först tackar jag utrikesministern för ett tydligare klarspråk även på det här området de senaste dagarna.

Redovisningen är nästan lika dyster och ödesmättad som den rapport som generalsekreteraren i går lämnade till säkerhetsrådet. Där skissar han på fyra alternativa handlingsvägar.

Status-quo-alternativet har, det inser alla, kollapsat. Det är också anledningen till att generalsekreteraren utesluter det i sin rapport, liksom han för övrigt utesluter ett tillbakadragande.

Det tredje alternativet, att inskränka FN:s roll och uppgifter, skulle faktiskt innebära att FN på plats ser på medan bosnienserbernas erövringskrig slutförs. Jag finner det därför fullständigt uteslutet. Det kan egentligen bara övervägas som en väg att rädda FN:s och omvärldens ansikte inför den kollaps som har skett.

Om någon form av det fjärde alternativet, att stärka FN:s uppdrag, ändå visar sig uteslutet kan jag inte se annat än att då återstår bara alternativ ett, ett tillbakadragande. Det tycker jag bör vara Sveriges budskap – kanske inte här i kammaren, men i alla fall ett underhandsbudskap – till generalsekreteraren tillsammans med en tydlig signal om en svensk beredskap för ytterligare insatser om det behövs.

Ingen kan väl i dag föreställa sig konsekvenserna av de vägval som görs under de närmaste dagarna. München 1938 visar att det inte går att undvika svåra och allvarliga konsekvenser – vilket val man än gör.

*Information från regeringen*

*Den senaste utvecklingen i f.d. Jugoslavien*

Anf. 97 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s)

Herr talman! Jag vill understryka både vad Göran Lennmarker och Lennart Rohdin säger här om hur allvarligt läget är och att alla alternativ och vägar naturligtvis inte är stängda. Det går fortfarande, menar jag, att med ett bestämdare FN-uppträdande i Bosnien nå framgångar. Men vi måste hitta vägarna till det.

Jag hoppas att den här veckans debatt – det är många internationella möten där jag också själv deltagit – och nästa veckas diskussioner i New York i säkerhetsrådet kan leda till att det blir en vändpunkt, så att vi kan se en positivare utveckling och inte bara en situation som blir värre och värre.

Anf. 98 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! Det är litet paradoxalt, men i år firar vi ju 50-årsminnet av andra världskrigets slut. Vi vet också vägen fram till dess början.

Jag vill bara skicka med utrikesministern beskedet att jag uppskattar det som sägs här. Alla handlingsvägar är inte stängda. Men som jag ser detta återstår egentligen bara två verkliga handlingsalternativ. Det ena är det som utrikesministern skissar på och som åtminstone finns som en möjlighet bland generalsekreterarens fyra alternativ, nämligen ett starkare och klarare uppträdande från FN:s sida. Annars återstår bara ett tillbakadragande.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m*

**18 §** (forts. från 14 §) **Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.** (forts. SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27)

Anf. 99 STIG SANDSTRÖM (v)

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till vår reservation till socialutskottets betänkande 23. Vi tycker att det av kvalitetsskäl är angeläget att behålla det statliga huvudansvaret för rättspsykiatrin. Jag yrkar också bifall till reservation 7 till socialutskottets betänkande 25.

Så över till dagens huvudämne på den sociala sidan.

Det är nu ett halvår sedan vi senast hade en stor sjukvårdsdebatt här i riksdagen. Då tog vi det historiska beslutet att följa upp väljarnas vilja att sätta stopp för det pågående systemskiftet inom sjukvården – ett systemskifte som präglas av en tilltro till olika ekonomiska styrmodeller och köp–sälj-system.

Från den dåvarande vänstermajoritetens sida, med stöd av Miljöpartiet, lovade vi att återkomma med ett förslag baserat på den traditionella svenska välfärdsmodellen med tonvikt på sunt förnuft men med hänsyn tagen till dagens realiteter. Nu är vi där. Förslaget ligger på bordet.

Vi i Vänsterpartiet tycker att det är ett acceptabelt förslag. Vi ställer oss bakom förslaget i dess huvuddrag. Däremot yrkar vi avslag på

samtliga borgerliga reservationer. Jag skall senare återkomma till några av dessa reservationer och till skälen till att vi yrkar avslag på dem.

Vårt positiva ställningstagande till propositionen innebär inte att vi anser att det inte finns brister. Till vissa delar är förslaget en aning fyrkantigt, t.ex. i fråga om remisstvånget eller obligatoriet att endast läkare med specialistkompetens i allmänmedicin skall vara den fasta läkarkontakten.

I andra delar kan förslaget tyckas vara en aning för mjukt och snällt mot de privata vårdgivarna, t.ex. att övergångsreglerna har blivit för långa. Vidare ges de nya privatpraktikerna, som har varit etablerade endast kort tid, ett slags anställningstrygghet ända fram till pensionen, samtidigt som offentliganställd personal fortsättningsvis tvingas leva i permanent otrygghet för sina arbeten och sin framtid.

Det har på sina håll också funnits förhoppningar om att vi nu med detta förslag skulle kunna lämna ett avgörande bidrag till lösningen av det verkligt stora problemet för sjukvården, nämligen att tillföra sjukvården ytterligare resurser. Tyvärr står den frågan inte på dagordningen i dagens debatt, även om den naturligtvis i grunden är avgörande för vilken sjukvård vi vill ha i dag och i framtiden. Det hjälper tyvärr inte hur fina regelsystem vi åstadkommer och hur fina lagar vi stiftar, om vi inte har resurser att leva upp till dem.

För att ingen skall behöva sväva i tvivelsmål vill jag upprepa Vänsterpartiets väl kända ståndpunkt, att neddragningarna i sjukvården måste få ett slut och att vi i stället bör se på sjukvården som en framtidsbransch som bör tillföras ytterligare resurser.

Vi kan alltså inte med dagens förslag erbjuda landstingen ett system som löser deras grundläggande problem. Däremot får de med den nya lagstiftningen en regelbok när det gäller att bemästra de svåraste och mest akuta problemen i en tid av knapphet på resurser. Hur utfallet blir i de enskilda landstingen kan inte riksdagens sociala utskott veta, men vi tror för vår del att landstingen nu får en möjlighet att ta ett fastare grepp om sin planering och en bättre möjlighet att se till de sämst ställdas situation och inte behöver falla undan för de starkare gruppernas högljudda rop om ökad valfrihet och andra privilegier.

För att konkretisera skall jag ta några exempel på vad lagen kan innebära för ett av de landsting som farit mest illa av det borgerliga vanstyret. Jag tänker då på Stockholms läns landsting, där den borgerliga majoriteten före valet tyckte att det var viktigare att publicera dyra helsidesannonser med idolporträtt på sina främsta företrädare än att försöka ta ett grepp om ekonomin.

Efter valet har Stockholms läns landstings revisorer tillsammans med den amerikanska konsultfirman Artur Andersen gjort en grundlig genomgång av vad som krävs för att få grepp om ekonomin. I sin sammanfattning, som kom nu i april, lyfte man fram följande sju åtgärder som särskilt angelägna:

1. Begränsade ersättningstak bör övervägas för samtliga arvodestyper, dvs. tak även för särskilt arvode.

2. Arvoden bör vara desamma oavsett tidpunkt för vårdgivarens etablering.

3. Vårdgivare som är anställd hos sjukvårdshuvudmannen bör vara berättigad till ersättning för privat meddelad vård endast om särskilt avtal med sjukvårdshuvudmannen om detta föreligger.

4. Sjukvårdshuvudmannen bör vara den som beslutar om samtliga patientavgifter hos alla vårdgivare, och dessa bör vara lika hos offentliga och privata vårdgivare.

5. Sjukvårdshuvudmannen bör vara den som beslutar om åldersgräns för vårdgivare som skall erhålla ersättning, dock lägst gällande åldersgräns för allmän pensionering.

6. Sjukvårdshuvudmannen bör vara den som beslutar om remissförfarande mellan vårdgivare, varvid samma regler skall gälla såväl privata som offentliga vårdgivare.

7. Lagstiftning får inte utgöra hinder för finansiären, dvs. landstinget, att genomföra den uppföljning och kontroll som erfordras för att säkerställa kongruens mellan vårdavtal/utförd vård, ersättningar, medicinsk kvalitet m.m.

Samtliga dessa sju åtgärder som Stockholms läns landsting vill att vi skall genomföra är till nästan hundra procent genomförda med det förslag som vi nu skall anta här i dag eller i morgon.

Vi har således gett Stockholms läns landsting och övriga landsting i Sverige ett verktyg att lösa sina problem, men genomförandet är upp till varje landsting att klara av.

Den stora och svåra frågan om finansieringen återstår dock att lösa, men även här ligger ett stort ansvar och stora möjligheter hos landstingen. Huvudansvaret för nedskärningarna inom vården ligger dock i den brutala, nyliberala politik som förts i landet under de senaste tio åren – det skall också sägas från kammarens talarstol!

Herr talman! Jag vill också kort kommentera ett par av reservationerna.

I en reservation av moderaterna gör man sig bekymmer för att antalet ST-tjänster minskat kraftigt under senare år och skyller detta på landstingen. Vad man inte inser är att det är moderaternas egen politik med fria etableringar, husläkarlag och diverse experiment med köp–sälj-modeller som lett till denna situation. I och med att primärvårdsnämnder och distriktsnämnder totalt tappade kontrollen över sin ekonomi på grund av de fria etableringarna försvann ju möjligheten till framförhållning och planering. Ett osäkert läge uppstod, och man blev tvungen att dra ned på utbildningsinsatserna och minska antalet ST-tjänster. Även detta rättar vi nu till genom att landstingen får möjlighet att planera sin ekonomi på ett helt annat sätt och får en helt annan överblick över sina behov.

I en annan reservation ställs kravet på att rätten till ersättningsetablering skall skrivas in i lagen. Vi menar att detta kan lösas på vanligt sätt mellan parterna vid avtalsskrivningen. Antingen får avskrivningarna ingå i kalkylen eller också får avtalstiderna göras så långa att investeringarna betalas av på ett naturligt sätt. Vi bör inte från riksdagens sida gå in och med lagstiftning överbeskydda vissa privata entreprenörer. Ett visst risktagande måste också ingå i det privata företagandet.

Eftersom jag har tid på mig skall jag också slå ett slag för reservation 7 – den gäller handikappfrågor. Vi menar att det är viktigt att satsa på den nya tekniken när det gäller hjälpmedel till handikappade. Utskottsmajoriteten hänvisar till det kommande samarbetet inom EU. Vi tror att detta är en grov felbedömning, som snarare kommer att bromsa utvecklingen på området. Sverige ligger i dag väl framme, och vi bör satsa ännu hårdare – inte förslösa resurser på att sätta oss i en massa kommittéer, som kommer att ägna all sin kraft åt ofruktbart prat.

Anf. 100 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Stig Sandström sade att antalet ST-tjänster måste dras ned 1994 därför att ekonomin då skenade – man hade inget grepp om den. Jag kan meddela Stig Sandström att antalet redan 1993, innan ekonomin skenade, var nere i 79 tjänster – det lär alltså knappast ha varit orsaken.

Stig Sandström berörde Stockholms läns landstings revisorers åtgärdspaket och skildrade det riktigt. Man kunde då tro att det bakom detta ligger att ekonomin skulle ha skenat och att man inte hade grepp om den. Man skulle kanske ha kunnat tro att detta var föranlett av att det var flera hundra nyetablerade läkare i Stockholm och att man skulle dra över med en halv miljard, som det stod i Svenska Dagbladet i höstas, eller av att antalet privata läkare hade ökat med 34 %, som det stod i Dagens Nyheter. DN lade t.o.m. till att det faktum att det gick så snett med ekonomin sannolikt berodde på att de privata läkarna dessutom fuskade.

Den landstingsrapport där de här åtgärderna föreslås visar dock inte att dessa förhållanden var för handen. Den visar i stället att antalet läkare ökat – inte med flera hundra eller 34 %, som angavs, utan med 2 %. Antalet besök ökade då också med 2 %. Det kan inte vara någon större sak att kontrollera detta.

Den kostnad som skulle uppgå till minst en halv miljard har nu också krympt till 150 miljoner, varav 60 miljoner i ökad sjukvård. Sedan genomförde man en taxeförändring, som naturligtvis – det var fyra års innestående taxehöjningar som justerades – medförde en kostnadsökning.

Det finns alltså ingen proportion mellan vad landstingets revisorer har funnit vid sin granskning och vad de föreslår, men det är ett utmärkt exempel på ett beställningsarbete – man vill ha till stånd de här åtgärderna för att i stort sett omöjliggöra privat verksamhet.

Anf. 101 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Herr talman! Jag börjar med det som nämndes sist – Stockholms läns landsting. Det är inte lätt för oss från riksdagens sida att intervenera i deras verksamhet. Därför är det litet svårt att uttala sig om det här.

Av debatten i tidningarna framgår att det är uppenbart att man har mycket svårt att få grepp om ekonomin i Stockholms läns landsting. Det tror jag gällde den förra borgerliga majoriteten, och det gäller även den nytillträdda majoriteten. Vissa debattinlägg har nästan också haft

inslag av desperation. Man skriver t.ex. att det blöder i Stockholms läns landsting.

Jag tror faktiskt att med den nya lag som vi skall anta i dag får man bättre verktyg för att ta ett grepp om sin situation. Vi kan inte lösa det här åt dem. Nu ligger bollen hos landstinget.

Beträffande ST-tjänsterna sade Leif Carlson att det här började redan 1993. Det kan nog vara riktigt. Vi vet att landstinget har haft flera svåra år. Problemen ökade dramatiskt under 1994, och förklaringen är mycket enkel. Det var väl känt innan husläkarlagen infördes att det skulle bli vissa konsekvenser. Vilken distriktsnämnd eller primärvårdsnämnd törs satsa på utbildning om man inte vet hur många anställda som kommer att vara kvar i verksamheten och hur många som t.ex. kommer att etablera sig som fria husläkare? Det är klart att utbildningarna har avstannat. Det är en logisk följd av hela systemet.

Anf. 102 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Stockholms läns landsting får väl klara av sina problem. Det går dock inte att komma ifrån att i rapporten finns det inte en sådan här förblödning. Den har förvandlats till en ganska smal rännil som är rätt lätt att förstå. Dessutom har man fått mycket mera sjukvård för pengarna.

Landstingen har problem med att hantera ekonomin. Men det beror inte på de privata vårdgivarna utan på landstingets oförmåga – det gäller landstinget generellt – att begränsa sin egen verksamhet. Man måste inse att om man vill att ett konkurrerande alternativ skall växa upp, vilket faktiskt var tanken med de fria etableringarna, måste också den andra verksamheten dras ner. I annat fall blir det självfallet stora kostnader. Meningen var att man skulle få valfrihet genom att det verkligen skulle finnas andra vårdnadsgivare. Då måste man självfallet rätta sig efter det. Landstingen har brustit i förmåga och vilja.

Anf. 103 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Herr talman! Jag har rapporten här, och den är mycket intressant. Jag förstår att Leif Carlson också har läst den. Jag tror inte heller att problemen i huvudsak beror på en mängd regler. Jag tror att det är som i det övriga Landstingssverige att huvudproblemen beror på att resurserna har förtvinat. Det sade jag också i mitt anförande. Det har gjorts stora indragningar från landstingen, och sjukvården har helt enkelt fått mindre resurser. Det är på dessa områden vi kan finna huvudproblemen.

Jag tror att de kommer att få ett bättre verktyg genom den här lagen, och det är precis vad de vill ha också. Jag tycker att vi uppfyller det bra. Jag tror på den här lagen, och det är därför vi ställer upp bakom den. Jag tror inte på de här gamla modellerna. De ledde ingen vart.
(forts.)

**Beslut om uppskjuten votering**

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick avgöras vid morgondagens arbetsplenum.

**18 §** (forts.) **Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.** (forts. SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27)

Anf. 104 THOMAS JULIN (mp)

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka att jag är mycket nöjd med det sätt som vi arbetat på inom utskottet för att försöka komma fram till gemensamma beslut när det gäller transplantationslagstiftningen.

Tyvärr var det några punkter där jag anser att det var nödvändigt med reservationer.

Som jag ser det är det mycket angeläget att vi får en bra transplantationslagstiftning, och i betänkandet finns det både hängslen och livrem på flera ställen. Men i 3 §, som berör rätten att ta biologiskt material från avliden, finns ett stycke som vi i Miljöpartiet å det bestämdaste reserverar oss mot.

Paragrafens andra stycke har följande lydelse: "I annat fall än som avses i första stycket får biologiskt material tas, om inte den avlidne har skriftligen motsatt sig ett sådant ingrepp eller uttalat sig mot det eller det av annat skäl finns anledning att anta att ingreppet skulle strida mot den avlidnes inställning."

Om det här stycket införs i lagen, så godkänner riksdagen ett s.k. förmodat samtycke till donation i de fall en avliden människas åsikt inte kan fastställas och de anhöriga avstår från möjligheten att säga nej till ingreppet eller där anhöriga saknas.

I Miljöpartiet anser vi att det inte får råda några som helst tvivel om huruvida en person vill donera sina organ eller inte. Om riksdagen tummar på de här begreppen finns det risk att det skapas misstankar om att det inte alltid går rätt till vid transplantationer. Och trots allt är en viss procent av befolkningen helt negativ till organdonation. Jag har sett siffran 10 %.

Det går därför inte att hävda förmodat samtycke även om det visat sig att en majoritet av befolkningen är positiv till att donera organ.

Tillgången på organ skall i stället säkerställas genom information samt genom kampanjer för att få de som är positiva till donation att skaffa donationskort.

Inrättandet av ett register där man kan få sin inställning till organdonation registrerad kommer också att positivt påverka organtillgången.

Vi anser inte att det är lagstiftarens uppgift att säkra tillgången på organ genom att utgå från antagandet om en allmän välvillig inställning till organdonation.

De här frågorna tycker vi är så viktiga, och reglerna måste absolut följas. Därför har vi även förslag till en skärpning av straff för brott mot transplantationslagen. 14 § har nu följande lydelse: "Den som med uppsåt utför ingrepp på eller tar biologiskt material från en levande eller avliden människa eller använder eller tar till vara vävnad från ett aborterat foster i strid med denna lag döms till böter." Här anser vi i Miljöpartiet att fängelsestraff skall ingå i straffskalan.

I betänkandets avsnitt om obduktioner vill vi också att fängelsestraff skall ingå i straffskalan.

Herr talman! Jag ställer mig bakom Miljöpartiets reservationer i SoU21, och jag yrkar bifall till reservation 1.

När det gäller betänkande SoU23 Vissa frågor om psykiatrisk tvångsvård yrkar vi bifall till utskottets hemställan.

Betänkande SoU24 behandlar primärvård, privata rådgivare m.m. I det här betänkandet som bl.a. innebär att lagen om husläkare upphävs ställer vi oss bakom betänkandet på alla punkter utom när det gäller ersättningsetablering. Jag yrkar därför bifall till reservation 22 och delar uppfattningen att regeringen borde tagit upp frågan om ersättningsetablering i propositionen.

Utan möjlighet till ersättningsetablering hotas små gruppmottagningar att helt slås ut om en delägare av någon anledning lämnar verksamheten, och det vill vi inte medverka till.

I betänkande SoU25 Handikappfrågor ställer jag mig bakom reservation 10 om vårdhem. I Miljöpartiet delar vi uppfattningen att ett litet väl fungerande vårdhem kan utgöra en väl så god vårdmiljö som ett gruppboende.

Jag ställer mig även bakom reservation 11 om ensamarbetandes situation. När det gäller gruppboendet anser vi att arbetsgivaren i sin planering bör eftersträva att ensamarbete i så stor utsträckning som möjligt undviks.

Ett sätt att lösa detta är t.ex. att gruppboendeenheterna byggs för fler än fyra fem personer, eller att fler gruppboenden seriekopplas. Då kan ensamarbete för de anställda undvikas och de boende erbjuds större stimulans i form av fler kontakter.

Anf. 105 CHATRINE PÅLSSON (kds)

Herr talman! Som så ofta i de sociala debatterna här i kammaren har vi många utomordentligt svåra frågor att behandla. Frågor som tas upp med anledning av propositionen om transplantationer och organdonationer tillhör de allra svåraste och känsligaste. De är svåra därför att de på ett alldeles särskilt sätt aktualiserar tankar kring den egna döden. För människor som drabbas av svår sjukdom är det dock av livsavgörande betydelse att det finns människor som vill ge organ. Det är viktigt att ha med dessa perspektiv i debatten. I dessa mycket svåra och känsliga frågor är det än mer viktigt att debatten förs med ödmjukhet och stor respekt.

Jag vill redan nu säga att jag är uppriktigt glad över det sätt på vilket vi har kunnat arbeta med dessa frågor i socialutskottet.

Herr talman! När propositionen om transplantationer, som behandlas i SoU21, förelades riksdagen hade vi kristdemokrater en hel del synpunkter framför allt när det gäller användningen av vävnad från aborterade foster. Att detta är en oerhört svår och känslig fråga har bekräftats av många företrädare från alla partier, tror jag. Efter ett grundligt arbete i utskottet kan vi konstatera att våra krav om skärpningar i stort tillgodosetts. Det är vi mycket glada över. Ingrid Andersson kommer, som talesperson för utskottet, att utveckla dessa synpunkter mer utförligt.

Herr talman! En fråga där vi kristdemokrater inte fått gehör är frågan om en s.k. samvetsklausul för dem som inte vill delta i transplantationsverksamhet och forskning där vävnader från aborterade foster används. Vi lyfte fram denna fråga även under den föregående mandatperioden, då beträffande utbildningen. Vi anser att det måste införas en samvetsklausul för vårdpersonal i stort i vårt land. Sverige är, såvitt jag vet, det enda land i Västeuropa som inte har en lagfäst samvetsklausul för vårdpersonal. Det har således bedömts som en angelägen fråga i andra länder. Vi vill också påminna om att det i Europakonventionen stadgas att envar har rätt till samvetsfrihet. Därför anser vi att regeringen bör återkomma med förslag om en samvetsklausul.

Herr talman! Jag yrkar redan nu bifall till reservation 2 i SoU21.

Jag går så över till SoU25 om handikappfrågor. Jag vill där uppehålla mig vid den åldersgräns som finns när det gäller personlig assistans. Det är i och för sig bra att utskottet uttalat sig om att det är tveksamt ur principiell synpunkt med en sådan åldersgräns. Men det räcker inte med det konstaterandet. Man måste fatta beslut. Vi kristdemokrater anser att det är fel att samhället gång på gång fattar beslut som är diskriminerande mot äldre människor. Vi anser att om vi stiftar en lag om vissa rättigheter för funktionshindrade så måste rättigheten gälla alla som har behov av den. Då är det oacceptabelt att sätta en åldersgräns. En enig prioriteringsutredning har ganska nyligen slagit fast att ålder aldrig får vara enda orsaken till nedprioritering. Det borde, inte minst efter det att Prioriteringsutredningen lagt fram sitt betänkande, följts upp även i utskottet.

Med anledning av detta vill jag yrka bifall till reservation 8 i SoU25.

Herr talman! Jag övergår sedan till primärvårdsbetänkandet. Regeringen anför att primärvården är basen i sjukvårdssystemet. Vi kristdemokrater delar denna syn. Den nära vården är av avgörande betydelse för människors trygghet. Distriktssköterskans roll när det gäller närhet och trygghet är ovärderlig. Vi har i vår motion tagit upp frågan om att det borde finnas områdesansvar för distriktssköterskor. Det har utskottet också varit positivt till.

Det är väsentligt att lyfta fram olika personalgrupper i primärvården. Jag anser att primärvårdsdiskussionerna den senaste tiden i alltför hög grad fokuserats omkring läkarfrågan. Vi måste på ett mer kraftfullt sätt lyfta fram helheten i primärvården, och då handlar det om mycket mer än läkarrollen.

Herr talman! Tryggheten i en fast läkarkontakt kan knappast överskattas. Huvudargumenten till husläkarlagen var att skapa kontinuitet, tillgänglighet och möjlighet för den enskilde att själv få välja läkare.

I propositionen framförs samma synsätt. Regeringen delar sålunda grundtanken i husläkarlagen. Det är positivt. I propositionen föreslås vidare vissa förändringar i syfte att stärka patientens ställning. Man anför bl.a. att om likvärdiga behandlingsalternativ finns så ligger avgörandet hos patienten. Vi kristdemokrater har alltid hävdat att det behövs mångfald i vården. I propositionen står det att det är en fördel om det i varje landsting finns alternativ till den offentliga verksamheten. Det är bra, men det som är avgörande är hur detta skall bli verklighet. Om det inte finns olika alternativ, finns det ju i realiteten inget fritt val.

Det är bl.a. mot den bakgrunden som vi kristdemokrater anser att det måste finnas ersättningsetableringar. Vi anser att det är en förutsättning för att den private vårdgivaren skall våga investera. Likaså måste vi alltid ha i minnet att vård och omsorg är kommunicerande kärl. Om viss verksamhet tas bort och ett stort antal människor blir utan läkare måste oftast verksamheten byggas ut på ett annat ställe. Detta gäller generellt i vårdkedjan. Med anledning av detta vill jag yrka bifall till reservation 22 i betänkandet.

Herr talman! Samtidigt har vi i vår motion poängterat vikten av att även privata husläkare inkluderas i primärvården. Detta var otydligt i regeringens förslag. Det har nu tydliggjorts i socialutskottets betänkande, och det är bra.

Herr talman! Vi ställer oss också avvisande till regeringens förslag om att införa åldersgräns för privatpraktiserande läkare. Vi anser med bestämdhet att det skulle vara diskriminerande att sätta en sådan åldersgräns. Det vore ett nytt sätt att diskriminera. Det strider även mot införandet av en flexibel pensionsålder och medför att regeringen förordar en särlösning för denna begränsade grupp av medborgare. Möjligheten att göra ett gott arbete i vården kan inte enbart kopplas till ålder, utan måste också bedömas utifrån andra kriterier. Därför vill vi yrka bifall till reservation 15 i betänkandet.

Regeringens förslag när det gäller remissförfarandet har varit föremål för en ganska livlig debatt. Det är förståeligt. Många är rädda för att vi skall komma tillbaka till den tid då människor inte själva fick välja till vem och till vilken instans man önskade gå. De senare åren har allt fler landsting utvidgat den enskildes möjligheter att till och med söka vård i annat landsting. Vi anser att detta är positivt på många sätt. Att nu riskera att remisstvånget kommer igen är ett steg tillbaka. Det inskränker den enskildes rätt. Detta kan vidare få som konsekvens att läkarbesöken blir fler, sjukdomen kan förvärras under tiden, vilket medför längre sjukskrivningar etc.

Vi kristdemokrater anser att människor även fortsättningsvis är fullt kompetenta att själva avgöra var man skall söka vård. Ofta framställs det i debatten som om exempelvis sjukgymnaster inte skulle ha kompetens nog att göra de rätta bedömningarna. Jag vill då påminna om att sjukgymnasterna har en legitimation och ett eget ansvar. De har kompetens.

Avslutningsvis vill jag ta upp frågan om samverkan i vårdkedjan. Där har primärvården en nyckelposition. Vi kristdemokrater anser att det är en av de frågor som nu måste prioriteras. Vi har olika aktörer, olika huvudmän. Det måste vara så. Men ett viktigt mål måste vara att samverkansformer skapas så att inte enskilda människor kommer i kläm.

I den politiska debatten får man ofta intrycket att huvudmannafrågan är en huvudfråga. Det är den åtminstone inte för vårdtagarna, möjligen för det politiska etablissemanget. För den enskilde är det innehållet i vården och behandlingen, det bemötande man får och den möjlighet man har att påverka som är huvudfrågan, inte vem som är huvudman för viss verksamhet. Därför måste krafttag tas för att få ett bättre samarbete i vårdkedjan.

Så några ord om §19 a som hade smugit sig in i regeringens proposition när det gäller att privata vårdgivare knappast ens skall behöva tala om namnen på patienterna. Jag anser det väldigt bra att utskottet kommit fram till att paragrafen skall strykas.

Med det, herr talman, lämnar jag över ungefär en minut till kammaren för sommarsolen och tackar för ordet.

Anf. 106 FÖRSTE VICE TALMANNEN
Vi tackar för varje extra minut vi får.

Anf. 107 CONNY ÖHMAN (s)
Herr talman! Jag kommer i mitt inlägg att koncentrera mig kring betänkandet om primärvård och privata vårdgivare. Jag har också en förhoppning om att kunna överlämna någon minut till kammaren.

I stora delar av landet byggdes under 1980-talet primärvården ut i relativt snabb takt. Insikten om behoven av en kraftig förstärkning av resurserna till den öppna vården utanför sjukhus hade funnits ganska länge. Utbyggnaden försvårades dock på många håll till följd av den stora bristen på specialister i allmänmedicin. Även tillgången till sjukgymnaster var kraftigt begränsad vid den tidpunkten.

Förutsättningarna för primärvården ändrades dock radikalt när riksdagen på förslag från den förra, borgerliga regeringen beslutade införa husläkarlagen. Denna läkarcentrerade och detaljreglerande lag försvårar sjukvårdshuvudmännens möjligheter att utforma primärvården på det sätt som är lämpligt och mest effektivt utifrån befolkningens behov och lokala förutsättningar.

Insikten om problemen med denna lag och kritiken mot densamma växte. Våren 1994 gav riksdagen regeringen till känna att lagen om husläkare borde upphävas. Den borgerliga regeringen förmådde dock ej att framlägga en sådan avvecklingsplan före regeringsskiftet, och utskottsmajoriteten välkomnar därför att regeringens proposition nu innehåller förslag om upphävande av denna lag.

Minst lika viktiga är dock förslagen om att slå fast att primärvården skall vara basen i hälso- och sjukvården. Primärvården skall svara för befolkningens behov av basal medicinsk vård, omvårdnad, förebyggande verksamhet och rehabilitering. Detta skrivs nu in i hälso- och

sjukvårdslagen, och sjukvårdshuvudmännen kan inrikta sina krafter på att utveckla primärvårdens innehåll och kvalitet.

Primärvårdens arbetssätt måste bygga på samverkan mellan de olika yrkesgrupperna för att skapa en helhetssyn. Dimensioneringen av olika yrkesgrupper kan självfallet variera beroende på olika lokala förhållanden, men sammantaget måste bemanningen vara sådan att primärvården kan leva upp till de krav som ställs.

Ett oroande tecken är den minskning som under senare år skett av antalet ST-tjänster i allmänmedicin. I denna del utgår utskottet ifrån att regeringen noga följer utvecklingen och tar de initiativ som kan behövas.

Det viktigaste perspektivet vid utformningen av sjukvården är patientens intresse. Som patient befinner man sig alltid i ett utsatt och känsligt läge. Att få träffa samma vårdgivare underlättar för både patienter och vårdgivare. Kognitet är säkerligen också kostnadsbesparande, och samverkan mellan sjukhus och primärvård underlättas dessutom av en fast läkarkontakt.

Utskottet delar självfallet regeringens bedömning att det är riktigt och viktigt att skriva in i hälso- och sjukvårdslagen att sjukvårdshuvudmannen får ansvar för att tillse att invånarna får tillgång till och kan välja en fast läkarkontakt i primärvården.

En fast patient-läkar-kontakt och en primärvård som tar till vara alla yrkesgruppers kompetens bidrar till att motverka en kostnadsdrivande utveckling av en typ som vi sett i flera europeiska länder, där invånarna konsumerar 15–17 läkarbesök per individ och år.

Regeringens proposition innehåller resonemang och förslag beträffande patientens inflytande över vård och behandling. Utskottet instämmer i att det är angeläget att stärka patientens ställning när det gäller möjlighet att påverka behandlingsmetod. Denna fråga är dock komplicerad, både lagtekniskt och i sak.

Prioriteringsutredningen har i sitt slutbetänkande Vårdens svåra val diskuterat olika principer för prioriteringar inom vården och hur dessa prioriteringar kan samverka och kollidera med varandra.

Kommittén om hälso- och sjukvårdens finansiering och organisation, HSU 2000, har dessutom i uppgift att överväga vilka åtgärder som kan vidtas för att överbrygga det underläge som patienten ofta befinner sig i gentemot hälso- och sjukvårdens personal. Utskottet anser därför att riksdagen bör avvakta HSU 2000:s ställningstagande i denna fråga. Utformningen av en lagbestämmelse om patientens inflytande bör anstå tills HSU 2000:s överväganden är kända.

Möjligheterna till kontroll av totalkostnaderna inom hälso- och sjukvården är av central betydelse. Sjukvårdshuvudmännen har ett planeringsansvar och måste ha möjlighet att styra tillgängliga resurser dit de bäst behövs. Att då höra Leif Carlson som representant för moderaterna säga att landstingen saknar vilja att omstrukturera sin egen verksamhet känns något förvånande. Har Leif Carlson inte uppmärksammat de mycket omfattande omstruktureringar och andra åtgärder som i dag vidtas i alla svenska landsting för att anpassa sig till den ekonomiska kostym som gäller?

Dessutom tycker jag det ligger i detta uttalande en misstro mot de svenska landstingspolitikerna som jag inte vill vidkännas. I detta stycke vill jag gärna instämma i det vi hört Roland Larsson som representant för Centern uttala tidigare i denna fråga.

Privata vårdgivare är en del av resurserna inom såväl primärvården som annan vård. För att effektivt kunna utnyttja resurserna krävs att landstingen i sin planering samverkar med övriga vårdgivare. Erfarenheter från samverkansorgan finns från andra länder, t.ex. Danmark, men även från svensk folktandvård och privat tandvård. Dessa erfarenheter är goda. Liknande samverkan förutsätts utvecklas inom svensk hälso- och sjukvård. Utskottet delar bedömningen i propositionen att en nationell delegation bör inrättas för att under de kommande åren följa utvecklingen av vårdutbudet i respektive landsting samt alternativa driftsformer. En naturlig utveckling av inrättandet av samverkansorgan är att diskussioner påbörjas om införande av vårdavtal som grund för relationen mellan landsting och privata vårdgivare. I ett vårdavtal regleras verksamhetens innehåll, omfattning, lokalisering och ersättningsfrågor. Ett vårdavtal innebär ökade möjligheter till kostnadskontroll, men också ökade möjligheter till samsyn om vilka vårdinsatser som bör prioriteras.

Behov föreligger dock fortfarande av ett statligt reglerat ersättningssystem. Propositionen innehåller flera förslag både om förutsättningarna för att erhålla ersättning och om själva taxekonstruktionerna.

Sedan nuvarande taxa infördes har det skett en betydande kostnadsökning. Detta gäller både privata läkare och sjukgymnaster. Detta är speciellt kännbart i våra storstadsområden och universitetsstäder, där merparten av de privatpraktiserande läkarna och sjukgymnasterna finns.

En betydande ökning har skett av de genomsnittliga arvodena till både läkare och sjukgymnaster. Även nyetableringar under den tid det rådde fri etableringsrätt har orsakat kostnadsökningar. I massmedier har förekommit uppgifter om privata läkare som under ett år erhållit upp emot 4 miljoner kronor i ersättning från försäkringskassan.
Detta är självfallet ej acceptabelt i ett läge där sjukvården brottas med svåra ekonomiska problem.

Utskottet instämmer därför i samtliga av regeringens förslag när det gäller taxekonstruktioner och förutsättningar för ersättning. Differentierade arvoden och patientavgifter bör tas bort för att erhålla producentneutrala förhållanden. Vi finner det dessutom rimligt att ändra på förhållandet, att vårdgivare som uppnått pensionsålder med automatik erhåller offentlig finansiering. Om behov föreligger att utnyttja vederbörandes tjänster kan det lätt ordnas genom att ett vårdavtal träffas med landstinget. För att nå kostnadskontroll bör de särskilda arvodena inordnas under de s.k. ersättningstaken.

I svensk sjukvård har remissförfarandet används i begränsad utsträckning när det gällt att styra vårdsökandet. Mycket talar för att differentierade vårdavgifter, tillsammans med god rådgivning från primärvårdens företrädare, fungerar bättre för att styra vårdsökandet.

Remisser har använts för att prioritera bland patienter som sökt sjukhusvård.

Beträffande sjukgymnastik har det hittills rått olika förutsättningar när det gäller krav på remiss. Regeringen föreslår att samma förutsättningar skall gälla, oavsett om den drivs i offentlig eller privat regi. Utskottet instämmer i detta men vill också påpeka att ett eventuellt remissförfarande inte får leda till att vårdkedjan blir ineffektiv. Dagens och kanske än mer morgondagens patienter kommer att ha stor kunskap om var deras problem i första hand bör handläggas. I ett sådant läge leder remissförfarandet till risk för dubbla besök och därmed dålig kostnadseffektivitet.

Herr talman! I socialutskottets betänkande nr 24 behandlas många hälso- och sjukvårdsfrågor. Med detta inlägg har jag försökt att kommentera utskottets handläggning av de flesta av dessa frågor. Men sammanfattningsvis är det ändå tre delar i detta förslag som, enligt mitt sätt att se det, är viktigast:

För det första att husläkarlagen avskaffas.

För det andra att primärvårdens ansvar och uppgifter liksom patientens rätt att välja en fast läkarkontakt skrivs in i hälso- och sjukvårdslagen.

För det tredje att ett antal preciseringar sker vad gäller landstingens relation till privata vårdgivare.

Jag är glad över att en klar majoritet av partierna ställer upp på regeringens förslag i dessa avseenden.

Efter att tidigare under många år själv ha varit landstingspolitiker är jag också glad över att Centerns och kds landstingspolitiker i dag får ett mycket starkare gehör för sina synpunkter hos respektive partiers företrädare här i riksdagen.

Herr talman! Sverige behöver en sammanhållen hälso- och sjukvård, där primärvården ges en starkare ställning i sjukvårdssystemet. Med denna proposition läggs en bra grund för att utveckla ett sådant arbete.

Jag vill avslutningsvis yrka bifall till socialutskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer som fogats till dessa betänkanden.

Anf. 108 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Jag förstår inte riktigt Conny Öhmans resonemang. Han talade om primärvårdens snabba utbyggnad. Men såvitt jag vet talade man på 70-talet om en läkare per 2 000 invånare, vilket man också gjorde på 80-talet och man gör det även i dag.

Om man jämför vår primärvård med övriga Europas, finner man att vår primärvård har legat på 15 % och uppemot 20 % medan den i övriga Europa har legat på 40 %. Vi har alltså haft en dåligt utbyggd sådan. Landstingen har kännedom om detta men har inte gjort något direkt åt detta, utan prioriterat på annat sätt och inte följt statsmakterna. Det var detta revisorerna tog upp. Nu försvann läkarbristen i primärvården i stort sett i och med husläkarlagen. Då säger Conny Öhman att vi skall avskaffa den, därför att landstingen behöver kontroll. Är det fråga om kontroll som innebär att vi återgår till det gamla, dvs. när det inte fun-

gerade och det inte fanns läkare i primärvården? Är det detta som är det eftersökta målet? Jag har mycket svårt att förstå detta resonemang.

Herr talman! Det är alldeles riktigt, som jag sade, att en fast läkarkontakt är bra. Om man själv får välja en läkare, då väljer man en läkare som man har tillit till och känner sig trygg med, och då har man en fast läkarkontakt. Om jag inte känner det, har jag också rättigheten att säga ifrån. Förslaget innebär ett steg framåt. Socialdemokraterna har ju aldrig varit mycket för valfrihet eller frågan om patientens ställning, utan det har väldigt mycket handlat om myndighetsutövning. Jag är glad att man har tagit detta steg. Men det är inte tillräckligt. Man behöver gå längre och verkligen se till att patienten kan välja att ha säkerhet.

Det är också riktigt, som Conny Öhman säger, att arvodena har ökat. Men man gjorde ju en taxejustering, därför att taxorna under fyra år hade varit oförändrade. Genomsnittsarvodena har ökat från 321 kr till 401 kr, men det var också avsikten eftersom de hade varit oförändrade. Kanske nivån var något felaktig. Det är möjligt att man skall justera den, men det väsentliga är ju att det resulterar i sjukvård. Tror man att det skulle vara gratis, om de 4,2 miljoner besök som görs i öppenvård på den privata sidan skulle föras över till landstingen? Skall man låta köerna växa eller anser man att dessa besök inte var nödvändiga? Om landstingen skall ta över 4,2 miljoner besök, så kommer det ju att kosta för landstingen.

Anf. 109 CONNY ÖHMAN (s) replik

Herr talman! När Leif Carlson beskriver den i hans tycke bristfälliga utbyggnaden av primärvården som skedde under 70- och 80-talen nämner han bara exemplen från läkarverksamheten. Han glömmer bort den utbyggnad som skedde av distriktssköterskeverksamhet, hemsjukvårdsverksamhet, sjukgymnastverksamhet och många andra väsentliga delar av svensk primärvård. Jag tycker att det är litet typiskt, när man debattererar sådana här frågor med moderater, att det enbart är läkarinsatsen som de koncentrerar sig på. Uppenbarligen är det bara den som har någon betydelse. För mig som socialdemokrat är det helheten i primärvårdens olika personalgrupper och den samlade insatsen i primärvården som är det väsentliga, och jag hävdar att det där ändå skedde en ganska kraftig utbyggnad under 80-talet.

Sedan är vi alla medvetna om att det rådde läkarbrist ganska långt fram i tiden. Men att den försvann har ju ingenting med vare sig primärvård eller husläkarsystem att göra. Det var helt enkelt så att efter en ganska kort tid hann utbildningskapaciteten ifatt.

Den som minns hur det var tidigare minns nog den otroligt stora tandläkarbrist som rådde här i landet, som ledde till långa väntetider. På ett år upphörde den situationen, därför att utbildningskapaciteten helt plötsligt kom ifatt.

Jag tror att frågan om antalet läkare handlar om något så enkelt som utbildningskapacitet och ingenting annat.

Sedan vänder jag mig emot Leif Carlsons primära inlägg här i dag, där han sade att landstingen inte på något sätt förmår att anpassa sin verksamhet till omvärlden eller till de faktorer som i övrigt påverkar

saker och ting. Gällde samma förhållande under de tre föregående åren, Leif Carlson, då i huvudsak varenda svenskt landsting styrdes av borgerliga partiföreträdare? Hur går det här sättet att diskutera på i riksdagen ihop med att diskutera på samma sätt med Leif Carlsons egna partibröder, som styrde landstingen under bra många år?

Anf. 110 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Inte som representant för något parti utan som patient anser jag att det är viktigt att hela vårddelen fungerar. Det är fråga om någon missuppfattning, om man tror att vi enbart är intresserade av läkarsidan. Men utbyggnaden skedde faktiskt inte i en rimlig takt, utan man byggde ut andra delar.

Läkarbristen på primärvårdssidan berodde inte i huvudsak på att det utbildades för få läkare, utan det berodde på att man i stället satsade mycket stora resurser på läkare inom den slutna vården. De blev färdigutbildade i samband med husläkarlagen. De gavs bättre arbetsförhållanden och friare möjligheter att etablera sig inom privat verksamhet, vilket det då fanns intresse för. Det är faktiskt så, att det här har varit en snedfördelning, vilket har varit det stora bekymret.

Vad det sedan gäller landstingets oförmåga att anpassa sig försöker förvisso nu landstingen anpassa sin egen verksamhet inför krympande resurser, vilka har många skäl. Men man har ju inte förmått att anpassa verksamheten till andra kompletterande vårdgivare – de omtalade alternativen – utan dem skall man styra och föra in i samma fålla och kväva deras möjlighet. Man måste ju förstå att om man anser att det är väsentligt med konkurrens, valfrihet och alternativ och man därför vill tillåta en sådan verksamhet att växa, så måste man också minska den egna verksamheten. Men det har man inte gjort. I stället har man sagt att landstingens alla ekonomiska problem beror på dessa fula privata vårdgivare, som till stor del också anklagas för fusk. Men undersökningar har visat att så inte är fallet, även om det här gjordes försök till en liten glidning om att det var så.

Herr talman! Det är nog så att det finns blockeringar på s-sidan. Man kan inte tänka sig att människor själva kan välja, utan de måste styras via landstingets politiker.

Anf. 111 CONNY ÖHMAN (s) replik

Herr talman! Det sista var ett mycket märkligt uttalande, tycker jag. En stor del av innehållet i den här propositionen handlar ju om att stadfästa i hälso- och sjukvårdslagen att man skall garantera varje svensk invånare rätten att välja en fast läkarkontakt. Om Leif Carlson har läst den paragrafen har jag utomordentligt svårt att förstå hur han kan hävda det som han avslutningsvis hävdade.

När det sedan gäller detta med anpassningen måste man ha varit ganska långt bort från verkligheten, Leif Carlson, om man inte har upptäckt att svenska landsting innan de ekonomiska svårigheterna har haft många stora projekt på gång för att genomföra förändringar, både i fråga om medicin-teknisk utveckling och i fråga om ökade krav från

patienter beträffande vårdstrukturfrågor, vårdkedjefrågor och mycket annat.

I ena andetaget säger Leif Carlson att de privata vårdgivarna är för få och för små. I andra andetaget hävdar han att landstingen anser att de är så pass många och så pass stora att det fanns ett behov att anpassa sig till dem. Om de privata vårdgivarna vore så fantastiskt små och obetydliga som Leif Carlson vill ge sken av skulle det inte finnas något behov att anpassa sig till den lilla verksamhet som det enligt Leif Carlson skulle vara fråga om. Det där resonemanget blir ju ett omöjligt cirkelresonemang, såvitt jag kan förstå.

Anf. 112 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Vi från Centern har en pragmatisk hållning till den här frågan. De dogmer som emellanåt har kommit till uttryck i diskussionerna om husläkare och privatläkare är vi fria ifrån. Därför låter det väldigt bra när Conny Öhman här talar om patienternas möjligheter att kunna välja vårdgivare och ha en fast läkarkontakt som en viktig del av primärvården.

Jag tycker också att det låter bra när Conny Öhman talar om att remissförfarande så långt möjligt bör begränsas därför att det är ineffektivt samtidigt som det också kan ta dubbla resurser i anspråk. Mot den bakgrunden är jag litet förvånad över att socialdemokraterna har avvisat Centerns förslag när det gäller just begränsningen av remissförfarandet. Vi vill undanta gynekologer och psykiatriker generellt från remissförfarande. Just dessa två typer av vård som människor behöver har kopplingar till den personliga integriteten på ett sätt som gör att det bör vara möjligt för en patient att gå direkt till sådana läkare.

Det andra som vi har föreslagit är att de patienter som redan har en etablerad kontakt med en privat specialistläkare, som genom denna lagändring skulle falla inom ramen för remissförfarandet, skulle få ha kvar den kontakten utan att först behöva gå till en annan primärvårdsläkare eller privatläkare för att få en remiss till den läkare som de redan har en etablerad kontakt med. Det verkar ju ganska tokigt.

Jag är litet förvånad över att socialdemokraterna har avvisat det förslaget. Jag skulle gärna vilja höra vad det är som gör att man inte har kunnat acceptera detta när man har accepterat det övriga.

Anf. 113 CONNY ÖHMAN (s) replik

Herr talman! Jag tror att Roland Larsson något övertolkar skrivningen på den här punkten i regeringens proposition. Min tolkning är att om man finner att man i något sammanhang vill ha ett remissförfarande skall i så fall lika villkor gälla för landstingets egen verksamhet och privata vårdgivare. I dag är förhållandena olika när det gäller sjukgymnaster. Om remissförfarande skall användas bör det vara ett lika förfarande oavsett vilken vårdgivare det rör sig om. Sedan ligger det i sjukvårdshuvudmannens händer att pröva frågan och diskutera huruvida man skall använda sig av detta eller inte. Då kan Roland Larssons argument diskuteras i varje enskilt landsting inför ett eventuellt ställningstagande om att tillämpa ett remissförfarande eller ej.

Anf. 114 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Eftersom det från olika håll har ifrågasatts huruvida landstinget som organisation är berett att följa de intentioner som riksdagen beslutar om kan det vara av värde att man fastställer vissa av dessa principer. Inte för att jag tror att risken är så stor i sig, men så länge misstanken finns vore det bra med ett fastställande. Jag har uppfattat precis vad det handlar om. Det är samma remissförfarande som skall gälla för privata läkare som gäller för landstingets egen verksamhet.

Men ponera att ett landsting säger att det från och med en viss tidpunkt kommer att införas ett remissförfarande när det gäller vissa typer att specialister. Då kommer det att omfatta också privata specialister. Om dessa har en patientgrupp som redan går hos dem, skall de patienterna då behöva gå till någon annan läkare för att få en remiss till den specialistläkare som de redan går hos? Det är det som frågan gäller. Det är ingen stor fråga i sig, men jag tycker att det är en viktig fråga utifrån det som sägs om patientens valfrihet och valmöjlighet. Det handlar om att man skall ha respekt för patienterna, inte så mycket om läkarnas möjligheter att välja.

Anf. 115 CONNY ÖHMAN (s) replik

Herr talman! Som ett direkt svar på den fråga som Roland Larsson ställde om ett antal patienter med kroniska sjukdomar som sedan en längre tid tillbaka har en fast läkarkontakt vill jag säga att det vore ett synnerligen oklokt landsting om man för den gruppen patienter skulle införa ett remissförfarande som skulle tvinga dem att gå en omväg för att kunna återkomma till den läkare som de under lång tid har haft kontakt med.

Anf. 116 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Herr talman! Det låter nästan som ljuv musik när man får höra från en socialdemokratisk representant att privata vårdgivare är en resurs. Men jag måste ändå ställa frågan till Conny Öhman om han verkligen tror att den resursen kommer att finns kvar i framtiden efter de förslag som nu föreligger och som antagligen kommer att gå igenom i morgon. Dessa förslag kan sammantaget betyda att den privata vården ganska snabbt avvecklas. Då tänker jag inte minst på ersättningsetableringsfrågan som kan få en väldigt stor betydelse när det gäller antalet privata vårdgivare.

Anf. 117 CONNY ÖHMAN (s) replik

Herr talman! Jag tror att den privata vårdens framtid mest hänger samman med i vad mån den privata vården kan visa upp bra kvalitet till konkurrenskraftiga priser. Det är den privata vården som måste bevisa att den faktiskt står för detta. Då tror jag inte att det finns någon anledning till oro på den punkten.

Låt mig påminna om att långt innan vi hade husläkarlag och annat har vi haft privat vård i det här landet. Som exempel kan jag nämna att jag som landstingspolitiker har varit med om att fatta beslut om vårdav-

tal med privata vårdgivare om att driva en hel vårdcentral i Norrköping. Jag tror att den risk som man här målar upp är något överdriven.

Anf. 118 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Herr talman! Det var ju lugnande ord från Conny Öhman, men vi får se vad som händer ute i verkligheten. Jag har också som landstingspolitiker varit med och fattat beslut om en privat vårdcentral. I det fallet var skälet från socialdemokratisk sida att man inte hade råd att satsa på att bygga en ny vårdcentral. Därför överlät man åt de privata vårdgivarna att ordna det. Det är alltså i nödsituationer som man har tillåtit privata vårdgivare. Det är det som gör mig orolig inför framtiden när det gäller den privata vården.

Anf. 119 INGRID ANDERSSON (s)

Herr talman! Mitt anförande grundar sig på regeringens proposition om transplantationer och obduktioner, som till stor del rör hur våra kroppar får hanteras efter döden.

Herr talman! Vi vet inte när, men vi vet med säkerhet att vi alla dör. Det är vanligt att man skjuter det ifrån sig. Vi undviker att tala om döden och om frågor som hör samman med döden. Därför är det en svår fråga att behandla och därför har utskottet tagit god tid på sig.

Vi inledde med en utfrågning av Statens medicinsk-etiska råd och företrädare för rättsmedicin och kirurgi. Vi hade ytterligare en utfrågning av företrädare för Medicinsk-etiska rådet för att få två frågor belysta, nämligen frågan om reglerna för samtycke till donation och frågan om att få använda vävnad från aborterade foster. Detta är två frågor som vi har ägnat särskild omsorg i utskottet.

En grupp med en ledamot från varje parti har haft i uppdrag att särskilt bereda utskottets ställningstagande, och det har skett ett samarbete i ordets rätta bemärkelse för att skapa insikt och trygghet inför den nya lagen.

Vi har lagt partipolitisk taktik åt sidan och fördjupat oss i de svåra etiska diskussioner som har krävts. Vi har kommit fram till ett betänkande som grundar sig på en human och etisk värdegemenskap. Det är ett i huvudsak enigt ställningstagande som redovisas.

Transplantationer är numera en etablerad del av sjukvården. Det är klarlagt genom undersökningar att det finns en övervägande positiv inställning till att donera organ. Endast 10 % av befolkningen är negativ till donation. Personer som redogör för en positiv inställning till donation har uttryckt att det känns bra att veta att deras död kan ge en annan människa ett fortsatt gott liv.

Anhöriga som har mist en närstående kan känna det trösterikt att den kära på något sätt lever vidare, att det svåra som har hänt ändå har inneburit något gott för en annan människa.

Men det finns också människor som av olika och helt legitima skäl inte vill att deras kroppar skall röras efter döden. Detta måste ovillkorligen respekteras. Det är alltid den enskildes vilja som skall vara avgörande. För att detta skall vara möjligt är det viktigt att vi tänker igenom vår inställning och gör den känd. Det är kärnan i lagförslaget.

Herr talman! För att organ från en avliden skall få tas till vara skall denne ha medgett detta eller också skall det ha utretts att det sker i överensstämmelse med den avlidnes vilja. Om det finns ett på något sätt dokumenterat avståndstagande, eller om det på annat sätt står klart, t.ex. genom ett muntligt besked, att den avlidne inte ville donera organ, får inget ingrepp ske.

Om inställningen hos den avlidne är okänd eller oklar skall personer som stått denne nära tillfrågas om den avlidnes inställning. Inget ingrepp får då göras om en nära anhörig motsätter sig det. I sådana fall får inte heller något ingrepp göras innan någon som stått den avlidne nära har underrättats och fått vetskap om rätten att förbjuda detta. Rimlig tid för ett ställningstagande måste ges.

När den avlidnes inställning inte kan utredas, och när anhöriga inte har motsatt sig donation anser vi i utskottets majoritet, i full enlighet med propositionen, att övervägande skäl talar för att man skall utgå ifrån att den avlidne var positiv till donation. Vi menar att ett sådant presumerat samtycke svarar bäst mot den avvägning som måste göras mellan självbestämmandeprincipen och godhetsprincipen, som handlar om att göra gott i relationer mellan människor. Man utgår ifrån att personen varit positiv till att hjälpa en lidande medmänniska.

Just på den punkten finns en reservation från Miljöpartiet, som har den uppfattningen att man i dessa fall inte bör utgå från att den avlidnes inställning varit vare sig positiv eller negativ, men att organ får tas till vara. Jag tycker att det är väldigt svårt att i reservationen finna vad som skiljer Miljöpartiets mening från utskottets majoritet. Resultatet blir på något sätt detsamma.

Utskottet fick god hjälp att reda ut begreppen genom utfrågningen av Statens medicinsk-etiska råd. När vi använder godhetsprincipen i detta sammanhang är det inte i betydelsen samhällsnytta eller allmännytta, utan i betydelsen att en enskild människa kan göra något gott för en annan medmänniska i en svår situation. Det är nyttan för den enskilde individen som är viktig.

Vid presumtion mot samtycke, när ett nej till donation förutsätts, kan vi hävda att självbestämmandeprincipen riskerar att inkräkta på och förtränga godhetsprincipen. Det blir en obalans. Vi vet ju att de flesta har en positiv inställning.

Vid presumtion för samtycke, när ett ja till donation förutsätts, menar vi att godhetsprincipen inte tar över självbestämmandeprincipen, eftersom det i denna lag finns möjlighet att säga nej till organdonation. Därigenom blir det en balans, och förutsättningen är att det är känt för alla att man kan säga nej. Det finns viktiga förslag i propositionen som gör detta möjligt, nämligen förslag om donationskort och ett register förenat med genomgripande informationsinsatser. Registreringen blir naturligtvis frivillig.

Socialstyrelsen får ansvaret för att donationskort och register upprättas, och för att det och den viktiga informationen skall hinnas med har utskottet skjutit fram ikraftträdandet av denna lag till den 1 juli 1996.

Informationens utformning och utbildning av personalen betonas av utskottet, inte minst av den anledningen att det finns många invandrare och olika religioner representerade i vårt land. Informationen måste förmedla kunskap om vad transplantation innebär och konsekvenser för både donator och givare. Samtyckesreglerna måste bli kända av såväl allmänhet som personal. Staten tar ett inledande stort ansvar. 10 miljoner finns avsatta för ändamålet. På sikt kommer ansvaret i huvudsak att ligga på sjukvårdens huvudmän.

Donationskort och ett register säkerställer att den enskildes vilja lätt kan bli känd och kan följas. Det finns i utskottsmajoriteten en tilltro till att den utformning som lagen föreslås få med positiv presumtion skall ge incitament, anledning, för dem som är emot donation att göra detta känt.

Utskottet anser att det skall vara möjligt att ändra ett ställningstagande och att det bör finnas möjlighet att begränsa donation till vissa organ. Det ges regeringen till känna.

Också donation från levande omgärdas av strikta regler. Det gäller särskilt om givaren är underårig eller har en psykisk störning. Samtycke krävs alltid.

I nu gällande lag får smärre ingrepp göras utan samtycke. Den nya lagen innebär att samtycke krävs för alla former av ingrepp. Farhågor har framförts till oss om att det skulle medföra brist på t.ex. donerad hornhinna. Utskottet anser att detta noga får följas av Socialstyrelsen och mötas med informationsinsatser.

Herr talman! Användande av vävnad från aborterat foster är en särskilt känslig fråga, eftersom det här finns tre parter: kvinnan, fostret och en mottagare. Verksamheten är i dag inte reglerad i lag. Här finns endast riktlinjer utfärdade av Svenska läkaresällskapet. Metoden används t.ex. i syfte att söka bot mot det svåra tillståndet Parkinsons sjukdom. Nu kan vi fatta beslut om en lagstiftning som anger att fostervävnad endast får användas för medicinska ändamål och om den är i hög grad angelägen, t.ex. att den krävs för att uppehålla liv eller är av avgörande betydelse för mottagaren. Parkinsons sjukdom kan vara ett exempel på detta.

Finns andra behandlingsalternativ, skall de väljas. Utskottet betonar att det är viktigt att forskning för att finna andra alternativ genomförs.

Användande av fostervävnad får ske bara om särskilt tillstånd lämnats. Socialstyrelsen får som oberoende myndighet uppgiften att efter etisk provning ge sådant tillstånd. Det markerar tydligt att propositionen behandlar verksamheten som särskilt känslig, och vi har i utskottet ytterligare markerat det genom att skärpa lagtexten. Tillstånd får lämnas om det finns särskilda skäl, står det i propositionens förslag. Den nya ordalydelsen blir "synnerliga skäl", som är ett starkare uttryck i juridisk mening. Det motsvarar mycket väl intentionerna i propositionens text. Därmed tillgodoser utskottet också ett motionskrav från kds.

Också tagande av fostervävnad kräver samtycke. Det får endast ges av den kvinna som burit fostret. Hon skall få ordentlig information och tid att överväga sitt beslut. Självfallet har kvinnan möjlighet att ändra sitt beslut om abort och därmed upphäva ett givet samtycke. Verksam-

heten skall vara neutral i förhållande till abortverksamheten och får inte påverka hur, när eller varför abort sker.

Någon koppling får inte finnas mellan individuell givare och mottagare. I propositionen sägs också att det av lagen bör framgå att den som beslutar om användning av fostervävnad inte får vara samma person som den som utför aborten eller bestämmer tid och metod för denna. I vårt betänkande gör vi ett tillägg så att detta klart uttrycks i lagtexten.

Denna verksamhet får inte leda till att synen på aborter förändras. Det är en fortsatt viktig målsättning för oss att genom olika insatser minska antalet aborter. Utskottet har alltså utifrån propositionens restriktiva förslag i denna del gjort ytterligare skärpningar.

Kds har väckt frågan om att det skall finnas en samvetsklausul som ger vårdpersonal möjlighet att avstå från att delta i verksamhet där vävnad från aborterat foster används. Detta avstyrker utskottet med hänvisning till att frågan om samvetsklausul nyligen har utretts och avvisats av riksdagen.

Vi accepterar inte att det köpslås med donerade organ. Det införs nu ett förbud mot kommersiell hantering i samband med biologiskt material. Ansvar skall kunna utkrävas av alla som medverkar. Straffskalan innehåller böter och fängelse upp till 2 år.

Är brottet av mindre allvarlig art och utan vinstsyfte, kan böter utdömas enligt 14 §. Miljöpartiet reserverar sig för att även fängelse i 1 år skall ingå i straffskalan. Utskottet påpekar att straff också kan ådömas enligt andra bestämmelser i brottsbalken. När det gäller brott mot griftefrid finns t.ex. en straffskala som nyligen höjts till fängelse i 2 år. Den lagparagraf som innehåller böter i straffsatsen är avsedd att i viss mån ersätta den disciplinpåföljd som tidigare kunde utdelas av Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Vi tycker därför att straffskalan är väl avvägd.

När lagen om kriterier för bestämmande av en människas död antogs, förekom det en diskussion om hur länge cirkulationen på konstlad väg skulle få upprätthållas. Nu föreslås kriterier för när och hur länge cirkulationen får upprätthållas. Tiden bestäms till högst 24 timmar om inte synnerliga skäl föreligger.

Också det avsnitt som behandlar obduktioner utgår från respekten för den enskildes integritet och självbestämmande och hänsyn till de efterlevande. Ibland måste samhällets intresse få ta över den enskildes bestämmanderätt. Det gäller t.ex. när det är särskilt viktigt att fastställa dödsorsaken, om den är oklar. Det gäller också när brott misstänks vara upphov till dödsfallet. Utskottet tillstyrker propositionens förslag och anser också att det tillgodoser den moderata motion som tar upp frågor om rättsmedicinsk undersökning. Utskottet utgår från att all obduktionsverksamhet följs upp, så att de obduktioner som behövs för att säkerställa kvalitet i vården och de rättsmedicinska undersökningar som behövs för att upptäcka brott verkligen blir utförda.

Brott mot obduktionslagen är straffbelagt. Straffsatsen är böter. Även här kan brott vara straffbart som brott mot griftefrid, med straffskalan upp till 2 år. Av den anledningen avstyrks även här det yrkande om höjd straffskala som framförs av Miljöpartiet.

Herr talman! Det här är grannlaga frågor att i korthet redogöra för. Jag rekommenderar propositionen och vårt betänkande till läsning. Där redogörs noga för de etiska överväganden och den respekt för integritet och självbestämmande som är grunden för lagens utformning.

Vi tror att lagstiftningen får till följd en öppnare diskussion och att många tar ställning för egen räkning, och därmed kan anhöriga besparas att behöva möta frågor om donation eller obduktion oförberedda i en svår stund. Det medför också att sjukvården kan få ett besked i frågan om organ skall doneras och att svåra utredningsprocesser kan undvikas. Då upprätthåller vi också förtroendet för sjukvården och för den transplantationsverksamhet som vi vet att många människor sätter sin förhoppning till. Det är viktigt att lagen följs upp och utvärderas.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på reservationerna.

Anf. 120 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Vi människor berörs väldigt starkt av det som händer inom sjukvården. Den är en mycket viktig trygghetssymbol för oss. Men de tvära kast som skett inom den svenska hälso- och sjukvården under de senaste åren vet vi har lett till stor oro, både hos patienter och anställda inom sjukvården. Det har inte varit bra, vare sig för kvaliteten och omvårdnaden eller tilltron till sjukvården som helhet.

Det vi behöver nu är trygghet, arbetsro, fasta och hållbara spelregler. Därför är jag mycket glad över att propositionen i så stora delar fått ett brett stöd av socialutskottet. Det är mycket angeläget för patienter, personal och ledare inom hälso- och sjukvården att de spelregler som läggs fast av riksdagen håller långsiktigt, även om riksdagssammansättningen skulle förändras.

En del av de förändringar som har skett tidigare inom hälso- och sjukvården har varit nödvändiga led i en förnyelse och utveckling. Vissa har varit ekonomiskt betingade. Men det har också skett förändringar mer av ideologiska skäl än för att de skulle vara till nytta för verksamheten.

De beslut som riksdagen nu står i avsikt att fatta lägger fast en bra förutsättning för samarbetet mellan olika grupper och på olika nivåer i landstingen. Precis som bl.a. Roland Larsson och Conny Öhman har sagt finns det all anledning att lita på att de demokratiskt valda organen i våra landsting lyssnar. De är förtroendevalda, precis som vi. Jag utgår för min del från att de både lyssnar på och följer upp det som riksdagen nu står i avsikt att besluta om.

När det gäller bl.a. den del av propositionen som handlar om privatpraktikerna har en del av diskussionen rört sig kring huruvida förslagen grundar sig på att det har varit för stora kostnader kring deras etableringar. Det är naturligtvis en del av förklaringen. Men det är inte hela förklaringen. Privatpraktikerna kom inte i gång med sin verksamhet förrän andra halvåret 1994. Det är för tidigt att se hur stora kostnadsökningarna egentligen blivit för den fria etableringen. Det är inte det enda skälet till att vi i propositionen föreslår förändringar på den punkten.

Det är ändå tydligt att samhällskostnaderna för privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster ökade kraftigt under andra halvåret 1994. Ett viktigt skäl till kostnadsökningen är höjningen av ersättningen till privatpraktikerna, som skedde samtidigt med att den fria etableringsrätten infördes. De beräkningar som är gjorda av Riksförsäkringsverket visar att enbart taxehöjningen har lett till kostnadsökningar på 30–40 %. Då är inte ökningen av antalet läkare och sjukgymnaster inräknad. Detta är ett av skälen till att det för närvarande görs en omfattande översyn av taxan.

En majoritet i riksdagen har redan upphävt den fria etableringsrätten. Fr.o.m. i år krävs det avtal med landstinget för att nya privatpraktiker skall kunna få tillgång till samhällsfinansiering för sin verksamhet. Det gäller även vid s.k. ersättningsetableringar. Det har lett till protester från privatpraktikernas sida.

Syftet är först och främst att vi måste ha en flexibel hälso- och sjukvårdsstruktur. Då går det inte att ha ett system som innebär att det för all framtid skall finnas t.ex. fem barnläkare i en viss stadsdel om det är så i dag.

Vi kommer naturligtvis alltid att behöva ha ersättningsetableringar. Men de ersättningsetableringar vi bör ha kan med fördel regleras i de vårdavtal som vi gärna ser tecknas mellan privata vårdgivare och sjukvårdshuvudmännen. Det har också framförts av flera i debatten.

I en reservation till utskottsbetänkandet, reservation 22, lyfts kritik fram mot att regeringen inte tagit upp frågan om ersättningsetableringar i denna proposition. Eftersom denna fråga behandlades redan i december, vid behandlingen av proposition 109 Vissa privatpraktiserande läkares och sjukgymnasters etablering, ansåg vi inte att frågan behövde tas upp ännu en gång.

I den proposition som socialutskottet har behandlat om primärvård och privata vårdgivare och som är föremål för riksdagens behandling läggs fast riktlinjer för primärvården och spelregler för den privata vården, som bör kunna hålla sig på lång sikt. Husläkarlagen försvinner. Den bärande väggen i hela husläkaridén, nämligen rätten att välja en fast läkarkontakt, skrivs in i hälso- och sjukvårdslagen. Det är alldeles utmärkt.

Utskottet har ändrat en del i förhållande till propositionen, nämligen rätten för patienterna att välja behandlingsmetod. Utskottet gör bedömningen att utformningen av en sådan lagbestämmelse bör övervägas ytterligare av Hälso- och sjukvårdsutredningen 2000.

Min uppfattning är att det hade varit positivt om vi med dagens beslut hade kunnat flytta fram positionerna ännu ett steg och ge patienterna rätt att välja behandlingsmetod. Nu får vi avvakta ett år eller så, innan HSU kan komma med sina samlade förslag till hur patienternas ställning skall stärkas. Jag är övertygad om att utredningen i det sammanhanget också lyfter fram valet av behandlingsmetod.

Herr talman! En första utgångspunkt för förslagen och diskussionen är att primärvården skall vara basen i hälso- och sjukvården. Det skrivs också in i hälso- och sjukvårdslagen. För att kunna fullgöra dessa uppgifter krävs bl.a. en tillräcklig tillgång till läkare och, vilket också har

framförts i debatten, till annan vårdpersonal, dvs. samverkan mellan olika yrkesgrupper inom sjukvården.

En läkare per 2 000 invånare är den rekommendation som ges i propositionen och som utskottet ställer sig bakom. Det är ett rimligt mål. Många landsting har ställt upp detta mål för sin egen del. Det tycker jag är betryggande för utvecklingen framöver. Det bör borga för att primärvården verkligen blir en god bas i landstingens och landets hälso- och sjukvård.

Den andra frågan som är väsentlig i proposition och utskottsbetänkande är samarbetet mellan den privata och den offentliga sjukvården, som båda finansieras av samhällsmedel. Det är uppenbart att detta samarbete behöver stärkas. Det är också nödvändigt sett utifrån den pressade ekonomin att vi tar vara på alla tillgängliga resurser, så att de ger bästa möjliga nytta. Men det förutsätter också att man ser den samlade hälso- och sjukvården som en helhet, oavsett driftsform.

De samverkansorgan mellan privat och offentlig vård som vi nu ser fram emot skall bildas inom varje landstingsområde får en mycket viktig roll. Inom dessa organ bör de olika parterna sträva efter att nå en samsyn kring gemensamma frågor. Det gäller t.ex. behoven av resurser inom olika specialiteter och hur resurserna bör fördelas geografiskt mellan öppen och sluten vård samt mellan offentligt och privat bedriven vård.

Enligt min uppfattning bör de privata specialistläkarna och sjukgymnasterna i så stor utsträckning som möjligt knytas till den offentliga vården genom vårdavtal, som bl.a. bör reglera hur samarbetet på "golvet" skall fungera.

Det är min uppfattning, och uppenbarligen också socialutskottets majoritets uppfattning, att de privata vårdgivarna är en resurs men också en kostnad och att det är nödvändigt att landstingen får ut mesta möjliga ur hela vårdsektorn. Jag vill slå fast detta än en gång, eftersom det hela tiden kommer fram en antydan om misstro.

Den nationella taxan kommer att finnas kvar. Den kan användas när man inte kan komma överens om ett vårdavtal.

Herr talman! En del av propositionen och utskottsbetänkandet handlar om krav på remiss för besök hos specialistläkare. I dag gäller detta bara sjukgymnasterna. När det gäller läkarbesök kan man i dag bara kräva remiss för besök hos landstingets egna specialistläkare, men inte hos de privatpraktiserande. Om det införs ett remisskrav – jag säger *om*, för detta blir en fråga för landstingen – skall det gälla på lika villkor för offentlig och privat vård. Patienterna bör ha rätt att välja till vilken vårdgivare de skall gå med sin remiss.

Roland Larsson från Centern har framfört oro över att remisskravet kommer att införas för specialiteter där ett remisskrav inte är lämpligt, t.ex. psykiatri och gynekologi. Jag håller med om att det finns skäl att vara försiktig med remisskrav i vissa fall. Men jag anser inte att det behövs någon detaljstyrning i lagstiftningen på denna punkt. Landstingen bör själva kunna göra de bedömningarna.

Roland Larsson har tagit upp uppföljningen av dels remissförfarandet, dels vård- och samverkansavtal och annan nödvändig uppföljning

av propositionens förslag. Sådan uppföljning kan ske i den nationella delegation som föreslås eller via Hälso- och sjukvårdsutredningen 2000 eller möjligen genom ett särskilt uppdrag till Socialstyrelsen. Till detta avser jag att återkomma med ett särskilt beslut efter det att riksdagen har fattat beslut om dagens ärende.

Herr talman! Utskottet har tagit bort det förslag till ytterligare reglering av patientsekretessen som föreslogs i propositionen och som där motiverades av integritetsskäl. Det frågan gäller är om landstinget skall kunna kräva in uppgifter som visar patienters identitet av de privata vårdgivare som begär ersättning.

Utskottet påpekar att de regler om tystnadsplikt och sekretess som redan finns är tillräckliga för att trygga patientens integritet. Jag accepterar naturligtvis utskottets bedömning på denna punkt.

Herr talman! Regeringens förslag har fått kritik – en hel del kritik – i debatten, men kritiken har haft helt motsatta utgångspunkter. Sjukvårdshuvudmännen har framfört sitt missnöje med att vi inte ger sjukvårdshuvudmännen den fullständiga kontrollen över sjukvårdskostnaderna. Privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster är missnöjda med etableringsfrågor, med att de inte längre har rätt att fritt överlåta sina praktiker när de pensionerar sig, och de ogillar 65-årsgränsen i den nationella taxan. En del har även framfört synpunkter när det gäller de särskilda åtgärderna, men de är faktiskt färre än jag hade trott.

Tyvärr finns det en ömsesidig misstro mellan den privata och den offentliga vården. Denna misstro riskerar att stå i vägen för en fruktbar samverkan. Men jag anser att det både är möjligt och nödvändigt att överbrygga dessa motsättningar. Jag hade kanske hoppats att debatten i dag inte hade bidragit till att förstärka misstron. Jag kan säga att det hade varit bra om några av inläggen hade tonat ned misstron mot de förtroendevalda i landstingen, jämfört med vad som verkligen har skett.

De förslag som den socialdemokratiska regeringen har lagt fram om privatvård och privata vårdgivare, som nu får stöd av en bred riksdagsmajoritet, syftar till att skapa förutsättningar för en långsiktigt hållbar hälso- och sjukvårdspolitik, och också för en konstruktiv samverkan mellan offentlig och privat vård och för en effektiv resursanvändning. En sådan politik gynnar både patienter och övriga medborgare.

Herr talman! Låt mig också säga någonting om ett par av de övriga förslag som är uppe till debatt.

När det gäller handikappolitiken vill jag bara informera kammaren om att FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet nu finns översatta och tryckta på svenska. I regeringskansliet är vi i full färd med att skriva ut dem och bl.a. skicka dem ut till kommuner och andra berörda för att de på ett mera praktiskt sätt skall få kunskap och därmed också kunna börja arbeta efter FN:s standardregler.

Det finns en klar överensstämmelse mellan innehållet i reglerna och målet för den svenska handikappolitiken. Reglerna berör praktiskt taget alla samhällsområden. För Sveriges del är det naturligt att ha FN:s

standardregler som utgångspunkt i det pågående handikappolitiska arbetet.

Betydande delar av Handikapputredningens förslag har på förslag av förra regeringen blivit genomförda i stor politisk enighet. Mest känd är lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Med anledning av en del inlägg i dag vill jag passa på att informera kammaren om det arbete som nu pågår när det gäller de resterande delarna av Handikapputredningens förslag. Mellan Socialdepartementet och Arbetsmarknadsdepartementet förbereds nu en skyndsam och åtgärdsinriktad utredning som skall belysa de effektivaste vägarna för de funktionshindrade att få arbete. Bl.a. skall behovet av förbud mot diskriminering i arbetslivet prövas.

En väldigt viktig del av Handikapputredningen handlar om trafikfrågorna. Jag vill bara nämna att Samreseutredningen inom kort kommer att lämna förslag om hur man på bästa sätt skall kunna samordna bl.a. färdtjänst och kollektivtrafik i ett trafiksystem.

Arbetet med telekommunikationer pågår inom Kommunikationsdepartementet. Man tar upp viktiga aspekter som handlar om forsknings- och utvecklingsarbete och att göra nya telekommunikationssystem praktiskt användbara för funktionshindrade.

Miljödepartementet har, vilket har framgått i pressen, lämnat en proposition när det gäller plan- och bygglagen. I den finns också en del förslag som rör tillgänglighet.

På mitt initiativ har regeringen också tillsatt en arbetsgrupp för att utreda hur propositioner, betänkanden och andra förslag skall kunna presenteras i tillgänglig form, t.ex. när det gäller disketter, kassetter och punktskrift.

Det jag nu pratar om skall ses som ett utslag av en systematisering av det fortsatta arbetet med vad man kan kalla Handikapputredningens del 2.

När det gäller Handikapputredningen är det viktigt med en fortsatt samordning. Jag överväger också att föreslå regeringen att inrätta en särskild statssekreterargrupp i handikappfrågor, som skall kunna spela en roll när det gäller just samordningen av arbetet.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis också uttrycka min glädje över socialutskottets behandling av förslaget om transplantationer och donation av organ m.m. Med anledning av Ingrid Anderssons föredragning vill jag uttrycka inte bara glädje utan också tacksamhet över det sätt på vilket man har arbetat med förslaget och över den stora enighet som råder i frågor som är så oerhört svåra och som kräver så omfattande diskussion och så omfattande informationsinsatser.

Med detta, herr talman, tackar jag för ordet.

Anf. 121 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Jag delar helt socialministerns bekymmer över tvära kast. Därför finner jag det något märkligt att man nu gör ett verkligt tvärt kast. Det gör man faktiskt i och med denna "återställare i kvadrat", för jag tror aldrig att landstingen har haft så stor makt och så total kontroll över det som skulle vara nyttig konkurrens som de nu får.

Misstron mot landstingen bottnar i den omöjliga rollen – man skall både företräda patienten och vara finansiär och producent – och i erfarenheter av hur detta har tillämpats, speciellt i socialistiska landsting. Det är inte märkligt att det finns en misstro från den privata sidan.

Jag är mycket glad över att socialministern intar en nyanserad hållning till kostnadsökningarna och inte deltar i den häxjakt som faktiskt dragits i gång i en del landsting – från landstingssidan – som också ökat misstron.

Om man bortser från taxehöjningarna är min uppfattning att kostnadsökningarna beror på att landstingen inte anpassat sin verksamhet till den faktiska vårdresurs som finns, dvs. privatläkarna. Då skulle det bli billigare.

Om man tittar på Landstingsförbundets egna siffror ser man att ett besök hos en privat gynekolog i Stockholm kostar 467 kr inklusive ersättning från landsting och patientavgit. Offentligt kostar det 1 170 kr. Besök hos en privat kirurg kostar 467 kr, och hos en offentlig 1 330 kr. Gäller det särskilda åtgärder, som t.ex. en skrapning, kostar det privat 1 315 kr och offentligt 2 952 kr.

Självfallet kan en sådan verksamhet i konkurrens, om landstingen släpper fram den, göra vården billigare totalt. Men det är just det att man inte släpper fram denna resurs utan vill kontrollera den på ett sådant sätt att den stryps som är problemet.

Anf. 122 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Det är inte det förslag som den socialdemokratiska regeringen nu har lagt fram och som får en bred majoritet i riksdagen som har gjort att det blivit tvära kast. Det beror tvärtom på den borgerliga regeringen, som under förra mandatperioden kunde ha fått en bred majoritet framför allt kring utformningen av husläkarsystemet. Men man avstod från att söka denna bredare majoritet, och det är en av orsakerna.

När det gäller frietableringen är det på samma sätt. I början av förra mandatperioden hade man kunnat söka bredare lösningar över blockgränserna, men avstod av skäl som jag inte känner till.

Misstron sades bygga på de olika rollerna. Detta är ju en del av demokratins dilemma, men också en del av demokratins styrka.

Jag vill bara erinra Leif Carlson om att de utländska analytiker som har granskat svensk hälso- och sjukvård och som ibland har haft synpunkter på produktivitet och ibland på fördelning har slagit fast en sak, nämligen följande: Vad ni än gör, så överge inte er demokratiskt styrda hälso- och sjukvård! Den är Sveriges styrka. Men den kan naturligtvis också förbättras.

Sedan säger Leif Carlson att jag skall bortse från taxehöjningarna. Det går inte alls. Taxehöjningar ser ut att vara den allra största delen av de kostnadsökningar som har varit. Men vi kan återkomma till det när vi har granskat detta ytterligare.

Men det är ingen dålig ökning av kostnaderna per besök det handlar om. Och den kan inte alls förklaras av att det handlar om fyra års framrullning eller tillbakarullning, hur man nu ser det.

Anf. 123 LEIF CARLSON (m) replik

Herr talman! Jag sade inte att man skulle bortse från det, utan att man skulle se vilka kostnader som ligger i organisationsformerna. Jag tycker att det fanns en viss nyansering där.

När det gäller landstinget och den demokratiskt styrda sjukvården vill jag säga att det inte finns något som hindrar att man har en sådan. Men det betyder inte att landstinget behöver ha alla funktioner. De personer som statsrådet åberopar säger ju bl.a. att vi skall skilja på detta och lämna ut produktionen till producenter. Konkurrensen behövs för en bra utveckling. SNS anser t.ex. att personalen inte skall vara anställd hos landstinget utan på sjukhusen.

Jag plockar några citat från det som statsrådet just anförde. Det är ju denna uppdelning man vill ha för att få en konkurrens från privat sida. Det stör inte demokratin. Men man har hamnat i en omöjlig sits eftersom man griper efter ett för stort stycke. Det är problemet.

Herr talman! Det är många vackra ord i denna proposition om vårdavtal. Det skulle vara roligt om man kunde tro att socialdemokraterna verkligen hade kommit så långt i insikt om valfrihet och vikten av alternativ, men tyvärr förskräcker spåren sedan tidigare. Det är svårt för privat verksamhet att tro att så är fallet.

Det finns så mycket i lagtexten som försvårar för privat verksamhet. Det gäller t.ex. ersättningsetableringarna. Människor blir fullständigt ställda om någon t.ex. får sluta på grund av sjukdom eller pension. Alla dessa delar i lagstiftningen gör att man inte kan tro på de mycket vackra fraserna. Jag skulle gärna sluta upp kring dem och säga att detta är ett framsteg, men tyvärr finns inte det underlaget i besluten.

Vårdavtalen blir diktat. Det går inte att komma överens på ett likvärdigt sätt när landstingen har ett så stort inflytande och kan diktera vården.

Anf. 124 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Genom det förslag som finns i propositionen och det som riksdagsmajoriteten ställer sig bakom uttrycker vi en vilja. Vi beskriver det också i lagtext. Det gäller rekommendationer, antalet husläkare och valfrihet för patienterna. Vi beskriver och föreslår en form för samarbete och samverkan mellan sjukvårdshuvudmännen och de privata vårdgivarna.

Vi hade inte skrivit detta om vi inte hade för avsikt att verka för och driva att så blir fallet. Men om man fortsätter att hela tiden säga att detta inte kommer att gå börjar man ju arbetet med en stängd dörr i stället för med en öppen.

Valfriheten utgår enbart ifrån tillgången till fri etablering för läkare. Min utgångspunkt när det gäller valfriheten är att det faktiskt skall finnas tillgång till olika typer av specialister. Det skall finnas olika kategorier inom hälso- och sjukvården, arbetsterapeuter, distriktssköterskor osv. Det skall finnas tillgång till privata vårdgivare. Men jag anser att det grundläggande är att sjukvårdshuvudmännen, som både Leif Carlson och jag ställer krav på, skall bära ansvaret och att de ock-

så får möjligheten att bära det fulla ansvaret för den slutliga planeringen och finansieringen.
(forts.)



**Ajournering**

Kammaren beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

**Återupptagna förhandlingar**

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

**18 §** (forts.) **Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.** (forts. SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27)

Anf. 125 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Herr talman! Jag hoppas att alla har haft en avkopplande middagspaus.

Jag skulle vilja fråga socialministern om ersättningsetableringarna. Det finns väldigt bra formulerade ambitioner i regeringens proposition om att den privata verksamheten verkligen skall ha en framtid. Då skulle jag vilja fråga en sak. Om man nu inte har ersättningsetableringar finns det väldigt få som vågar satsa ordentligt och investera och på så vis få en hög kvalitet på den vård man ger. Hur ser socialministern på det?

Socialministern nämnde detta med fem barnläkare i en viss stadsdel. Jag tror att det i regel ordnar sig självt. Om det inte finns underlag finns det ju inte heller möjlighet att ha en etablering. Jag tror att det är viktigt att komma ihåg det.

På många mindre orter där detta sedan länge har varit en del av verksamheten har man gjort nerdragningar av det skälet att det har funnits en privat verksamhet. Jag ser det som ytterligt bekymmersamt om man då inte skulle få möjlighet att överlåta sin etablering. Jag vill höra socialministerns synpunkter på det.

Anf. 126 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Min utgångspunkt är naturligtvis att det skall vara ersättningar när etableringar upphör. Genom diskussioner med sjukvårdshuvudmannen och genom vårdavtal skall man se till att man får en etablering. Jag kan förstå den oro som uttrycks när det gäller etableringar som handlar om kooperativ eller samverkan mellan olika specialister där den ena specialisten är beroende av att den andre verkligen finns. Det kan t.ex. vara ett arbetslag där var och en är etablerad för sig, men ändå arbetar tillsammans.

Vi har också påpekat att just i sådana fall skall man verkligen vara uppmärksam och se till att man inte förhindrar eller förstör den privata vårdgivarens möjligheter till den typen av kompletteringar när etableringen upphör på grund av pensionering eller av något annat skäl. En etablering kan ju också upphöra av ett annat skäl än pensionering.

Det är klart att man kan säga att det inte blir fem barnläkare om det inte finns något underlag. Men dess värre har vi faktiskt sett här och var att det finns överetableringar inom vissa specialiteter i vissa delområden medan man har saknat specialister inom andra områden. Då måste sjukvårdshuvudmannen se till att den specialitet som saknas verkligen kommer till. Det är därför som jag anser att vårdavtalstanken är så bra även när det gäller ersättningsetableringar.

Anf. 127 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik

Herr talman! Det finns ju olika skäl till detta. De patienter, vårdtagare, som t.ex. har gått hos en privatpraktiserande allmänläkare som blir sjuk står ju de facto utan läkare. Det kan ta tid innan man kan ordna motsvarande vård. Vi vet ju också att det inte finns några större resursöverskott ute i landstingens verksamhet, åtminstone vad jag kan förstå. Alla har fullt upp att göra. Då finns det faktiskt en risk att människor plötsligt står utan vård om det inte finns någon som litet snabbt kan ta över en viss verksamhet.

Jag fick inte något riktigt svar när det gäller investeringar. Även en allmänläkare som är praktiker behöver ju göra investeringar för att sköta sin praktik.

Sedan tror jag att det är viktigt att komma ihåg att vi har vissa traditioner här i landet. En del sjukdomar har fått föranleda besök hos specialister. Jag tänker på gynekologi och i viss mån på öronsjukvård, där man på många ställen har gått till specialisten för en vanlig öroninflammation, osv.

Det kan vara en sådan anledning till att man har fler specialister. De som sökt en specialist skulle ändå fått läkarkontakt någon annanstans, även om det hade varit en allmänläkare, eftersom det är kommunicerande kärl. Det är väldigt viktigt att vi inte glömmer att vi skall se till att patienternas trygghet finns.

Anf. 128 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Min utgångspunkt är förmodligen exakt densamma som Chatrine Pålssons. Jag har aldrig trott att den inställning som företrädare för Moderaterna, Folkpartiet och kds har är ett uttryck för illvilja gentemot vare sig sjukvården som sådan eller patienterna. Det är bara det att vi har helt olika utgångspunkter när det gäller att lösa problemet på ett praktiskt sätt.

När det gäller det här förslaget är det min uppfattning, att genom att vi båda jämkar ihop från våra, möjligen, ytterlighetsståndpunkter, kan vi få litet lugn och ro på mitten för sjukvårdshuvudmännen av ekonomiska skäl och av andra skäl. Jag anser utifrån min utgångspunkt att sjukvårdshuvudmännen, som har ansvar för finansiering, planering

m.m., också måste få möjlighet att handskas med detta på ett rimligt sätt så att de kan stå till svars, vilket vi ju vill att de skall göra.

När det gäller investeringsersättningar och kostnaderna har jag också i propositionen uttryckt att jag utgår ifrån att man när man diskuterar ersättningar och vårdavtal tar hänsyn till att man investerar i en etablering, men också att man för patientens säkerhets skull fortsätter att investera i kunskap, material, maskiner, osv. så att inte etableringen utarmas. Detta skall ingå i diskussionerna om vårdavtal vid ersättningsetableringar.

Anf. 129 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för upplysningar om det fortsatta arbetet kring Handikapputredningen.

Jag vill ställa en fråga till statsrådet. Vi har i en motion nu begärt att regeringen utarbetar en plan för det fortsatta genomförandet. Vi vill gärna också att en sådan plan skall redovisas för riksdagen. Kan vi förvänta oss en sådan plan?

Jag har ytterligare en fråga. Statsrådet sade i sitt anförande beträffande remissförfarandet att patienten bör ha rätt att få välja till vilken vårdgivare patienten vill gå. I åtminstone ett landsting vet jag att man vill styra det till att det är läkaren som bestämmer till t.ex. vilken sjukgymnast patienten får gå. Är det en läkare i primärvården blir det i regel den sjukgymnast som finns på vårdcentralen.

Jag vill därför fråga statsrådet, mot bakgrund av hennes uttalande här i kammaren i kväll, om statsrådet tar avstånd från en sådan regel.

Anf. 130 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga tillbaka till Kerstin Heinemann. Vad ligger i förslaget om att utarbeta en plan? Jag har läst motionerna noga, men har inte riktigt fått klart för mig på vilket sätt en sådan plan skulle se ut, om det skall vara en tidsplanering, en detaljerad arbetsplan, en studie eller ett upplägg av propositions- och förslagsförteckningar.

Jag försökte att på en ganska kort tid redovisa den systematisering av det fortsatta arbete som nu pågår inom regeringskansliet när det gäller Handikapputredningens förslag. I dessa frågor är vi väldigt eniga i en stor majoritet av riksdagspartierna, även om vi har olika uppfattningar också inom respektive partier om detaljer i de olika inslagen.

När det sedan gäller frågan om remiss känner jag inte till det enstaka fall som Kerstin Heinemann berör. Min uppfattning är den, och det har jag uttryckt i propositionen, att när man står inför beslut att ge en remiss skall patienten kunna välja på respektive nivå. Jag skall inte kunna välja om jag vill gå till en specialist eller till en sjukgymnast, utan till vilken sjukgymnast eller vilken specialist jag anser att jag bör gå.

Får jag också i detta sammanhang säga, att man skall vara mycket restriktiv med remisser och inte använda dem hur som helst. Jag delar en del av den oro som finns för att detta kan leda till ineffektivitet.

Anf. 131 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik

Herr talman! Jag får tacka för det sista svaret. Jag tycker att det var ganska klargörande. Jag hoppas att det finns många landstingspolitiker som läser riksdagens protokoll och kan rätta sig efter vad som har sagts i dag.

När det gäller Handikapputredningen är vi i Folkpartiet ivriga att resten av förslagen kommer fram. Det är väldigt viktiga frågor, och vi vill ju gärna att det skall hända någonting så att vi får detta genomfört. Folkpartiet anser att en plan bör läggas fram för riksdagen så att vi vet vad som är på gång och vad vi kan förvänta oss. Både bland oss och bland många funktionshindrade väntar vi med stor iver på att få fram dessa förslag så att vi också kan fatta beslut om dem i riksdagen.

Anf. 132 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Jag kanske inte blev klokare av det svaret, men jag tror jag förstår vad Kerstin Heinemann avser. Jag skall naturligtvis fundera över ett bra sätt att ge riksdagen information kanske litet tidigare om hur arbetet fortgår.

Jag vill erinra Kerstin Heinemann om att det som nu återstår av Handikapputredningens förslag är det som kanske är det mest utspridda, om jag får använda det uttrycket, över samhällets alla olika områden och som berör väldigt många olika nivåer när det gäller ansvarstagande. Det är inte enbart fråga om regering och riksdag utan också om kommuner och landsting.

Det är i det syftet som vi nu skickar ut FN:s standardregler till kommunerna för att de skall uppmärksammas på det som är grundläggande, och naturligtvis även annan typ av information. När det gäller information till riksdagen om det fortsatta arbetet med handikappfrågorna skall jag be att få återkomma till hösten.

Anf. 133 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Herr talman! Jag vill haka på frågan om de handikappade. Jag har också en konkret planeringsfråga.

Socialministern nämnde att FN:s standardregler är översatta och att man från Socialdepartementets sida hade påverkat plan- och bygglagen för att öka tillgängligheten för de handikappade.

Nu läser jag i dagens nummer av Aftonbladet: "Ministern stoppade den nya lagen som ska hjälpa handikappade". Det har visat sig att man tydligen från Finansdepartementet har strukit en lagparagraf, § 21 a, som har följande lydelse: "I lokaler där allmänheten har tillträde och på allmänna platser skall före år 2005 enkelt avhjälpta hinder mot tillgängligheten och användbarheten för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga vara undanröjda i den utsträckning som följer av föreskrifter meddelade med stöd av denna lag."

Nu undrar jag: Är socialministern informerad om detta? Kan vi i så fall få en kommentar till den artikeln?

Anf. 134 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Under den tid frågan har varit i Lagrådet har man kunnat konstatera att det inte fanns några ordentliga beräkningar på kostnadsaspekter av att genomföra åtgärderna.

Eftersom riksdagen nu står i avsikt att fatta beslut om att inte lägga ut uppdrag på bl.a. kommuner och landsting som medför ökade kostnader utan att samtidigt anvisa hur man skall finansiera den typen av nya åtgärder, har Boverket fått i uppdrag, eller kommer att få i uppdrag, att se över hur detta skall kunna beräknas och återkomma med en redovisning av kostnadsberäkningar på förslagen.

Därefter bör det vara möjligt att komma tillbaka till riksdagen till hösten med en särproposition när man har fått ordentliga underlagsberäkningar.

Anf. 135 STIG SANDSTRÖM (v) replik

Herr talman! Jag är ändå fortfarande litet nyfiken på detta. Riksdagen har vid ett par tillfällen anslagit pengar till miljardsatsningar på byggområdet. Jag tänker på allergisatsningar och den senaste byggsatsningen. Vilken syn har Socialdepartementet på detta? Vore det inte rimligt att man också kunde använda litet av byggsatsningarna till sådana angelägna ändamål? Jag skulle vilja höra socialministerns uppfattning i den frågan.

Anf. 136 Socialminister INGELA THALÉN (s)

Herr talman! Jag tycker att det är alldeles utmärkt att man använder investeringsmedel i de fall där man går in och gör reparation, ombyggnad och tillbyggnad eller där man gör allergisaneringar. Man kan då se till att utnyttja möjligheten att göra bostäder, allmänna lokaler och annat tillgängliga.

Nu handlar det här förslaget om en tillgänglighet i vid mening, och inte enbart det vi nu pratar om, nämligen sådant som kunde få hjälp av investeringsmedel via ROT-anslag. Därför bör det dels bearbetas fram i utkast till föreskrifter, dels kostnadsberäknas. Det är anledningen till att det går till en särskild prövning.

Anf. 137 TOMAS HÖGSTRÖM (m)

Herr talman! Med anledning av hur den här debatten har gestaltat sig tycker jag att det finns skäl att se över debattordningen. Vi är nu inne i den tredje perioden av debatten. Jag vill påstå att ingen debatt vinner på den här typen av uppläggning.

Jag går nu över till själva primärvårdsdebatten.

Herr talman! Förslagen i propositionen om primärvård och om privata vårdgivare är att betrakta som ett veritabelt lustmord på de privata vårdgivarna. För att öka effekten ytterligare ser man till att processen blir utdragen. Resultatet kan dock bara bli ett: Privata vårdgivare har genom förslagen ingen framtid.

Detta gör samma regering som säger sig vilja satsa på små och medelstora företag. Det gör samma regering som säger sig vilja satsa på

kvinnligt företagande. Var finns många små företagare? Var finns många kvinnliga entreprenörer? Jo, de finns inom vårdsektorn.

Socialdemokraterna säger en sak men genomför i praktiken något helt annat. Då framstår sveket mot väljarna som totalt.

Slagen som nu riktas mot de privata vårdgivarna i propositionen och i utskottsbetänkandet är många. Genom regler om vårdavtal med landstingen upphävs systemet med etableringsfrihet. Det stipuleras om en minsta arbetstid. Åldersgräns införs. Remisstvång införs. Reglerna för ersättning undergrävs. Möjligheterna till ersättningsetableringar stoppas.

"Vi kan bara hoppas att landstingen inte utnyttjar möjligheten att begränsa privata vårdgivares möjligheter", säger bl.a. Roland Larsson i debatten. Det uttalandet framstår inte bara som naivt. Det innebär dessutom att man förnekar politiska realiteter och politiska mål, som återfinns hos många landsting i Sverige.

Jag anser att privata vårdgivare skall erbjudas villkor som gör att de når upp till likvärdiga konkurrensmöjligheter som den landstingsdrivna sjukvården. Att ett sådant behov föreligger är denna proposition ett bevis på.

Genom propositionens innehåll överlämnas privata vårdgivare till landstingens godtycke. Begrepp som centralisering och monopol är i allra högsta grad relevanta.

Herr talman! Propositionens innehåll är inte enbart ett slag mot privata vårdgivare. Det innebär även ett slag mot anställda inom den offentliga sjukvården som vill ha en möjlighet att välja mellan olika arbetsgivare eller att starta eget. Den möjligheten måste kunna erbjudas dem. Vem vill söka anställning inom en verksamhetsgren som inte har någon framtid?

Jag anser att privata vårdgivare berikar vårdutbudet. Nya verksamhetsformer har haft en möjlighet att växa fram och utformas. I praktiken införs nu ett "berufsverbot" i vården.

Sist men inte minst är förlorarna alla de patienter som ser privata vårdgivare som ett alternativ. Förslagen måste därför avvisas.

Anf. 138 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Det förekommer många övertoner i debatten. Det blir antingen det ena eller det andra. Det blir ytterligheter åt båda hållen beroende på vem som påstår det ena och det andra. Det är inte så det ser ut i verkligheten. Om det är något som är verklighetsfrämmande är det väl det som framkom i det senaste inlägget.

De här övertonerna får mig att tänka på något jag läste en gång i Grönköpings Veckoblad: "Det har gått politik i valarbetet." Det är väl samma sak här: Det har gått politik i riksdagsarbetet. Det är minst sagt politiska övertoner som kommer till uttryck.

Man menar att det inte är naivt att tro att landstingspolitiker fungerar precis som andra politiker, att det inte är naivt att tro att landstingens företrädare inte skulle göra något annat än vad deras företrädare i riksdagen vill och tycker. Jag tycker att det är övertoner. Det finns i dag

privata vårdgivare, och det kommer att finnas privata vårdgivare även i framtiden.

Det som är skillnaden mot det som nu gäller med husläkarlagen är bara att det skall vara vårdavtal, och det är för dem som etablerar sig efter detta. De som redan är etablerade som privata vårdgivare får fortsätta som vanligt om de inte kan komma fram till ett avtal. Jag tycker därför att vi kan avstå från de här övertonerna, försöka se till vad som är pragmatiskt och praktiskt och försöka föra debatten om det som kan vara ett problem. Det kan nämligen finnas problem, precis som det har funnits problem med den nuvarande husläkarlagen. Låt oss föra en diskussion om det i stället för att försöka göra saker till någonting annat än vad de är.

Anf. 139 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik

Herr talman! Det är egentligen inga övertoner som finns här, Roland Larsson. Jag svarar för en ganska god kunskap om hur landstingen agerar i de här frågorna. Kerstin Heinemann nämnde ett exempel, och jag vill påstå att det finns flera exempel på att landstingen går in och försöker påverka valfriheten för medborgarna. Det är politiska mål, och det är en politisk realitet i dag att det finns grupper av landstingspolitiker som till varje pris motarbetar etableringar av privata vårdgivare. Det är realiteten.

Anf. 140 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Om det nu är på det sätt som beskrivs här, är det något fel med vår svenska demokrati. Då är den kommunala självbestämmanderätten någonting som i grunden måste vara fel. Om man på den kommunala och landstingskommunala nivån struntar i vad riksdagen säger i bred enighet måste man se över det demokratiska systemet. Då skall man inte angripa problemen på något annat ställe än just där. Det är där man skall titta på vad som skall göras. Kanske partierna behöver byta ut sina företrädare på olika håll, om de struntar i vad vi som företräder riksdagen säger.

Hos oss har vi inte det problemet, utan våra politiker stöder våra partiprogram ute i det kommunala arbetet och i det landstingskommunala arbetet. Jag förutsätter att andra politiska partiers företrädare gör likadant. Därför skall det här inte behöva bli något problem.

Det ni förespråkar från olika håll är en vision, som inte har någon täckning i det förslag som nu ligger.

Anf. 141 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik

Herr talman! Då kan man ställa sig frågan: Om man nu anser att privata alternativ är en tillgång och de inte finns, varför lämnar man då över till landstingen att bestämma i de här frågorna? Varför behåller inte riksdagen initiativet i de här frågorna? Man kan också ställa den frågan mot bakgrund av att man nu inför och förhindrar möjligheten till ersättningsetableringar, vilket i praktiken kommer att innebära att kåren riskerar att försvinna.

Anf. 142 CARINA MOBERG (s)

Herr talman! När man är färdigutbildad och godkänd sjukgymnast förklaras man av Socialstyrelsen behörig att utöva yrke inom hälso- och sjukvården m.m. Då får man sin legitimation.

Anledningen till att jag berättar detta är att jag behöver det stödet i ryggen när jag nu skall följa upp den motion jag skrivit angående remissförfarandet för sjukgymnaster.

Själva poängen är nämligen att det medicinska yrkesansvaret, disciplinansvaret och den formella och reella kompetensen måste ställas i relation till andra aspekter, dels vad gäller läkare, vilket oftast är det som diskuteras, dels vad gäller sjukgymnastisk verksamhet.

Den motion jag har skrivit tar alltså upp frågan om remissförfarandet för legitimerade sjukgymnaster, som behandlas i propositionen om primärvård, privata vårdgivare m.m.

Det viktigaste för all hälso- och sjukvård är att bästa möjliga behandling för en skada eller sjukdom kommer människor med behov till godo. Vårdbehovet skall kopplas till kompetens, och därigenom skall en effektiv vård uppnås. Så tydligt, enkelt och klart.

I motionen berättar jag att remisskravet för privatpraktiserande sjukgymnaster tidigare motiverats i lagen av att det är ett bra kommunikationsinstrument. Man behöver inte söka speciellt länge för att hitta exempel på faktiskt raka motsatsen, vilket kan vara en minst lika viktig information.

Jag kan inte nog understryka Riksförsäkringsverkets och Socialstyrelsens konstaterande av samma sak och instämma i deras förslag på ändrade regler. Som jag försökt påvisa har sjukgymnaster yrkeskompetens och utför utifrån det behandlingar i enlighet med den gällande lagstiftningen med hjälp av erkända och beprövade metoder och etiska regler.

Jag tror i och för sig inte att vare sig regeringen eller socialutskottet har någon annan föreställning, och därför är det märkligt, anser jag, att man håller fast vid sin inställning i remissfrågan.

Läkarordination har historiskt varit en grundläggande förutsättning för att ersättning för sjukgymnastisk behandling skall betalas ut från den allmänna försäkringen. Detta remisskrav har under senare år kommit att omfatta endast ersättning till ansluten privatpraktiserande sjukgymnast.

LSR, som är legitimerade sjukgymnasters riksorganisation och fackförbund, har framfört att läkarremiss inte bör utgöra en förutsättning för att privatpraktiserande sjukgymnaster skall erhålla ersättning för sjukgymnastisk behandling. Detta instämmer jag i.

Riksförsäkringsverket har hävdat att kravet på remiss har en begränsande effekt på antalet behandlingar och därmed också utgjort en kontrollmöjlighet av försäkringskostnaderna. Remissen har däremot inte, såsom den kommit att användas, varit det instrument för samarbete och informationsutbyte mellan läkare och sjukgymnaster som varit avsikten med denna.

I och med att ett ekonomiskt utgiftstak med speciella taxor föreslås sättas för utgifterna inom verksamheten drar jag slutsatsen att den politiska styrningen av verksamheten säkras.

För att ytterligare beskriva problematiken skall jag nämna ett par konkreta exempel på problem som diskuterats inom hälso- och sjukvården. I Ludvika hälso- och sjukvårdsstyrelse i Dalarnas landsting går man t.ex. in och styr antalet sjukgymnastiska behandlingar på den politiska nivån. Man använder remissredskapet för detta ändamål.

Detta skulle i förlängning kunna innebära en politisk styrning av den sjukgymnastiska behandlingen. Detta vore mycket olyckligt, och jag ifrågasätter starkt tanken bakom detta. Det minsta det kan vara är att vara kostnadseffektivt därför att det leder till förmodad ökad administration, därför att inget kommunikationsinstrument i världen kan ersätta själva åtgärderna. Detta uppmärksammade Conny Öhman och även Ingela Thalén i sina anföranden, vilket var bra.

Ett annat konkret exempel har jag hämtat från landstinget i Västmanland. Där står att läsa i ett protokoll från förtroendenämnden att fritt val av sjukgymnast i princip innebär att patienten själv kan välja sin behandling genom att välja en sjukgymnast som uppfyller hans eller hennes önskemål. Därför skall remissen vara ett tvång.

Jag tycker att det här handlar om synen på yrkesutövandet och hur man i flera sammanhang använder remisstvång som lösning på ett olyckligt sätt. Det är att göra det enkelt för sig på kort sikt.

Det får inte gå att missuppfatta socialutskottets inställning i denna fråga och uppfatta det som ett instämmande i det ovanstående och som en ytterligare bekräftelse på att kvinnodominerade yrkesgrupper fortfarande inte alltid behandlas utifrån kompetens.

Om det skulle vara så att en sjukgymnast bevisligen bedriver "skenbehandling", exempelvis utifrån en patients omotiverade egna önskemål, bör legitimationsrätten för den enskilde yrkesutövaren ses över. För detta ändamål finns såväl disciplinära åtgärder som ansvarsnämnd.

Herr talman! Jag kommer inte att yrka på någon vidare prövning av mitt förslag, men jag känner det absolut nödvändigt att föra fram dessa synpunkter och följa upp min motion här i kammaren.

Är man legitimerad sjukgymnast så är man legitimerad. Det finns bara en definition på det. Remissen är inte ett bra instrument för att styra verksamheten, varken ekonomiskt eller administrativt. Det säger oss erfarenheten.

Jag ber därför socialutskottet att ha följande i minnet: Om konsekvenserna av de i propositionen föreslagna förändringarna skulle visa sig motverka syftet, att resurser ges för sjukgymnastisk behandling som är föranledd av skada eller sjukdom, bör regeringen uppmanas överväga behovet av eventuella åtgärder. Tack!

Anf. 143 GULLAN LINDBLAD (m)

Herr talman! Jag kan instämma i väldigt mycket av vad Carina Moberg sade. Jag kan också råda henne att i kommande voteringar stödja något av de borgerliga partierna, som inte tycker att vi skall ha re-

misstvång och som sätter väldigt stor tilltro till yrkesutövarna inom vården och icke enbart till landstingsmonopolet.

Jag har gått den långa vägen i svensk sjukvård. Jag har arbetat som vårdbiträde, sjuksköterskeelev och sjuksköterska ganska många år. Dessutom har jag varit landstingspolitiker i många år. Jag tror att jag vet vad jag talar om, mer än många som skriver och säger vackra ord men som i handling gör någonting helt annat.

Jag har med stort intresse lyssnat på dagens debatt men också med stort vemod. Om det blir så att utskottsmajoritetens förslag blir riksdagens beslut – allt tyder på det – är det en sorgedag för svensk sjukvård. Det är ett beslut som kommer att ha oerhört stor principiell betydelse för vårdens framtida utformning. Jag beklagar att socialministern inte är här nu, för hon hade behövt lyssna till några sanningens ord.

Om beslutet blir så som jag tror och som allt tyder på, kommer svensk sjukvård att bli totalmonopoliserad och politikerstyrd, mer socialiserad än på decennier. Frågan är om den någonsin har varit så socialiserad. Är detta de fasta spelregler som socialministern så vackert talade om?

Den begynnande valfrihetsrevolution som den borgerliga regeringen genomförde är totalt bortblåst. Inom kommunerna har vi kunnat notera att vi nu är tillbaka på t.ex. ett totalt kommunalt barnomsorgsmonopol. Vi står i begrepp att införa ett totalt landstingsmonopol.

Jag sade att vi inledde en valfrihetsrevolution i den borgerliga regeringen. Vi inledde, men vi borde ha fortsatt och gått vidare. Men därtill hade det krävts en annan finansiering och andra idéer när det gäller utformningen av svensk hälso- och sjukvård. Jag beklagar djupt att HSU 2000 inte ens får utreda en annan finansiering än landstingens och landstingsskatten.

Jag skall inte upprepa alla de argument som framförts tidigare av borgerliga företrädare, men jag skall ta upp tre aspekter som jag tycker är viktiga, nämligen valfrihet, näringsfrihet och jämställdhet.

Valfriheten: Inom så gott som alla samhällsområden anser vi det vara viktigt med valfrihet och konkurrens. Vad skulle vi som kunder tycka om vi enbart hade Konsum eller ICA att gå till, att enbart bli erbjudna en sorts tandkräm eller falukorv? Vi anser det vara fullständigt självklart att vi skall kunna välja mellan olika varor och olika alternativ. Men när det gäller ett samhällsområde, vården, som vi alla någon gång i livet är beroende av – ofta när vi är särskilt utsatta – ja, då skall vi bara ha det allenarådande landstinget att gå till. Detta är absurt, mina vänner!

Näringsfriheten: Även om många av oss anser att Sverige är ett ganska socialiserat land och framför allt att flera steg har tagits tillbaka i socialistisk riktning, så tillhör vi dock en marknadsekonomi. Vi brukar ju i alla fall berömma oss av detta. I regeringsformen slås det faktiskt fast att rätten att driva näring endast i undantagsfall får inskränkas.

Näringsfriheten är med andra ord av fundamentalt värde i vår rättsordning, och den utgör en mänsklig fri- och rättighet enligt Europarådskonventionen. Få drömmer väl i dag om en återgång till löntagarfondsekonomin. Nej, vi ser valfrihet och konkurrens som ett bra sätt

att öka effektivitet och service och som en möjlighet att hålla priserna nere. Vi vet också att den privat bedrivna vården är effektiv och att kostnaden är två tre gånger högre i den offentliga vården än i motsvarande privatvård.

Men, herr talman, när det gäller vård och omsorg är det klent beställt med konkurrensmöjligheterna. De alternativ som har växt upp inom dessa sektorer på senare år kan knappast sägas kunna konkurrera på samma villkor som giganterna det kommunala och landstingskommunala monopolet. Jag tänker då främst på ojämlikheten t.ex. när det gäller moms och annat inom service- och tjänstesektorn och monopolställningen för de offentliga verksamheterna. Landstingen, som är producenter av vård, skall vara den instans som bestämmer över konkurrenterna, de privata vårdgivarna. Tala om livegenskap!

I och med att den privata vården nu blir helt livegen under landstingen blir näringsfriheten lika med noll för de läkare och sjukgymnaster som önskar driva egen verksamhet. Yrkesgrupperna inom vården är alltså negativt särbehandlade i mer än ett avseende. De vet inte om de kan överlåta sin verksamhet på annan person genom ersättningsetablering. Landstinget bestämmer godtyckligt. En yrkesutövare som fyller 65 år göre sig icke besvär! Om vederbörande skall fortsätta sin verksamhet får hon ta ett högt pris för sin vård. Socialdemokraterna inför en vård för de rika.

Jämställdheten: Sverige berömmer sig av att ha världens mest jämställda riksdag och regering. Landets vice statsminister är tillika jämställdhetsminister. *Hon* borde vara här i kammaren i dag och vara djupt indignerad över att kvinnor inom vårdyrken är så särbehandlade i förhållande till män och kvinnor inom andra yrken. Vad finns det för jämställdhet i att kvinnor inom vårdyrkena endast skall ha en arbetsgivare, landstingen, att gå till eller att dessa kvinnor skall förmenas rätten att bedriva egen verksamhet? JämO borde bestämt ta sig en titt på situationen för kvinnor inom vården.

Herr talman! Jag upprepar: Det är i dag en bedrövelsens dag för svensk sjukvård om majoritetens förslag går igenom. Valfriheten försvinner, det görs ett allvarligt ingrepp i näringsfriheten, och kvinnorna inom vården särbehandlas i förhållande till andra yrkesutövare.

Roland Larsson har talat vackert om att det nog inte blir så farligt – han har en from förhoppning om att det inte blir det. Socialministern sade att här skall inte stängas några dörrar. Jag vill bara berätta att inom det röda Värmlands läns landsting har alla vårdavtal sagts upp. Vad blir det för valfrihet och rättvisa för patienter och yrkesutövare? Jag bara frågar.

Men jag är ändå inte pessimist. Även om landstingspolitikerna i vårt avlånga land gör som man gör i det röda Värmlands läns landsting, kommer människorna förr eller senare att ta saken i egna händer. De kommer att kräva alternativ även i vården. Och även inom denna sektor, herr talman, kommer Socialdemokraterna att få inse att verkligheten är Socialdemokraternas värsta fiende.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som Leif Carlson har yrkat bifall till.

Anf. 144 MARGARETA E NORDENVALL (m)

Herr talman! Landstingen måste ta ett större ansvar, skriver Ingela Thalén på Brännpunkt den 7 april. Detta budskap genomsyrar också regeringens proposition om den framtida primärvården. Jag beklagar att ministern redan har lämnat debatten.

Roland Larsson vill att vi skall debattera det som kan bli problem. Jag lovar att det är problemen jag skall ta upp.

Remisstvång uppmuntras, och det är landstingens sak att själva bestämma. Att landstingen har anammat detta har inte minst visat sig i Stockholms län. De patienter som "tillhör" vissa sjukhus får ej söka vid andra sjukhus utan remiss. Detta står i bjärt kontrast mot den valfrihet som förespråkas i den nya föreskriften i hälso- och sjukvårdslagen: "När flera behandlingsalternativ är möjliga skall patientens val vara avgörande." Ja, patientens valfrihet gäller, bara det inte är doktor eller sjukhus som patienten vill välja.

Det är beklagligt att man i propositionen inte har förstått vad konsekvensen blir av att remisstvång införs. Detta, Roland Larsson, är verklighet och ingen vision.

Det finns även tendenser till att patienter styrs bort från den privata vården. Detta är olyckligt, eftersom den privata vården i dag är billigare än motsvarande offentlig vård. Privatvården präglas dessutom av kontinuitet och långvariga relationer mellan vårdgivare och patienter. Ett remisstvång stryper denna husläkarrelation, vilket kan vara ödesdigert, särskilt för patienter med kroniska sjukdomar. Missnöjda patienter kostar pengar.

Behovet av ersättningsetableringar för läkare och sjukgymnaster har inte ens berörts i propositionen. Det är ett problem som jag aktualiserade i höstas med en fråga till socialministern och också en enskild motion.

Behovet kommer att aktualiseras ytterligare i och med en åldersgräns på 65 år. Det innebär att flera hundra läkare kommer att lämna sin praktik inom de närmaste åren. Läkarpraktiken med alla patienter kan inte längre överlåtas till en kollega. Det innebär att många hundratusentals patienter står utan doktor. Det innebär också en massiv kapitalförstöring av medicinsk-teknisk utrustning, och personalen sägs upp. Den privata vårdens personal har inte, som landstingens, en sysselsättningsgaranti.

Det innebär också att alla dessa patienter kommer att belasta den dyrare offentliga vården, i slutändan en merkostnad för landstingen. Vi hörde tidigare Ingela Thalén tala om att vi skulle hushålla med vårdens resurser. Jag hoppas att man verkligen tänker på detta och tar vara på den privata, billigare vården.

Bara för att läkarna försvinner, försvinner inte patienterna. Detta förefaller tyvärr alltför ofta vara en missuppfattning.

Avsaknad av ersättningsetablering slår väl så hårt mot de privata sjukgymnasterna. Kutymen har varit att när en sjukgymnast eller läkare går i pension, överlåter man patienter och praktik till en kollega som kan fullfölja kontinuitet och ge patienterna trygghet. Det innebar också att vårdgivarna vågade investera i modern utrustning och att man på så

sätt kunde följa med i den tekniska utvecklingen. Det finns inte längre någon garanti för att kunna överlåta sin praktik, vilket innebär att privata läkare och sjukgymnaster på sikt kan försvinna helt.

Herr talman! Sverige har aldrig tidigare haft motsvarande socialiserad sjukvård, och detta i en tid när muren mot öst har fallit. Det är ofattbart.

Socialministern har i tidningar bemött den massiva kritiken av denna proposition med att säga att alla kan verka som privatläkare, bara samhället inte behöver betala. Ja visst, alla patienter som har råd har också valfrihet. Det handlar inte bara om att betala patientavgiften själv, utan man måste också betala alla de undersökningar som doktorn remitterar till, t.ex. magnetröntgen för flera tusen kronor.

Ånyo: Under socialdemokratiskt styre har plånboken börjat styra i sjukvården. Gratulerar!

Jämlikhet ligger den socialdemokratiska regeringen varmt om hjärtat, men inte när det gäller kvinnor i den privata vården, särskilt inte sjukgymnaster, som till mer än 80 % är egna företagare. Förutom brist på ersättningsetablering föreslår regeringen krav på heltidsverksamhet. Dessa kvinnor är också mammor, de har barn och kan behöva arbeta deltid. Skall kvinnor som arbetar i privat vård diskrimineras? Behöver dessa kvinnor inte behandlas på samma sätt som andra kvinnor?

Hela propositionen är en attack och ett misstroende mot den privata vården. Det är en proposition som ger landstingen en starkare monopolställning än någonsin tidigare. Privatvården har förföljts sedan den socialdemokratiska regeringen tillträdde. Privatläkarna fuskar, privatläkarna knäcker landstingets ekonomi, har vi hört sedan i höstas. Men, när den tidigare omtalade granskningen av privatläkarna blev färdig i slutet av mars blev det konstigt nog tyst. Anledningen kanske var att granskningen inte visade något fusk. Inte heller visade den någon anmärkningsvärd ökning av vare sig antalet privatläkare eller kostnader för desamma. Misstron var således ogrundad mot de läkare som tar emot mer än fem miljoner patientbesök per år.

Däremot har det nyligen publicerats en undersökning om landstingets skrämmande låga trovärdighet som arbetsgivare. Conny Öhman talade om att landstinget skall verka som ett samverkansorgan för vårdavtal. Men inte skulle väl Conny Öhman som t.ex. Konsumföreståndare avskeda sin personal för att ICA skulle kunna öppna på andra sidan gatan?

Droppen som får bägaren att rinna över är sysselsättningsgarantin. Kostnaden för de ca 2 000 övertaliga i Stockholms läns landsting motsvarar de besparingar som man nu gör i sjukvården. Skall man spara på patienternas sjukvård för att kunna behålla övertalig personal i landstinget? Det kan väl inte vara rimligt att stänga patienternas sjukhus för att garantera personalen sysselsättning?

När nu socialministern med varm hand överlåter sjukvården i sin helhet till landstingen är jag inte säker på att socialministern inser de verkliga konsekvenserna.

Herr talman! Jag hoppas att vi inom snar framtid får se en ny proposition som utgår från patienten. En sjukvård som utgår från patienten är vad Sverige behöver.

Anf. 145 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Jag noterar att Margareta E Nordenvall konstaterar, och det är riktigt, att det i och med detta lagförslag inte införs något remisstvång. Det som sker är att man lämnar möjlighet för landstingen att bestämma över remissförfarandet på samma sätt som inom den egna verksamheten. Det här utgår alltså från att den som skall betala för en verksamhet också skall ha det avgörande inflytandet över hur verksamheten utformas och framför allt över dess volym. Det är viktigt.

I Socialtjänstkommittén, där jag är ledamot, har moderaterna, kds och vi centerpartister tillsammans bestämt hävdat att eftersom kommunerna är de som står för kostnaderna för socialtjänsten skall också kommunerna ha beslutanderätten över hur verksamhetens omfattning och utformning skall se ut. På samma sätt hävdar jag att det bör vara här.

Moderaterna är inte konsekventa när de i det ena fallet säger att det är korrekt att beslutanderätten ligger hos kommunerna när kommunerna skall betala, men icke i det andra fallet att den ligger hos landstingen när landstingen skall betala. Man måste ändå tro att politiker på olika nivåer fungerar något så när rationellt. Det gör säkert landstingspolitikerna också.

Den privata verksamheten är bra och den behövs. När den är bra och när den behövs kommer naturligtvis landstingspolitiker oavsett vad de har för färg att inse att de också skall utnyttja den. Det är jag övertygad om.

Anf. 146 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik

Herr talman! Remisstvånget har vi varit inne på det tidigare. Vi sade att vi skulle tala om verkligheten och inte om någon vision. Jag började mitt anförande med att ta upp den faktiska verkligheten. Det är bara att gå ut och se vad som nu sker i Stockholms läns landsting.

Sedan kan vi diskutera vem det är som betalar sjukvården. Jag tycker att det är ganska klart att det är skattebetalarna, alltså patienterna, som betalar sjukvården på ett eller annat sätt. Jag tror att det är oerhört väsentligt att vi ser varifrån pengarna kommer och att vi inte säger att det är landstinget som betalar. Kom ihåg att landstingets pengar är våra pengar, det är skattebetalarnas pengar, det är patienternas pengar.

Jag skulle gärna vilja fråga Roland Larsson: Tycker Roland Larsson att det är försvarbart att man har en sysselsättningsgaranti som leder till att man behåller personalen i sjukvården samtidigt som man stänger sjukhus? Det kostar så mycket att behålla den övertaliga personalen att man tvingas att stänga sjukhus som är till för patienterna, är det försvarbart?

Anf. 147 ROLAND LARSSON (c) replik

Herr talman! Jag tror inte att landstingen kan klara detta i längden med de ekonomiska resurser man har. Sysselsättningsgarantin får man säkert vara beredd att ompröva på många håll. Det tror jag. Men det är ett problem för sig.

Det jag skulle säga var att vi från Centerns sida har en reservation när det gäller remissförfarandet som handlar om gynekologer och psykiatrer och som också säger att man bör vara försiktig med remisser. Jag sade i ett tidigare anförande att kan det finnas misstanke om att man skulle missbruka detta bör man tillse att den möjligheten inte finns kvar, om så bara därför att misstanken finns.

Anf. 148 MARGARETA E NORENVALL (m) replik

Herr talman! Det gläder mig att Roland Larsson inte tycker att vi skall ha ett remisstvång och att det inte bör se ut som det faktiskt gör i dag. Då hoppas jag att Roland Larsson med de kontakter Roland Larsson har med regeringen också försöker verka för att vi tar bort de regler som tyvärr kommer att strypa valfriheten för patienterna i sjukvården.

Jag tycker att det är beklagligt att jag inte kan få ett svar på frågan om sysselsättningsgarantin. Det är också önskvärt att Roland Larsson kan föra vidare att det icke kan vara försvarbart att man stänger sjukhus för att kunna ha personal i sysselsättning som i själva verket är övertalig. Detta är i dag en verklighet. Jag tror inte att våra patienter kommer att ställa upp på det länge till.

Anf. 149 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! För mig som liberal, liksom motionärerna bakom motion 34, innebär en humanistisk människosyn – för mig personligen också en kristen människosyn – att människan aldrig får betraktas som ett medel. Människan är ett mål i sig.

Bara hon själv kan uttryckligen avgöra om, och i vilken utsträckning, hon vill ställa sig själv, sin kropp och sina gärningar till sina medmänniskors tjänst. Jag önskar innerligt att så många människor som möjligt kommer fram till ett sådant personligt ställningstagande.

Ytterst är avgörandet ändå hennes eget. Samhället kan inte, får inte utöva någon påtryckning eller sätta sig i den enskildes ställe, bara underlätta det ställningstagande den enskilde väljer att göra eller inte göra.

Även framgent bör alla transplantationer bygga på den enskilde donatorns uttryckliga samtycke. Finns inte detta samtycke skall donation inte förekomma. En människa får aldrig ses som en organbank, vare sig död eller levande, hur frustrerande det än kan vara för en människa i desperat behov av donation, för anhöriga eller för berörd vårdpersonal. I det fallet kan endast den enskilde själv stå i centrum.

I utskottets enhälliga, men undvikande och överslätande, betänkande skriver man – säkerligen av största övertygelse – om vikten av att respektera den enskildes integritet. Ändå förs resonemanget i allt väsentligt på ett sluttande plan, där man urgröper ett entydigt förhållningssätt.

Det allvarliga är att det inte görs utifrån en seriös redovisning av konstaterade allvarliga och integritetsstörande följder för den tänkbara men uteblivna donatorn, som inte lämnat något uttryckligt medgivande. Nej, med hänvisning till diverse undersökningar söker man leda i bevis att människor i mycket högre utsträckning än vad som sker skulle ha velat ställa sig till förfogande.

Utskottet skriver att ett aktivt samtycke har "vissa negativa aspekter. En sådan regel skulle alltför starkt betona den ena sidan av självbestämmandet, nämligen att ingrepp inte får göras i strid med den avlidnes vilja." För mig som liberal kan den enskildes självbestämmande aldrig betonas för starkt i frågor av så grundläggande art.

Inte helt oväntat följer några rader därefter konstaterandet: "En ytterligare konsekvens skulle med all säkerhet bli en minskning av tillgången på organ och därmed försämrade möjligheter att behandla sjuka med organtransplantation. Även om dessa negativa konsekvenser i viss mån skulle kunna minskas t.ex. genom ökad information får man räkna med att många människor inte kommer att ge klart uttryck för sin inställning till organdonation."

Herr talman! Detta är naturligtvis pudelns kärna. Tillgången på donerade organ hänger inte med vare sig i den medicinsk-tekniska utvecklingen eller i den ökade efterfrågan på organ.

Därför kan varken regering eller utskott "förorda en samtyckesregel som innebär krav på aktivt samtycke från den avlidne för att ingrepp skall få göras". Samhället måste hjälpa alla dem som det kan presumera skulle ha ställt sig till förfogande. Det fulla ansvaret för och konsekvenserna av den enskildes handling eller icke-handling tar samhället över.

För mig som liberal är detta otänkbart. Utvecklingen kan aldrig hejdas. Det gör att grundläggande etiska frågor aldrig kan få en praktisk slutlösning. De måste ständigt på nytt prövas mot nya förhållanden och ny kunskap. Det etiska samtalet måste hållas ständigt levande och minst i fas med befintligt vetande.

Men grundprincipen, om den enskildes fulla och odelbara integritet och ansvar för alla konsekvenser det för med sig, är inte en fråga om teknisk utveckling utan en etisk grundprincip. Den får ett godhetsfullt samhälle med aldrig så goda avsikter aldrig ta över.

I motionen krävs att statens medicinsk-etiska råd först skulle få behandla förslaget. Utskottet har, för att vinna tid, valt att i stället fråga ut vissa medlemmar av rådet. Utskottet har inte på något sätt sökt visa att frågan av principiella skäl är tidsmässigt så brådskande att det motiverar detta genande. Det får därmed ta på sig det fulla ansvaret för att de som är betänksamma har svårt att känna förtroende för slutsatserna.

Utskottet godtar vidare att tagande av vävnader från aborterade foster inte längre skall ske efter bedömning från de etiska forskningskommittéerna av varje forskares ansökan. Nu skall Socialstyrelsen ge tillstånd. Vår bedömning är att detta vidgar användningsområdet och att det minskar utrymmet för forskningsetiska ställningstaganden. Utan kommentar ställer sig utskottet bakom propositionens förslag och undanröjer därmed inte på något sätt våra farhågor. Hade det funnits

godtagbara förklaringar skulle det inte ha varit särskilt svårt att utveckla dem.

Herr talman! Slutligen avvisar vi tanken på att utsträcka tidsgränsen för medicinska insatser efter döden till 24 timmar. När riksdagen 1987 införde en lag om kriterier för när döden inträtt var många oroade för att ett viktigt skäl kunde vara att öka möjligheten att säkerställa organ för donation.

Som vanligt för den här typen av principiella frågor avvisades naturligtvis dessa invändningar med emfas. Som vanligt visar det sig efter några år, när man hoppas att människor har vant sig vid de nya förhållandena, att farhågorna tvärtom var befogade. Kanske allvarligast är att det på ett avgörande sätt undergräver enskilda medborgares tilltro till de beslut i etiskt svåra frågor som vi fattar i denna kammare.

Herr talman! Jag står bakom samtliga yrkanden i folkpartimotionen So34. Men eftersom utskottet är enhälligt i sitt betänkande begränsar jag mig här till att yrka bifall beträffande yrkandena 1, 2 och 3.

Anf. 150 INGRID ANDERSSON (s)

Herr talman! Jag måste säga att jag blir litet beklämd när jag hör Lennart Rohdin säga att vi i utskottet inte skulle ha behandlat det här seriöst. Det påståendet vill jag alldeles bestämt tillbakavisa.

Flera av de sakfrågor som framförs här stämmer inte överens med verkligheten, tycker jag. När vi t.ex. säger att det är Socialstyrelsen som skall ge sin tillåtelse för att man skall kunna använda sig av fostervävnad så skall det göras först efter en etisk prövning. Den etiska prövningen lämnas alltså alls inte utanför.

När det gäller förslaget och den del som gäller tagande av fostervävnad måste jag säga att detta är mycket insnävat i propositionen. Vi har gjort vissa ingrepp därutöver som gör att det blir ett väldigt snävt område i fråga om användandet av fostervävnad. Vi ställer mycket höga krav på att det skall vara mycket angelägna användningsområden. Det kan gälla svårt sjuka människor och människor som kanske är obotligt sjuka.

Ett av de första områdena där fostervävnad användes var framställningen av poliovaccin. Jag måste säga att jag inte skulle vilja ha det ogjort.

Den verksamhet som nu pågår är ju alls inte lagreglerad. Jag tycker att det borde vara tillfredsställande att vi nu får en lag som snävar in och som håller kontroll på detta område som vi alla tycker är mycket känsligt.

Jag skulle ha litet förståelse för Lennart Rohdins påstående om donation av organ om det var så att lagen skulle träda i kraft nu. Men lagen träder i kraft om ett år. Då finns det många regler som gör att den enskildes integritet och självbestämmande väl kan tas till vara.

Anf. 151 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! Jag instämmer i vad Ingrid Andersson sade i sitt anförande tidigare i dag, nämligen att det här är väldigt svåra frågor och att det dessutom är svårt att redogöra för dem och att utveckla dem under

tidspress. Men just av det skälet tycker jag och övriga som står bakom motionen So34 att det hade varit ännu mera befogat om utskottet i sitt betänkande, det är ju det enda vi har tillgång till, på allvar hade bemödat sig om att bemöta och även argumentera mot de invändningar som framförts av motionärerna. Vi kan inte finna att det förhåller sig på det sättet. Inte heller i dagens debatt har man på allvar gått in på dessa frågeställningar. Jag beklagar att det i detta pressade skede är ont om tid för det.

I min inställning, och det gäller även motionen, ligger också ett ifrågasättande av det som Ingrid Andersson var inne på i sin replik, nämligen hänvisningen till att den här lagen inte träder i kraft så snart, utan människor har möjlighet att reagera och att informera sig. Vi vänder oss naturligtvis mot synen på den enskilde. Det kan ju aldrig vara en plikt eller skyldighet för den enskilde att ställa sig till förfogande eller ens att redogöra för sin personliga inställning till samhället. I stället är det samhället som, med full respekt för den enskilde, skall respektera det val eller icke-val som den enskilde gör.

Med formuleringarna här blir det i stället en uppmaning till den enskilde att svara upp mot en förfrågan, en anmodan, från samhällets sida. Det strider mot den etiska grundsyn som vi motionärer står för.

Anf. 152 INGRID ANDERSSON (s)

Herr talman! Vi i utskottet har all respekt för att människor har en annan syn och kan tänka på ett annat sätt än vi i utskottet. Men jag vill gärna så att säga ha samma inställning tillbaka. Jag vill nämligen möta respekt för den inställning vi intar och respekt för det verkligt ingående arbete som vi har gjort för att sätta oss in i och försöka göra förslaget så bra som möjligt så att människors egen vilja kan komma till sin rätt. Jag tycker faktiskt att vi har klarat av det bra.

Jag tycker inte att denna fråga förtjänar ett resonemang där man citerar bitvis. Det verkar, tycker jag, som om det kunde vara bra om Lennart Rohdin noga läste igenom både propositionen och utskottets betänkande. Där finns det väldigt många resonemang, diskussioner och förklaringar kring våra ställningstaganden.

Anf. 153 LENNART ROHDIN (fp)

Herr talman! Jag kan försäkra Ingrid Andersson att jag har läst betänkandet och propositionen både fram- och baklänges. Det tror jag också att mitt engagemang i den här debatten har visat.

Problemet är naturligtvis att vi har olika grundsyn. I mitt och motionärernas fall handlar det om en absolut respekt för varje enskild individ – oavsett vad som är bra för samhället och oavsett vad som är bra för medmänniskorna. Som jag sade i mitt inlägg från talarstolen är jag den förste att önska att så många människor som möjligt ser den här möjligheten att vara sina medmänniskor behjälpliga. Men det får inte innebära att vi har en annan attityd till dem som gör ett annat val eller inte gör något val alls.

Ingrid Andersson sade i sitt inlägg från kammarens talarstol att vi vet att de flesta har en positiv inställning. Men om man säger att de

*Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m*

flesta har en positiv inställning är budskapet – från oss, från samhället – om hur vi bedömer deras uppfattning väldigt klart. Det är också en påtryckning som jag tycker är helt otillbörlig.

Ingrid Andersson sade vidare: Möjligheten finns ju att säga nej. Skall den enskilde verkligen ha en skyldighet att informera samhället om hur han eller hon ser på sig själv, sin kropp, sitt liv? Det är ungefär samma resonemang som vi har hört tidigare under åren om kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet: Man har ju rätt att reservera sig! Vi som från principiella utgångspunkter har ifrågasatt det resonemanget har hävdat att det skall råda respekt för den enskilde i sammanhanget.

Anf. 154 INGRID ANDERSSON (s)

Herr talman! Jag vill bara för klarhets vinnande säga att det inte finns några krav på att människor skall fylla i donationskort eller register. Det kommer att bli högst frivilligt. Men jag vill gärna säga att jag tror att den ordning som föreslås nu faktiskt kommer att bli bättre och lättare att hantera för alla människor än den ordning som råder i dag, när människor i väldigt svåra situationer ställs inför frågan: Skall vi donera eller inte? Frågan är kanske inte genomfunderad, och ingen vet. Det upplevs som väldigt, väldigt svårt.

Herr talman! Med all respekt för Lennart Rohdins uppfattning yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet. Jag hoppas att det kommer att visa sig när det här genomförs i verkligheten att människor kan lita på att deras vilja helt tas till vara. Det är lika viktigt att ett ja till donation respekteras som att ett nej till donation respekteras. Det är också vår utgångspunkt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

## 19 § Bidragsbestämmelserna för fristående skolor

*Bidragsbestämmelserna för fristående skolor*

Föredrogs
Utbildningsutskottets betänkande 1994/95:UbU16
Bidragsbestämmelserna för fristående skolor (prop. 1994/95:157)

Anf. 155 ULF MELIN (m)

Herr talman! I årets budgetproposition skriver regeringen när det gäller fristående skolor på grundskolenivå följande: "Regeringen har för avsikt att göra förändringar i det nuvarande regelsystemet för fristående skolor. I syfte att uppnå ett brett politiskt stöd i dessa frågor kommer regeringen att tillsätta en parlamentarisk beredning som bl.a. skall behandla frågor som rör bidrag, avgifter, godkännande av och tillsyn över de fristående skolorna."

Samtidigt som regeringen fastställde direktiven till denna utredning lade man fram en proposition till riksdagen om att sänka den garanterade bidragsnivån till de fristående skolorna från 85 till 75 % från den

*Bidragsbestämmelserna för fristående skolor*

1 juli. Att regler för bidragsgivningen ingår i utredningens direktiv hade uppenbarligen ingen betydelse. Socialdemokraterna hade redan bestämt sig för att minska stödet.

Anmärkningsvärt är också att regeringen varken har redovisat någon aktuell översikt av de fristående skolornas ekonomi eller redovisat något underlag för nedskärningen. Mot bakgrund av bristerna i beslutsunderlaget och med vetskap om att ett utredningsförslag är att förvänta i november borde regeringen ha väntat med förslag tills konsekvenserna kunnat bedömas. Eftersom utredningen som sagt skall vara klar i november hade det inte behövt innebära någon lång väntan.

Hade regeringen velat åstadkomma långsiktigt rimliga villkor för friskolorna och menat något med talet om brett politiskt stöd och långsiktiga spelregler hade man knappast börjat med att fatta ett tillfälligt beslut. Med sitt agerande föregriper regeringen utredningens resultat å det grövsta. Jag har tolkat agerandet så att det gällde att tysta ned de socialdemokratiska fundamentalisterna och dogmatiska kommunala företrädare. Widar Andersson är tyvärr en av de få i det socialdemokratiska partiet som kämpar för de fristående skolorna.

Socialdemokraterna gillar inte och har aldrig gillat fristående skolor av rent ideologiska skäl. Det finns massvis med exempel på detta i riksdagsprotokoll, pressmeddelanden och artiklar. För socialdemokraterna gäller att alla barn skall gå i samma skola – därmed basta! Barnens behov och önskemål är av underordnad betydelse.

Under förra mandatperioden hade vi en ständig kamp med socialdemokraterna i denna fråga. De hittade hela tiden något fel med friskolorna. Antingen var de för stora, så att de hotade den kommunala skolan, eller också var de för små, vilket hotade barnen. Antingen var de för olika den kommunala skolan för att vara ett alternativ eller också var de för lika och behövdes inte. Argumenten skiftade, men motståndet bestod.

Under den borgerliga regeringsperioden förbättrades de ekonomiska villkoren för friskolorna radikalt. Äntligen fick de ekonomiska villkor som var likvärdiga de offentliga skolornas. Den nationella skolpengen – om jag får använda det uttrycket – innebar att fristående grundskolor har rätt att få ett elevanslag motsvarande 85 % av genomsnittskostnaden i det kommunala skolväsendet. Resultatet av denna reform samt det faktum att elevers rätt att välja skola slogs fast är att vi fått en dramatisk ökning av antalet friskolor. En annan positiv effekt är att elevavgifterna sjunkit eller helt försvunnit. Därmed kan alla oavsett inkomst välja, vilket jag tycker är riktigt.

Enligt överenskommelsen mellan Socialdemokraterna och Centern om sänkningen av ersättningsnivån skriver man in i skollagen att kommunen skall ta hänsyn till om den fristående skolan har särskilda kostnader på grund av:

1. att skolan drivs av en enskild fysisk eller juridisk person och inte av kommunen,
2. att skolans åtagande omfattar elever med behov av särskilda stödinsatser, och
3. att skolan erbjuder skolhälsovård.

Det är bra att detta skrivs in i skollagen, i varje fall jämfört med förslaget i propositionen, där det föreslogs en sänkning rakt av. Men brasklappen är trots allt att det är kommunen själv som avgör om man skall beakta om en fristående skola har ett större åtagande eller inte. Med den uppgörelse som har träffats mellan Socialdemokraterna och Centern är skolorna utlämnade till kommunpolitikernas välvilja, eller som det konkret står på s. 9 i betänkandet: "Utskottet anser att kommunen vid prövningen av bidrag skall kunna ta hänsyn till om de särskilda kostnader som utskottet har behandlat i det föregående ryms inom schablonbidraget."

En fristående skola har kostnader som kommunen inte har, exempelvis när det gäller momsskyldigheter, pensionsåtaganden och arbetsgivaravgift. Även om en friskola har elever med funktionshinder, elever som behöver stödundervisning, undervisning i hemspråk eller undervisning i svenska som andraspråk och erbjuder skolhälsovård kan kommunen genom den brasklapp jag nyss citerade besluta att detta ryms inom 75-procentsnivån. Det finns också anledning att påpeka att de flesta skolorna uppfyller kriterierna.

Erfarenheten av det nuvarande systemet är vidare att 85-procentsnivån i regel har blivit både det lägsta och det högsta bidraget från kommunerna – alltså både ett golv och ett tak. Risken är uppenbar att det nya golvet och taket blir 75 %, eftersom det är kommunen som ensidigt beslutar om ersättningsnivån. I så fall tvingas friskolorna att minska kostnaderna med 10 procentenheter utöver det som krävs med anledning av att kommunernas genomsnittskostnader i många fall också minskats.

Jag vill därför fråga majoritetsföreträdarna i den här debatten: Vad gör ni om det visar sig att kommunerna inte beaktar om en friskola har åtagande som står i skollagen utan ger den lägsta möjliga ersättning?

Låt mig ta ett exempel. Jönköpings kommun styrs den här mandatperioden av Socialdemokraterna och Centern. Jönköpings kristna skola har inga problem att få elever.

I dag har den 43 elever mot 27 vid starten för tre år sedan. Skolan har flera gånger uppvaktat skol- och barnomsorgsnämnden i Jönköping om att få ytterligare pengar utöver minimibeloppet 85 %, men fått nej. Några elevavgifter tas inte ut, och föräldrarna har vanliga eller låga inkomster. Skolan har tagit hand om barn med särskilda behov, och skolan har skolhälsovård och skolskjuts. De ledande socialdemokraterna i kommunen anser att friskolorna är överkompenserade och välkomnar den föreslagna sänkningen av ersättningsnivån. Förmodligen kommer Jönköpings kristna skola att få ersättningen sänkt. Kan skolan i framtiden ta emot elever med särskilda behov eller elever med invandrarbakgrund? Det är en berättigad fråga.

Under riksdagens muntliga frågestund den 18 maj gjorde utbildningsminister Carl Tham följande uttalande med anledning av en fråga av Birgitta Wichne angående Sverigefinska skolan i Borås. Han sade följande:

"För det första har vi i regeringen klart markerat att vi inte vill ha en utveckling som innebär fler och fler privatskolor i landet med därmed följande segregation. Detta gjordes också klart i valrörelsen.

För det andra har vi tillsatt en utredning som skall se över hela systemet med stödet till privatskolorna, eller friskolorna som de ofta kallas. Innan den är klar kan vi inte säga hur det skall bli.

Det är dock helt klart att man inte kan ha ett system där privatskolor skriver ut sina kostnader på kommunerna samtidigt som dessa har tillräckligt med utbildning. Det är just sådana system som urholkar den offentliga skolans möjligheter att ge god utbildning, och det motsätter vi oss."

Detta uttalande av departemenstchefen visar tydligt den socialdemokratiska motviljan mot fristående skolor och föräldrars och elevers rätt att välja skola och skolform. I samma anda uttalade sig det ansvariga kommunalrådet, socialdemokrat, i Borås om stadens friskolor, där hans uppfattning är att det inte är nog med att bidragsnivån skall sänkas utan kommunen skall också besluta om vilka skolor som man skall stödja.

Jag skulle vilja fråga utskottsmajoriteten om ni delar den uppfattningen som Carl Tham har delgett här i riksdagen och som även det ansvariga kommunalrådet i Borås har uttalat.

När den här typen av signaler kommer från departementschefen och ledande kommunala företrädare, då blir jag djupt bekymrad för de fristående skolornas framtid i Sverige.

De viktigaste förutsättningarna när det gäller att driva en verksamhet är att spelreglerna är rättvisa, lätt överblickbara och långsiktiga. Vi tvingas nu att konstatera att dessa förutsättningar inte gäller för friskolor i Sverige. Utan att presentera något underlag för sitt förslag föreslår regeringen en sänkning av bidragsnivån med tio procentenheter att gälla redan från den 1 juli i år. Konsekvenserna av detta snabbt framarbetade förslag kan bli katastrofala, framför allt på många nystartade fristående skolor. Jag är oroad för framtiden för alla de hundratals skolor som kom till under förra mandatperioden och för de nya som är på gång om dessa skall bli utlämnade till kommunala vänsterpolitikers godtycke.

Jag skulle vilja fråga statsrådet Ylva Johansson: Vad är skälen till att ni föregriper utredningens resultat och vad är det ni vill åstadkomma? Är målet att skjuta de fristående skolorna i sank så fort som möjligt?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 156 MARGITTA EDGREN (fp)

Herr talman! Låt mig först markera att, vilket också står i vår kommittémotion, Folkpartiet liberalerna finner det mycket anmärkningsvärt att regeringen först aviserar en parlamentarisk utredning som vi alla utser ledamöter i men sedan omedelbart föregriper denna utrednings arbete genom att föreslå nedskärningar av stödet till de fristående skolorna. Vi avvisar därför regeringens förslag om lagändring men välkomnar den parlamentariska utredningen. Vi går in i det arbetet i

avsikt att skapa långsiktiga och politiskt brett förankrade ekonomiska förutsättningar för fristående skolor.

Merparten av de fristående skolorna i dag baseras antingen på en speciell pedagogik eller på konfession. Folkpartiet liberalerna hävdar att det finns en betydligt större potential av fristående skolor som kan utvecklas om politisk stabilitet och långsiktighet kunde uppnås så att även friskolorna kunde planera långsiktigt. Oaktat utvecklingen tror vi aldrig att antalet fristående skolor kommer att överstiga 10 % av skolorna i det totala skolväsendet. Det viktiga är dock inte antalet utan möjligheten och rätten att starta en sådan skola.

En hittills ofta förbisedd potential utgörs av kreativa entusiastiska lärare som tillsammans vill pröva idéer inom sitt professionella område och föredrar att göra det utanför den kommunala skolan. De vill vara mera självstyrande än vad som är möjligt med det kommunala regelverket och tillsammans med barn, ungdomar och föräldrar utveckla den egna skolan på bästa sätt. Enligt vår uppfattning finns det inga skäl att bromsa en sådan utveckling. Tvärtom kan det också fungera som en stimulans som kommer föräldrar, elever och lärare till godo. Måhända kan den konkurrensen också fungera som katalysator när det gäller att förmå kommunpolitiker att släppa mer beslutsrätt till de lokalt verksamma i de kommunala skolorna.

För att säkerställa att alla har möjlighet att välja en friskola om de så önskar har vi också klart markerat att de skall vara avgiftsfria. Skattepengarna till skolverksamheten ingår i det generella statsbidraget och skall omfatta kommunens alla barn oavsett om de väljer att gå i en kommunal skola eller i en friskola. Därför har vi markerat denna vår inställning genom reservation 10, som jag dock icke yrkar bifall till. Det kommer kanske våra reservationskamrater att göra.

En fråga som ofta tas upp i debattinlägg från socialdemokrater och även från vänsterpartister gäller barn med särskilda behov. Friskolorna framställs då ofta som segregerande när det i stället finns mycket som tyder på att friskolorna – kanske beroende på sin annorlunda pedagogik – ofta gör betydande insatser för barn med särskilda behov. Flera av friskolorna har t.o.m. inriktningen att specialisera sig på barn med särskilda behov, t.ex. dyslektiska elever. Hotet mot friskolorna är alltså också ett hot mot dessa elever, som i friskolorna har hittat en miljö som passar just dem.

Folkpartiet har också reserverat sig när det gäller tillsynen. Vi kräver i reservation 12, som jag härmed yrkar bifall till, att Skolverket fortsättningsvis skall vara den enda tillsynsmyndigheten för de fristående skolorna. Däremot vill vi ändra tillsynen så att samma regelverk skall gälla för kommunala och fristående skolor. Vi menar att det är logiskt att kommunen tar helhetsansvar för all den skolverksamhet som bedrivs inom kommunen och för de barn som bor där. Jag vet att den parlamentariska kommittén också har fått i uppdrag att titta på hur man skall fördela tillsyns- och tillståndsverksamheten. Genom vår reservation har vi klart markerat hur vi vill ha det i framtiden.

En väg för att få veta om allt fungerar bra och vad som kan bli bättre vore att fler kommuner följer exemplet från några kommuner som

har inrättat en kommunal skolinspektör. Det borde som sagt prövas i ännu fler kommuner.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan förutom på de punkter där Folkpartiet har avgivit reservationer. Jag yrkar än en gång bifall till reservation 12.

Anf. 157 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v)

Herr talman! I en motion från Vänsterpartiet från den allmänna motionstiden begärde vi att regeringen skulle återkomma med förslag om rättvisare former för ekonomiskt stöd till friskolorna. Vi sade i motionen att vi tyckte att 85 % var en för hög ersättningsnivå och att skolpengen som infördes under den förra regeringen var ett alltför statiskt och okänsligt resurstilldelningssystem.

Vi anser att det offentliga stödet bör utformas på ett mycket mer flexibelt och behovsinriktat sätt och att vi i högre grad skall ta hänsyn till vilka elever som finns i den enskilda skolan. Det är alltså barnens behov som skall styra resurserna.

I dag överkompenseras friskolorna i vissa fall. Jag tycker att det är viktigt att alla skolor i en kommun ges likvärdiga förutsättningar för arbetet – ekonomiskt, pedagogiskt och organisatoriskt.

Resurserna måste fördelas så att de så långt som möjligt kompenserar för olikheter i den sociala sammansättningen. Skolpolitiken måste utformas så att segregationstendenser av olika slag motverkas.

Rätten att välja skola skall givetvis finnas kvar, men valfriheten får inte betonas så starkt att den motverkar strävan till ökad jämlikhet och minskade sociala klyftor.

Jag är därför nöjd med att regeringen nu har tillsatt en parlamentarisk utredning som skall se över de framtida villkoren för friskolorna. Arbetet skall ju vara färdigt senast den 1 november i år, då också ett förslag till lagändringar skall läggas fram.

Jag vill markera att vi inom Vänsterpartiet inte är negativa till själva friskoletanken som sådan. Friskolorna kan vara utmärkta komplement till den kommunala skolan. De kan skapa utrymme för spännande alternativ och på så sätt bidra till pedagogisk förnyelse och utveckling. De kan profilera studierna med inriktning mot olika kulturformer.

Vi anser att det är sådana skäl, dvs. de som hör ihop med den pedagogiska särarten, som skall vara avgörande när man fattar beslut om att inrätta nya friskolor, inte själva privatiseringen som sådan. Även Margitta Edgren nämnde den pedagogiska särarten, om jag tolkade henne rätt. Nu är det ju inte alltid det som är skälet till att man startar en friskola.

Jag tycker att Ulf Melin uttryckte en ganska låg uppfattning om kommunalpolitiker när han sade att friskolorna blir utlämnade till kommunernas välvilja. Jag tror att kommunerna är de som bäst kan avgöra hur deras verksamhet skall organiseras. Vi tycker därför att kommunerna bör få större inflytande, både när det gäller att ge tillstånd till nya friskolor och när det gäller att utöva tillsyn över skolorna.

Förutsättningen för att få offentliga bidrag måste vara att grundläggande demokratiska principer följs enligt skollagen och läroplanen och

att friskolan har kompetenta och behöriga lärare. Skolarbetet skall präglas av öppenhet, tolerans, allsidighet och saklighet.

Vi anser att elevavgifter inte får förekomma om skolan vill ha offentligt stöd. Annars urholkas den reella möjligheten till fritt val av skola. Valet kommer i stället att styras av föräldrarnas ekonomiska förhållanden. Enligt rapporten Valfrihet inom skolan ökar visserligen kvaliteten i skolor för de välbärgade genom existensen av elevavgifter, men de flesta andra skolpolitiska mål motverkas, prestationssegregeringen ökar och likvärdigheten urholkas.

Med detta vill jag yrka bifall till Vänsterpartiets och Folkpartiets reservation nr. 10 om att friskolorna i princip skall vara avgiftsfria.

I propositionen föreslås att bidraget till friskolorna skall motsvara 75 % av genomsnittskostnaden för kommunens grundskoleelever. Reglerna skall gälla i väntan på att utredningen om friskolorna redovisat sina slutsatser. 75-procentsnivån är identisk med vårt andrahandsyrkande när riksdagen tog beslut i frågan.

Vänsterpartiet ställde sig bakom förslagen i regeringens proposition, vilket också Socialdemokraterna var informerade om. Genom överenskommelsen med Centerpartiet förändrades dock förutsättningarna något. Jag vill säga att jag inte är sur, eller besviken över att Socialdemokraterna och Centern kommit överens, endast kanske litet lätt förvånad över att resultatet presenterades i massmedia innan utskottet över huvud taget hade behandlat frågan.

Centerpartiet har brutit upp från den något prestigefyllda låsning som övriga borgerliga partier har i frågan om ersättningsnivå till friskolorna. Det är vi glada över. Däremot är jag mer tveksam till sakinnehållet och har därför reserverat mig mot de förändringar i skollagen som är resultatet av överenskommelsen. Det har jag gjort av flera skäl. 75 % är ett golv, och skall betraktas som ett sådant och inte som ett tak. Kommunerna har alltså full frihet redan nu att ersätta friskolorna med ett högre belopp. I den meningen är alltså överenskommelsen ett slag i luften. Det är viktigt att slå vakt om kommunernas självstyre. Jag tror att kommunerna själva har bästa kunskap om friskolorna inom den egna kommunen och därmed också möjlighet att bedöma i vilken utsträckning och av vilka skäl en högre ersättningsnivå eventuellt bör utgå. Att förändra skollagen nu, innan utredningen är klar med sin rapport, anser jag på ett olyckligt sätt skulle föregripa utredningens arbete. Jag är rädd att utredningens möjligheter att diskutera frågan förutsättningslöst skulle minska. Jag tror att den kanske medvetet vaga formuleringen kan skapa tolkningssvårigheter och därmed onödigt byråkratiskt krångel.

Jag yrkar därmed bifall till reservation nr. 3.

Till sist vill jag göra en mer ideologisk förklaring, som Ulf Melin efterlyste. Vi tycker att det är viktigt med en sammanhållen likvärdig skola för alla barn. Det är den skolan Vänsterpartiet i första hand vill lägga ner energi och kraft på att utveckla och förbättra. Den skolan är inte kommunalgrå. Där finns mängder av fantasi och kreativitet.

Det är min övertygelse att det är av stort socialt värde att barn går i en närbelägen skola, där de undervisas tillsammans med andra barn

med olika bakgrund, förutsättningar och intressen. Det är ofta den kommunala skolan. Det goda mötet mellan människor är kanske det viktigaste motmedlet mot fördomar och våld. I den skolan bygger vi egentligen grunden också för vår demokrati.

Anf. 158 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Britt-Marie Danestig-Olofsson sade att jag har en låg uppfattning om kommunalpolitikerna. Jag kanske uttryckte mig dåligt, men jag grundar mig på de uttalanden som gjorts i riksdagen av Carl Tham exempelvis och av många socialdemokratiska kommunalråd runt om i landet. Jag tror att resultatet kommer att bli att golvet kommer att sänkas från 85 till 75 procent.

Hela resonemanget är egentligen felaktigt. Både Vänsterpartiet och Socialdemokraterna utgår hela tiden från den kommunala planeringen. Vi skall väl utgå från elevernas behov. Det är väl det det handlar om. Den offentliga skolan spelar då naturligtvis en stor roll. Men det gör också den fristående skolan. Jag tycker att Britt-Marie Danestig-Olofsson uttryckte fördomar mot de fristående skolorna. De flesta fristående skolorna har barn med särskilda behov, hemspråksundervisning, barn med invandrarbakgrund osv. De har barn som har haft problem i den offentliga skolan. För de barnen har friskolorna varit ett bra alternativ.

När det gäller elevavgifterna skulle jag vilja ställa en fråga. Om man sänker bidragsnivån finns väl en uppenbar risk att man måste ta ut högre elevavgifter?

Anf. 159 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Jag har alltid uppfattat att skolpolitiken har sin grund just i barns behov. Det gäller alla barns behov. Men i skolpolitik liksom i all politik måste det finnas inslag av planering.

Jag tyckte faktiskt att Ulf Melin uttryckte en ganska låg uppfattning om kommunalpolitikernas förmåga att avgöra detta. Vi behandlar frågan om friskolor som om alla friskolor såg likadana ut, som om de stod för någonting gemensamt. Friskolorna är ju sinsemellan väldigt olika. Jag vet av egen erfarenhet att man som skolpolitiker kan bedöma friskolornas värde som komplement till den kommunala skolan på olika sätt beroende på vad de står för.

Jag uppfattade inte frågan om avgifterna. Om Ulf Melin upprepar den skall jag försöka svara på den.

Anf. 160 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Jag skall upprepa frågan. Om man nu sänker bidragsnivån från 85 till 75 % är inte då risken uppenbar att dessa skolor i stället måste ta ut eller öka en elevavgift? De måste ju täcka in sina kostnader på något sätt.

Sedan har vi olika syn på planering, det är uppenbart. Jag tycker inte att det är politikernas uppgift i en kommun att värdera om en fristående skola behövs eller inte. Det tycker jag faktiskt att elever och föräldrar skall göra och ingen annan.

Anf. 161 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Jag har en absolut övertygelse om att kommunalpolitikerna klarar av att bedöma det här. Vad jag vände mig emot när det gäller överenskommelsen mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet är att den ändring de föreslår att man skall göra i skollagen inte täcker in speciellt mycket. Jag tycker att man måste ha ett mycket mera nyanserat sätt att se på friskolorna.

Jag antar att det kan finnas friskolor som klarar sänkningen till 75 % utan att kvaliteten sänks alltför mycket. Men det finns friskolor som inte kommer att klara det och som har andra åtaganden, ungefär som man har skrivit här, men det kan också vara helt andra saker. Då skall naturligtvis kommunen bedöma om man skall ge 85, 95 eller 100 % av den genomsnittliga kostnaden till dem. Det är alltså en bedömningsfråga.

Anf. 162 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Herr talman! Jag blev riktigt rörd när jag hörde Britt-Marie Danestig-Olofsson med schwung i rösten tala om friskolornas kreativa lärare, om spännande alternativ och pedagogiska säraarter. Men jag fick det inte att gå ihop när hon några minuter senare hävdade att de samtidigt ökar segregationen och ojämlikheten. Jag vill ha en liten förklaring på hur detta hänger ihop.

Min andra fråga, som också har med detta att göra: Britt-Marie Danestig-Olofsson ifrågasatte skälen till att man startar skolor. Om det inte är de skäl hon först talar om – spännande alternativ, pedagogisk särart osv. – vilka skäl tänker Britt-Marie Danestig-Olofsson då på? Det vill jag också gärna veta.

Den sista raka frågan: Departementet sätter till en parlamentarisk utredning med en lång rad direktiv inom just detta område, och vi alla utser dem vi tror är bäst skickade att komma fram med ett bra förslag. Är det tillfredsställande att man samtidigt släpper i väg en proposition som tar stora delar av det arbete den parlamentariska kommissionen skulle uträtta? Tycker Britt-Marie Danestig-Olofsson att det är ett korrekt sätt att hantera riksdagen?

Anf. 163 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Först den pedagogiska särarten och av vilka skäl man startar friskolor. Som jag sade i mitt inlägg tycker vi att det är bra med skäl som hänger ihop med den pedagogiska särarten. Men man har tyvärr inte alltid detta skäl.

Jag skall ta ett praktiskt exempel. I den kommun som jag kommer ifrån ligger det en högstadieskola i ett mycket resursstarkt område. Föräldrarna är välutbildade och har ganska höga inkomster. Nu är grundskolan överdimensionerad i kommunen. Kommunen väljer då – därför att skolan är nersliten – att föreslå att just den skolan skall läggas ned. Då uppstår tanken på en friskola hos föräldrarna. Det tycker jag är ett dåligt skäl att starta en friskola.

Då rullar man bara problemet med överdimensioneringen till ett annat område, där föräldrarna inte har så starka resurser och inte kan

driva frågan på det sättet. Det kanske drabbar ett område där barnen har det jobbigast och där de sociala problemen är störst.

Jag kan räkna upp andra dåliga skäl också. Det finns kommunalpolitiker som har drivit friskoletanken just därför att det har gett en möjlighet att privatisera den gemensamma sektorn. Det tycker vi också är dåliga skäl.

På så sätt kan friskolorna inverka menligt och förstärka segregationen.

Anf. 164 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Herr talman! Jag uppskattar att jag fick svar, men jag är inte riktigt nöjd med svaret. De barn som har det dåligt skall få resurser utifrån sina behov, oberoende av om de går i kommunal skola eller fristående skola. I detta fall bör kommunen även värna den skola där barnen har det dåligt. Det är ju hela intentionen med den nya skollagen, läroplanen, betygssystemet, att kommunen har ett stort ansvar för *alla* barn. Jag tycker inte man kan använda detta som argument mot fristående skolor generellt.

Sedan skulle jag vilja att Britt-Marie Danestig-Olofsson också svarade på min sista fråga: Är det tillfredsställande för er att man tillsätter en utredning och samtidigt skickar i väg en proposition till riksdagen som tar loven av det utredningen skulle arbeta med?

Anf. 165 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Min erfarenhet och min kunskap säger mig, som jag också sade i inlägget, att friskolorna i vissa fall har blivit överkompenserade på de kommunala skolornas bekostnad.

Med de stora nedskärningar vi har inom kommunerna nu och som så hårt drabbar skolorna tycker jag – trots att utredningen nu är tillsatt och att det principiellt inte är så bra att göra så här – att det var en tvingande nödvändighet.

Anf. 166 GUNNAR GOUDE (mp)

Herr talman! Det är svårt att förstå varför regeringen hastar fram ett förslag om ändring av bidragsgränsen från 85 till 75 % för de fristående skolorna. Tillfället är osedvanligt illa valt. Kommunerna är just nu mitt uppe i arbetet med att ta fram generella principer för fördelning av resurser till de kommunala skolorna. Dessutom arbetar en utredning med uppgiften att ta fram nya regler för medelstilldelning till fristående skolor. Den skall vara klar under 1995 så att de nya reglerna kan träda i kraft i juli 1996.

Av rapporter från Kommunförbundet att döma är man ute i kommunerna enig om att resurserna skall fördelas till skolor med hänsyn till barnens behov. Resursfördelningsmodellerna kommer att väga in sådana faktorer som de sociala, antalet invandrabarn, barn med speciella behov etc.

Miljöpartiet ser de fristående skolorna som en viktig resurs inte minst för den pedagogiska utvecklingen inom kommunerna. Naturligtvis skall också de fristående skolorna få bidrag enligt samma regler

som de kommunala, alltså med hänsyn tagen till barnens behov. Och naturligtvis måste hänsyn tas till skillnader i de ekonomiska spelreglerna för privata och kommunala skolor, t.ex. vad gäller moms och pensionsbetalningar.

Något underlag för det förslag som nu hastats fram finns inte. Underlaget skall ju tas fram av den just påbörjade utredningen. Förslaget är extra olyckligt eftersom det inte yttrar sig om hur de fristående skolornas baskostnader skall beräknas, utan endast innehåller diffusa skrivningar om att speciella hänsyn skall tas till om skolan har skolhälsovård eller elever med speciella behov. Det är upp till kommunen att bestämma bidraget, precis som tidigare. Det enda nya är att kommunens svängrum har ökat, så att det omfattar även intervallet 75–85 %.

Herr talman! Sammanfattningsvis kan man säga att detta förslag är dåligt underbyggt. Det gagnar inte de fristående skolorna och det öppnar upp för ett ökat godtycke från kommunernas sida vid beräkningen av bidragets storlek. Förhoppningen är att kommunerna som redan kommit mycket långt i budgetarbetet för 1995/96 inte alls påverkas av beslutet, och att man inför nästa budgetår har utredningens förslag att gå efter. Mycket talar för att utredningens förslag kommer att bli mycket bättre när det gäller garantier för en rättvis resursfördelning till de fristående skolorna.

Jag yrkar bifall till reservation 1 mom. 1 och därmed avslag på regeringens förslag.

Anf. 167 INGER DAVIDSON (kds)

Herr talman! Som flera talare redan har konstaterat är regeringens hantering av de fristående skolorna mycket märklig. Samtidigt som en utredning tillsattes, som bl.a. skulle behandla just bidragen till friskolorna, kom regeringens förslag om en förändring av bidragsnivån från 85 % till 75 % av genomsnittskostnaden för en elev i den offentliga skolan. Det är en märklig hantering av flera skäl.

För det första har det nya systemet knappt hunnit börja verka.

För det andra finns huvud taget inte någon utredning eller analys, när det gäller de fristående skolornas ekonomi i förhållande till de offentligas, som ger belägg för vare sig underkompensation eller överkompensation av friskolorna. Båda argumenten förekommer ju i debatten, som ni vet.

Förslaget kan bara ses som en eftergift till de starka krafter inom socialdemokratin som av ideologiska skäl till varje pris vill försämra de ekonomiska villkoren för friskolorna för att på det sättet långsamt strypa deras verksamhet.

För att nämna litet historia har ett litet antal friskolor under många år antingen fått leva på svältgränsen – de har har bara överlevt på grund av att lärarna jobbat för låga löner och genom att föräldrarna har bidragit med matlagning, städning, basarer och liknande – eller så har skolorna tvingats ta ut skyhöga avgifter, vilket har medfört att bara barn till föräldrar med tjocka plånböcker har kunnat gå i friskola. Detta har minimerat antalet elever i friskolor samtidigt som det har lett till en otillfredsställande segregation.

*Bidragsbestämmelserna för fristående skolor*

Den förra regeringen ändrade på detta genom att införa ett bidragssystem som var mer likvärdigt med den offentliga skolans. Genom att en lägsta bidragsnivå fixerades kunde friskolorna för första gången börja planera på litet längre sikt. Det ledde dels till att ett antal nya skolor startade, dels till att de flesta skolor som tidigare hade tagit ut avgifter sänkte avgifterna eller tog bort dem helt. För första gången öppnades alltså möjligheten att välja en fristående skola för helt vanliga föräldrar som av någon anledning ville satsa på det för sina barn.

Genom att med kort varsel sänka nivån på bidraget med tio procentenheter har den nuvarande regeringen återigen slagit undan benen för den långsiktiga planering som är en förutsättning för verksamheten. Därmed har regeringen redan nu angett riktningen och har på det sättet bakbundit den kommitté som borde ha fått utreda bidragsbestämmelserna förutsättningslöst utifrån de erfarenheter som man nu börjar kunna dra av det gamla systemet.

Det förslag som vi nu skall ta ställning till bygger på en uppgörelse mellan Centern och Socialdemokraterna. Jag tror att det har varit Centerns ärliga vilja att minska det ursprungliga förslagets skadeverkningar för friskolorna. Samtidigt tror jag att uppgörelsen ger helt motsatt effekt.

Centern binder sig redan nu till en uppgörelse, dels om en lägsta procentsats, dels om ett antal listade faktorer som man skall ta hänsyn till vid bedömning av bidragets storlek.

Det är bra att en del av de extra kostnader som fristående skolor ofta har lyfts fram. Men Centern går dessutom med på att kommunerna skall ha tolkningsföreträde fullt ut när det gäller att avgöra hur reglerna skall tillämpas. Det är alltså kommunerna som skall avgöra vilka av friskolornas särskilda kostnader som skall anses kunna räknas in i den lägsta procentsatsen för bidrag. Med den uppläggningen och med vetskapen om hur situationen tidigare har varit vid förhandlingar mellan kommuner och friskolor är det svårt att tro att det kommer att få någon som helst praktisk betydelse att friskolornas extra utgifter har listats.

Britt-Marie Danestig-Olofsson borde informera sig om hur förhandlingarna mellan friskolor och kommuner gick till innan 85-procentsregeln infördes.

De 75 procenten kommer i praktiken att bli ett tak, precis som de 85 procenten tidigare har varit. Dessutom bidrar uppgörelsen till att ytterligare bakbinda den sittande utredningen.

Jag är övertygad om att saken hade gagnats betydligt mer, om Centern hade medverkat till att arbeta fram ett mer genomarbetat och genomtänkt förslag i den pågående utredningen tillsammans med de partier som inte bara i ord utan i praktisk handling vill visa att de tycker att det är viktigt att offentliga och fristående skolor kan leva sida vid sida på samma villkor. Nu har det blivit en halvmesyr som utredningen kommer att få mycket svårt att ändra på, och de som drabbas är som vanligt friskolorna som återigen får leva i ovisshet om framtiden.

Herr talman! Det är inga stora mängder barn som går i fristående skolor. Det rör sig om knappt två procent av alla skolbarn. Om den positiva utvecklingen hade fått fortsätta kanske det hade blivit några

procent ytterligare. De allra flesta barn kommer också i framtiden att gå i en offentlig skola nära hemmet. Det visar erfarenheter från andra länder. Det är ju också helt naturligt, därför att det är mest praktiskt och för att det för det mesta också fungerar alldeles utmärkt.

Om det skall vara något värde med de internationella konventioner som Sverige lovat leva upp till och den svenska lagstiftning som tillförsäkrar föräldrar möjligheten att under vissa givna förutsättningar själva avgöra vilken undervisning de vill att deras barn skall få, så måste alternativen finnas kvar. Förutsättningen är då att de får arbeta på likvärdiga villkor. Sämre ekonomiska villkor leder till sämre kvalitet, vilket i sin tur leder till att Skolverket inte kan godkänna fortsatt verksamhet. Det är ett sätt att spela svälta räv, som inte är värdigt ett demokratiskt samhälle.

Frågan om hur de fristående skolorna behandlas är av stor principiell karaktär. Den ger en bild av hur de styrande politikerna ser på den enskilde medborgare som engagerar sig och själv tar initiativ till en verksamhet som ligger litet vid sidan av den huvudfåra som politikerna anser vara den bästa. Hur bidragssystemet utformas är en viktig del i det sammanhanget.

Jag yrkar bifall till reservation 1 i betänkande UbU16.

Anf. 168 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Jag tycker att Inger Davidson gav uttryck för en uppfattning om kommunpolitiker som för mig är något främmande.

Jag vill fråga Inger Davidson om hon inte alls tycker att det är barnens behov som skall styra tilldelningen av resurser. Om man tror att det är så, så måste en mängd kriterier få vara avgörande för besluten. Man måste ha ett slags fingertoppskänslighet, om man skall kunna göra nyanserade bedömningar. Efter Inger Davidsons inlägg blev jag väldigt tveksam till att hon kan se att den möjligheten finns.

Anf. 169 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jo, jag tycker att det är viktigt att man skall utgå från barnens behov. Jag tror att de som bäst kan bedöma barnens behov i de allra flesta fall är föräldrarna.

Att välja en skola ankommer på föräldrarna, eftersom de är förmyndare för sina barn. För att de skall kunna välja, måste det finnas några alternativ att välja på. Varje förälder som av någon anledning vill välja en annan skolform än den offentliga skolan för sina barn kan ju inte starta en egen skola, utan det måste finnas några alternativ att välja på. Därför är principen så oerhört viktig, att man skapar villkor för de fristående skolorna så att föräldrarna kan avgöra hur undervisningen skall ordnas för sina barn.

•Jag har ingen negativ inställning till kommunpolitiker, och jag brukar ofta stå upp och försvara dem i olika sammanhang. Men här ställs föräldrarätten mot kommunens naturliga rätt att försvara sitt revir, så att säga. Det finns oerhört många exempel på hur man, innan 85-procentsregeln infördes, vid de fristående skolorna fick sitta i dagar och nätter för att förhandla med kommunpolitiker från år till år, innan det

blev klart hur bidragen skulle utformas. Det var en fullständigt ohållbar situation. Det är därför det är så viktigt att lägga fast en procentsats, så att man vet vad man har att rätta sig efter.

Anf. 170 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Nu är det så, Inger Davidson, att föräldrarna inte kan styra den offentliga resurstilldelningen. Det skulle väl i så fall bli ganska knepigt. Det är något som vi måste överlåta till kloka och kunniga kommunalpolitiker som också kan vara föräldrar.

Jag kan inte förstå hur man skall kunna skilja på föräldrarätten och det här. Är föräldrarätten låst till 85 %?

När någonting är nytt tar det alltid sin tid innan man har känt på varandra. Det råder brist på kunskaper och erfarenheter. Men nu finns friskolor och nu har vi den här öppningen. Då har jag fullt förtroende för att detta kommer att ordna sig alldeles utmärkt i framtiden.

Anf. 171 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Det är självklart att föräldrarätten inte är låst till 85 %. Det sade jag inte heller. Jag sade att det är viktigt att man fastställer en procentsats. Som jag tidigare har sagt är jag villig att diskutera vilka olika faktorer som skall ingå. Men man måste vara väldigt noggrann och inte göra det på en höft, litet grand som jag upplever att man har gjort i det förslag som nu har lagts fram. Man måste verkligen noggrant gå igenom vilka extra kostnader som de fristående skolorna har och som vi måste ta hänsyn till. Vilka extra utgifter har den offentliga skolan som man måste ta hänsyn till och som inte den fristående skolan har? Utifrån detta får man sedan fastställa en procentsats. Och som jag sade är det viktigt att systemet utformas så att de fristående skolorna skall ha möjlighet att planera på lång sikt. Det är en fullständigt ohållbar situation att hålla på att förhandla år från år.

Anf. 172 EVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till hemställan i betänkandet och avslag på samtliga reservationer, så är det gjort.

Regeringens förslag och betänkandet är ett första steg för att förändra bl.a. bidragssytemet när det gäller de fristående skolorna. Beslutet innebär ett provisorium i avvaktan på att den utredning som har diskuterats och tillsatts och som har ett betydligt bredare uppdrag än bara bidragssystemet blir klar.

För att undanröja alla missförstånd vill jag också inledningsvis säga att det finns många bra fristående skolor liksom det finns många bra kommunala skolor. Vi från vårt håll har ingen önskan att strypa några av dessa bra skolor. Men vi vill ställa samma grundläggande krav på alla skolor när det gäller bl.a. allsidighet och saklighet och t.ex. också kompetenta lärare. De allra flesta, både kommunala och fristående skolor, uppfyller dessa krav på ett bra sätt.

När riksdagen för cirka tre år sedan beslutade om konstruktionen av de nuvarande bidragen till de fristående skolorna styrdes det beslutet i mycket hög grad av moderaternas privatiseringsiver. Det gällde då att

så snabbt som möjligt fatta beslut som skulle skynda på bildandet av privata skolor.

Beslutet fick mycket hård kritik, inte minst från moderaternas eget kommunfolk som menade att på det sättet som systemet konstruerades ryckte det undan grunden för kommunernas möjligheter att planera sitt skolväsende och uppfylla skollagens och läroplanens krav på en behovsstyrd resursfördelning. Det var stelt och statiskt. Man ansåg att det gick den kommunala självstyrelsen för när och att staten inte bara beslutade hur de statliga resurserna till skolan skulle fördelas utan också hur kommunernas egna resurser till skolan skulle användas.

Vi delade mycket av den kritiken. Vi tror nämligen inte – och det är också ett svar till Inger Davidson – att all förtroendevald klokskap är samlad här i denna kammare. Den är visserligen väl representerad, men den finns dessutom i kommunerna där man är väl skickad att handskas med dessa frågor.

Men den dåvarande regeringen ville inte lyssna. Vår kritik avfärdades med ganska föraktfulla påståenden om att vi bara var ute efter att inskränka rätten att välja skola och efter att lägga ner fristående skolor. Moderaterna hade en ambition att framstå som den enda kraft som försvarade valfriheten och möjligheterna att starta fristående skolor. Att det skulle kunna finnas ett annat bidragssystem som bättre svarar mot den lagstiftning som styr skolan ville de inte höra talas om. Därför, herr talman, blev det en total låsning så länge moderaterna satt i Utbildningsdepartementet. Det var mycket olyckligt, och det har inneburit en lång orolig tid för många fristående skolor som dessutom skrämdes av moderatpropagandan.

Desto bättre synes det nu finnas mycket goda möjligheter för en bred uppslutning kring andra och bättre regler och bidragssystem för fristående skolor i framtiden. Det behövs långsiktiga lösningar, ökad stabilitet och mycket klara spelregler. Det tror jag att alla är betjänta av, både kommuner och fristående skolor.

Den huvudsakliga kritiken mot det nuvarande bidragssystemet består i att det inte medger att resurserna fördelas efter behov. Med ett mycket högt schablonbelopp per elev ges det inte utrymme för hänsynstagande till de mycket stora skillnader i behov som olika skolor och elever har. I starkt segregerade kommuner behövs det större möjligheter att behovsstyra än dem som 85-procentsregeln medger. Jag tror att också att ett schablonbelopp på 75 % – som vi nu diskuterar – är en alltför snäv gräns i de allra mest segregerade kommunerna, där skillnaderna mellan olika kommundelar är så stora att dessa kommuner skulle behöva ha ett ännu större utrymme.

Men detta skall ju den utredning som har påbörjat sitt arbete diskutera. Jag har faktiskt gott hopp om att den skall hitta bra lösningar. Till dess är det beslut som vi nu skall fatta ett bra steg på vägen. Men här finns ingen låsning för framtiden. Vi har poängterat – och det poängteras också i propositionen – att det här är ett provisorium och att kommittén inte är bakbunden.

Kommitténs uppdrag är vidare än att man bara skall se på bidragskonstruktionen. Man skall komma med förslag om bl.a. tillsyn och

uppföljning, om kriterierna för godkännande och avgifter. Detta är principiellt komplicerade frågor som hade behövt belysas redan innan riksdagen fattade beslut för tre år sedan. Den dåvarande regeringen lade ju fram sitt förslag ett par veckor innan den utredning som då arbetade lade fram sitt betänkande. Så nog skorrar kritiken från Ulf Melin, Inger Davidson och Margitta Edgren ganska falskt i mina öron om att vi inte bryr oss om en utredning. När de grundläggande principerna lades fast av den regering där era partier var representerade struntade ni blankt i den utredning som var på väg och som bara hade ett par dagar kvar till dess att betänkandet skulle presenteras.

Vi ville upprepade gånger återigen ta upp dessa frågor till övervägganden, men sådana propåer avslogs med motiveringen att reformen var så ny. Av någon outgrundlig anledning vill moderaterna att dessa frågor inte heller nu vidare skall belysas.

Nu blir de här viktiga principiella frågorna grundligt belysta. Även om vi delar många av de uppfattningar som finns i motioner om bl.a. avgifter och regler för tillståndsgivningen, vill vi på dessa punkter invänta utredningens övervägganden och remissinstansernas synpunkter innan vi går till beslut. Det är därför som dessa motioner har avstyrkts.

Utredningen skall ju också överväga principerna för bidragssystemet. Men som jag ser det hindrar inte detta att riksdagen nu gör en förändring i nivåerna inom de principer som nu gäller. Det är en fråga av helt annan karaktär.

Precis som Britt-Marie Danestig-Olofsson sade handlar det här om att ge kommunerna bättre möjligheter till en resursfördelning efter behov. Det anpassar också bidragssystemet bättre till vad som gäller för hela det andra skolväsendet.

Med de kompletteringar som utskottet gör främst med anledning av Centerpartiets motion blir anpassningen till de regler som gäller för det övriga skolväsendet ännu bättre än vad som uttrycktes i propositionen. Det innebär att den gräddfil som en del – inte alla – fristående skolor har kunnat åka i har blivit smalare samtidigt som garantierna för behovsstyrning förstärks. Utskottet stryker under kommunernas ansvar för att, när det finns skäl för det, kompensera fristående skolor för sådana kostnader som följer av det enskilda huvudmannaskapet och sådana kostnader som följer av elevernas skiftande behov.
Och det tycker jag är svar på Ulf Melins, Margitta Edgrens och Inger Davidsons frågor.

Moderaternas besvikelse är ju inte att ta miste på, och det kanske inte heller är så förvånande att de är besvikna. Men nu kan de inte längre ropa att vargen kommer, som de har gjort i tre års tid.

Ulf Melin påstod att vi socialdemokrater alltid har varit ute efter att hitta fel på de fristående skolorna. Nej, det har vi faktiskt inte varit. Däremot har vi har hittat stora fel i det bidragssystem som Ulf Melin var med om att införa. Det är en väldig skillnad. Jag tycker inte att vi skall utsätta de fristående skolorna för att behöva vara skottavlor för en kritik som skall riktas mot ett annat håll.

Vi har i praktiken kunnat visa att det vi har sagt i debatten under tre år faktiskt är riktigt. Vi är beredda att ge de fristående skolorna villkor som är likvärdiga med dem som finns för kommunernas skolor.

Jag har svårt att förstå varför Folkpartiet, Miljöpartiet och kds hakar på moderaternas uppfattning. Det begriper jag uppriktigt sagt inte. När jag har läst deras motioner har jag uppfattat det så att dessa partier vill ha en sjyst behandling av de fristående skolorna, och att de vill ha rättvisa.

Som jag har sagt många gånger förut finns det ingenting som ställer krav på att vi skall ha ett orättvist bidragssystem för de fristående skolorna. Jag hoppas att dessa partier skall bli övertygade av utredningsarbetet om att det faktiskt finns både en ärlig och en seriös vilja att hitta lösningar som är både bra och trygga för såväl kommunerna som de fristående skolorna.

Detta insåg Centerpartiet och Andreas Carlgren. Ingen kan väl med bästa vilja i världen påstå att han är ute efter att strypa de fristående skolorna. Tvärtom har jag uppfattat Andreas Carlgren som en mycket varm anhängare av både pedagogiska alternativ och alternativa huvudmannaskap. Med den grundsynen har han riktat in sig på att nå bra resultat i sak och lämnat den retorik som alltför länge har styrt debatten.

Vi kan bara konstatera att han har lyckats bra. Dessutom uppstod det faktiskt inte några väldiga problem i vårt gemensamma sökande efter lösningar. Anledningen var mycket enkel; vi var överens om mycket. Jag tror att den samsynen skulle kunna vidgas till att omfatta många fler. Det vore bra för kommunerna, för de fristående skolorna och inte minst för barn och föräldrar. Valet av utbildning och skola för barnen är ju ett långsiktigt och viktigt beslut som skall gälla för många år framöver, och i sådana frågor är det särskilt viktigt med stabila spelregler.

Förslaget innebär också att en skola som vill bli godkänd och få bidrag måste lämna in sin ansökan något tidigare nu jämfört med vad som varit fallet förut. Motivet är enkelt: kommunerna måste för sin ekonomiska planering och för planeringen av sitt skolväsende få besked tidigare om vilka skolor som planeras att bli godkända. Får inte kommunerna det ökar risken för att vi i slutändan tvingas betala för dubbla organisationer. I en tid med begränsade resurser borde ju alla kunna instämma i det. Det är bara moderaterna som inte ser nödvändigheten i detta.

Herr talman! Jag kan bara konstatera att i och med detta beslut har de borgerliga partierna spruckit när det gäller den fråga som för den tidigare borgerliga regeringen var något av ett huvudnummer. Det återstår inte särskilt mycket av det som var regeringspolitik för bara drygt ett halvår sedan.

Jag tänker i första hand inte på Centerns ställningstagande. Vi har nog känt på oss att Centern under de gångna åren haft det svårt att anpassa sig till både språkbruk och innehåll i den moderata skolpolitiken. Nej, jag tänker i första hand på att det nu bara är moderaterna kvar

som hårdnackat fortsätter att vägra att ens diskutera ett rättvist bidragssystem.

Jag har tolkat såväl Folkpartiets som kds och Miljöpartiets motioner så att dessa partier nu är beredda att föra diskussioner om förändrade regler, om än inte just nu och här. Diskussionen skall återkomma i utredningen, och vi får anledning att återkomma till den också här i kammaren.

Anf. 173 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Jag har då aldrig hört Eva Johansson vid något tillfälle under den förra mandatperioden säga något gott om de fristående skolorna. Hon har varit en av dem som drivit hetsjakten mot de fristående skolorna här i Sveriges riksdag.

Jag log väl litet grand i min kammare när jag första gången läste igenom betänkandet och såg att socialdemokraterna med Eva Johansson i spetsen faktiskt t.o.m. i majoritetstexten kunde skriva att de fristående skolorna i många fall inte har fått den kompensationsnivå som de borde ha fått. Välkommen in i det sällskapet!

Jag tyckte vidare att det var ganska intressant när Eva Johansson talade om att man ville ha en bred samsyn och hade lyckats nå en överenskommelse med Centerpartiet. Min fråga är då: Eftersom moderaterna inte fick någon inbjudan till några överläggningar om att diskutera bidragsnivån, har kanske Folkpartiet och Kristdemokraterna fått en sådan inbjudan från Eva Johansson? Det vore ganska intressant för oss i utskottet och även för andra att få reda på det.

Vad sedan gäller ryckigheten undrar jag om det inte är ni som står för den. Ni utfärdar direktiv till en utredning som skall vara klar i november månad. Samma dag skriver ni en proposition där ni föreslår sänkning av bidragsnivån. Sedan säger ni att de bidragsbestämmelser som skall utarbetas i utredningen skall kunna gälla fr.o.m. den 1 juli nästa år. Min fråga är då: Om det nu kommer fram i utredningen att den garanterade ersättningsnivån skall vara 85 % eller 95 %, avser då socialdemokraterna med Eva Johansson i spetsen att lägga fram en ny proposition med förslag till höjning av kompensationsgraden?

Jag vill också fråga Eva Johansson om hon delar följande uppfattning, som Carl Tham framförde här i riksdagen den 18 maj i år:

"För det första har vi i regeringen klart markerat att vi inte vill ha en utveckling som innebär fler och fler privatskolor i landet med därmed följande segregation. Detta gjordes också klart i valrörelsen."

Har Eva Johansson samma uppfattning som Carl Tham har i denna fråga?

Anf. 174 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Vi har varken skrivit i betänkanden eller sagt här i kammaren att det inte finns bra fristående skolor. Jag tränade på detta under hela den föregående mandatperioden, och om Ulf Melin hade velat höra det, skulle han ha kunnat få det redan då.

Vår huvudsakliga kritik i den här frågan har inte riktats mot fristående skolor utan mot det bidragssystem som Ulf Melin var med om att

införa. Det undanröjer möjligheterna för kommunerna både att planera sin skolorganisation på ett vettigt sätt och att fördela resurser efter elevernas behov. Detta har kommunerna i uppdrag att göra. Vi måste alltså endera ändra på kommunernas uppdrag eller på bidragssystemet. Jag tycker nog att uppdraget att fördela resurser efter behov är vida viktigare än att hålla fast vid ett orättvist resursfördelningssystem.

När det sedan gäller utredningen vill jag säga att den har sina direktiv. Den är fri att lägga fram de förslag som den tycker är bra för den framtida skolan. Sedan kommer naturligtvis de förslagen att bedömas i vanlig ordning. Om Ulf Melin kan få utredningen med sig på att höja bidragen till 85, 90 eller 100 % och om det finns skäl för det, får vi sedan pröva den saken.

Anf. 175 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Eva Johansson säger att man hade kritik mot bidragssystemet. Ja, jag skall direkt erkänna att ni verkligen har haft det. Men det intressanta är att ni när ni satt i regeringsställning före 1991 års val inte gjorde ett smack för att förbättra de fristående skolornas situation. De fick låga bidrag, hade låga lärarlöner och stöddes genom stora insatser från föräldrar och andra ideella krafter. I många fall fick man ta ut elevavgifter, just därför att ni var så njugga mot dessa skolor.

Utvecklingen med det bidragssystem som vi föreslog och riksdagen beslutade om visar att de fick hyggliga villkor. Det har också givit till resultat att vi åter har fått en större mångfald i skolsystemet.

Vad sedan gäller att föregripa utredningen måste väl Eva Johansson hålla med om att det är det som man gör. Reglerna för bidrag är trots allt en central fråga för de fristående skolorna. Det är kanske den viktigaste frågan i utredningen, och den föregriper ni. Vi tycker inte att det är rimligt.

Jag vill slutligen, herr talman, än en gång fråga Eva Johansson om hon delar följande uppfattning, som Carl Tham redovisade här i riksdagen:

"För det första har vi i regeringen klart markerat att vi inte vill ha en utveckling som innebär fler och fler privatskolor i landet och därmed följande segregation. Detta gjordes också klart i valrörelsen."

Delar Eva Johansson Carl Thams uppfattning?

Anf. 176 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Ulf Melin har alldeles rätt i att vi inte har samma ideologiskt styrda vilja att privatisera skolväsendet. Därvidlag skiljer sig moderaterna och socialdemokraterna åt. Jag tror att vi har ett ganska gott stöd både i skolan som organisation och bland elever och föräldrar för vår inställning.

Den sammanhållna grundskolan är oerhört viktig, men det har inte lett oss fram till att vi vill strypa de fristående skolor som i dag är ett alternativ och som många gånger gör ett bra jobb. Det är en stor skillnad däremellan, och jag tror att också Ulf Melin inser det, när stridens hetta har lagt sig litet grand.

Ulf Melins sätt att jämföra den nuvarande debatten med de förhållanden som rådde innan vi över huvud taget hade den nuvarande formen av bidragssystem för fristående skolor är ett knep som man tar till när argumenten tryter litet grand. Ingen människa förfäktar ju i dag att vi inte skall ha ett bidragssystem för fristående skolor. Vi är ju allihopa ense om att vi bör fatta beslut om ett sådant system, men vi har olika uppfattningar om hur det skall se ut. Det där kan vi väl lägga på någon skräphög, Ulf Melin. Det är inte särskilt sakligt.

Anf. 177 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jag kan förstå att den spricka i den förra regeringen som Eva Johansson nu söker efter, när Centern har medverkat till den här uppgörelsen, är gefundenes Fressen för henne. Den förra regeringen bestod av fyra olika partier, som hade olika åsikter i väldigt många frågor, också inom utbildningspolitiken, men vi hade också en ambition att komma fram till gemensamma ståndpunkter och gjorde det också för det allra mesta. Men det hände också att man gjorde sådana utvikningar som Centerpartiet nu har gjort.

Det provisoriska systemet kan bara vara i kraft i avvaktan på utredningen, säger Eva Johansson. Jag undrar om hon verkligen själv tror på det. Om regeringen har lagt fram ett förslag med en procentsats ett halvår innan utredningen skall vara färdig och direktiven ganska tydligt uttrycker åt vilket håll man vill gå, måste jag verkligen säga att det är svårt för en utredning att tycka att den kan arbeta förutsättningslöst. Men om det verkligen är så, kommer jag att göra allt för att vi med hjälp av utredningen skall få fram ett bättre bidragssystem än det som finns nu.

Jag upplevde inte precis när debatten under den förra perioden var som hetast att det var ett bättre bidragssystem som socialdemokraterna försökte arbeta fram. Jag upplevde framför allt att det riktades en kritik mot hela friskolesystemet. Jag måste få säga det, eftersom det på Eva Johansson låter som om det inte alls har förekommit någon sådan kritik.

Om man vill ha fler exempel kan man leta bland de socialdemokratiska motioner om friskolor som väcktes under den allmänna motionstiden i år. Om jag inte minns fel var det sex motioner, och fem av dem uttryckte en mycket negativ inställning till fristående skolor. Det var bara Widar Anderssons motion som inte gjorde det.

Man kan också se på den kritik som ordföranden i Fristående skolors riksförbund för fram mot departementets hantering, med långdragning av frågor om tillståndsgivning till fristående skolor. Han är själv socialdemokrat. Det är ett ytterligare exempel på att det faktiskt finns en negativ och mycket tråkig inställning.

Min ambition är, som jag sade, att vi skall försöka komma fram till ett system som vi kan vara överens om. Jag är beredd att diskutera nivåerna i det.

Anf. 178 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Det tycker jag är bra. Jag sade också i mitt inledningsanförande att jag har upplevt att sprickan i borgerligheten inte går mellan å ena sidan Moderaterna, Folkpartiet och kds och å andra sidan Centern. Den går någon annanstans. Jag har läst era motioner och kommit fram till att det nu bara är Moderaterna som skiljer ut sig och inte vill vara med om någon diskussion. Däremot har Inger Davidson och hennes parti tillsammans med både Folkpartiet och Centern markerat i sina motioner att de är beredda att medverka i denna diskussion. Det är bra.

Direktiven till utredningen ligger fast. Om det nu är så att Inger Davidson har känt sig bakbunden tycker jag nog att hon kan känna att bojorna lossnar litet. Ni har mandat att lägga fram de förslag ni tycker skulle bidra till att vi får en bättre tingens ordning.

Våra motioner från vår oppositionstid var så konkret utformade att det t.o.m. fanns lagförslag i någon av dem. Det var sannerligen inte bara kritik. Vi lade oss vinn om och kunde presentera ett konstruktivt alternativ till det vi tyckte var dåligt. Det tyckte vi var vår uppgift som opposition.

Anf. 179 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jag gläder mig om mina bojor börjar lossna. Det känns bra. Jag tackar för det.

Jag vill gå tillbaka till något som Eva Johansson sade i sitt förra inlägg, nämligen det om kommunal självstyrelse kontra föräldrarätt. Hon sade att all förtroendevald klokskap inte finns här i riksdagen. Det skall gudarna veta att det inte är så. Men all klokskap kanske inte heller finns på den kommunala nivån, dess värre.

När det fanns en gräns på 85 % som lägsta nivå fungerade den alltid som tak. Jag skulle gärna vilja veta vad Eva Johansson tror om anledningen till det. Jag vet faktiskt inte något exempel där man har gett bidrag utöver 85 %. Om Eva Johansson har ett sådant exempel skulle jag vara tacksam att få höra det.

De kommuner som skall tala om vilka bidrag de fristående skolorna skall ha är på ett sätt jäviga, eftersom de också skall bestämma om bidragen till sina egna skolor. Vi håller med om att resursfördelningen skall göras efter behov. De fristående skolorna har aldrig fått 100 % av det bidrag man ger för en genomsnittselev i den kommunala skolan. De har alltid fått mindre än 100 %.

Jag har mycket svårt att förstå det som ofta förs fram, att det är en överkompensation och att det är därför man måste ändra systemet. Jag skulle gärna vilja ha en förklaring till det också. Men framför allt vill jag veta om det finns något exempel på att man har tagit hänsyn till extra kostnader.

Anf. 180 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Det finns faktiskt ganska många sådana exempel. Jag kan göra det mycket enkelt för mig och säga att jag har ett i min egen hemkommun. Den finskspråkiga skolan, som blev fristående, har fått

mer än de 85 procenten därför att behoven bedömdes som sådana. Om det rådde det fullständig politisk enighet i kommunen, från Vänsterpartiet till Ny demokrati, som jag antar var med på det på den tiden.

Det finns en hel del klokskap. Detta förekommer också på många andra ställen där man gör en bedömning av behoven. Men man har känt sig låst av gränsen på 85 %. Den har i praktiken inneburit en överkompensation till en del skolor, där man skulle ha bedömt behovet som lägre om man hade fått göra samma bedömning som man gör för de kommunala skolorna. Kommunerna får nu ett större utrymme för en behovsanpassning av resursfördelningen. Det tycker jag är bra.

Jag kan inte heller förstå misstänksamheten mot kommunalt förtroendevalt folk. Det är där kompetensen i fråga om skolornas behov finns. Den har inte vi här. Vi har inte kunskapen om varje enskild skola eller t.o.m. varje enskild elev. Hur bra vi än kan tycka oss vara vet vi väldigt litet om det, mer än kanske något enstaka exempel från vår egen hemkommun. Men det räcker inte för att fatta sådana beslut.

Anf. 181 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Herr talman! Eva Johansson tog upp att den borgerliga regeringen lade fram sitt förslag innan den Johanssonska utredningen var klar. Det är korrekt. Men det är väl ingen ursäkt för att nu upprepa samma felaktiga ordning. Dessutom menar jag att vi nu har några års erfarenheter som underlag för en parlamentarisk utredning och därmed ett helt annat läge.

Då gällde det att ge förutsättningar för alla barn och föräldrar att välja utifrån andra förutsättningar än plånboken. Då gällde det att ge friskolornas lärare en marknadsmässig lön. Då gällde det att markera uppskattning över huvud taget för friskolorna. Nu har vi systemet. Nu börjar vi också få erfarenheter. Det är de erfarenheter som en parlamentarisk utredning skall arbeta med.

Eva Johansson har uppfattat mig helt rätt. Folkpartiet vill ha en sjyst behandling och rättvisa för friskolorna. Vi tror inte att alla socialdemokratiska ledamöter tänker strypa friskolorna, långt därifrån. Men vi har också andra erfarenheter av vissa socialdemokratiska kommunalpolitiker. Det gör att detta är en oerhört vital fråga.

Jag tror fortfarande att det till del är ett strategiskt misstag att införa detta provisoriska system nu i stället för att vänta på den parlamentariska utredningen. Trots det är Folkpartiet villigt att gå in i arbetet med öppet sinne och avsikten att hitta stabila och långsiktiga lösningar som är bra för landet, för friskolorna och för de föräldrar och barn som vill välja friskolorna.

Anf. 182 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Jag tycker faktiskt inte att vi upprepar den borgerliga regeringens misstag. Då lades en proposition på riksdagens bord där man lade fast viktiga principiella ställningstaganden, som ni väl hade tänkt er skulle få vara kvar för lång tid framöver. Vi gör inte det nu. Vi vill att de ställningstagandena skall ske efter noggranna överväganden i denna utredning. Däremot tycker vi att vi kan ändra på nivån för minsta

garanterade bidrag till fristående skolor och öka möjligheten för kommunerna att göra en behovsanpassning.

Vi gör också en tydligare markering än den borgerliga regeringen. Det kanske var er underlåtenhet i det avseendet som medförde att en del kommuner har betraktat nivån 85 % som ett tak. Vi markerar mycket tydligt kommunernas ansvar för att göra en behovsbedömning och låta den styra det faktiska bidraget. Därmed får de fristående skolorna ett bidragssystem som i mångt och mycket är detsamma som det för de kommunala skolorna. Jag bedömer det som att det bara är i de allra mest segregerade kommunerna som det fortfarande kommer att finnas ett glapp.

Anf. 183 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Herr talman! För mig ingår det i de grundläggande principerna att ge de fristående skolorna en garanti för att det skall vara möjligt att överleva, med lärare, lokaler, läromedel osv. Det verkar som om Eva Johansson menar att det inte är så viktigt. Det är viktigt med stabila spelregler.

I sitt anförande sade Eva Johansson att ändringen innebär ett provisoriskt system. Jag kan fortfarande inte förstå att man vill göra detta som jag tycker strategiska misstag, att införa ett provisoriskt system och ändra i spelreglerna på ett sätt som gör att det kanske blir svårare att komma överens över partigränserna. Vi har ju nu hört Eva Johansson och även Britt-Marie Danestig-Olofsson bedyra att det är meningen.

Vi är ju alla positivt inställda till friskolorna. Vi vill alla att de skall överleva. Vi vill alla att de skall kunna utvecklas – eller hur?

Anf. 184 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Jag delar den uppfattningen, i alla de fall där vi har bra fristående skolor. Jag har ingen anledning att vilja strypa någon av dem.

Däremot kan jag inte förstå varför just de skolorna skall ha en garanti som ingen annan kommunal skola har, nämligen en garanti vad gäller 85-procentsregeln. Det har ingen kommunal skola. Kommunerna fördelar sina resurser till skolorna efter behov, om de följer läroplan och skollag. För en del skolor innebär det att de hamnar under 85 %, och andra hamnar långt över 100.

Det är likheten med det systemet som vi eftersträvar. Vi önskar inte strypa någon enda skola.

Anf. 185 GUNNAR GOUDE (mp) replik

Herr talman! Miljöpartiet var inte med förra mandatperioden, så det är intressant att höra historiken över hur det såg ut då.

Vi kan konstatera att läget i dag är så, att vi i samtliga partier är totalt överens om att vi vill ha de fristående skolorna. Samtliga är överens om att det gamla bidragssystemet inte är bra. Alla är överens om att vi behöver ett nytt. Alla hälsar utredningen som nu sitter och arbetar välkommen. Ingen är emot detta.

Det enda som är obegripligt är att man har hastat fram med detta förslag.

Det är för oss obegripligt att man sänker gränsen till 75 % utan att vi har något nytt regelsystem utarbetat. Det innebär en liten risk för att man någonstans i någon kommun ger en fristående skola litet för litet pengar. Det är alldeles uppenbart att åtminstone några partier anar att den risken föreligger. Det framgår av historiebeskrivningen. Det är alldeles onödigt.

Jag skulle vilja ställa en enkel fråga. Jag misstänker nämligen att underlaget för beslutet är dåligt. Kan Eva Johansson tala om hur mycket man tror att de fristående skolornas bidrag kommer att sänkas totalt? Jag misstänker att vinsten i kommunerna kommer att vara vida mindre än kostnaden för att ta fram detta tillfälliga förslag, inklusive arbetet här i kammaren.

Anf. 186 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Jag tycker faktiskt inte att vi ens skall försöka att svara på Gunnar Goudes fråga av den enkla anledningen att vi inte skall göra bedömningarna av behoven i denna kammare. Det är själva poängen i vårt förslag.

Vi vet att den bästa kompetensen för detta finns ute i kommunerna, och det är där bedömningarna av behoven skall göras. Jag är ledsen; jag kan inte svara på detta.

Men jag vet att det finns många exempel. Britt-Marie Danestig-Olofsson tog ett exempel från sin hemkommun. Hon kunde redovisa hur systemet med de 85 procenten och systemet med schablonbelopp över huvud taget kan användas för att överkompensera en skola som i en kommunal organisation inte skulle ha fått så mycket pengar. Vi hade för ett par tre år sedan precis samma diskussion nere i Göteborg, t.ex., där alla skolor i en av de mer välsituerade stadsdelarna var på väg över i ett friskolesystem därför att de hade kunnat tjäna bra många miljoner på det.

Men hur det ser ut över landet totalt sett är jag som sagt inte beredd att ens *vilja* gissa.

Det är klart att det finns risk för att en skola kan få för litet pengar. Jag tror faktiskt att varenda rektor i varenda skola – fristående eller kommunal, landet över – är beredd att säga att det inte bara finns risk för att de skall få för litet utan att de *får* för litet pengar för att kunna svara upp mot de behov som finns.

Det gäller att använda de pengar som finns så vettigt som möjligt och fördela dem så rättvist som möjligt. Det är det som detta förslag nu ger utrymme för ett år tidigare än om vi hade inväntat utredningen.

Jag tycker som sagt att det är viktigast att vi inväntar utredningen i de principiella frågorna. Jag tycker att frågan om nivån delvis är en annan fråga.

Anf. 187 GUNNAR GOUDE (mp) replik

Herr talman! Eva Johansson talade om "gräddfilen". Det var det som gjorde att jag ställde frågan. Det kan vara trevligt att veta hur stor "gräddfilen" är, så att säga.

Jag tycker nog att det är anmärkningsvärt att man går till beslut utan att ha en aning om huruvida det över huvud taget finns ett reellt problem. Vi får komma ihåg att de kommunala skolorna under de senaste tre åren har haft mycket kraftiga nedskärningar, och att genomsnittsbeloppet kommer att ligga mycket lågt. Genomsnittsbeloppet beräknas i de flesta kommuner dessutom inte med hänsyn till de kostnader man har för barnens speciella behov, eftersom de ligger utanför beräkningskalkylen.

Jag kan inte annat än att tycka att det är någonting konstigt med förslaget. Jag har en känsla av att det finns ett annat skäl som inte redovisas, som har gjort att man på detta mycket ovanliga sätt föregripit en utredning och kommit med ett hastigt förslag som kommunerna knappast ens hinner arbeta enligt.

Anf. 188 EVA JOHANSSON (s) replik

Herr talman! Jag skulle bara avslutningsvis vilja lugna Gunnar Goude: Det finns inga andra skäl än de vi har redovisat. Vi tycker att de är goda nog.

Anf. 189 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Vi för nu en lång debatt om fristående skolor. Jag måste kanske påminna om att de elever som går i fristående skolor ändå utgör en väldigt liten del av det totala antalet elever i svenska skolor. De villkor som gäller för elever i fristående skolor gäller alltså bara några av eleverna i det svenska skolsystemet.

Låt oss tala om fristående skolor eftersom vi nu debatterar det! Jag vill säga att fristående skolor är en naturlig del i det svenska skolsystemet. Det finns fristående skolor som har positiva effekter inte bara för de elever som går där utan också för skolsystemet i sin helhet.

Men alla fristående skolor har inte det. Låt oss komma ihåg det också. Det finns också negativa effekter. Det finns fristående skolor som inte håller en god kvalitet för de elever som går där, och det finns fristående skolor som har effekter på det övriga skolsystemet som inte är positiva utan snarare negativa.

Det känns angeläget att påpeka det när flera talare mycket vältaligt har talat om de goda effekterna och de bra sakerna med fristående skolor. Jag kan instämma i det i många fall.

Men anledningen till att vi för denna debatt, lägger fram förslag om förändringar och har tillsatt en utredning är ju att det också finns problem. Det är de problemen som inte är alldeles lätta att lösa.

När man vill stimulera och stödja en valfrihet och att det skall vara möjligt för elever att välja att gå i en fristående skola påverkar det också möjligheterna för den elev som inte väljer att gå i en fristående skola. Vi som politiker måste ta ansvar både för de elever som väljer att gå i en fristående skola och för de elever som väljer att inte göra det. Vi

*Bidragsbestämmelserna för fristående skolor*

bör skapa ett sådant system att valet inte styrs av att man får bättre ekonomiska villkor i den ena skolformen eller att man är tvungen att betala höga avgifter i den ena skolformen.

Ibland kan den fristående och den kommunala skolan positivt stödja och befrukta varandra. I vissa fall, när resurserna är begränsade, kan det också finnas en konkurrens som inte är sund utan kan leda till dåliga effekter på den ena skolan beroende på hur det går för den andra skolan.

Det är svårt att göra den avvägningen. Det är därför vi för denna debatt, och det är därför vi behöver en utredning. För oss politiker är det nödvändigt att ta ansvar för alla elever – både på nationell nivå, och för kommunala politiker på kommunal nivå. Det finns ibland motsättningar mellan de olika behoven, och då är det svåra avvägningar som måste göras.

Vi vill ha valfrihet i skolsystemet, men vi vill också ha trygghet i skolan. Vi vill ha rättvisa, och vi vill ha kvalitet. Ofta går dessa olika målsättningar att förena, och då är det bra. Men det finns också fall då det finns motsättningar, och då måste vi försöka lösa de problemen.

Det är nödvändigt att det finns en viss förutsägbarhet i handhavandet så att man i förväg vet vad det är för krav som man skall uppfylla för att bli godkänd som fristående skola.

Vi för också en diskussion om behovet av centrala regler. Det är säkert flera som känner ett behov av det. Samtidigt vet vi också att när man håller sig strikt till väldigt strikta och stela centrala regler tenderar det att leda till absurda tolkningar i de enskilda fallen. Här kan det bli en svår avvägning mellan olika viktiga bedömningar.

Vi ställer krav på att det skall finnas en god kvalitet i samtliga skolor. Det är ett viktigt krav eftersom vi har ansvar för att alla barn och ungdomar får gå i en bra skola av bra kvalitet. Det skall vara en skola som uppfyller alla krav på allsidighet och saklighet, en skola där man förmedlar och delar de gemensamma värdegrunder som finns uttryckta i skollag och läroplan.

Därför är jag oroad över en del signaler och kritik som har framförts mot vissa fristående skolor om att de inte skulle uppfylla dessa kvalitetskrav. Jag har inget belägg eller underlag för att säga att så skulle vara fallet, men eftersom kravet på hög kvalitet är så viktigt för att vi skall kunna garantera alla barn och ungdomar en bra skolgång är jag oroad över dessa signaler. Det är också därför som den parlamentariska kommittén har fått i uppgift att titta på om vi har tillräckligt strikta krav i dessa avseenden när det gäller godkännandet av nya fristående skolor.

Låt oss också erkänna att vi har ett inneboende problem när vi har ett skolväsende som generellt sett är decentraliserat och målstyrt, medan vi har ett friskolesystem som i dag är centralstyrt och detaljreglerat. Det är inte alldeles enkelt att få de olika styrsystemen att fungera bra tillsammans.

Jag tycker att det är viktigt att alla skolor är tillgängliga för alla elever. Det är viktigt att det är möjligt för en elev att faktiskt välja i vilken skola man vill gå oavsett om man råkar ha särskilda svårigheter i sko-

lan, oavsett om man råkar ha ett funktionshinder och oavsett storleken på föräldrarnas plånbok. Vi är inte där ännu. Det finns flera olika saker som hindrar elever från att faktiskt välja den skola man vill gå i. Det är också en fråga som vi bör se över.

Regeringen har därför tillsatt den parlamentariska utredning som det hänvisats till flera gången här i debatten. Jag har höga förhoppningar på vad den parlamentariska utredningen skall kunna komma fram till för förslag. I avvaktan på de förslagen har regeringen föreslagit att vi skall ändra i det regelsystem som styr bidragsgivningen till de godkända fristående skolorna.

Det är inte korrekt som en del debattörer här har sagt att regeringen föreslår att man generellt sett sänker bidragsnivån till de fristående skolorna. Det är inte innebörden av vårt förslag, och det kommer inte att bli innebörden av riksdagens beslut.

Innebörden är att vi utökar möjligheten för kommunen att göra en bedömning av elevernas och skolornas behov och ta hänsyn till detta i bidragsgivningen. Kommunerna har att ta hänsyn till behoven hos elever som väljer att gå i fristående skolor och också till behoven hos elever som väljer att inte gå i fristående skolor. För att den avvägningen skall kunna göras på ett så rättvist och rimligt sätt som möjligt behöver utrymmet för kommunerna öka i förhållande till det som har gällt under det regelsystem som föreslogs av Beatrice Ask.

Det är inte heller så att vi har föregripit utredningen. När vi lade fram propositionen sade vi mycket tydligt, och det finns hänvisat till det i propositionen, att det här är ett förslag som vi lägger fram i avvaktan på utredningen. I en del fall har man i dag en överkompensation av fristående skolor, det gäller inte alla fristående skolor men det gäller vissa fristående skolor. De som har erfarenhet av de kommuner och de stadsdelar där det sker vet vilka oerhört stora problem det skapar i konkurrensen med den kommunala skolan.

När resurserna till eleverna i skolan generellt sett är knappa är det oerhört viktigt att de kan fördelas så att de elever som har de största behoven också får de största resurserna. Då måste vi skapa ett utrymme för kommunerna att med de knappa resurser man har också göra de viktiga politiska avvägningarna.

Jag välkomnar de tillägg till regeringens förslag som utskottet i samarbetet mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet har åstadkommit. Jag tycker att det har förbättrat regeringens förslag. Det visar tydligare att vi strävar efter ett bidragssystem som är mer behovsorienterat än det som hittills har rått.

Eva Johansson har redan gett exempel på att det finns flera kommuner som redan i dag ger bidrag till fristående skolor som är högre än de 85 % som är en miniminivå i dag. Det är därför som jag inte känner mig orolig för att kommuner inte skulle ge högre bidrag till de skolor som är i behov av det när miniminivån blir 75 %. Redan i dag gör man ju det till de skolor som är i behov av högre bidrag än 85 %.

Anf. 190 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Under de år som jag har lärt känna Ylva Johansson har mitt intryck varit att hon är en tänkande kvinna. Jag tror egentligen att hon inte ville lägga fram den här propositionen. Jag tror att den har blivit framtvingad av den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Jag blev ännu mer övertygad om det när jag lyssnade på det anförande som Ylva Johansson nyss höll. Där välkomnade hon det tillägg som man har gjort i skollagen i enlighet med överenskommelsen med Centerpartiet. Om det egentligen inte är ett hafsverk så undrar man litet stilla varför inte Ylva Johansson föreslog den förändringen i skollagen i propositionen.

När det gäller sänkningen på 25 % är det klart att man kan säga att en fristående skola kan få 85–90 % även i framtiden. Men med den erfarenhet vi har efter de år som vi har haft det nya bidragssystemet vill jag påstå att risken är uppenbar att 75 % blir både ett golv och ett tak. Många uttalanden som är gjorda av ledande socialdemokrater både här i riksdagen och i press osv. tyder på detta.

Sedan skulle jag vilja ställa en fråga om utredningen. Ylva Johansson försäkrar att man minsann inte föregriper utredningen. Jag tycker att man gör det när man samma dag som man ger direktiven till en utredning som bl.a. skall se över bidragsreglerna föreslår den här sänkningen. Man säger också att man avser att återkomma nästa år till riksdagen om utredningen eventuellt skulle komma fram till något annat. Min fråga till Ylva Johansson är: Är den här överenskommelsen kortsiktig, eller är den långsiktig?

Anf. 191 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! På den sista frågan vill jag svara att jag hoppas att den samtalston och den samarbetsanda som har varit grunden för den uppgörelse som har kunnat träffas i utbildningsutskottet i den här frågan är långsiktig. Hur det konkreta regelsystemet sedan skall utformas får övervägas i den parlamentariska utredningen. Vi får ta ställning till det när den utredningen är klar med sitt arbete.

Jag vill också säga att det förslag som vi nu har lagt fram och som riksdagen kommer att besluta om innebär att vi gör en ändring i regelsystemet för bidragen redan nästa år. Det är inte så att det förslaget och den ändringen i första hand skall ses i relation till utredningen, utan det skall ses i relation till det regelsystem som har rått. Det har haft svåra effekter i vissa kommuner och gentemot vissa fristående skolor.

Vi har faktiskt haft effekter av att vissa fristående skolor har blivit överkompenserade som har inneburit att det har lönat sig för vissa kommunala skolor att ombilda sig till fristående skolor. Genom att enbart ändra huvudmannaskap har man kunnat få ett högre bidrag. Jag finner ett sådant system mycket stötande. Även om det har varit ett fåtal skolor som varit aktuella för denna överkompensation är de fallen mycket stötande i ett allmänt skolsystem med knappa resurser.

Det är mot den bakgrunden som detta skall ses. Vi har inte tyckt att det varit lämpligt att fortsätta med ett system med så pass svåra effekter under ytterligare ett år.

Anf. 192 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det svar jag nu fick av skolministern visar att den överenskommelse som är träffad mellan Socialdemokraterna och Centern när det gäller ersättningsnivån är långsiktig. Då har man ju faktiskt föregripit utredningen genom denna överenskommelse. Det lär majoriteten i utredningen bara ha att rätta sig efter.

Sedan skulle jag vilja fråga Ylva Johansson om Carl Thams uppfattning som han delgav här i kammaren: För det första har vi i regeringen klart markerat att vi inte vill ha en utveckling som innebär fler och fler privatskolor i landet och därmed följande segregation. Detta gjordes också klart i valrörelsen.

Herr talman! Nu tror jag att Ylva Johansson inte kommer att svara på den frågan. Det gjorde inte heller Eva Johansson. Skälet tror jag är att de tycker att det egentligen är litet pinsamt när den gamla folkpartisten är mer socialdemokrat än vad socialdemokraterna själva är.

Anf. 193 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Jag måste rätta Ulf Melin. Jag svarade alldeles nyss att jag hoppades att det samtalsklimat och det samarbetsklimat som har rått i utbildningsutskottet skall vara långsiktigt. Men den konkreta utformningen av de regler som skall gälla för bidragsgivningen får den parlamentariska utredningen arbeta med, och sedan får vi ta ställning till det.

Jag skall faktiskt svara på Ulf Melins fråga där han tar upp lösryckta citat från ett annat statsråd. Mitt svar på den frågan är att jag inte tänker bidra till att sänka nivån på den här debatten till en så pass låg nivå som det skulle innebära att statsråd stod i riksdagens kammare och recenserade lösryckta citat från andra statsråd framförda av moderata företrädare.

Anf. 194 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jag är förvånad över att minnet är så kort när det handlar om situationen för de fristående skolorna. Det är knappast så att valet har styrts av att man har velat ha bättre ekonomiska resurser när man under 70- och 80-talet mot alla odds har startat och drivit friskolor eller låtit sina barn gå i en fristående skola. Man har verkligen fått kämpa för att det hela skall gå runt. Lärarna har fått jobba för låga löner, och föräldrarna har fått städa, osv.

Det är också oerhört tydligt att det finns en spricka inom Socialdemokraterna i den här frågan. Det handlar inte bara om lösryckta citat från statsråd, utan det finns citat från alla möjliga håll som man skulle kunna ta fram här. Men jag inser att det är svårt för Ylva Johansson att få belägg för om de är riktiga eller inte, så jag tänker inte göra det. Men jag tror att de flesta är medvetna om att det är så.

Jag tycker därför att det är roligt att Ylva Johansson så tydligt säger att de fristående skolorna är en naturlig del i det svenska skolsystemet. Det betyder mycket att ett socialdemokratiskt statsråd slår fast det så tydligt, och det vill jag tacka för.

Sedan till frågan om att de knappa resurserna ger minskade bidrag. Det blir tyvärr minskade bidrag till alla. Det skall fastläggas en mini-

mikostnad, en genomsnittskostnad, för eleverna. Den måste då ligga på 100 %. Sedan ligger nivån på 85 % eller nu 75 % för de fristående skolorna. Det innebär sänkta bidrag för alla.

Ylva Johansson sade att fristående skolor är centralstyrda, och det är inte de offentliga skolorna. Skillnaden är att varje enskild fristående skola skall godkännas. Godkännandet skall inte skilja sig åt från kommun till kommun. Därför är det viktigt att Skolverket står för godkännandet och att de kvalitetskrav vi har blir lika över hela landet.

Anf. 195 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Till det sista Inger Davidson sade vill jag säga att de fristående skolorna inte är centralstyrda, men det regelsystem som styr de fristående skolorna är centralstyrt och detaljreglerat medan det regelsystem som styr de kommunala skolorna är decentraliserat och målstyrt. Det är skillnad mellan dessa två styrsystem.

Än så länge har vi kanske sett måttliga effekter av problemen med dessa två styrsystem. Men jag tror att vi på sikt riskerar att få en ganska kraftig kollision mellan dessa två styrsystem som skall gälla för skolor som skall arbeta under likvärdiga förhållanden. Det är problem som vi behöver lösa.

Även om den genomsnittliga kostnaden för eleven säger en del om vad man satsar på eleverna i skolan säger den inte allt. Det visar sig vid utvärderingar när man undersöker hur nedskärningar på skolans område har slagit för olika elever att den genomsnittliga eleven har klarat sig ganska hyggligt. Men det är de elever som har de största behoven som har fått betala det högsta priset.

Därför tror jag att vi i flera sammanhang skall akta oss för att knyta för mycket av våra utvärderingar och våra resurser till den genomsnittliga eleven. Vi måste bli mer noga med att se till behoven, särskilt när resurserna är knappa och särskilt när politikens verkningskraft är kringgärdad. Då blir det särskilt viktigt att våga göra politiska prioriteringar och att våga satsa på de elever som har störst behov av satsningar.

Anf. 196 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jag håller fullständigt med om att det är viktigt att våga prioritera när man gör nedskärningar. Det hade jag önskat att regeringen hade gjort litet mer, bl.a. att man verkligen hade slagit vakt om resurserna till basverksamheten som man lovade så tydligt i valrörelsen. Men detta är ett litet sidospår.

Jag skulle vilja rikta en direkt fråga till Ylva Johansson om detaljregleringen och centralstyrningen. Tycker Ylva Johansson att det vore bättre att kommunerna fick mer inflytande också över godkännande och tillsyn av de fristående skolorna?

Anf. 197 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Av direktiven till den parlamentariska utredning som har i uppgift att se över villkoren för de fristående skolorna framgår att man bör utarbeta ett förslag där kommunerna har en större roll än i dag

när det gäller tillståndsgivningen och att man bör komma med förslag om ett delat tillsynsansvar mellan kommunerna och Skolverket. Hur det skall se ut och hur stora de olika andelarna skall vara är sådant som kommittén får överväga.

Jag vill också kommentera det som Inger Davidson sade. Hon uttrycket sig ungefär så här: Kom ihåg hur det såg ut på 70- och 80-talet för de fristående skolorna. Låt oss komma ihåg det. Det var ett helt annat styrsystem. Då var det kommunerna som avgjorde ifall en fristående skola skulle bli godkänd eller inte, och det var staten som betalade pengarna, eftersom vi då hade ett sådant styrsystem. Det var vi socialdemokrater som tog initiativ till att ändra det styrsystemet så att i stället godkännandet skulle ligga på central nivå och bidragsgivningen på kommunal nivå.

Anf. 198 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Herr talman! Jag var väldigt fascinerad av Ylva Johanssons inledning. Men samtidigt var hon väldigt gåtfull. Jag skulle uppskatta om Ylva Johansson gav exempel på vad hon menar med att vissa friskolor är problemskolor och att vissa utlöser problem även i de kommunala skolorna. Jag skulle uppskatta det. Att tala ur skägget skulle också på något vis bidra till att lyfta debatten.

Jag kan gissa vad det är Ylva Johansson menar. Vi kan väl ändå vara överens om att det inte handlar om Waldorfskolor, Montessoriskolor, finska skolor eller Estniska skolan. Det är inte där problemen ligger. Jag skulle vilja att vi lyfte debatten.

Jag vet ett fall som jag tyckte var ett problem under förra mandatperioden. Det var en skola i Höör som visade sig vara en friskola – hur den nu släpptes igenom kommer jag inte riktigt ihåg – på tredje terminen med en elev och som aldrig haft mer än en elev. Det är att göra parodi av hela friskolan. Det tyckte jag var ett problem. Det blev så småningom förändrat. Det var Beatrice Ask som gick in och undersökte det vidare och sedan Skolverket.

Det sades att primärkommunen och vi riksdagsmän vill värna trygghet och kvalitet. Det är också det föräldrarna vill. Det är ett av skälen till att de i vissa fall för sina barn väljer en friskola.

Ylva Johansson garanterar oss här att en sänkning inte är innebörden. Nej, men det kommer att uppfattas så, trots våra och era goda intentioner.

Jag har bara en fråga: Vilken egen extra kontroll har statsrådet på att det inte bara blir en sänkning tvärs över, speciellt i detta resursläge?

Anf. 199 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Föräldrarna vill självklart också ha trygghet, kvalitet, rättvisa och valfrihet i skolsystemet. Men vi politiker har också till uppgift att i de fall det kan råda någon motsättning mellan olika föräldrar, mellan olika elever och mellan olika mål att göra en helhetsbedömning och se till att alla elever i en kommun har rätt till en skola, där man har valfrihet, trygghet, rättvisa och kvalitet. Det är just det som ibland kan skapa problem – vi skall inte blunda för det.

Det kan finnas problem – det vet vi att det gör – i vissa fristående skolor, där kvaliteten kan ifrågasättas. Det kan handla om det som Margitta Edgren själv tog som exempel, dvs. extremt få elever. Som jag också sade i mitt anförande är jag orolig över den kritik som har framförts mot vissa skolor för att man inte skulle dela den värdegrund som uttrycks i skollag och läroplan. Jag vet inte om den kritiken är berättigad, men jag är ändå oroad över kritiken och vill därför att vi ser över det.

I en kommun med ett sviktande elevunderlag och med knappa resurser till skolan räcker resurserna naturligtvis inte till hur många skolenheter som helst. Det kan då uppstå ett läge där etableringen av ytterligare en skolenhet automatiskt får den effekten att det blir mindre resurser till en annan, kommunal skolenhet. De elever som har valt att gå i den kommunala skolan kommer i så fall att få sämre kvalitet i sin undervisning därför att andra vill välja en fristående skola.

Jag menar att det i det valet och med den problemställningen inte är lätt att veta vad som är det rätta att göra. Vi kan inte heller här uttala att vi i varje fall säkert vet vad som är den rätta bedömningen. Men låt oss erkänna att de här problemen kan finnas och att vi har det politiska uppdraget att på bästa sätt försöka göra den avvägningen med alla barns bästa för ögonen.

Anf. 200 MARGITTA EDGREN (fp) replik

Herr talman! Jag delar självklart den uppfattningen. Men vi har kanske litet olika betoning på föräldrarnas roll och ansvar kontra kommunens och politikernas ansvar. Jag vill ändå att vi fokuserar debatten på vilka som utgör problemen. När nu Ylva Johansson inte vill, inte kan eller just nu inte är beredd att ta ställning till det, kan jag väl få säga vad jag anser. Det måste väl gälla sådana skolor, t.ex. vissa konfessionella skolor, där man tar bort sidor i skolböckerna, hoppar över eller glömmer bort inslag om respekt och tolerans för oliktänkande. Är vi överens om att det är detta det handlar om, dvs. att det är de skolorna som vi måste begränsa?

Jag vill bara få klargjort att vi tillsammans vill visa uppskattning för skolor med den typen av pedagogiskt nytänkande osv. som jag nämnde. Det är någonting annat som vi menar när vi talar om friskolor med problem – om vi för övrigt bortser från allt som har med pengar och ekonomi att göra och ser bara till innehållet.

Anf. 201 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s)

Herr talman! Tyvärr kan vi inte bortse från pengar – det är sällan vi kan göra det i riksdagens kammare. Men det är riktigt, som Margitta Edgren beskriver, att jag är oroad. Det är precis den oro för vissa skolor som jag känner som hon ger uttryck för. Man kan ifrågasätta om vi i dag har det bästa kontrollsystemet och det bästa regelsystemet för att se till att vi uppfyller de krav som alla elever har rätt att ställa, på sakligt, på allsidighet och på att skolan skall stå för de gemensamma värden som vi har kommit överens om i det gemensamma skolväsendet.

Kanske vi har en noggrannare kontroll på hur många timmar man har i varje ämne än på vad man egentligen gör på lektionerna. Om det är så får vi fundera på hur vi annars skulle ha både tillsynsorganisationen ordnad och reglerna utformade. Det är ingen lätt uppgift, men jag har ändå ganska gott hopp om att den parlamentariska utredning som arbetar skall kunna klara den uppgiften, eller åtminstone leda den så pass långt framåt att vi kan komma till en bättre situation än den vi har i dag.

Anf. 202 ANDREAS CARLGREN (c)

Herr talman! Min bakgrund när jag har deltagit i arbetet med att ta fram det förslag som riksdagen kommer att fatta beslut om har varit att jag har sett den verklighet som de fristående skolorna upplever. Jag har sett oron hos dem som har arbetat med fristående skolor och som har varit oroliga för att deras framtid skulle hotas av ovilliga myndigheter. Jag har sett föräldrarnas engagemang, när de har samlat pengar, arbetat med basarer och på andra sätt ansträngt sig för att rädda sin skolas överlevnad. Jag har sett glöden hos lärare och föräldrar i arbetet på det som de tror på.

Nu har vi i timmar fått höra om alla de fel som har begåtts i det förgångna. Vi har fått höra om olika partiers illvilja i det förgångna. Inte en oförrätt tycks vara glömd.

Ändå kan man om man läser utskottsbetänkandet se att ett enigt utskott, med precis alla partier, har gjort följande principiella uttalande om de fristående skolornas betydelse:

"Dessa utgör enligt utskottet ett viktigt inslag i den öppenhet och den valfrihet som skall kännetecknа skolväsendet. Den mångfald som följer härav måste få utvecklas inom ett sammanhållet skolväsende, med likvärdiga villkor och utan inslag av segregation."

Jag höll på att säga att min blygsamhet förbjuder mig att säga att det här var ett ordagrant citat ur Centerns motion. Men det är också ett exempel på att politiker ibland blåser upp en oenighet för att debattera i timmar. Jag tycker mycket om Centerns f.d. regeringskamrater, men jag är förvånad över att de nu i timmar har låtit så arga över att Socialdemokraterna är med om ett så bra uttalande.

Riksdagen kommer att besluta att ändra reglerna för schablonbidraget, så att en kommun får göra avdrag på högst 25 % i stället för dagens 15 %. Det här var ett politiskt faktum, eftersom vänstern förklarade att man ville ge Socialdemokraterna majoritet för 15 %. Om Centern inte hade ingripit hade det blivit riksdagens beslut i dag och inget mer. Men nu blir det mer, i och med att Centern valde att träffa den här uppgörelsen.

Det blir ett tillägg i skollagen fr.o.m. den 1 juli i år som innebär att det utöver schablonbidraget skall kunna bli särskilda bidrag för extra kostnader. Det är ett sätt att komma till rätta med orättvisor som vi alla har sett.

Hittills har en kommun kunnat minska bidragen utan att beakta kostnader till följd av att skolan drivs i enskild regi. Nu kommer den, i och med den här lagändringen, inte att kunna göra det.

Hittills har en kommun kunnat minska bidragen utan att beakta kostnader som är en följd av att en fristående skola har tagit emot elever med behov av särskilt stöd. Nu kommer den inte att kunna göra det.

Hittills har en kommun kunnat minska bidragen oavsett om den fristående skolan erbjuder skolhälsovård. Nu kommer den inte att kunna göra det.

Det här är den del av beslutet som är följden av Centerns motion och uppgörelsen med Socialdemokraterna. Riksdagen kommer, räknar jag med, att bifalla Centerns motion.

Men det här är också ett svar på den fråga som Ulf Melin ställde. Han frågade: Vad gör ni om en kommun inte beaktar det här? Ulf Melin ville låtsas som att det var en kommun som själv avgjorde om den skulle beakta det här.

Svaret är att en kommun skall följa lagen. Ulf Melin är ledamot av Sveriges lagstiftande församling. Om jag förstår honom rätt är hans synpunkt att riksdagen skall avstå från att stifta en lag av hänsyn till risken att en kommun eventuellt skulle bryta mot lagen.

Det står i utskottets betänkande att kommunerna i och med lagändringen kommer att åläggas att beakta fristående skolors behov av särskild ersättning för extra kostnader jämte schablonbidrag om sådana föreligger. Detta innebär att fördelningen av resurser för de fristående skolorna då kommer att ske i huvudsaklig överensstämmelse med de fördelningsprinciper som bör gälla kommunens egna skolor, nämligen att resurserna fördelas efter behov.

Om en fristående skola anser att den är orättvist behandlad, kan den låta allmän domstol pröva det i ett tvistemål. Det är svaret på Ulf Melins fråga.

Ulf Melin ställde frågor om Jönköping och Borås. Jag tänker inte kommentera enskilda kommuner. Jag vill bara säga att Ulf Melins reservation företräder en linje som går ut på att kommunerna inte skall ha något tillägg i skollagen att följa. Med Ulf Melins logik måste det betyda att illvilliga socialdemokratiska kommunpolitiker blir bättre att handskas med om moderaternas reservation skulle gå igenom, dvs. att det blir mindre lagstiftning och mindre stöd för de fristående skolornas rättigheter. Det är en litet konstig logik.

Jag tror inte att vi med det här riksdagsbeslutet löser alla problem. Vi kommer inte att skapa ett himmelrike för de fristående skolorna. Å andra sidan kommer det inte heller att bli den grad av helvete som det kunde ha blivit om ingen förändring alls hade gjorts. De fristående skolorna får leva på ungefär samma jordiska villkor som andra skolor i Sverige. Jag tror att det är ganska rimligt.

Jag vet att det finns en stor oro bland fristående skolor inför det fortsatta arbetet. Utskottet har angett ett antal punkter i överensstämmelse med Centerns motion som innebär att stödet till de fristående skolorna skall skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar, så att avgifter görs onödiga. Utskottet räknar med att stödet skall utgå till de fristående skolorna i förhållande till elevernas behov och skolornas åtaganden. De fristående skolorna måste få möjlighet att arbeta under stabila och förutsebara villkor. Därför skall kommunernas skyldigheter

regleras i lag. Utskottet har understrukit att det är viktigt att vi nu söker brett stöd för dessa förändringar i det kommande utredningsarbetet. Misstro inte detta ett ögonblick – det vill jag säga till mina f.d. regeringskamrater. Utredningsarbetet kommer att vara viktigt.

Jag välkomnar gärna den inställning som Margitta Edgren redovisade om behovet av att medverka till brett politiskt stöd och långsiktiga spelregler. Jag vill också säga till Inger Davidson att vi kommer att engagera oss i utredningen tillsammans med er för att åstadkomma bra villkor. Det jag tycker var orimligt var att låta en nedskärning av bidragen slå blint. Jag tycker att det är obegripligt att vi i timmar fått höra att det skulle ha varit bättre att bara låta det ske i avvaktan på en utredning. Så säger ni: Det sade ni då, det missade ni då. Beskyllningarna flyger kors och tvärs i luften, men det hjälper inte de fristående skolorna ett dugg om inte era debattminuter ger kronor till de fristående skolorna. Det gör de ju inte. Det blir inte ett öre till de fristående skolorna av den sortens inställning, man bara anklagar andra.

I Danmark finns det, förutom regler, en värdegemenskap för de fristående skolornas villkor. Jag önskar att vi skulle kunna uppnå en sådan värdegemenskap också i Sverige. Det skulle vara en trygghet för de fristående skolorna. Vi är inte där ännu, men vi har kommit en viktig bit på vägen.

Jag tycker att socialdemokraterna har varit konstruktiva. De har stått i alla delar för det som vi kommit överens om. Det bådar gott. Jag hoppas att detta skall kunna ge andra som deltagit i debatten en del inspiration och mod på vägen för att våga samarbeta i stället för att ropa att vargen kommer. De ropen hjälper inte en enda fristående skola.

Jag har hört Ulf Melins repliker, och jag vet att han är en positiv och klok person. Jag hoppas att han blir lika klok och positiv i denna fråga som i andra efter litet sommarlov.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 203 FÖRSTE VICE TALMANNEN

Innan vi går vidare med de repliker som begärts vill jag meddela att avsikten är att vi i kväll skall kunna slutdebattera dels innevarande ärende, UbU16, dels nästa ärende, UbU17. Dock måste vi göra det innan kl. 23.00, annars kommer vi att få uppskjuta behandlingen av delar av nästa ärende till någon gång nästa vecka.

Anf. 204 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Det gäller alltså att fatta sig kort om vi skall klara även betänkande 17.

Andreas Carlgren sade att han var förvånad över att vi hade höjt rösten och var kritiska. Det intressanta är att Andreas Carlgren hade exakt likadant språkbruk som andra tidigare i debatten. Det förvånar mig efter Andreas Carlgrens inledning.

Det vi kritiserade – uppenbarligen har Andreas Carlgren lyssnat dåligt – är att regeringen lade en proposition på riksdagens bord samtidigt som man gav direktiv till utredningen. Tycker inte även Andreas

Carlgren att man i det fallet har föregripit utredningen? Sedan stämmer det att ni har gjort upp med socialdemokraterna.

Jag gav Eva Johansson beröm för att hon ställt upp på en del av skrivningarna, eftersom jag aldrig tidigare hört henne säga något positivt om fristående skolor.

Andreas Carlgren var förvånad över reservation 1. Jag tycker att han borde läsa även reservation 2, där vi tar upp just de delar som Andreas Carlgren kritiserade oss för att inte ha gjort.

När det gäller skollagen finns det på s. 9 en brasklapp. Det kan Andreas Carlgren inte smita undan. Den finns där. Det står uttryckligen så här: "Utskottet anser att kommuner vid prövningen av bidrag skall kunna ta hänsyn till om de särskilda kostnader som utskottet behandlat i det föregående ryms inom schablonbidraget." Det är alltså 75 %. Det står där helt klart, och det gäller. Det är en brasklapp gentemot skollagen. Hade det inte stått där hade jag kunnat säga att förslaget till skollag är bra, men brasklappen finns där. Den har ni inte lyckats förhandla bort. Där har Centern sålt ut sig. Ni har helt enkelt hamnat fel i båten.

Anf. 205 ANDREAS CARLGREN (c) replik

Herr talman! Min avsikt var inte alls att recensera språkbruket. Jag har hört sådana i flera timmar nu, och jag är trött på dem.

Min avsikt var i stället att ge litet uppmuntran så här i slutet på dagen. Om ni tycker, som det står i er reservation, att regeringens förslag hade gett så katastrofala konsekvenser, då är det väl bra att vi har sett till att det inte blev så. Det tycker jag att Ulf Melin kunde kosta på sig att säga redan innan sommarlovet.

Det är ingen brasklapp som vi infört. Det är en text i det som kommer att fungera som motivtext som anger att det skall vara sunt förnuft. Är det så att en kommun uppenbart ser att de kostnader som vi talar om inte finns, måste man kunna ta hänsyn till det också. Det är en självklarhet. Jag tycker att Ulf Melins replik är en bra bekräftelse på att Ulf Melin inte längre påstår, som han gjorde i sitt inledningsanförande, att det är upp till kommunalt godtycke om man vill beakta dessa kostnader eller inte. Så är det definitivt inte, utan nu blir det lag på det. Följer inte kommunerna lagen, blir det överklaganden eller behandling vid domstol. Så enkelt och tydligt blir det, Ulf Melin.

Anf. 206 ULF MELIN (m) replik

Herr talman! Jag vill att också Andreas Carlgren skall få ett bra, trevligt och avkopplande sommarlov.

Jag sade faktiskt i mitt inledningsanförande att överenskommelsen ändå var bättre än propositionen. Däremot är jag fortfarande kritisk till brasklappen.

Det är klart att man kan gå till domstol, det är alldeles riktigt. Men det är nog inte så lätt för en fristående skola att hålla på att processa gentemot de kommunala politikerna, och det gör nog att man kan hamna i besvärliga situationer.

Jag beklagar det som står på s. 9 i betänkandet. Hade det inte funnits med, hade förslaget varit ganska bra.

Anf. 207 ANDREAS CARLGREN (c) replik

Herr talman! Det är bra. Den här debatten driver ihop oss mer och mer. Nu ger också Ulf Melin förslaget beröm, och det välkomnar jag.

Det är också bra att Ulf Melin nu inte med ett ord försöker säga att det skulle vara kommunalt godtycke som avgör om lagen följs eller inte. Ulf Melin bekräftar också den möjlighet som finns att få dessa ärenden prövade i domstol.

Det som skiljer oss åt är att Moderaterna inte vill ha någon lagstiftning. Jag har läst alla era reservationer, och jag vet att det där ordagrant står att man nu inte vill föreslå någon lagstiftning som innebär en skyldighet att beakta de kostnader som vi nu fattar beslut om.

Efter den här repliken från min sida är det väl då klart att skillnaderna t.o.m. är ännu mindre än vad som hittills har visat sig i debatten.

Anf. 208 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Det kan ibland vara litet svårt att förstå vilken värdebas Centerpartiet utgår ifrån. En sak tror jag ändå att jag har förstått, nämligen att decentralisering är ett väldigt viktigt grundläggande begrepp för Centerpartiets politik.

Då skulle jag vilja fråga Andreas Carlgren: På vilket sätt blir regelverket kring de fristående skolorna mindre centralstyrt och detaljreglerat genom det här tillägget i skollagen, som är ett resultat av överenskommelsen mellan Socialdemokraterna och Centerpartiet?

Anf. 209 ANDREAS CARLGREN (c) replik

Herr talman! Det är inte ett dugg svårt att förstå Centerns värdegrund. Det handlar i det här fallet om valfrihet och mångfald, precis som vi har skrivit i vår motion och som vi till sist har fått alla partier att skriva under på i utskottet.

Decentraliseringen ligger i att kommunerna nu i samarbete med de fristående skolorna får beakta vilka kostnader man faktiskt har. Tidigare har riksdagen centralt sagt att det skall röra sig om 85 %. I praktiken har det kommit att fungera som ett tak. Nu blir i stället den procentsats som finns angiven ett golv, och man får bedöma om det över det finns kostnader och behov och åtaganden som skall betalas. Det finns en lag som kommer att reglera det.

På den här punkten har Vänsterpartiet och Moderaterna efter vad jag förstår samma uppfattning. Ni har skrivit olika reservationer, men innehållet i dem är detsamma, dvs. ni motsätter er ett lagligt stöd för de fristående skolorna – det är ett faktum. Jag blev mycket förvånad när jag läste detta i utskottsbetänkandet.

Anf. 210 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik

Herr talman! Jag tycker inte att jag fick svar på min fråga. Jag fick reda på vad Centerpartiet har för värdebas, att det handlar om valfrihet och mångfald.

Motivet här kan ju vara väldigt förståeligt, att Andreas Carlgren genom det här tillägget vill värna om de fristående skolorna. Men, om vi

skall vara ärliga: Valfriheten för kommunerna och mångfalden har väl knappast tillgodosetts på det här sättet?

Jag tror inte att man kan säga att Vänsterpartiet och Moderaterna i de här sammanhangen har samma uppfattning. Vi tror på det kommunala självstyret, och det har jag markerat i den här debatten. Då är det väldigt viktigt att kommunerna ges friheten att själva fatta sina egna beslut och göra sina egna bedömningar, även när det gäller de fristående skolorna.

Anf. 211 ANDREAS CARLGREN (c) replik

Herr talman! Jag svarade faktiskt på Britt-Marie Danestig-Olofssons fråga. Jag kan ursäkta om mitt svar inte uppfattades, eftersom det börjar bli sent.

Låt mig göra det hela ännu tydligare. Vänsterpartiet vill ju ha en central bestämmelse om att avdraget skall kunna göras med 25 %. Jag vill säga mycket tydligt att jag inte anser att det skall finnas valfrihet för kommunerna att strunta i att beakta kostnader som de fristående skolorna faktiskt har. Det är på den punkten Centern och Socialdemokraterna har haft samma uppfattning, nämligen att rättvisa är att hänsyn tas till kostnader som man faktiskt har. Där skall det inte finnas valfrihet. Där skall det inte vara mångfald som skapar godtycke.

Valfriheten och mångfalden skall i det fallet gälla föräldrarnas möjligheter att välja också fristående skolor, men det skall ske på rättvisa villkor och det skall inte skapa segregation och det skall inte finnas skillnader i valfriheten som beror på ekonomi. Detta är precis vad utskottet har sagt.

Anf. 212 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Jag är väldigt förvånad över att Andreas Carlgren så starkt intar en försvarsställning och att han i sitt inlägg använder en så raljerande ton över våra tidigare inlägg, där vi försökte lyfta fram det som faktiskt skiljer oss åt i den här frågan. Det finns inget egenvärde i att säga att vi har varit, är och alltid kommer att vara överens i den här frågan, eftersom vi ändå vet att det har funnits och på vissa håll fortfarande finns djupa ideologiska skillnader.

Andreas Carlgren talar väldigt starkt om sitt engagemang, om hur han på nära håll har sett hur friskolorna har det och hur hotade de har känt sig. Sedan säger han: Centern har ingripit och mildrat den grad av helvete som skulle ha blivit följden av sänkningen till 75 %. Det visar att Centern gör en helt annan bedömning än Socialdemokraterna av vad sänkningen av bidragsnivån skulle innebära för de fristående skolorna. Det har i debatten sagts att det inte skulle göra någon skillnad, eftersom kommunerna ändå kan välja att ge mer. Men nu talar Andreas Carlgren plötsligt om att mildra den grad av helvete som en sänkning skulle ha inneburit.

Kommunerna kan mycket väl göra bedömningen att den kostnad en skola har för t.ex. skolhälsovården ryms inom dessa 75 %. Andreas Carlgren vet mycket väl hur snårigt bidragssystemet är, hur svårt det är att räkna fram den här genomsnittskostnaden, att man gör olika i olika

kommuner, osv. Därför finns det alla möjligheter för kommunerna att hävda att alla extrakostnader ingår i dessa 75 %. Det handlar inte om lagöverträdelser, utan det handlar om att man anser sig komma fram till det när man gör beräkningen.

Därför är jag rätt övertygad om att det fr.o.m. den 1 juli kommer att handla om 75 %, och då blir det alltså enligt Andreas Carlgren fråga om en grad av helvete.

Anf. 213 ANDREAS CARLGREN (c) replik

Herr talman! Jag tycker alldeles för mycket om Inger Davidson för att stå och raljera. Om det lät så, var det inte min mening.

Jag har inte uttryckt mig så som Inger Davidson säger. Vad jag sade var att vi har försökt skapa ungefär samma jordiska villkor för de fristående skolorna som för kommunala skolor. Det är ju, som tur är, skillnad på jord och på helvete – jag tror nog att både Inger Davidson och jag är medvetna om att det är en skillnad.

Godtycket har diskuterats mycket i dag. Jag tycker faktiskt inte att det är bra att flera av riksdagens ledamöter ger intryck av att kommuner bara skulle kunna strunta i lagar stiftade av Sveriges riksdag. Det är bra att Ulf Melin bit för bit backade på den punkten, men jag tycker att också Inger Davidson skulle kunna vara tydligare i det sammanhanget.

Om igen, som en uppmuntran: Utredningen kommer att arbeta med mycket stort allvar. Det är jag övertygad om efter vad jag har hört Eva Johansson och Ylva Johansson säga. Visar det sig att vi kan göra förbättringar här, är det självklart att vi skall göra det. Vi har försökt vara konstruktiva, och det är vår mening att försöka vara konstruktiva också sedan.

Anf. 214 INGER DAVIDSON (kds) replik

Herr talman! Snabbprotokollet får visa vem som har rätt när det gäller hur Andreas Carlgren uttryckte sig, men jag hörde att han sade att han, genom Centerns ingripande, hade mildrat den grad av helvete som skulle ha blivit följden av sänkningen till 75 %.

Jag tar inte tillbaka det jag sade om att jag vet att det går till så här vid beräkningarna. Om Andreas Carlgren är så insatt och har levt så nära de fristående skolorna som han i sitt första inlägg gav uttryck för borde han också veta hur förhandlingarna har gått till och hur olika beräkningarna har gjorts.

Det handlar inte om några medvetna lagöverträdelser. Jag anklagar inte kommunerna för det. Jag tror inte ett ögonblick att det är det de gör. Men det är så snårigt och det finns så många olika faktorer som man kan föra in i de här beräkningarna att det gör att man kan komma fram till att de här kostnaderna ingår. Det har man bevisligen mycket ofta gjort hittills, när den 85-procentiga nivån gällde.

Nu när nivån är lägre är det möjligt att en del kommuner kommer att tycka att det är litet för lågt, om man har skolhälsovård eller vad man kan ha, och kommer att ta hänsyn till det. Men många kommer också att komma fram till och tycka sig ha rätt i, att när regeringen nu

*Bidragsbestämmelserna för fristående skolor*

har slagit fast en lägre nivå får det räcka med den och att man kan räkna in alla extrakostnaderna där. Framtiden får utvisa vem som har rätt.

Anf. 215 ANDREAS CARLGREN (c) replik

Herr talman! Det skulle naturligtvis vara mycket lockande att fortsätta att diskutera skillnaden mellan jordiska villkor och helvetets villkor. Men jag skall inte göra det. Jag påpekar bara att anledningen till att jag nämnde detta var just att jag inte tror att vi har löst alla problem. Det är inte att inta en försvarsattityd. Däremot är det att göra mycket klara tillrättalägganden av en del mycket ogenomtänkta påståenden som gjorts under debatten om vad en lagstiftning faktiskt innebär.

Jag vill också säga att jag är mycket medveten om den snårskog som kan finnas. Jag är inte naiv. Jag vet vad en lagtext betyder, och jag vet också, eftersom jag har erfarenhet som kommunpolitiker, hur ofta man faktiskt diskuterar om man kan göra det ena eller det andra beroende på risken för överklagande. Skulle den inte finnas rycks verkligen grunden undan för det kommunala självstyret.

Det här är en skyldighet för kommunerna, och det tror jag att kommunpolitikerna är mycket medvetna om. I de fall man försöker åka vid sidan av lagen är jag övertygad om att domstolarna kommer att bestraffa det. Blir detta inte tillräckligt bra är det bra med nya förslag från utredningen.

Anf. 216 TOMAS HÖGSTRÖM (m)

Herr talman! Sedan 1992 har en kraftig expansion av friskolor skett i Sverige. Genom mer likvärdiga ersättningsregler med den kommunala skolan har de ekonomiska förutsättningarna för friskolorna att bedriva verksamhet förbättrats. Detta har drivits igenom i riksdagen. Valfrihet och mångfald fick därmed en reell innebörd inom skolans område.

Konsekvenserna av reformen har inneburit att många skolor startats med olika pedagogiska inriktningar. Nya former av organisation och pedagogik har därmed vunnit insteg i skolan. För lärare och skolpersonal har förnyelsearbetet inneburit många fördelar. Nu kan anställda inom utbildningsväsendet välja mellan olika arbetsgivare och skolor med olika pedagogiska inriktningar.

Det förslag som föreligger i denna proposition riskerar att rasera det arbete som har lagts ned inom ramen för friskolearbetet. I praktiken innebär det att bidragsnivån sänks genom föreliggande förslag. Ersättningen kommer i stället för dagens 85 % av de kommunala kostnaderna för en motsvarande plats enbart att bli 75 %.

Signalen till verksamheten är att friskolor skall svältas ut. Enbart offentliga skolor är fria, heter det. Detta är ytterligare ett exempel på hur 70-talets utbildningspolitiska synsätt åter vinner insteg. Det är föga förvånande att denna traditionellt socialistiska politik numera benämns Thamism.

Thamismen kännetecknas av en övertro på politisk styrning, att politiker alltid vet bäst. Thamismen firar nu nya triumfer. Offren vid friskolorna blir deras engagerade personal. Offren blir eleverna vid

*Bidragsbestämmelserna för fristående skolor*

skolorna. Offren blir föräldrar som har sina barn vid dessa skolor. Men även samhället kommer att förlora på att friskolereformen havererar.

Samtidigt har regeringen tillsatt en utredning som skall se över bidragsreglerna. Varför denna brådska, varmed man i praktiken förbigår den utredning som man har tillsatt? Något entydigt svar har vi inte fått, trots att dessa frågor har ställts ofta i dagens debatt.

Det är trots allt mycket förvånande att i det här läget vara tvungen att konstatera att Centerpartiet nu deltar i en uppgörelse som innebär att friskolorna i större utsträckning lämnas ut till det kommunala godtycke som blir följden av förslaget till sänkt ersättningsnivå och ändrade regler. Visserligen hävdar Centern att man genom sin uppgörelse tryggat friskolornas existens. Men ingenting är enligt min mening mer felaktigt.

De förändringar som Centern åstadkommer innebär att kommunerna skall beakta friskolornas extra kostnader på grund av om skolan drivs av enskild eller juridisk person, om elever med behov av särskilda stödinsatser finns och om skolan erbjuder skolhälsovård. Enligt min mening innebär den här skrivningen inte att kommunen är skyldig att täcka dessa kostnader. Detta är ytterligare ett exempel på hur man genom politiskt manipulerande försöker dölja effekten av det beslut man deltar i.

De som står bakom propositionsförslaget försöker förleda bl.a. friskoleföreträdare att tro att friskolorna inte kommer att förlora på förslaget. Det är märkligt med tanke på hur många kommunala företrädare som sagt sig vilja klämma åt friskolorna, detta oavsett om de enligt det socialdemokratiska språkbruket är överkompenserade eller inte.

Friskolearbetet behöver långsiktiga och stabila regler. Det har yttrats ofta i den här talarstolen de senaste timmarna. De behöver regler som garanterar arbetsro och likvärdiga villkor. Även socialdemokraterna instämmer nu i att friskolorna är till gagn för utvecklingen inom utbildningsområdet. Men då det förslag som nu föreligger innebär helt motsatta förhållanden jämfört med vad friskolorna behöver är det väl knappast arbetsro att man på ett års sikt går in och gör de här förändringarna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

## 20 § Ett högskoleverk

*Ett högskoleverk*

Föredrogs
Utbildningsutskottets betänkande 1994/95:UbU17
Ett högskoleverk (prop. 1994/95:165)

Anf. 217 HANS HJORTZBERG-NORDLUND (m)

Herr talman! Betänkandet om ett högskoleverk grundar sig på en proposition med förslag till en sammanslagning av bl.a. Kanslersämbe-

tet, Rådet för grundläggande högskoleutbildning, Verket för högskoleservice och delar av Centrala studiestödsnämndens arbete.

Vi tycker att detta är en onödig centralisering, varför vi har yrkat avslag på propositionen. Det är ett onödigt ingrepp i ett fungerande system, och det står inte i samklang med den fortsatta frigörelsen av universitet och högskolor.

Vi anser att regeringen i stället borde återkomma med ett nytt förslag, där Kanslersämbetet med sin fokusering på kvalitetsfrågor borde svara för myndighetsutövningen. Vi anser också att det är viktigt att behålla Rådet för grundläggande högskolearbete, då detta bidragit till en stor förnyelse av högskolan. Det bör fortsätta att vara självständigt.

Till sist önskar vi att Sveriges lantbruksuniversitet överförs till Utbildningsdepartementet, liksom tillhörande forskningsråd. Motivet till detta är att få en likartad behandling när det gäller anslag till alla högskolor och universitet.

Vi stödjer självfallet alla våra fyra reservationer, men yrkar bifall endast till reservation nr 1.

Anf. 218 MARGITTA EDGREN (fp)

Herr talman! Det var med viss tvekan som vi accepterade inrättandet av ett högskoleverk. Det kan nämligen vara fel signal ut i högskolevärlden om det egna ansvaret för den egna verksamheten. Det hade kanske varit bättre att vänta på att de själva kom till rätta med de barnsjukdomar som bevisligen finns och de felsteg som man också har gjort. Det kan ha behövts mer analys innan man fattar detta beslut.

Samtidigt har vi respekt för departementets arbetsbörda och ser att detta kanske i denna balans är en väg som man måste gå.

Jag skulle också vilja säga några ord om Grundutbildningsrådet, som nu avskaffas i och med att det skall ingå i Högskoleverket. Grundutbildningsrådet inrättades 1992 på förslag av den s.k. grundbulten – en grundläggande utredning om utbildningarna inom högskolan som leddes av Håkan Westling från Lund.

Grundbultens stora förslag var att man som aldrig tidigare skulle markera grundutbildningen och utbildningarnas betydelse inom högskolan. Därmed inrättades ett forskningsråd för utveckling av pedagogik och metodik inom grundutbildningarna. Detta har utvärderats, och under förra regeringsperioden inrättades rådet efter en utvärdering internationellt.

Det är viktigt att den självständiga verksamhet som rådet bedrivit kan behållas, mera som en symbol och som ett erkännande av att utbildningarna är viktiga och att pedagogisk utveckling inom högskolan är lika viktig som ämnesutveckling.

Ingen här kommer väl ens på tanken att styra forskningsråden, som har ansvaret för ämnesutvecklingen, in i Högskoleverket. Samma ansvar har Grundutbildningsrådet. UHÄ hade på sin tid uppgiften att verka och ansvara för pedagogiskt utvecklingsarbete. Men det hände inte särskilt mycket under den tiden. Däremot har det hänt mycket under den tid vi haft Grundutbildningsrådet.

Det är just detta med fristående som är så viktigt för att markera statusen för dem som fungerar i grundutbildningarna och för att göra det här lika viktigt som ämnesutvecklingen.

Jag måste fråga Bengt Silfverstrand varför man gör som man gör. Det finns inga sakliga skäl. Har de skött sig dåligt? Nej. Har de kostat för mycket? Knappast. Har de haft dålig ledning? Nej, det kan man inte säga. Har de haft dåliga projekt? Nej, det kan man inte säga.

Varför skall då Grundutbildningsrådet tvingas in i Högskoleverket och därmed mista sin fristående ställning?

Herr talman! Med anledning av den knappa tiden nöjer jag mig med att yrka bifall till reservation 2. Blir den bifallen, så gäller mitt yrkande också reservation 7. Men naturligtvis står vi bakom alla reservationer som vi undertecknat. I övrigt yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 219 GUNNAR GOUDE (mp)

Herr talman! Under de senaste åren har organisationen av det svenska universitets- och högskoleväsendet genomgått stora förändringar. Utvecklingen har gått mot ökad decentralisering med större handlingsfrihet och beslutsrätt ute på de enskilda universiteten och högskolorna. Mellaninstanserna har reducerats t.ex. när det gäller budgetarbetet och anslagsförfarandet.

Under den förra mandatperioden accentuerades denna utveckling. Man fick ökad fri konkurrens mellan universiteten som genom marknadskrafterna skulle leda till rationaliseringar och kvalitetshöjning i fråga om forskning och utbildning. 1993 års universitets- och högskolereform innebar ytterligare ett steg från centralstyrning till decentralisering och mer företagslika arbetsvillkor för universitet och högskolor.

För närvarande ligger flera små enheter av myndighetskaraktär mellan regeringen och högskolorna: Verket för högskoleservice, Kanslersämbetet, Rådet för grundläggande högskoleutbildning, Överklagandenämnden för högskolan och Högskolans avskiljande nämnd. Denna organisation brister i en mängd avseenden. Splittringen på små enheter ger förluster i kraft och innebär slöseri med resurser för intern administration genom onödiga dubbleringar. Ansvarsfördelningen på de olika enheterna är ibland otydlig, och myndighetsansvar blandas med serviceuppdrag på ett i vissa fall olyckligt sätt. Regeringen föreslår nu en genomgripande förändring för att åtgärda problemen.

Regeringen föreslår inrättandet av ett större verk, Högskoleverket, som har att sköta myndighetsutövandet inklusive tillsynsansvaret. Det skall följa utvecklingen inom universitet och högskolor och sammanställa material som kan vara till vägledning för riksdag och regering men också för universitet och högskolor i deras utvecklingsarbete.

Högskolornas behov av gemensam service och samordning skall skötas av ett statligt servicebolag som leds av universitet och högskolor gemensamt.

Regeringens förslag innebär i allt väsentligt en klar förbättring. Miljöpartiet stöder förslagets huvudinnehåll.

När det gäller decentraliseringen konstaterar vi att man inte har vågat ta steget fullt ut, utan man låter vissa delar ligga kvar på Högskoleverket, trots att de tydligt bör hänföras till högskolornas egna angelägenheter. Det gäller t.ex. datororganisationen, SUNET, men kanske ännu mer sådana angelägenheter som pedagogisk utveckling och fortbildning av lärare. De bör snarast flyttas över från Högskoleverket till högskolornas eget gemensamma servicebolag.

Miljöpartiet har i många sammanhang påpekat att decentraliseringen inte förberetts tillräckligt. Universiteten är alltför stela och osmidiga organisationer för att rätt kunna utnyttja fördelarna med den vunna friheten. Därför föreslår vi att en utredning tillsätts för att finna bättre former för kanalisering av forskningsmedel, rationalisering av universitetets tjänstestruktur, modernisering av fakultetsorganisationen och mer ändamålsenliga placeringar av yrkesutbildningar.

Jag yrkar därför bifall till reservation 5, mom. 12.

Anf. 220 BENGT SILFVERSTRAND (s)

Herr talman! Det finns anledning att något belysa bakgrunden till dagens förslag om att inrätta ett nytt sammanhållet verk på högskoleområdet.

En omfattande reformering av den svenska högskolan inleddes i slutet av 80-talet. Större ansvar lades på högskolorna genom ökad målstyrning och med resurstilldelning i treårsperioder. Det centrala linjesystemet har avvecklats. Grundutbildningen har förstärkts både kvalitativt och kvantitativt.

Den borgerliga regering som tillträdde 1991 fortsatte förvisso expansionen av den högre utbildningen men inledde samtidigt en process som ledde till en stark centralisering och onödig politisering av många högskolefrågor. Genom att avveckla Universitets- och högskoleämbetet, UHÄ, fick vi ett system där beslut som tidigare fattats av en opartisk myndighet nu pressades uppåt till regering och utbildningsminister. Från Utbildningsdepartementet dirigerades beslut och utredningar som tidigare ombesörjts av neutrala beredningsorgan.

Som skäl för en avveckling av UHÄ och UUH, Utrustningsnämnden för universitet och högskolor, anförde den borgerliga regeringen i prop. 1991/92:76 bl.a. att "en förenkling av den centrala myndighetsstrukturen kan bidra till ett effektivare utnyttjande av resurserna".

Den förändrade myndighetsstrukturen förutsågs kunna leda till en besparing på berörda anslag på 10 miljoner kronor. I själva verket ökades anslagen till berörda nya myndigheter – Verket för högskoleservice, VHS, Kanslersämbetet och Överklagandenämnden – med 4 miljoner kronor i 1992 års budget. I 1994 års tilläggsproposition överskreds Utbildningsdepartementets ramanslag under punkten A.1 med 20 miljoner kronor, dvs. med 43 %.

Som skäl för det kraftiga anslagsöverskridandet anförde den moderate utbildningsministern Per Unckel att den förändrade myndighetsstrukturen, dvs. nedläggningen av UHÄ och SÖ, fått större konsekvenser för departementets arbete än vad som förutsetts.

Förväntade besparingar blev alltså i stället kraftiga fördyringar. Lägg därtill att rättssäkerhet och inflytande, inte minst för studenterna, kraftigt urholkats genom den starka centraliseringen och politiseringen av beredningsprocessen för högskolefrågor.

Mot denna bakgrund framstår beslutet att samla uppgifter som naturligen hör hemma på nationell förvaltningsnivå i en enda myndighet som välgrundat. Det nya högskoleverket får det samlade ansvaret för att genom utvärdering, uppföljning och analys ta fram underlag för statsmakternas överväganden och beslut. Andra viktiga uppgifter blir kvalitetsbedömningar av utbildning, beslut om offentliga högskolors rätt att utfärda examina samt att främja pedagogisk förnyelse och utvecklingsarbete inom högskolan.

Som bl.a. Riksdagens revisorer i ett förslag till riksdagen påpekat fordrar avreglering, decentralisering och delegering en ökad kontroll från statsmakternas sida. Ett huvudsyfte med reformeringen av den centrala myndighetsstrukturen måste därför vara att skapa en ändamålsenlig tillsynsfunktion.

Det bör också understrykas att det nya statliga servicebolag som senare skall bildas för att ta hand om serviceuppgifter för högskolorna tillkommit på initiativ av högskolorna själva.

Så några korta kommentarer till några av reservationerna.

Att moderaterna i reservation nr 1 yrkar avslag på hela propositionen är knappast ägnat att förvåna. Att motivera avslagsyrkandet med att ett högskoleverk inte står i överensstämmelse med en fortsatt frigörelse av den svenska högskolan framstår dock som minst sagt magstarkt med tanke på den ineffektivitet, fördyring och splittring av resurserna som den oklara ansvarsfördelningen mellan departements- och myndighetsnivå gett upphov till.

I reservation 2 yrkar Moderaterna, Centern, Folkpartiet och kds att Rådet för grundläggande högskoleutbildning skall kvarstå som självständig myndighet. Vi delar förvisso uppfattningen att rådet föredömligt utvecklat och förnyat det pedagogiska arbetet inom högskolan. Detta arbete kommer emellertid att ges en fortsatt hög prioritet i ett högskoleverk som förfogar över en samlad kompetens och där det finns en naturlig anknytning till arbetet med utvärdering och uppföljning.

Centern, kds och Folkpartiet motsätter sig i reservation 4 att kvalitetsbedömningen av utländska utbildningar i samband med beviljande av studiemedel överförs från Centrala studiestödsnämnden till det nya högskoleverket. Som bl.a. en statlig utredning framhållit motiverar den kraftiga ökningen av internationella studier tillsammans med de höga kraven på kvalitetsgranskning i Sverige en reformering av nuvarande system för kvalitetsbedömning av utländska utbildningar på eftergymnasial nivå. Starka skäl talar för att kvalitetsbedömningen av dessa utbildningar sker sammanhållet och likvärdigt.

Den av reservanterna befarade begränsningen av svenska studenters möjligheter att få studiemedel som en följd av denna reform är obefogad. Dels kommer övergångsregler att garantera studerandes rätt att fullfölja redan påbörjade utlandsstudier enligt de villkor som redan gäller, dels kommer en särskild utredare att närmare överväga hur över-

föringen av uppgifter från CSN till Högskoleverket i praktiken skall genomföras.

Herr talman! Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 221 MARGITTA EDGREN (fp)

Herr talman! Det är helt rätt som Bengt Silfverstrand sade, att ansvaret successivt har ökat sedan 1980-talet och att man därmed har fått en viss centralisering till departementet. Men man kunde också ha gjort på ett annat sätt: Departementet kunde ha analyserat det egna området; kanske fanns det arbetsuppgifter som kunde utföras av högskolan själv, och då kunde man ha petat ut ansvar och arbetsuppgifter tillbaka till högskolorna.

Sedan kommer Bengt Silfverstrand återigen dragandes med det här överdraget, trots att Bengt Silfverstrand är mycket väl medveten om att en stor del av det var ett flytande underskott på grund av dåliga budgetrutiner som ärvts från den socialdemokratiska regeringen. När vi ville täcka det sade socialdemokraterna nej, men när socialdemokraterna sedan omedelbart efter regeringsskiftet täckte det var det okej! Jag vill inte säga vad jag tycker att det vittnar om.

Jag är glad över att Bengt Silfverstrand mycket starkt betonade att Högskolerådet har utfört ett föredömligt arbete. Det är bra. Men det finns ju faktiskt ingen naturlig koppling mellan Rådet för grundutbildning och Högskoleverket, som Bengt Silfverstrand påstår att det måste finnas, med utvärdering och uppföljning inom Högskoleverket. Så var det ju faktiskt på UHÄ:s tid. UHÄ hade ansvaret också för det pedagogiska utvecklingsarbetet, och där hände det ju ingenting.

Nu fick vi ett fristående råd, och Bengt Silfverstrand säger själv att det har fungerat föredömligt. Varför skall man då slå sönder det? Då bortser Bengt Silfverstrand helt från den betydelse rådets fristående ställning haft för utvecklingen av och statusen på den grundläggande utbildningen i förhållande till forskningen.

Anf. 222 BENGT SILFVERSTRAND (s)

Herr talman! Det är bara att konstatera att den decentralisering som påbörjades kommer att fortsätta. Flera av de uppgifter som tidigare låg på myndigheter ligger nu på högskolorna själva. På den punkten kommer det inte att bli någon förändring. Det är bara att konstatera att högskolorna uppenbarligen är tillfreds med den situationen, och det är högskolornas egna organ som har föreslagit att exempelvis servicebolaget skall vara en statlig uppgift.

Den andra punkt där vi är kritiska gäller att man har lyft uppgifter från myndigheter som har gjort ett neutralt beredningsarbete och där vi har haft en demokratisk process där alla har fått komma till tals. Det som inträffade under regimen Unckel var att man i departementet själv gjorde beredningarna. Sedan sammankallade man intressenterna – i ett bestämt fall, nämligen när det gällde resurstilldelningssystemet, till en konferens ute på Arlanda. Den konferensen pågick tre timmar inklusive

lunch, och sedan fattade man beslut. Det är den odemokratiska och ineffektiva processen som vi vill ta bort.

När det sedan gäller Rådet för grundutbildning är det på det sättet, Margitta Edgren, att om man har en kompetens och en erfarenhet, som man onekligen har – och det har vi uttalat oss positivt om – och man samtidigt bestämmer sig för att kraftsamla och förlägga alla resurserna på ett ställe inhämtar man naturligtvis de erfarenheter och den kompetens som finns. Men det blir ju ingen skillnad i sak om man bestämmer sig för att man nu skall utföra de här uppgifterna inom Högskoleverket, där man har de samlade resurserna. Man flyttar alltså kompetensen från ett ställe till ett annat, men man behåller den och utvecklar den. Detta förnyelsearbete skall ha stor tyngd i det fortsatta arbetet också inom Högskoleverket.

Anf. 223 MARGITTA EDGREN (fp)

Herr talman! Vad som inträffade var ju en kulturkollision eller en kulturchock i hela Högskoleverket. Man fick ansvar och man tog ansvar. Det sjuder av vitalitet, energi och vilja, och det är detta som jag – och säkert också Bengt Silfverstrand – vill skall fortsätta. Risken är att det nu igen blir någon annan som har ansvar.

På tal om att kraftsamla och på tal om högskolans grundutbud vill jag bara fråga med anledning av vad jag har sagt tidigare och vad Bengt Silfverstrand säger: När tänker Bengt Silfverstrand föreslå att Medicinska forskningsrådet skall ingå i Högskoleverket? Det är två helt jämförbara storheter.

Anf. 224 BENGT SILFVERSTRAND (s)

Herr talman! Jag tycker att Medicinska forskningsrådet först skall klara ut de problem som man där onekligen har, och det har inte ett dugg att göra med grundläggande högskoleutbildning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 2 juni.)

## 22 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Skrivelse

1994/95:215 Redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté år 1994

Konstitutionsutskottets betänkanden

1994/95:KU36 Anslag till Europainformation m.m.

1994/95:KU43 EU:s institutioner m.m.

Finansutskottets betänkande

1994/95:FiU25 Godkännande av ett beslut av EU-rådet angående gemenskapens egna medel

Skatteutskottets betänkande
1994/95:SkU27 Mervärdesskatten på omsättning av begagnade varor, m.m.

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1994/95:SfU16 Ändringar i utlänningslagen

Kulturutskottets betänkande
1994/95:KrU28 Turistpolitik

Jordbruksutskottets betänkande
1994/95:JoU23 Det svenska miljöarbetet i EU – inriktning och genomförande

Näringsutskottets betänkanden
1994/95:NU21 Sveriges anslutning till Europeiska atomenergigemenskapen, m.m.
1994/95:NU24 Genomförande av EG:s tredje skade- respektive livförsäkringsdirektiv
1994/95:NU25 Beredskapslagring av olja och kol
1994/95:NU26 Komplettering av normgivnings- bemyndigandena i kapitaltäckningslagen m.m.

**23 § Beslut om fortsatt ärendebehandling**

Kammaren beslöt på förslag av förste vice talmannen att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid morgondagens arbetsplenum.

**24 §** Kammaren åtskildes kl. 22.58.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. voteringen kl. 13.27,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 16 § anf. 73 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.59,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 19 § anf. 172 (delvis) och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

*/Barbro Nordström*

# Innehållsförteckning



**1 § Avsägelser** ..... 1

**2 § Val till styrelsen för stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond** ..... 1

**3 § Utökning av antalet suppleanter i näringsutskottet** ..... 2

**4 § Val av suppleant i näringsutskottet** ..... 2

**5 § Meddelande om kompletteringsval till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens Jubileumsfond** ..... 3

**6 § Meddelande om särskild EU-debatt** ..... 3

**7 § Hänvisning av ärenden till utskott** ..... 3

**8 § Förnyad bordläggning** ..... 3

**9 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 31 maj** ..... 4

SkU25 Beskattning av vissa förmåner ..... 4
SkU26 Avisering av folkbokföringsuppgifter ..... 4
SkU39 Ändrade övergångsbestämmelser till tullagen ..... 4
SkU40 Vissa ändringar i skattelagstiftningen med anledning av lagen (1994:1809) om totalförsvarsplikt ..... 5
SkU41 Höjning av förseningsavgiften enligt tullagen (1994:1550) ..... 5
TU25 Post- och telekommunikation ..... 5

**Meddelande om samlad votering** ..... 6

**10 § Gravfrid över m/s Estonia** ..... 6

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU23 ..... 6
Anf. 1 GUN HELLSVIK (m) ..... 6
Anf. 2 THOMAS JULIN (mp) ..... 7
(Beslut fattades efter 13 §.) ..... 8

**11 § Påföljdsregistrering, m.m.** ..... 8

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU21 ..... 8
Anf. 3 JEPPE JOHNSSON (m) ..... 8
Anf. 4 INGRID SKEPPSTEDT (c) ..... 9
Anf. 5 ALICE ÅSTRÖM (v) ..... 10
Anf. 6 KIA ANDREASSON (mp) ..... 11
Anf. 7 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s) ..... 12
Anf. 8 KIA ANDREASSON (mp) replik ..... 14
Anf. 9 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s) replik ..... 14

Anf. 10 KIA ANDREASSON (mp) replik ... 14
Anf. 11 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s) replik ... 14
Anf. 12 ALICE ÅSTRÖM (v) ... 14
Anf. 13 ANN-MARIE FAGERSTRÖM (s) ... 15
(Beslut fattades efter 13 §.) ... 15

**12 § Några delgivningsfrågor ... 15**

Justitieutskottets betänkande 1994/95:JuU22 ... 15
Anf. 14 ANDERS G HÖGMARK (m) ... 15
Anf. 15 MARGARETA SANDGREN (s) ... 16
Anf. 16 ANDERS G HÖGMARK (m) ... 19
Anf. 17 MARGARETA SANDGREN (s) ... 20
Anf. 18 ANDERS G HÖGMARK (m) ... 20
Anf. 19 MARGARETA SANDGREN (s) ... 20
(Beslut fattades efter 13 §.) ... 20

**13 § Löneskydd vid upprepade konkurser ... 21**

Lagutskottets betänkande 1994/95:LU30 ... 21
Anf. 20 ROLF DAHLBERG (m) ... 21
Anf. 21 PER ROSENGREN (v) ... 21
Anf. 22 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s) ... 23
Anf. 23 PER ROSENGREN (v) ... 23
Anf. 24 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s) ... 23
Anf. 25 PER ROSENGREN (v) ... 24
Anf. 26 SVEN-ERIK ÖSTERBERG (s) ... 24

**Beslut ... 25**

JuU23 Gravfrid över m/s Estonia ... 25
JuU21 Påföljdsregistrering, m.m. ... 25
JuU22 Några delgivningsfrågor ... 26
LU30 Löneskydd vid upprepade konkurser ... 26

**14 § Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m. ... 27**

Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU21 ... 27
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU23 ... 27
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU24 ... 27
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU25 ... 27
Socialutskottets betänkande 1994/95:SoU27 ... 27
Anf. 27 LEIF CARLSON (m) ... 27
Anf. 28 ROLAND LARSSON (c) ... 32
Anf. 29 LEIF CARLSON (m) replik ... 35
Anf. 30 ROLAND LARSSON (c) replik ... 35
Anf. 31 LEIF CARLSON (m) replik ... 36
Anf. 32 ROLAND LARSSON (c) replik ... 36
Anf. 33 KERSTIN HEINEMANN (fp) ... 36
Anf. 34 ROLAND LARSSON (c) ... 39
Anf. 35 KERSTIN HEINEMANN (fp) ... 39
Anf. 36 ROLAND LARSSON (c) ... 40

Anf. 37 KERSTIN HEINEMANN (fp) ..... 40
(forts. 18 §) ..... 40

**15 § Information från regeringen om regeringens politik mot våld ..... 40**

Anf. 38 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 40
Anf. 39 GUN HELLSVIK (m) ..... 44
Anf. 40 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 45
Anf. 41 GUN HELLSVIK (m) ..... 46
Anf. 42 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 46
Anf. 43 BERNDT EKHOLM (s) ..... 46
Anf. 44 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 46
Anf. 45 SIW PERSSON (fp) ..... 47
Anf. 46 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 47
Anf. 47 KIA ANDREASSON (mp) ..... 48
Anf. 48 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 48
Anf. 49 KIA ANDREASSON (mp) ..... 49
Anf. 50 Justitieminister LAILA FREIVALDS (s) ..... 49

**16 § Information från regeringen om aktuella EU-frågor ..... 49**

Anf. 51 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 49
Anf. 52 HENRIK S JÄRREL (m) ..... 54
Anf. 53 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 55
Anf. 54 KENNETH KVIST (v) ..... 55
Anf. 55 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 56
Anf. 56 KENNETH KVIST (v) ..... 57
Anf. 57 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 57
Anf. 58 BERIT LÖFSTEDT (s) ..... 57
Anf. 59 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 57
Anf. 60 BO KÖNBERG (fp) ..... 58
Anf. 61 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 58
Anf. 62 BO KÖNBERG (fp) ..... 59
Anf. 63 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 59
Anf. 64 BIRGER SCHLAUG (mp) ..... 59
Anf. 65 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 59
Anf. 66 BIRGER SCHLAUG (mp) ..... 60
Anf. 67 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 60
Anf. 68 GÖRAN LENNMARKER (m) ..... 60
Anf. 69 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 61
Anf. 70 GÖRAN LENNMARKER (m) ..... 61
Anf. 71 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 61
Anf. 72 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) ..... 62
Anf. 73 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 62
Anf. 74 BIRGITTA HAMBRAEUS (c) ..... 62
Anf. 75 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 63
Anf. 76 PETER ERIKSSON (mp) ..... 63
Anf. 77 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 63
Anf. 78 PETER ERIKSSON (mp) ..... 64
Anf. 79 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ..... 64
Anf. 80 SVEN BERGSTRÖM (c) ..... 64

Anf. 81 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ... 65
Anf. 82 SVEN BERGSTRÖM (c) ... 65
Anf. 83 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ... 65
Anf. 84 SIV HOLMA (v) ... 65
Anf. 85 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ... 66
Anf. 86 SIV HOLMA (v) ... 66
Anf. 87 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ... 66
Anf. 88 ELISABETH FLEETWOOD (m) ... 66
Anf. 89 FÖRSTE VICE TALMANNEN ... 66
Anf. 90 ELISABETH FLEETWOOD (m) ... 66
Anf. 91 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ... 67
Anf. 92 ELISABETH FLEETWOOD (m) ... 67
Anf. 93 Statsrådet MATS HELLSTRÖM (s) ... 67

**17 § Information från regeringen om den senaste utvecklingen i f.d. Jugoslavien ... 68**

Anf. 94 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s) ... 68
Anf. 95 GÖRAN LENNMARKER (m) ... 69
Anf. 96 LENNART ROHDIN (fp) ... 70
Anf. 97 Utrikesminister LENA HJELM-WALLÉN (s) ... 71
Anf. 98 LENNART ROHDIN (fp) ... 71

**18 §** (forts. från 14 §) **Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.** (forts. SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27) ... **71**

Anf. 99 STIG SANDSTRÖM (v) ... 71
Anf. 100 LEIF CARLSON (m) replik ... 74
Anf. 101 STIG SANDSTRÖM (v) replik ... 74
Anf. 102 LEIF CARLSON (m) replik ... 75
Anf. 103 STIG SANDSTRÖM (v) replik ... 75
(forts.) ... 75

**Beslut om uppskjuten votering ... 76**

**18 §** (forts.) **Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.** (forts. SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27) ... **76**

Anf. 104 THOMAS JULIN (mp) ... 76
Anf. 105 CHATRINE PÅLSSON (kds) ... 77
Anf. 106 FÖRSTE VICE TALMANNEN ... 80
Anf. 107 CONNY ÖHMAN (s) ... 80
Anf. 108 LEIF CARLSON (m) replik ... 83
Anf. 109 CONNY ÖHMAN (s) replik ... 84
Anf. 110 LEIF CARLSON (m) replik ... 85
Anf. 111 CONNY ÖHMAN (s) replik ... 85
Anf. 112 ROLAND LARSSON (c) replik ... 86
Anf. 113 CONNY ÖHMAN (s) replik ... 86
Anf. 114 ROLAND LARSSON (c) replik ... 87

Anf. 115 CONNY ÖHMAN (s) replik ..... 87
Anf. 116 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik ..... 87
Anf. 117 CONNY ÖHMAN (s) replik ..... 87
Anf. 118 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik ..... 88
Anf. 119 INGRID ANDERSSON (s) ..... 88
Anf. 120 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 92
Anf. 121 LEIF CARLSON (m) replik ..... 96
Anf. 122 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 97
Anf. 123 LEIF CARLSON (m) replik ..... 98
Anf. 124 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 98
(forts.) ..... 99

**Ajournering ..... 99**

**Återupptagna förhandlingar ..... 99**

18 § (forts.) **Transplantationer och obduktioner, psykiatrisk tvångsvård, primärvård, handikappfrågor och SBL Vaccin AB m.m.** (forts. SoU21, SoU23, SoU24, SoU25 och SoU27) ..... **99**

Anf. 125 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik ..... 99
Anf. 126 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 99
Anf. 127 CHATRINE PÅLSSON (kds) replik ..... 100
Anf. 128 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 100
Anf. 129 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik ..... 101
Anf. 130 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 101
Anf. 131 KERSTIN HEINEMANN (fp) replik ..... 102
Anf. 132 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 102
Anf. 133 STIG SANDSTRÖM (v) replik ..... 102
Anf. 134 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 103
Anf. 135 STIG SANDSTRÖM (v) replik ..... 103
Anf. 136 Socialminister INGELA THALÉN (s) ..... 103
Anf. 137 TOMAS HÖGSTRÖM (m) ..... 103
Anf. 138 ROLAND LARSSON (c) replik ..... 104
Anf. 139 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik ..... 105
Anf. 140 ROLAND LARSSON (c) replik ..... 105
Anf. 141 TOMAS HÖGSTRÖM (m) replik ..... 105
Anf. 142 CARINA MOBERG (s) ..... 106
Anf. 143 GULLAN LINDBLAD (m) ..... 107
Anf. 144 MARGARETA E NORDENVALL (m) ..... 110
Anf. 145 ROLAND LARSSON (c) replik ..... 112
Anf. 146 MARGARETA E NORDENVALL (m) replik ..... 112
Anf. 147 ROLAND LARSSON (c) replik ..... 113
Anf. 148 MARGARETA E NORENVALL (m) replik ..... 113
Anf. 149 LENNART ROHDIN (fp) ..... 113
Anf. 150 INGRID ANDERSSON (s) ..... 115
Anf. 151 LENNART ROHDIN (fp) ..... 115
Anf. 152 INGRID ANDERSSON (s) ..... 116
Anf. 153 LENNART ROHDIN (fp) ..... 116
Anf. 154 INGRID ANDERSSON (s) ..... 117

(Beslut skulle fattas den 2 juni.) ... 117

**19 § Bidragsbestämmelserna för fristående skolor ... 117**

Utbildningsutskottets betänkande 1994/95:UbU16 ... 117
Anf. 155 ULF MELIN (m) ... 117
Anf. 156 MARGITTA EDGREN (fp) ... 120
Anf. 157 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) ... 122
Anf. 158 ULF MELIN (m) replik ... 124
Anf. 159 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 124
Anf. 160 ULF MELIN (m) replik ... 124
Anf. 161 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 125
Anf. 162 MARGITTA EDGREN (fp) replik ... 125
Anf. 163 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 125
Anf. 164 MARGITTA EDGREN (fp) replik ... 126
Anf. 165 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 126
Anf. 166 GUNNAR GOUDE (mp) ... 126
Anf. 167 INGER DAVIDSON (kds) ... 127
Anf. 168 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 129
Anf. 169 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 129
Anf. 170 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 130
Anf. 171 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 130
Anf. 172 EVA JOHANSSON (s) ... 130
Anf. 173 ULF MELIN (m) replik ... 134
Anf. 174 EVA JOHANSSON (s) replik ... 134
Anf. 175 ULF MELIN (m) replik ... 135
Anf. 176 EVA JOHANSSON (s) replik ... 135
Anf. 177 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 136
Anf. 178 EVA JOHANSSON (s) replik ... 137
Anf. 179 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 137
Anf. 180 EVA JOHANSSON (s) replik ... 137
Anf. 181 MARGITTA EDGREN (fp) replik ... 138
Anf. 182 EVA JOHANSSON (s) replik ... 138
Anf. 183 MARGITTA EDGREN (fp) replik ... 139
Anf. 184 EVA JOHANSSON (s) replik ... 139
Anf. 185 GUNNAR GOUDE (mp) replik ... 139
Anf. 186 EVA JOHANSSON (s) replik ... 140
Anf. 187 GUNNAR GOUDE (mp) replik ... 141
Anf. 188 EVA JOHANSSON (s) replik ... 141
Anf. 189 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 141
Anf. 190 ULF MELIN (m) replik ... 144
Anf. 191 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 144
Anf. 192 ULF MELIN (m) replik ... 145
Anf. 193 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 145
Anf. 194 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 145

Anf. 195 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 146
Anf. 196 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 146
Anf. 197 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 146
Anf. 198 MARGITTA EDGREN (fp) replik ... 147
Anf. 199 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 147
Anf. 200 MARGITTA EDGREN (fp) replik ... 148
Anf. 201 Statsrådet YLVA JOHANSSON (s) ... 148
Anf. 202 ANDREAS CARLGREN (c) ... 149
Anf. 203 FÖRSTE VICE TALMANNEN ... 151
Anf. 204 ULF MELIN (m) replik ... 151
Anf. 205 ANDREAS CARLGREN (c) replik ... 152
Anf. 206 ULF MELIN (m) replik ... 152
Anf. 207 ANDREAS CARLGREN (c) replik ... 153
Anf. 208 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 153
Anf. 209 ANDREAS CARLGREN (c) replik ... 153
Anf. 210 BRITT-MARIE DANESTIG-OLOFSSON (v) replik ... 153
Anf. 211 ANDREAS CARLGREN (c) replik ... 154
Anf. 212 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 154
Anf. 213 ANDREAS CARLGREN (c) replik ... 155
Anf. 214 INGER DAVIDSON (kds) replik ... 155
Anf. 215 ANDREAS CARLGREN (c) replik ... 156
Anf. 216 TOMAS HÖGSTRÖM (m) ... 156
(Beslut skulle fattas den 2 juni.) ... 157

**20 § Ett högskoleverk ... 157**

Utbildningsutskottets betänkande 1994/95:UbU17 ... 157
Anf. 217 HANS HJORTZBERG-NORDLUND (m) ... 157
Anf. 218 MARGITTA EDGREN (fp) ... 158
Anf. 219 GUNNAR GOUDE (mp) ... 159
Anf. 220 BENGT SILFVERSTRAND (s) ... 160
Anf. 221 MARGITTA EDGREN (fp) ... 162
Anf. 222 BENGT SILFVERSTRAND (s) ... 162
Anf. 223 MARGITTA EDGREN (fp) ... 163
Anf. 224 BENGT SILFVERSTRAND (s) ... 163
(Beslut skulle fattas den 2 juni.) ... 163

**22 § Bordläggning ... 163**

**23 § Beslut om fortsatt ärendebehandling ... 164**

**24 §** Kammaren åtskildes kl. 22.58 ... **164**

**gotab** 48712, Stockholm 1995